

LIETUVOS
AGRARINĖS
EKONOMIKOS
INSTITUTAS
LITHUANIAN
INSTITUTE OF
AGRARIAN
ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS 2018

AGRICULTURE AND FOOD
SECTOR IN LITHUANIA 2018

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

2018

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

VILNIUS, 2019

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2018. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2019. – 216 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

ISSN 2029-4980 (*online*)
ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2014–2018 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2018“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu bei kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinės redaktorės dr. Irena Kriščiukaitienė ir dr. Virginia Namiotko

Redaktorė ir korektorė Vaida Šilaikienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė Vilija Girgždienė

Cituoiant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2019.

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI	7
<i>I. ACHIEVEMENTS OF THE LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR AND THEIR UNDERLYING FACTORS</i>	
1. Bendrosios žemės ūkio politikos 2021–2027 m. programavimo laikotarpį pasitinkant: Lietuvos žemės ūkio iššūkiai. Rasa Melnikienė .	7
<i>1. Meeting the 2021–2027 programming period of the Common Agricultural Policy: the challenges of Lithuanian agriculture</i>	
2. Bendroji žemės ūkio produkcija. Virginia Namiotko	14
<i>2. Gross agricultural production</i>	
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	19
<i>3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
4. Žemės ūkio ir maisto produktų gamybos subjektai. Aldona Stalgienė	29
<i>4. Economic entities in agriculture and manufacture of food products</i>	
5. Žemės ūkio pagrindiniai išteklių	41
<i>5. Main agricultural resources</i>	
5.1. Žmogiškieji išteklių. Vitalija Simonaitytė	41
<i>5.1. Human resources</i>	
5.2. Žemės išteklių. Gediminas Kuliešis	50
<i>5.2. Land resources</i>	
5.3. Techniniai išteklių. Vaida Šapolaitė	55
<i>5.3. Technical resources</i>	
5.4. Žinios, konsultavimas ir inovacijos. Vitalija Simonaitytė	62
<i>5.4. Knowledge, advisory services and innovation</i>	
5.5. Žemės ūkio apmokestinimas, kreditavimas ir pasėlių draudimas. Artūras Lakis	69
<i>5.5. Agricultural taxation, crediting and crop insurance</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE	89
<i>II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	89
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Andrej Bogdanov, Lina Baranauskaitė.....	95
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	

3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose	108
<i>3. Changes in production of agricultural and food products</i>	
3.1. Grūdai. Vida Dabkienė	108
<i>3.1. Grain</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	122
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	134
<i>3.3. Meat</i>	
3.4. Bulvės. Ovidija Eičaitė	145
<i>3.4. Potatoes</i>	
3.5. Daržovės. Ovidija Eičaitė, Vida Dabkienė	151
<i>3.5. Vegetables</i>	
3.6. Vaisiai ir uogos. Deiva Mikelionytė	163
<i>3.6. Fruit and berries</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI	173
<i>III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Ūkių veiklos pokyčiai. Rima Daunytė, Vaidotas Kučas	173
<i>1. Changes in farm activity</i>	
2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla.	
Aldona Stalgienė	180
<i>2. Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
3. Smulkaus ir vidutinio verslo bei ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo vietovėse. Erika Ribašauskienė	193
<i>3. Development of small and medium-sized businesses and non-agricultural businesses in rural areas</i>	
REZIUMĖ	211
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	215
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

FOREWORD

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (LAEI) pristato jubiliejinį dvidešimtąjį kasmetinį leidinį „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2018“. Per dvidešimtmetį šis leidinys įgijo didelį skaitytojų būrį. Naudingos medžiagos jame randa žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai. Juo naudojasi daugelis Lietuvos Respublikos (LR) ministerijų, ambasadų ir kitų valstybinių institucijų.

Leidinyje pateikiama medžiaga apie Lietuvos žemės ir maisto ūkio pasiekimus ir juos lemiančius veiksnius, šalies žemės ir maisto ūkio produktų gamybą bei pardavimus vidaus ir užsienio rinkose ir žemės bei maisto ūkių ir įmonių ekonominės bei gamybinės veiklos pokyčius.

Leidinyje ypač aktualus dėl išskirtų Lietuvos žemės ūkio konkurencinių pranašumų Europos Sąjungos (ES) šalių kontekste, iškeltų problemų ir iššūkių, pasitinkant ES Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) 2021–2027 m. programinį laikotarpį. Tai pagrindas diskutuojant dėl Lietuvos žemės ūkio programinių tikslų, uždavinių ir intervencinių priemonių rūšių.

Leidinyje daugiausia pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtros rodiklių pokyčiai, ypatingą dėmesį skiriant 2018 m. rezultatams, išskyrus apžvalgas „Techniniai ištekliai“ bei „Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai“ (2018 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje). Siekiant išsaugoti pagrindinių rodiklių ir jų tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Šis leidinys parengtas pagal Lietuvos statistikos departamento, Eurostato, Europos Komisijos (EK), Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC), Nacionalinės mokėjimo agentūros (NMA), viešosios įstaigos (VŠĮ) „Ekoagros“ statistinę informaciją ir LAEI tyrimų rezultatus (Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT), Žemės ūkio ekonominių sąskaitų ir kt.). Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2018 m. statistiniais duomenimis. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Lietuvos statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI leidinyje.

Nuoširdžiai dėkojame minėtų institucijų vadovams ir darbuotojams už operatyviai pateiktą statistinę informaciją ir patarimus.

Kasmetinis leidinys „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2018“ yra finansuojamas LR žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) lėšomis. Leidinio autoriai tikisi, kad medžiaga bus naudinga visiems, kas domisi Lietuvos žemės ir maisto ūkio aktualijomis ir laukia Jūsų, gerbiami skaitytojai, atsiliepimų.

Dr. Rasa Melnikienė
Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto direktorė

I. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI

I. ACHIEVEMENTS OF THE LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR AND THEIR UNDERLYING FACTORS

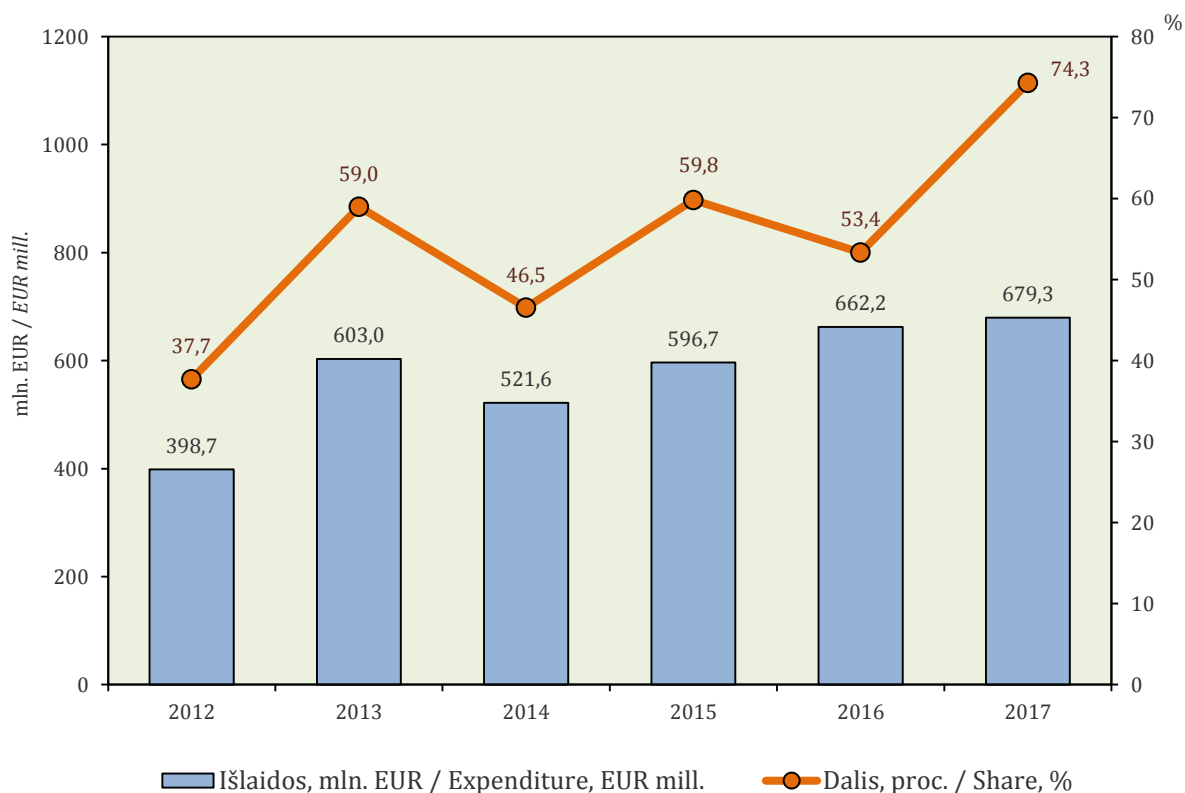
1. Bendrosios žemės ūkio politikos 2021–2027 m. programavimo laikotarpį pasitinkant: Lietuvos žemės ūkio iššūkiai

1. Meeting the 2021–2027 programming period of the Common Agricultural Policy: the challenges of Lithuanian agriculture

2019 m. sukankantis Lietuvos narystės ES penkiolikos metų jubiliejus sutapo su pasirengimo naujam ES programavimo laikotarpiui po 2020 m. pradžia. Per 15 m. šalies žemės ūkį pasiekusi parama, teikiama pagal BŽŪP, ir po įstojimo į ES atsivėrusi bendroji rinka, lėmusi laisvą kapitalo, prekių ir darbuotojų judėjimą, pakeitė Lietuvos žemės ūkio struktūrą ir kaimo ekonominę bei socialinę situaciją. Pradedant planuoti naujo programinio laikotarpio priemones, svarbu įvertinti, kokios tendencijos pastaraisiais metais buvo būdingos Lietuvos žemės ūkiui ir kokie pasiekimai buvo ES šalių kontekste.

Peržvelgus Lietuvos strateginius dokumentus nuo narystės ES pradžios, galima daryti išvadą, jog prioritetiniu šalies žemės ūkio politikos tikslu buvo pasirinktas ūkių konkurencingumo didinimas, teikiant paramą investicijoms. Buvo viliamasi, kad didžiuosius ūkius geriau aprūpinant kapitalu, didės žemės ūkyje kuriama bendroji produkcija ir augs žemdirbių pajamos, o nekonkurencingi, investicinio potencialo neturintys ūkiai pasitrauks iš veiklos, perleisdami žemę tiems ūkiams, kurie gali pasinaudoti masto ekonomijos pranašumais. Šios pastangos lėmė spartų vidutinio ūkio augimą Lietuvoje. 2010 m. žemės ūkio surašymo ir 2016 m. žemės ūkio struktūros tyrimo duomenimis, vidutinis ūkio dydis padidėjo nuo 13,7 ha (2010 m.) iki 19,6 ha (2016 m.), t. y. 1,4 karto. Vertinant vidutinį ekonominį ūkio dydį, jo augimas per tą patį laikotarpį buvo dar spartesnis – 1,9 karto (nuo 7635 iki 14810 EUR).

Parama investicijoms paskatino ūkius aktyviau investuoti. 2017 m. šalies žemės ūkyje į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą to meto kainomis investuota 679,3 mln. EUR, ir tai sudarė 33 proc. ES šalių vidurkio. 2017 m., palyginti su 2012 m., investicijos į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą padidėjo 70,2 proc. (1.1 pav.). Žemės ūkio ekonominių sąskaitų duomenimis, 2012–2017 m. didžiausią dalį bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidų (vidutiniškai 89,6 proc. per metus) sudarė investicijos į žemės ūkio techniką ir įrengimus, transporto priemones, pastatus ir nematerialųjį turtą (pvz., programinę įrangą). 2017 m. investicijos į bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą sudarė 74,3 proc. bendrosios pridėtinės vertės, sukurtos žemės ūkyje.

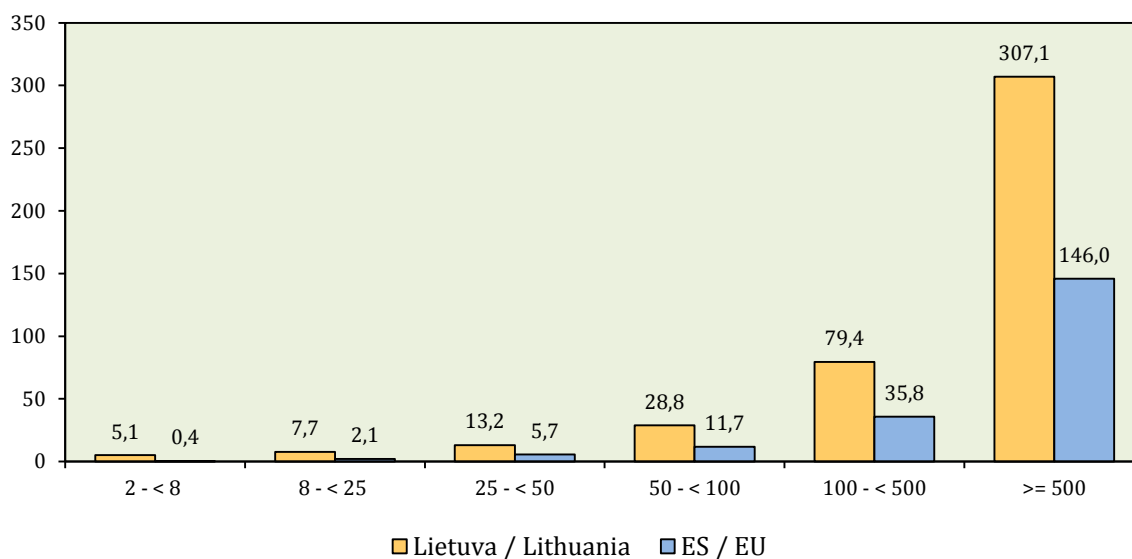
1.1 pav. Lietuvos žemės ūkio bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos ir jų dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės 2012–2017 m.

Fig. 1.1. Expenditure on gross fixed capital formation and its share in gross value added in Lithuanian agriculture in 2012–2017

Šaltinis: Eurostato duomenys.

ŪADT duomenys rodo, kad investavimo procesas vyko visų ekonominio dydžio grupių ūkiuose. Lyginant Lietuvos ir ES šalių ūkių bendrąsias investicijas pagal ekonominio dydžio grupes, matyti, kad jos visų ekonominio dydžio grupių Lietuvos ūkiuose buvo žymiai didesnės nei atitinkamų to paties ekonominio dydžio grupių ES šalių ūkiuose, pavyzdžiui, didžiausių ūkių, gaminančių 500 tūkst. EUR ir daugiau standartinės produkcijos, – 2,1 karto, pačių mažiausių ūkių, gaminančių nuo 2 iki 8 tūkst. EUR standartinės produkcijos, – net 13,2 karto (1.2 pav.). Tai rodo ir Lietuvos mažesniųjų ūkių aktyvų dalyvavimą, gerinant apsirūpinimą žemės ūkio technika ir įrengimais bei kitu turtu.

Dėl nenutrūkstamo investavimo proceso 2017 m., palyginti su 2012 m., visas turtas vidutiniškai Lietuvos ūkiuose išaugo 15,7 proc., o ilgalaikis turtas – 16,5 proc. Apsirūpinimas turtu augo visų ekonominio dydžio grupių ūkiuose (1.1 lentelė).

1.2 pav. Ūkių bendrosios investicijos pagal ekonominio dydžio grupes Lietuvoje ir ES šalyse vidutiniškai 2012–2017 m., tūkst. EUR

Fig. 1.2. Gross investment of farms by economic size group in Lithuania and EU countries on average over 2012–2017, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Labiausiai visas turtas augo didžiausio ekonominio dydžio grupės (500 tūkst. EUR ir daugiau standartinės produkcijos) ūkiuose – beveik vienu ketvirtadaliu, o ilgalaikis turtas šiuose ūkiuose augo dar sparčiau – 31,0 proc. Įgyvendinant ankstesnes kaimo plėtros programas, ūkiai daugiausia apsirūpino žemės ūkio technika. Pastaraisiais metais šie ūkiai daugiau investavo į žemės sklypų įsigijimą ir daugiau kaip 2 kartus padidino nuosavybėje esančios žemės vertę, gamybinių pastatų statybą (vertė padidėjo 1,3 karto) bei veislinės bandos plėtimą (vertė padidėjo 26 proc.). Apsirūpinimą turtu pagerino ir mažo ekonominio dydžio grupių ūkiai: nuo 2 iki 8 tūkst. EUR ir nuo 8 iki 25 tūkst. EUR ekonominio dydžio grupių ūkių turtas išaugo atitinkamai 13,2 proc. ir 23,7 proc.

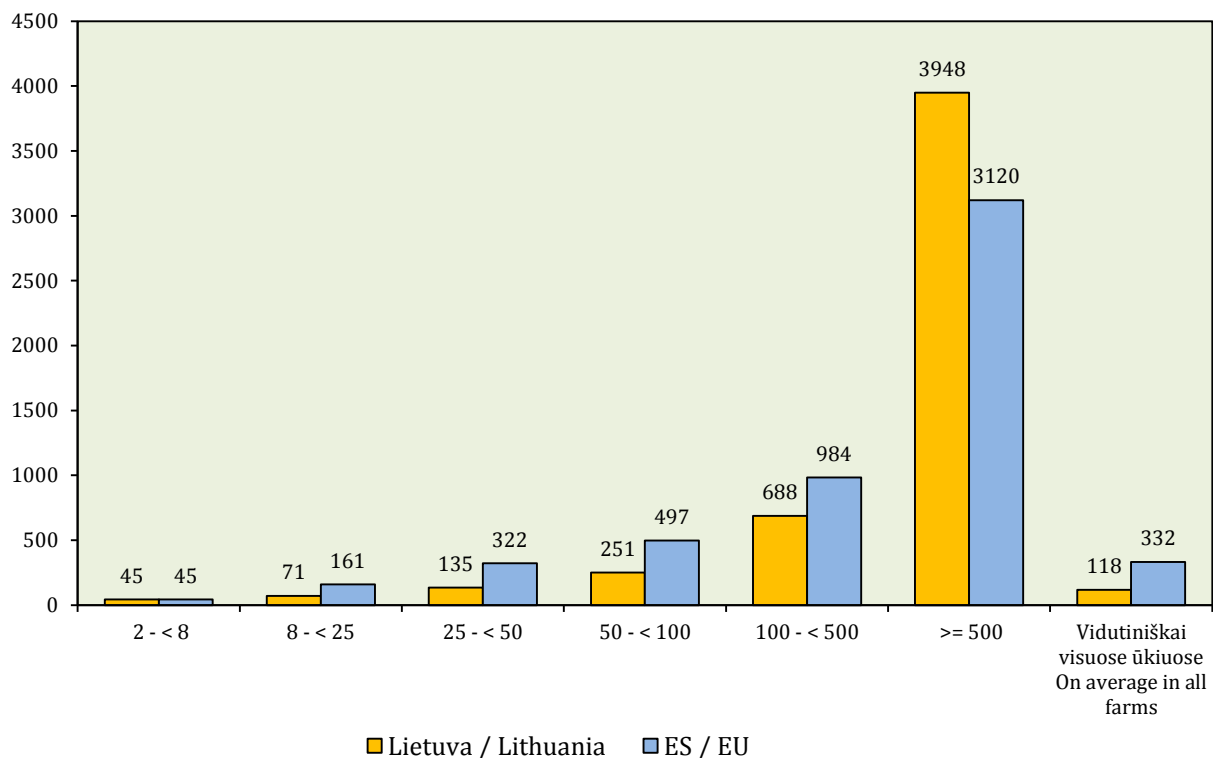
1.1 lentelė. Lietuvos ūkių turto pagal ekonominio dydžio grupes pokytis 2017 m., palyginti su 2012 m., proc.

Table 1.1. Changes in the assets of Lithuanian farms by economic size group in 2017, compared to 2012, %

Ekonominio dydžio grupės, tūkst. EUR <i>Economic size groups, EUR thou.</i>	Visas turtas <i>Total assets</i>	Ilgalaikis turtas <i>Fixed assets</i>	Trumpalaikis turtas <i>Current assets</i>
2-<8	13,2	5,5	37,7
8-<25	23,7	17,0	40,3
25-<50	4,1	0,9	10,5
50-<100	9,2	10,9	5,9
100-<500	11,6	27,3	-14,6
>=500	24,5	31,0	16,9

Šaltinis: apskaičiuota autorės pagal ES ŪADT duomenis.

ŪADT 2012–2017 m. duomenys rodo, kad ES šalių ūkiai, priskiriami visoms ekonominio dydžio grupėms, mažesnėms nei 500 tūkst. EUR, yra apsirūpinę turtu geriau nei atitinkamų to paties ekonominio dydžio grupių Lietuvos ūkiai. Lietuvos ir ES šalių visų ūkių turtas vidutiniškai 2012–2017 m. skyrėsi 2,8 karto (1.3 pav.). Pavyzdžiui, Lietuvos ūkių, priskiriamų nuo 100 iki 500 tūkst. EUR ekonominio dydžio grupei, turtas sudarė 69,9 proc., o ūkių, priskiriamų nuo 25 iki 50 tūkst. EUR ekonominio dydžio grupei, – tik 50,5 proc. ES šalių ūkių, priskiriamų atitinkamoms to paties ekonominio dydžio grupėms, turto. Tačiau Lietuvos ūkiai, priskiriami didžiausio ekonominio dydžio grupei (500 tūkst. EUR ir daugiau), valdo turta, 1,3 karto viršijantį to paties ekonominio dydžio grupės ES ūkių valdomą turta. Tai rodo, kad tolimesnei veiklai pagerinti yra būtinos investicijos ne tik į pačius didžiausius ūkis, bet ir į kitas ūkių grupes.

1.3 pav. Ūkių turtas pagal ekonominio dydžio grupes Lietuvoje ir ES šalyse vidutiniškai 2012–2017 m., tūkst. EUR

Fig. 1.3. Farm assets by economic size group in Lithuania and EU countries on average over 2012–2017, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Vertinant paramos investicijoms poveikį Lietuvos ūkių konkurencingumui, svarbus rodiklis – didėjančios bendrosios produkcijos gamybos apimtys. Gana spartus šio rodiklio augimas buvo stebimas nuo narystės Lietuvos pradžios ir buvo siejamas su ūkių apsirūpinimo turtu gerėjimu. Tačiau nuo 2013 m. augimo tempas pradėjo lėtėti (1.2 lentelė). Vidutinis bendrosios produkcijos, sukurtos žemės ūkyje, žuvininkystėje ir miškininkystėje, augimo tempas 2013–2017 m. buvo 2,7 proc.

1.2 lentelė. Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai 2012–2018 m.

Table 1.2. Macroeconomic indicators in the agricultural and food sector in 2012–2018

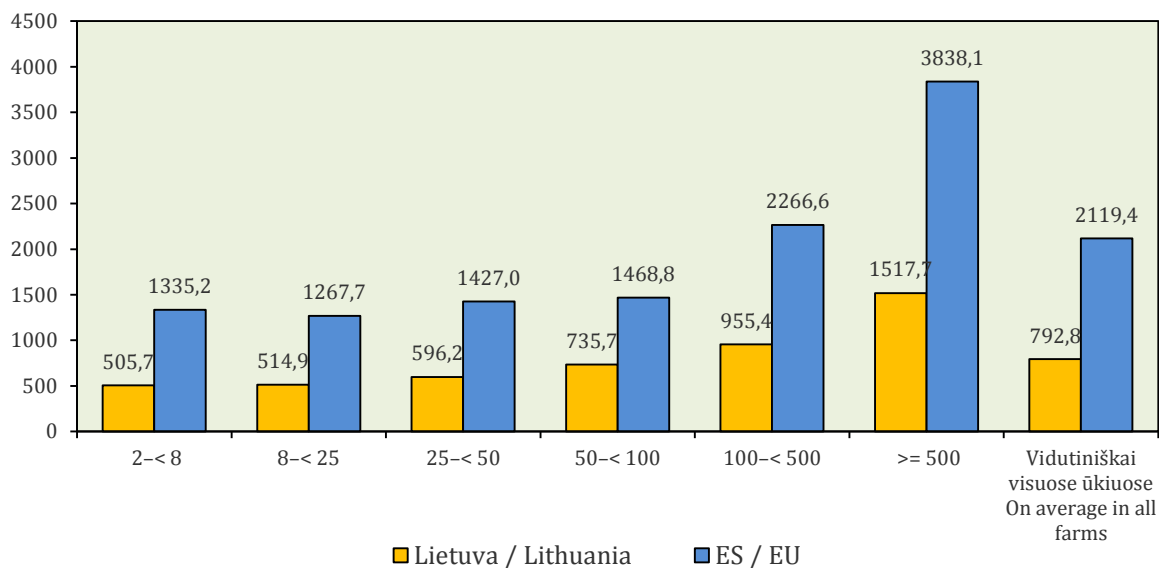
Rodikliai / Indicators	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Bendroji produkcijos vertė žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. EUR <i>Value of gross production in agriculture, forestry and fisheries, EUR mill.</i>	3353	3326	3424	3467	3361	3692	...
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. EUR / <i>Gross value added, at current prices, EUR mill.</i>	30165	31690	33068	33709	34958	37917*	40529*
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. EUR / <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries, EUR mill.</i>	1340	1251	1252	1288	1196	1315*	1214*
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. / <i>Share of agriculture, forestry and fisheries in gross value added, %</i>	4,4	3,9	3,8	3,8	3,4	3,5	3,0

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento, Eurostato duomenys.

2012–2017 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės žymaus padidėjimo Lietuvoje nepavyko pasiekti dėl stichinių gamtos reiškinių (liūčių ir sausrų), kurie pablogino ūkių ekonominius rezultatus 2016 ir 2017 m. Kaip rodo ŪADT duomenys, tik didžiausio ekonominio dydžio grupei priskiriami ūkiai per analizuojamą laikotarpį sugebėjo suvaldyti gamtos stichinių reiškinių pasekmes, padidinti gaminamą produkciją ir tuo pačiu metu sumažinti pelningumo praradimus dėl augančio nusidėvėjimo. Būtina pažymėti, kad didėjančius šių ūkių produkcijos rezultatus lėmė ir investicijos, plečiant nuosavos žemės plotus. Situacijos analizė rodo, kad dėl klimato kaitos vis sunkiau prognozuoti žemės ūkio veiklos finansinius rezultatus ir planuojant investicijas būtina atsižvelgti į gamtinės rizikos veiksnius.

ŪADT duomenimis, pagal bendrąją produkciją, vidutiniškai tenkančią vienam hektarui ŽŪN, 2017 m. Lietuva užėmė tik ketvirtą vietą nuo pabaigos tarp ES šalių. Vidutiniškai 2012–2017 m. visuose Lietuvos ūkiuose sukuriama produkcija, tenkanti 1 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), tesiekė tik 37 proc. ES šalių vidurkio (1.4 pav.). Visų ekonominio dydžio grupių Lietuvos ūkių žemės produktyvumo rodikliai buvo mažesni nei atitinkamų to paties ekonominio dydžio grupių ES šalių ūkių. Žemės ūkio produkcijos apimčių didinimas tapo Lietuvai nevienareikšmiu iššūkiu, nes, viena vertus, tai sąlygoja geresnį kapitalo panaudojimą, kita vertus, gamybos intensyvinimas gresia gamyboje naudojamų gamtinių išteklių poreikio. Poreikis vis plačiau taikyti gamtą tausojančias ūkininkavimo technologijas užkerta kelią beatodairiškai siekti intensyvios žemės ūkio gamybos rezultatų. Dėl šios priežasties Lietuvos žemės ūkio produktyvumo rezultatai neturėtų būti tiesmukiškai lyginami su ES šalių, kuriose daugelį metų buvo intensyviai ūkininkaujama ir dabar siekiama sumažinti intensyvios gamybos mastus, rezultatais.

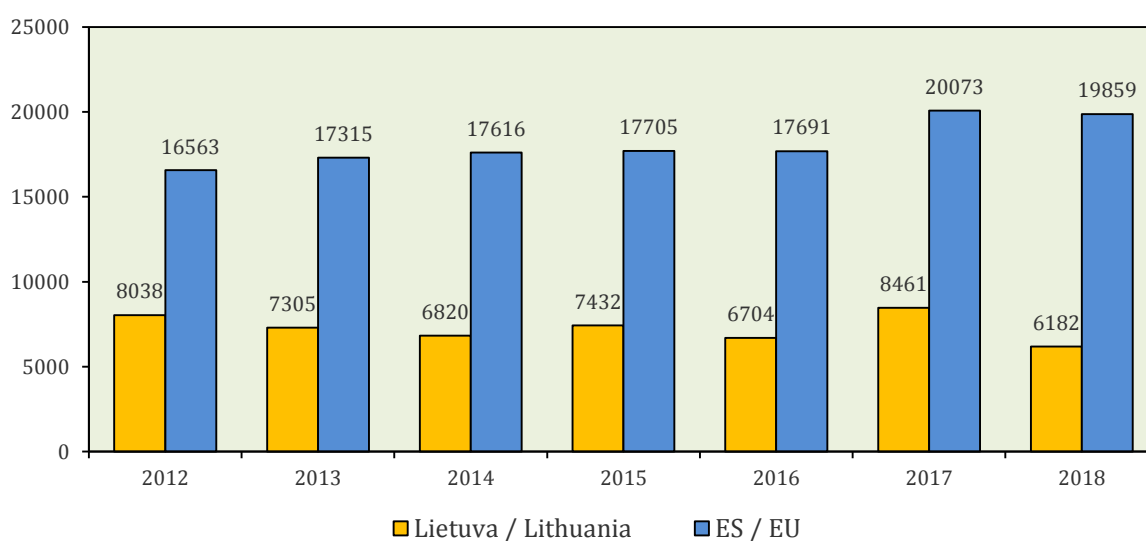

1.4 pav. Ūkių bendroji produkcija, tenkanti vienam ŽŪN ha, pagal ekonominio dydžio grupes Lietuvoje ir ES šalyse vidutiniškai 2012–2017 m., EUR

Fig. 1.4. Farm total output per 1 ha of UAA by economic size group in Lithuania and EU countries on average over 2012–2017

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Geresnis apsirūpinimas turtu turėjo prisidėti prie darbo našumo didėjimo ir sukurti prielaidas augti ūkių pajamoms. Lietuva vis dar yra tarp ES šalių, kurios pagal žemės ūkio kuriamą bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam sąlyginiam darbuotojui (SD), gerokai atsilieka nuo ES šalių vidurkio. 2018 m. darbo našumas Lietuvos žemės ūkyje buvo 3,2 karto mažesnis nei vidutinis ES šalyse. Per 2012–2018 m. laikotarpį darbo našumas Lietuvos žemės ūkyje dėl nepalankių gamtinių sąlygų svyravo nuo 6182 EUR 2018 m. iki 8461 EUR 2017 m. (1.5 pav.). 2017 m. Lietuvos žemės ūkyje dirbo 6,7 proc. užimtųjų, 2017 m., palyginti su 2012 m., šis rodiklis sumažėjo 1 proc. punktu.

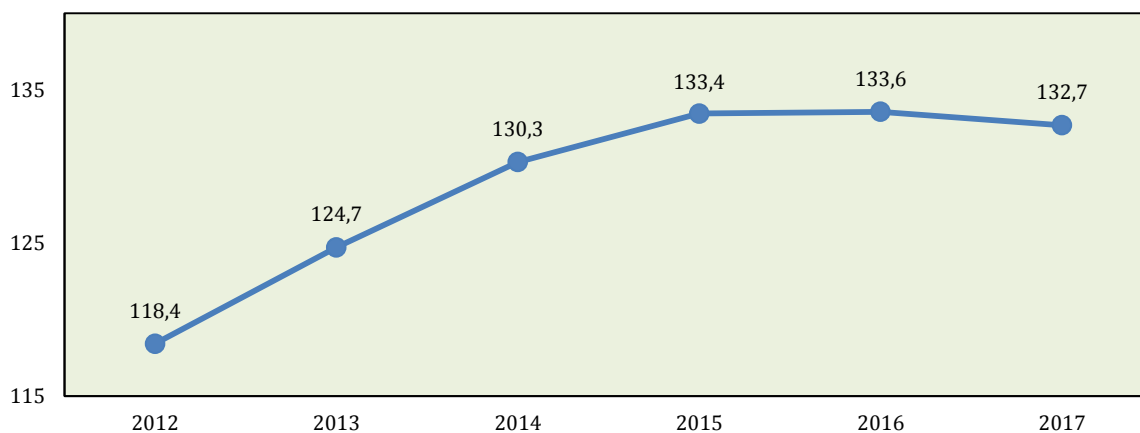
1.5 pav. Bendroji pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvos ir ES šalių žemės ūkyje 2012–2018 m., EUR

Fig. 1.5. Gross value added per AWU in Lithuanian and EU agriculture in 2012–2018

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Mažesnius darbo našumo rodiklius Lietuvoje nei ES šalyse lemia ūkių veiklos specifika, kai dalis kaimo gyventojų renkasi ūkininkavimą kaip papildomą veiklą, greta darbo užmokesčio kitoje profesinėje srityje ar senatvės pensijos. Tokie dalinio užimtumo ūkiai suteikia jų savininkams didesnes pajamas ir sumažina pajamų praradimo riziką. 2016 m. žemės ūkio struktūros tyrimo duomenimis, tik 13,8 proc. ūkininkaujančių asmenų ir jų šeimų narių dirbo ūkyje visą darbo dieną. Net 86,2 proc. visų iš žemės ūkio pajamas gaunančių ūkininkaujančių asmenų savo ūkyje dirbo ne visą darbo dieną, o 23,9 proc. šiai veiklai skyrė iki 2 val. Tolimesnis mažų dalinio užimtumo ūkių apsirūpinimas mechanizmais ir įrengimais yra problemiškas dėl nepakankamo ūkių investicinio pajėgumo ir gebėjimo efektyviai išnaudoti įsigytą turtą. Norint padidinti darbo našumą dalinio užimtumo ūkiuose, būtina skatinti paiešką naujų organizacinių formų, kurios leistų efektyviau panaudoti jau turimą žemės ūkio techniką ir įrangą ir nedidintų ūkių išlaidų nusidėvėjimui.

Auganti gamyba ir mažėjantis užimtųjų skaičius žemės ūkyje 2005–2015 m. lėmė, kad pagal bendro gamybos veiksnių produktyvumo augimą Lietuva buvo viena iš lyderių, t. y. užėmė antrąją vietą tarp visų ES šalių (EK duomenys). Šalies ūkiai didino produktyvumą, gerindami gamybos valdymą ir organizavimą, kurdami masto ekonomiją, investuodami į naujas technologijas, logistiką ir infrastruktūrą. 2017 m. Lietuvoje žemės ūkio bendras gamybos veiksnių produktyvumas siekė 132,7 proc. (2005 m. = 100 proc.) (1.6 pav.).

1.6 pav. Lietuvos žemės ūkio bendras gamybos veiksnių produktyvumo pokyčiai 2012–2017 m., proc. (2005 m. = 100 proc.)

Fig. 1.6. Changes in total factor productivity of Lithuanian agriculture in 2012–2017 (2005 = 100%)

Šaltinis: EK duomenys.

Būtina atkreipti dėmesį, kad 2017 m., palyginti su 2016 m., minėtas rodiklis sumažėjo 0,9 proc. punkto. Tai rodo, kad reikia ieškoti naujų Lietuvos žemės ūkio konkurencingumą didinančių veiksnių.

2. Bendroji žemės ūkio produkcija

2. Gross agricultural production

Lietuvos statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2018 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 2,3 mlrd. EUR, t. y. 9,4 proc. mažiau nei 2017 m. Tai lėmė sumažėjusios nemažos dalies žemės ūkio produktų supirkimo kainos ir smukusi gamyba. Per visą analizuojamąjį laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos. Tačiau ši dalis 2018 m., palyginti su 2017 m., buvo 1,5 proc. punkto mažesnė (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos* struktūra 2014–2018 m.

Table 1.3. Structure of gross agricultural production* in 2014–2018

Produkcija Production	2014		2015		2016		2017		2018**	
	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%
Iš viso / Total	2450,9	100	2530,4	100	2270,0	100	2534,6	100	2295,4	100
augalininkystės crop production	1456,2	59,4	1678,8	66,3	1465,2	64,5	1570,7	62,0	1388,7	60,5
gyvulininkystės animal production	994,7	40,6	851,6	33,7	804,8	35,5	963,9	38,0	906,7	39,5

* To meto kainomis / At current prices.

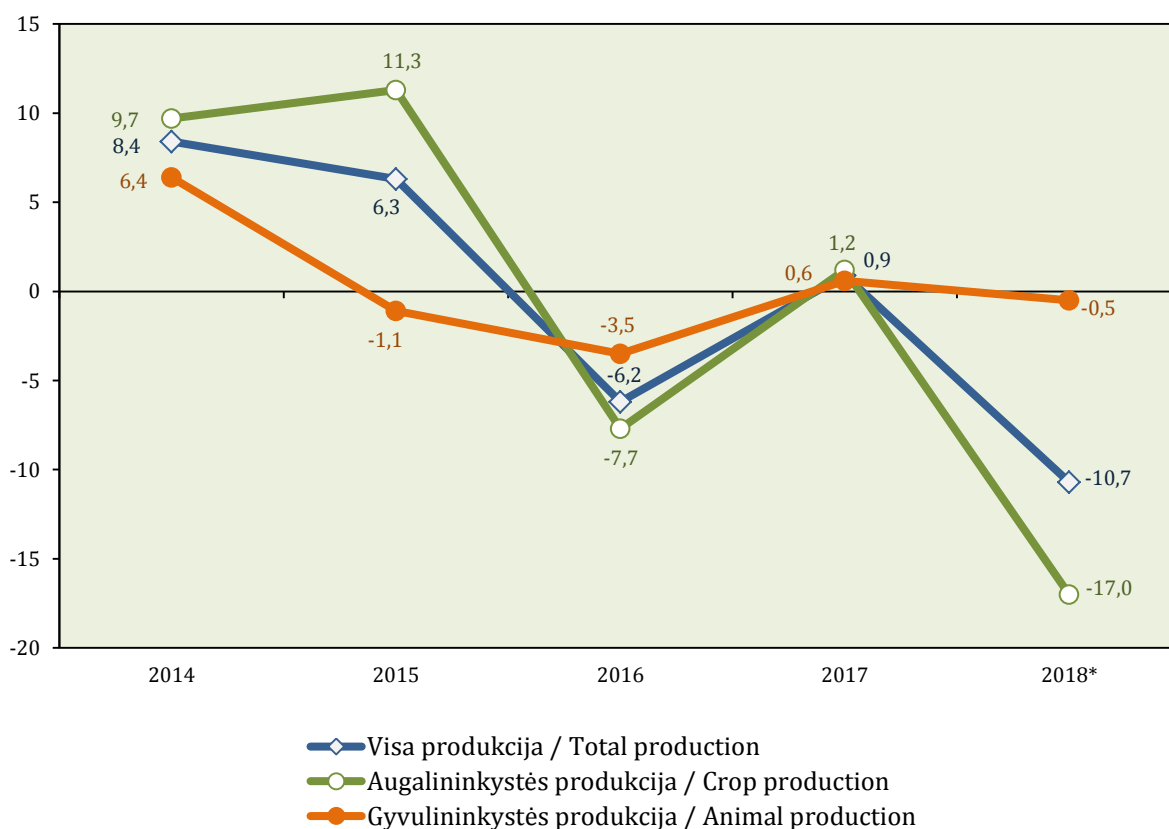
** Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcija 2018 m., palyginti su 2017 m., buvo 11,6 proc. mažesnė. Tai lėmė sumažėjęs grūdų ir rapsų derlius (atitinkamai 24,3 ir 20,2 proc.). Prie augalininkystės produkcijos sumažėjimo prisidėjo ir mažesnės vaisių ir uogų bei rapsų kainos (atitinkamai 44,4 ir 0,6 proc.). Gyvulininkystės produkcija 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 5,9 proc. dėl sumažėjusių kiaulių, kiaušinių ir pieno supirkimo kainų (atitinkamai 11,1, 6,7 ir 5,4 proc.).

Vertinant bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą pagal apskritis, didžiausia augalininkystės produkcijos dalis 2017 m. buvo Šiaulių, Marijampolės ir Panevėžio apskrityse (atitinkamai 75,7, 69,9 ir 67,5 proc.), o mažiausia – Tauragės, Vilniaus ir Utenos (atitinkamai 41,8, 44,1 ir 52,4 proc.). 2017 m., palyginti su 2013 m., augalininkystės produkcijos dalis kito nevienodai: ši dalis labiausiai išaugo Panevėžio ir Šiaulių apskrityse (atitinkamai 7,3 ir 5,8 proc. punkto), o didžiausias jos sumažėjimas buvo užfiksuotas Tauragės ir Alytaus apskrityse (atitinkamai 7,3 ir 1,3 proc. punkto).

Skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, per 2014–2018 m. laikotarpį bendroji žemės ūkio produkcija labiausiai sumažėjo 2018 m. Didžiausias jos prieaugis buvo 2014 m. Augalininkystės produkcija 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 17,0 proc., o gyvulininkystės – 0,5 proc. (1.7 pav.).

1.7 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimties pokyčiai*** 2014–2018 m., proc.**

*Fig. 1.7. Changes in the volume of gross agricultural production** in 2014–2018***, per cent*

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

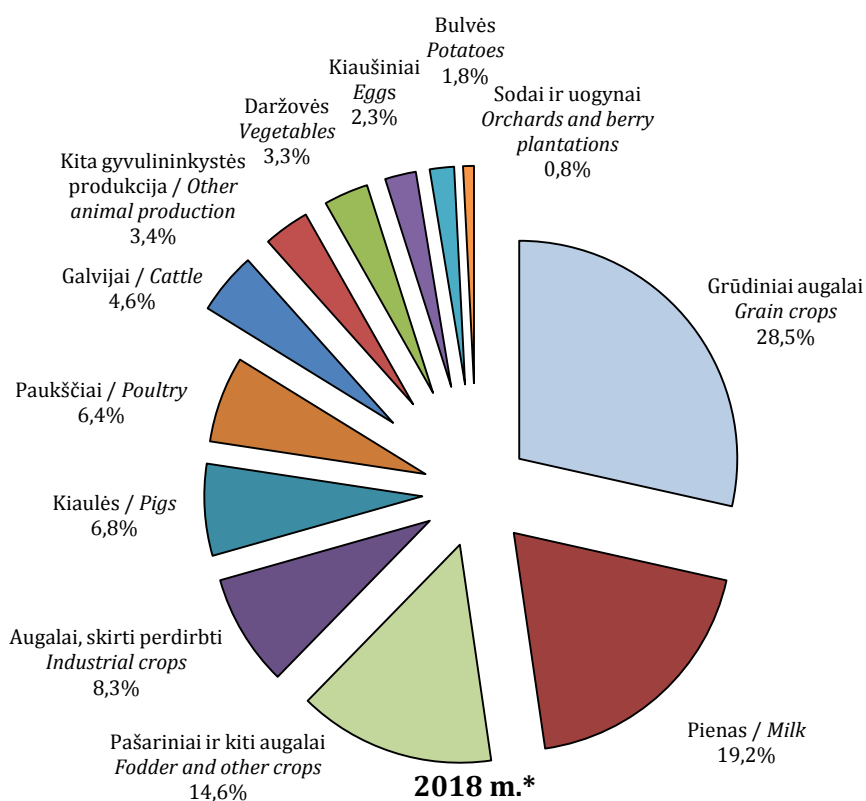
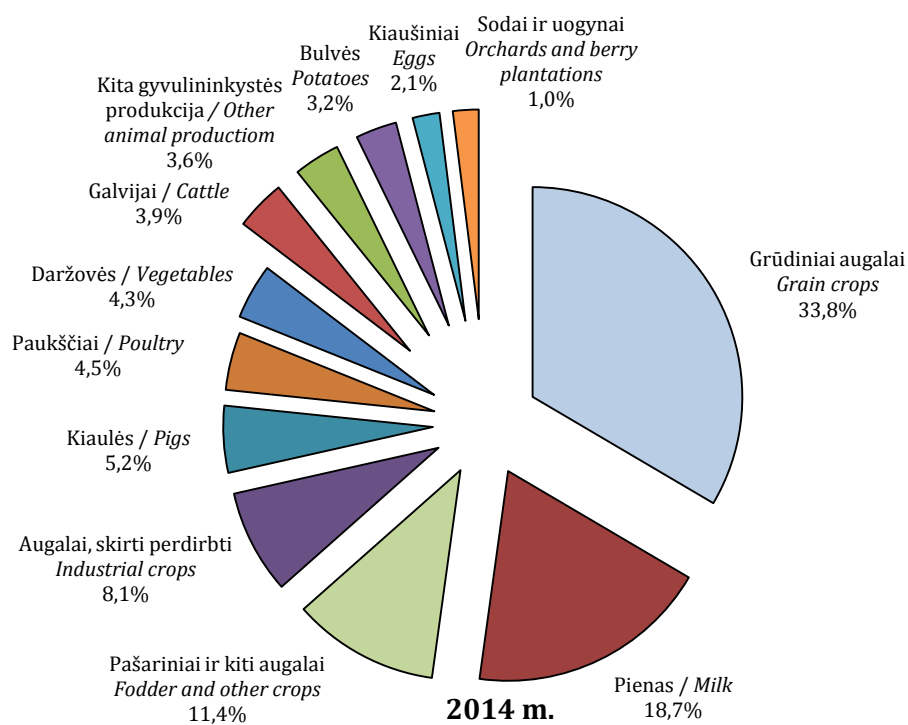
** Palyginamosiomis kainomis / At constant prices.

*** Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį Lietuvoje 2014 ir 2018 m. sudarė grūdiniai augalai (atitinkamai 33,8 ir 28,5 proc.) (1.8 pav.).

Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje 2018 m., palyginti su 2014 m., daugiausia išaugo pašarinių ir kitų augalų bei paukščių dalis (atitinkamai 3,2 ir 1,9 proc. punkto), o labiausiai sumažėjo grūdinių augalų ir bulvių dalis (atitinkamai 5,3 ir 1,4 proc. punkto). Pagrindinė neigiamų tendencijų grūdinių augalų sektoriuje priežastis buvo 2018 m. nepalankios meteorologinės sąlygos, dėl kurių buvo mažesnis grūdų derlingumas ir pasėtas grūdinių augalų plotas. Prie neigiamų pokyčių bulvių sektoriuje daug prisidėjo besikeičiantys vartotojų mitybos įpročiai ir nepakankamas, lyginant su kitomis valstybėmis, bulvių konkurencingumas.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

**1.8 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra
2014 ir 2018 m.**

Fig. 1.8. Structure of gross agricultural production in 2014 and 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Atskirose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. Pagal bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą visas ES šalis galima suskirstyti į tris grupes. Lietuva patenka į trečiąją šalių grupę (pirmąją grupę sudaro šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija (pvz., Airija, Danija), antrąją – šalys, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalys beveik vienodos (pvz., Švedija, Austrija), trečiąją – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija (pvz., Rumunija, Graikija)). Pažymėtina, kad Lietuvoje augalininkystės produkcija 2018 m., palyginti su 2014 m., sudarė 1,1 proc. punkto mažesnę bendrosios produkcijos dalį. Augalininkystės produkcijos dalis 2018 m. buvo panaši kaip ir Portugalijoje, Slovakijoje bei Kroatijoje (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra ES šalyse* 2014 ir 2018 m.

Table 1.4. Structure of gross agricultural production in EU countries *in 2014 and 2018

Šalis / Country	2014			2018		
	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, EUR/ha UAA</i>
Airija / Ireland	25,2	74,8	1420	23,0	77,0	1651
Danija / Denmark	33,8	66,2	3919	34,7	65,3	3582
Suomija / Finland	36,0	64,0	1778	37,2	62,8	1637
Jungtinė Karalystė United Kingdom	39,3	60,7	1729	38,6	61,4	1622
Kipras / Cyprus	41,7	58,3	5630	40,2	59,8	6135
Malta / Malta	40,6	59,4	10768	40,7	59,3	10272
Liuksemburgas Luxembourg	49,0	51,0	3236	42,1	57,9	2999
Belgija / Belgium	43,0	57,0	5940	44,4	55,6	5861
Estija / Estonia	47,5	52,5	813	44,6	55,4	767
Lenkija / Poland	49,7	50,3	1557	44,7	55,3	1679
Vokietija / Germany	50,5	49,5	3338	45,6	54,4	2980
Austrija / Austria	45,5	54,5	2372	48,0	52,0	2507
Švedija / Sweden	50,0	50,0	1840	49,1	50,9	1842
Latvija / Latvia	55,6	44,4	605	56,0	44,0	606
Nyderlandai Netherlands	53,4	46,6	13208	56,4	43,6	14008
Slovėnija / Slovenia	54,3	45,7	2472	56,4	43,6	2635
Čekija / Czechia	60,7	39,3	1377	58,8	41,2	1402
Portugalija / Portugal	55,8	44,2	1786	59,6	40,4	1948
Slovakija / Slovakia	59,4	40,6	1135	59,6	40,4	1114
Lietuva / Lithuania	59,4	40,6	838	60,5	39,5	785
Kroatija / Croatia	59,8	40,2	1201	61,8	38,2	1349
Prancūzija / France	60,6	39,4	2471	62,6	37,4	2478

Šalis / Country	2014			2018		
	augalininkystės dalis, <i>crop production</i> , %	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production</i> , %	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>tural production, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop production</i> , %	gyvulininkystės dalis, <i>livestock production</i> , %	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>tural production, EUR/ha UAA</i>
Ispanija / Spain	60,5	39,5	1819	62,8	37,2	2222
Vengrija / Hungary	63,5	36,5	1589	62,8	37,2	1755
Italija / Italy	63,7	36,3	3595	66,6	33,4	3738
Bulgarija / Bulgaria	71,0	29,0	867	73,2	26,8	846
Graikija / Greece	72,2	27,8	2107	75,0	25,0	2216
Rumunija / Romania	73,6	26,4	1200	76,5	23,5	1451

* Rikiavimas pagal 2018 m. augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalį / Sorted by the 2018 share of crop and livestock production.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2018 m. buvo viena mažiausių ES. Palyginti su panašias sąlygas turinčia Danija, šis rodiklis buvo daugiau nei 4 kartus mažesnis. Tokiems rezultatams daugiausia įtakos turėjo mažesnės nei kitose šalyse žemės ūkio produktų supirkimo kainos. Didžiausia bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2018 m. buvo Nyderlanduose, Maltoje, Kipre ir Belgijoje. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, produkcijos gamybos prioritetus pasirinko pagal savo konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą.

Lyginant bendrąją žemės ūkio produkciją, tenkančią 1 ha ŽŪN, matyti, kad ryškaus skirtumo tarp grupių nėra. Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2018 m. buvo 2,3 proc. didesnė nei Estijoje, kurioje gyvulininkystės produkcija sudaro gerokai didesnę bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims daug įtakos turi žemės ūkio produktų supirkimo kiekiai. Atskirų žemės ūkio produktų supirkimo kiekiai per 2014–2018 m. laikotarpį kito netolygiai: 2018 m., palyginti su 2017 m., bulvių supirkta 28,0 proc., vaisių ir uogų – 26,3 proc., daržovių – 11,1 proc. daugiau, o rapsų – 20,1 proc., grūdų – 19,1 proc. mažiau. Visų gyvulių ir gyvulininkystės produktų, išskyrus kiaules ir kiaušinius, supirkimo apimtys 2018 m., palyginti su 2017 m., mažėjo. Pieno supirkta 2,7 proc., paukščių – 1,7 proc., galvijų – 1,4 proc. mažiau.

Kitas svarbus veiksnys, turintis įtakos bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims, yra žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos. Žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksų kitimo tendencijos per 2016–2018 m. laikotarpį šiek tiek skyrėsi. Augalininkystės ir gyvulininkystės produktų bei materialinių išteklių kainų indeksai didžiausi buvo 2017 m. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainų indeksas mažiausias buvo 2018 m., o augalininkystės produktų ir materialinių išteklių – 2016 m. Augalininkystės produktų kainos 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 7,0 proc., o gyvulininkystės produktų ir materialinių išteklių – sumažėjo atitinkamai 3,5 ir 0,5 proc. Šių kainų indeksų pokyčiai 2016–2018 m. laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produktų supirkimo ir materialinių išteklių kainų (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai* 2016–2018 m., proc.

Table 1.5. Price indices of agricultural production and input in 2016–2018, per cent*

Rodikliai / Indicators	2016	2017	2018
Kainų žirkklės / Price scissors	94,0	108,9	103,0
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural production</i>			
bendrasis / total	93,3	112,4	102,5
augalininkystės / crop production	90,1	107,1	107,0
gyvulininkystės / animal production	98,5	120,3	96,5
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Input price index</i>	99,3	103,2	99,5

* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per visą 2016–2018 m. laikotarpį palankiausi žemės ūkio produktų gamintojams buvo 2017 m. – palyginti su ankstesniais metais, žemės ūkio produktų supirkimo kainos padidėjo 12,4 proc., o materialinių išteklių – 3,2 proc. Nepalankiausia padėtis susiklostė 2016 m., kai, palyginti su 2015 m., žemės ūkio produktų supirkimo kainos sumažėjo 6,7 proc., o materialinių išteklių – 0,7 proc.

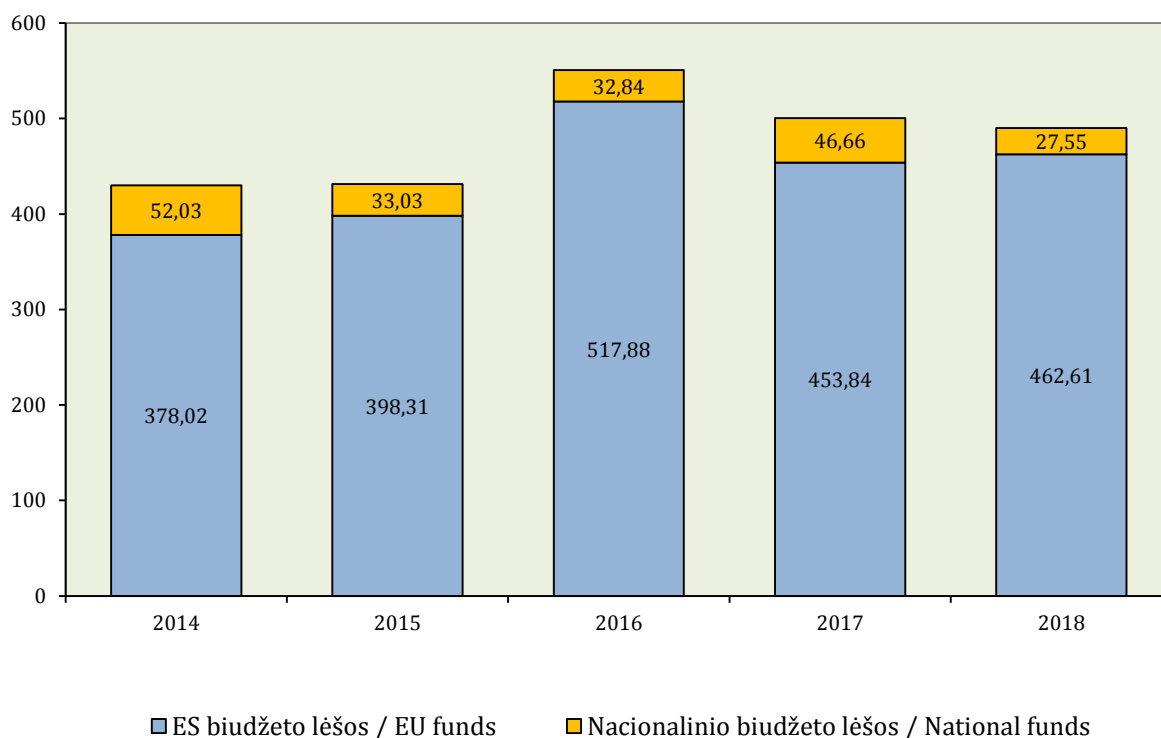
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

Lietuvos žemės ūkio politika yra glaudžiai susijusi su ES bendrąja žemės ūkio politika. Žemės ūkio rėmimas priklauso nuo ES ir Lietuvos žemės ūkio politikos strateginių tikslų bei tarp ES šalių suderintų finansavimo galimybių. Nuolat vykdomos BŽŪP programos, siekiant bendrų tikslų – palaikyti gyvybingą žemės ūkį ir kaimo plėtrą, aprūpinti gyventojus maistu, tausoti aplinką ir išteklius, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų ir kt. Siekiant užtikrinti šių tikslų įgyvendinimą, ūkininkams bei kaimo gyventojams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžeto lėšų. 2018 m. žemės ūkiui finansuoti skirta 1047,9 mln. EUR – 0,55 proc. daugiau nei 2017 m. (1042,2 mln. EUR), o išmokėta 12,3 proc. mažiau, t. y. 919,0 mln. EUR.

Tiesioginių išmokų sistema veikia kaip saugos tinklas ir leidžia daryti ūkininkavimą pelningesnį, prisideda prie apsirūpinimo maistu Europoje, skatina ūkio subjektams gaminti saugius, sveikus ir įperkamus maisto produktus bei atlygina ūkininkams už viešąsias gėrybes. Tiesioginių išmokų sistema – labiausiai finansuojama

ES BŽŪP paramos priemonė, prie kurios prisideda ir Lietuvos biudžetas. Didžioji tiesioginių išmokų dalis atsieta nuo gamybos apimčių. Lietuvoje tiesioginės išmokos skiriamos žemės ūkio veiklos subjektams už deklaruotą ŽŪN plotą, pasėlius ir gyvulius. Tęsiant paramos teikimą pagal vienkartinės paramos už plotus įgyvendinimo schemą, 2018 m., kaip ir tiriamojo laikotarpio metais (2014–2018 m.), Lietuvoje tiesioginės išmokos buvo skiriamos iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš nacionalinio biudžeto, skiriant pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos (PLNP) išmokas. EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, dalis 2018 m. sudarė 94,7 proc. (492,0 mln. EUR) visų Lietuvos tiesioginių išmokų, išmokėta 462,6 mln. EUR (1.9 pav.). 2018 m., palyginti su 2017 m., EŽŪGF skirta lėšų dalis padidėjo 5,3 proc., o išmokėta dalis – 1,8 proc. Išmokėtos sumos didėjimą nulėmė išaugusios tiesioginės išmokos. 2018 m. PLNP dalis, išmokėta už referenciniu laikotarpiu ir šiais metais deklaruotus gyvulius ir pasėlius, sudarė 27,6 mln. EUR, t. y. 40,9 proc. mažiau negu 2017 m. (46,7 mln. EUR).

1.9 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 1.9. Funds for direct payments in 2014–2018, EUR mill.

Šaltinis: NMA duomenys.

Kaip ir ankstesniais metais, 2018 m. pagal 2014–2020 m. BŽŪP numatytas didėjantis finansinis vokas, skirtas tiesioginėms išmokoms iš EŽŪGF mokėti. Dėl šios priežasties 2018 m. didėjo pagrindinė išmoka, žalinimo išmoka, išmoka už pirmuosius hektarus ir išmoka jauniems ūkininkams. 2018 m. pagrindinė tiesioginė išmoka, skirta pareiškėjui už ŽŪN plotus, buvo 63,2 EUR/ha, t. y. 0,64 proc. daugiau nei 2017 m. (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Tiesioginių išmokų, mokamų iš ES biudžeto lėšų, dydžiai Lietuvoje 2014–2018 m.

Table 1.6. Direct payment rates paid from the EU budget in Lithuania in 2014–2018

Išmokos rūšis / Kind of payment	2014	2015	2016	2017	2018
Pagrindinė išmoka, EUR/ha <i>Basic payment, EUR/ha</i>	114,4	56,7	59,4	62,8	63,2
Išmoka už pirmuosius 30 ha, EUR/ha <i>Payment for the first 30 ha, EUR/ha</i>	30,8	48,8	51,8	56,3	57,9
Išmoka jaunajam ūkininkui, EUR/ha <i>Young farmer payment, EUR/ha</i>	–	45,8	45,8	45,8	47,9
Žalinimo išmoka, EUR/ha <i>Greening payment, EUR/ha</i>	–	44,9	46,6	49,2	49,8
Susietoji parama už plotus: <i>Coupled support for areas:</i>					
išmoka už daržovių auginimą uždarame grunte (šildomuose šiltnamiuose), EUR/a* <i>payment for vegetables grown in heated greenhouses, EUR/a*</i>	–	527,0	453,4	208,7	208,2
išmoka už baltyminių augalų auginimą, EUR/ha <i>payment for protein crops, EUR/ha</i>	–	83,5	60,1	42,0	50,1
išmoka už vaisių ir uogų auginimą, EUR/ha <i>payment for fruit and berry cultivation, EUR/ha</i>	–	207,4	230,3	225,6	227,5
išmoka už daržovių atvirajame grunte auginimą, EUR/ha <i>payment for field vegetables cultivation, EUR/ha</i>	–	324,2	310,9	381,8	344,2
išmoka už cukrinių runkelių auginimą, EUR/ha <i>payment for sugar beet cultivation, EUR/ha</i>	–	–	–	81,2	94,4
išmoka už plotus, apsėtus sertifikuota javų sėkla, EUR/ha / <i>payment for areas sown under certified cereal seed, EUR/ha</i>	–	–	–	17,9	14,2
išmoka už bulvių sėklai auginimą, EUR/ha <i>payment for seed potatoes, EUR/ha</i>	–	–	–	585,1	406,5**
Susietoji parama už gyvulius: <i>Coupled support for animals:</i>					
išmoka už pienines karves, EUR/gyv. <i>dairy breed cows payment, EUR/head</i>	–	80,0	91,0	101,9	107,3
išmoka už mėsinius galvijus, EUR/gyv. <i>beef cattle payment, EUR/head</i>	86,5–109,8	108,8	94,0	91,3	91,7
išmoka už pieninių veislių bulius, EUR/gyv. <i>dairy breed bulls payment, EUR/head</i>	–	76,8	68,8	78,9	87,5
išmoka už mėsines avis, EUR/gyv. <i>sheep (meat breeds) payment, EUR/head</i>	6,3–11,1	13,4	10,7	10,5	10,8
išmoka už pienines ožkas, EUR/gyv. <i>dairy female goats payment, EUR/head</i>	–	41,4	20,7	23,4	23,8

* 1 aras / are = 0,01 ha.

** preliminarus išmokos dydis / Preliminary rate.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Lietuvoje nuo 2014 m. ūkininkaujantiems skiriamos išmokos už pirmuosius 30 ha. Ši paramos priemonė leidžia labiau paremti smulkesnius pagal ŽŪN plotą ūkius. 2018 m. išmokos dydis sudarė 57,9 EUR/ha, t. y. 2,8 proc. daugiau nei 2017 m. (56,3 EUR/ha).

Už palankesnę aplinkos atžvilgiu žemės ūkio veiklą 2018 m. taip pat buvo skiriama žalinimo išmoka, kurios dydis Lietuvoje – 49,8 EUR/ha, t. y. 1,2 proc. daugiau nei 2017 m.

Nuo 2015 m. papildomai skiriamos tiesioginės išmokos jauniems ūkininkams. Ši tiesioginių išmokų rūšis skiriama, siekiant prisidėti prie jaunimo išsaugojimo kaimo regionuose. 2015–2017 m. jauniems ūkininkams papildomai skiriamų tiesioginių išmokų dydis Lietuvoje sudarė 45,8 EUR/ha, tačiau 2018 m., pakoregavus tiesioginių išmokų sistemos finansavimą, jaunųjų ūkininkų tiesioginės išmokos padidėjo iki 47,9 EUR/ha, t. y. 4,6 proc. daugiau nei ankstesniais metais.

Lietuvoje gana svarbios žemės ūkiui tiesioginės išmokos, susietos su gamybos apimtimis. Iš EŽŪGF lėšų skiriama susietoji parama už daržovių, išskyrus bulves, auginimą uždaryjame (šildomuose šiltnamiuose) ir atvirajame grunte, taip pat už vaisių ir uogų, baltyminių augalų auginimą, už pienines karves, mėsinius galvijus ir mėsines avis, pieninių veislių bulius, pienines ožkas. Nuo 2017 m. taip pat skiriamos išmokos ir už plotus, kuriuose auginami cukriniai runkeliai – 94,4 EUR/ha (2017 m. – 81,2 EUR/ha), už bulvių sėklai auginimą – preliminarus išmokos dydis 2018 m. – 406,5 EUR/ha (2017 m. – 585,1 EUR/ha), už sertifikuota sėkla apsėtus javų plotus – 14,2 EUR/ha (2017 m. – 17,9 EUR/ha).

Lietuvoje 2018 m. susietoji išmoka už baltyminių augalų auginimą buvo 50,1 EUR/ha, t. y. 19,3 proc. mažiau nei 2017 m.; už daržovių uždaryjame grunte auginimą – 208,2 EUR už arą (2017 m. – 208,7 EUR už arą). Nežymų padidėjimą nulėmė du veiksniai: bendro finansinio tiesioginių išmokų didėjimas ir sumažėję baltyminių augalų, o būtent žirnių, plotai. Susietoji išmoka už lauko daržovių (išskyrus baltyminius) auginimą 2018 m. siekė 344,2 EUR/ha (2017 m. – 381,8 EUR/ha); už vaisių ir uogų – 227,5 EUR/ha, t. y. 0,8 proc. daugiau nei 2017 m.

Gyvulininkystės krypties ūkiai buvo remiami, skiriant susietą išmoką už pieninę karvę – 107,3 EUR, t. y. 5,3 proc. daugiau nei 2017 m. ir net 34,1 proc. daugiau nei 2015 m. (80,0 EUR); už mėsinių galviją – 91,7 EUR (2017 m. – 91,3 EUR); už mėsinę avį – 10,8 EUR (2017 m. – 10,5 EUR), už pieninės veislės bulių – 87,5 EUR (2017 m. – 78,9 EUR); už pieninę ožką – 23,8 EUR (2017 m. – 23,4 EUR).

Minėti kasmetiniai susietųjų išmokų dydžių svyravimai priklauso nuo remtinių vienetų skaičiaus. Didesnis nei 2014 m. (ir 2016 m.) EK patvirtintas remtinių vienetų skaičius sąlygojo mažesnę išmokos dydį.

Pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos lėšos taip pat buvo skirtos tiesiogiai remti tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės krypties ūkius. Nepažeidžiant su EK suderintos PLNP mokėjimo tvarkos ir atsižvelgiant į PLNP atskiriems sektoriams leistinas finansavimo ribas bei turimą lėšų rezervą, 2018 m. labiausiai mažėjo PLNP išmokos už kvotinį pieną, mokant po 14 EUR/t (2017 m. – 15,3 EUR/t) (1.7 lentelė).

1.7 lentelė. Pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos išmokų dydžiai Lietuvoje 2014–2018 m.

Table 1.7. Transitional national aid (TNA) payment rates in Lithuania in 2014–2018

Išmokos rūšis / Kind of payment	2014	2015	2016	2017	2018
PLNP išmokos* už produkciją: TNA payments* for production of:					
baltyminius augalus, EUR/ha protein crops, EUR/ha	13,0	13,0	23,4	23,4	23,4
pluoštinius linus, EUR/ha / fibre flax, EUR/ha	44,0	-	-	-	-
karves žindenes ir telyčias, EUR/gyv. suckler cows and heifers, EUR/head	87,0	105,0	111,1	111,1	111,0
bulius, EUR/gyv. / bulls, EUR/head	173,0	205,0	212,2	212,2	212,0
ėriavedes, EUR/gyv. / ewes, EUR/head	5,8	4,4	4,1	3,15	3,1
kvotinį pieną, EUR/t / quota milk, EUR/t	15,1	16,0	15,7	15,3	14,0

* Bendra susietosios ir atsietosios dalių suma / Total sum of coupled and decoupled payments.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

PLNP išmokų dydžiai už ėriavedes, karves žindenes ir telyčias bei bulius mažėjo minimaliai (nuo 0,05 iki 0,2 EUR). 2018 m. PLNP išmoka už baltyminius augalus buvo tokia pati, kaip ir 2016 bei 2017 m. (23,4 EUR/ha).

NMA duomenimis, iki 2018 m. pabaigos 124 tūkst. deklaravusių plotus pareiškėjų sąskaitos buvo papildytos 415 mln. EUR tiesioginių išmokų. Tai didžiausia iki metų pabaigos NMA išmokėta tiesioginių išmokų suma jos istorijoje.

Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje jau lygiai 20 m. taikomos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo priemonės. Jomis siekiama užtikrinti žemės ūkio ir maisto produktų rinkos pusiausvyrą ir palaikyti gamintojų pajamas. Pagrindinės priemonės apima intervencinį grūdų, sviesto, nugriebto pieno miltelių, galvijenos pirkimą, saugojimą ir pardavimą iš intervencinių sandėlių. Rinkos reguliavimo priemonės apima ir paramos teikimą už privatų sūrių, sviesto, nugriebto pieno miltelių, baltojo cukraus, galvijenos, kiaulienos, avienos ir ožkienos sandėliavimą; už cukraus naudojimą pramoninių produktų gamyboje; už pašalintus iš rinkos šviežius vaisius ir daržoves, vaisių ir daržovių derliaus nenuėmimą ir nesunokusio derliaus nuėmimą. Parama teikiama ir už pieno bei pieno produktų suvartojimą švietimo ir mokslo įstaigose bei vykdoma vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programa ir kt.

Siekiant gerinti vaikų ir paauglių mitybą, skatinti pieno produktų vartojimą vidaus rinkoje bei mažinti disbalansą pieno produktų rinkoje, Lietuvoje nuo 2004 m. įgyvendinama paramos programa „Pienas vaikams“. 2018 m. paramos programos „Pienas vaikams“ priemone pasinaudojo 1578 ugdymo įstaigos, kuriose remtinų vaikų buvo 236,9 tūkst., t. y. 6,4 proc. daugiau nei 2017 m. (222,7 tūkst.).

Šiai priemonei įgyvendinti 2018 m. buvo išmokėta 2,9 mln. EUR (ES lėšų dalis – 35,8 proc.), 6,5 proc. mažiau nei 2017 m. (3,1 mln. EUR). Aktyviausiai paramoje dalyvavo Lazdijų rajono, Neringos, Vilniaus miesto, Kauno miesto ir rajono, Panevėžio rajono, Panevėžio miesto, Anykščių rajono, Ignalinos rajono, Alytaus miesto, Biržų rajono,

Šiaulių miesto, Mažeikių rajono, Telšių rajono savivaldybės. 2018 m. populiariausi produktai buvo įvairaus riebumo geriamasis pienas, natūralus jogurtas, jogurtas su priedais, švieži varškės sūriai, sūrio lazdelės.

2017–2018 mokslo metų vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programai iš ES ir nacionalinio biudžeto skirta 1143,4 tūkst. EUR paramos lėšų (be PVM). 2017 m. išmokėta 1526,7 tūkst. EUR parama, iš kurios 397,7 tūkst. EUR – nacionalinio biudžeto lėšos. Siekiant efektyviai naudoti programai skirtas lėšas, nuo 2017 m. spalio 1 d. patvirtintas lėšų limitas vienam vaikui per mėnesį, palyginti su 2016–2017 mokslo metais, sumažėjo 0,24 EUR ir buvo 0,96 EUR be PVM. Ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių mokiniams buvo nemokamai dalijamos morkos, obuoliai, kriaušės bei obuolių, kriaušių, morkų, serbentų, braškių, aviečių, aronijų sultys ar jų mišiniai. Programoje dalyvavo 102 pareiškėjai: 48 tiekėjai produktus tiekė 1528 ugdymo įstaigoms, 54 ugdymo įstaigos programoje dalyvavo savarankiškai. Programoje dalyvavo 225,7 tūkst. vaikų. Nuo 2018 m. buvo sustabdyta laikinoji papildoma parama, skirta vaisių ir daržovių gamintojų grupėms už produktų pašalinimo iš rinkos ir derliaus nenuėmimą. Tačiau Lietuvai 2017 m. susidūrus su gausiais krituliais, iš ES biudžeto lėšų buvo skirta parama už 2017 m. pasėtus ir dėl kritulių žuvusius ir (arba) negalėtus pasėti žeminius pasėlius. Pagal šią priemonę 2018 m. buvo išmokėta 9084,3 tūkst. EUR paramos lėšų iš ES biudžeto.

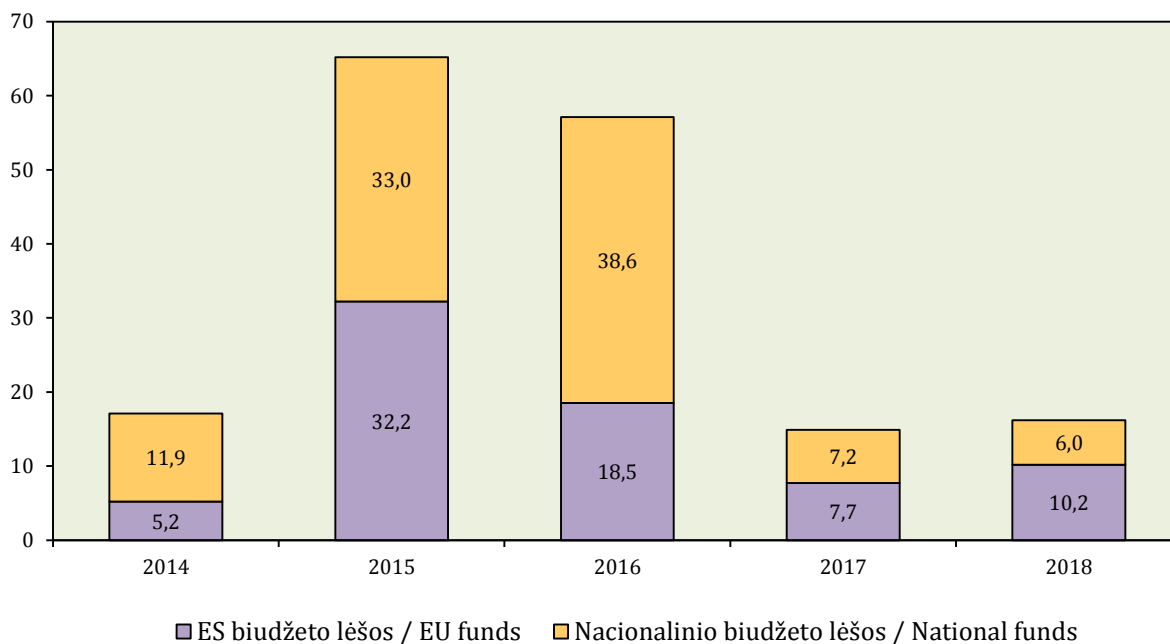
2018 m. Lietuvoje eksportas buvo aktyviai skatinamas, remiant prekių ženklus, populiarinant regioninius produktus bei Lietuvos įmonių gaminamų produktų eksportą elektroninio ryšio priemonėmis, pristatant lietuviškos kilmės produktus tarptautinėse parodose ir kt. Pagal žemės ūkio produktams skirtų informavimo ir pardavimo skatinimo veiksmų vidaus rinkoje ir trečiojoje šalyse paramos schemą 2018 m. buvo išmokėta 1886,8 tūkst. EUR, iš kurių ES lėšų buvo 1540,7 EUR.

2018 m. nebuvo naudojamosi privataus žemės ūkio ir maisto produktų saugojimo paslaugomis. Intervencijai buvo galima parduoti sviestą, nugriebto pieno miltelius ir grūdus. Intervenciniams pirkimams (nugriebto pieno milteliams) 2018 m. buvo išleista 329,9 tūkst. EUR, 18,2 proc. daugiau nei 2017 m. (279,0 tūkst. EUR). Visos išlaidos intervenciniams supirkimams 100 proc. finansuojamos iš ES biudžeto lėšų.

2018 m. iš viso rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti Lietuvoje buvo išleista 16,2 mln. EUR, t. y. 8,7 proc. daugiau negu 2017 m. – 14,9 mln. EUR, tačiau mažiau palyginti su 2014–2016 m. (1.10 pav.).

Dėl Rusijos Federacijos pieno produktų importo embargo, pieno kvotų nuo 2015 m. panaikinimo ir susidariusios itin sudėtingos situacijos pasaulinėje pieno rinkoje Lietuvoje 2015–2016 m. buvo ieškoma kompleksinių priemonių paremti pieno ūkius, išnaudojant visas galimas ES rinkos reguliavimo priemones ir leistiną maksimalią nacionalinę paramą. 2015–2016 m. buvo numatyta specialioji parama pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos importo embargo bei laikinoji išskirtinė parama pieno gamintojams.

2018 m. rinkos reguliavimo priemonių išlaidų padidėjimą nulėmė padidėjusios sandorių sąnaudos, susijusios su intervencinių produktų pirkimu.

1.10 pav. Rinkos reguliavimo priemonių finansavimas 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 1.10. Funds for market regulation measures in 2014–2018, EUR mill.

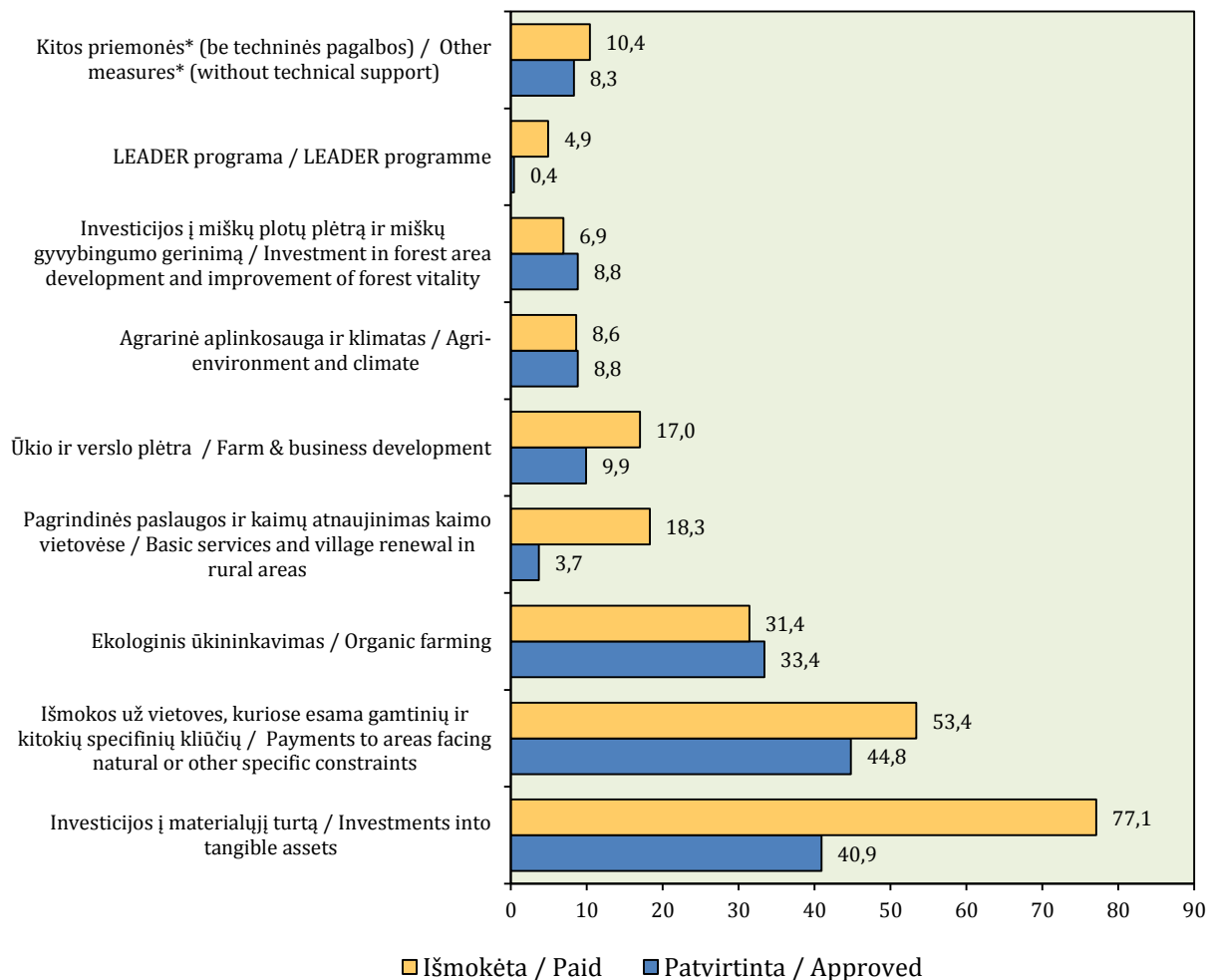
Šaltinis: NMA duomenys.

ES biudžeto lėšos rinkos reguliavimo priemonėms 2018 m. sudarė 10,2 mln. EUR, nacionalinio biudžeto lėšos – 6,0 mln., arba 37,0 proc. visų lėšų. Tiriamuoju laikotarpiu daugiausia finansinių išteklių rinkos reguliavimo priemonėms buvo skirta 2015 m.

Kaimo plėtros priemonės. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (KPP), pagal kurią skirstoma investicinė ir kompensacinė parama žemės ūkiui bei kaimui, įpusėjo (2018 m.). Šiais metais paraiškų pagal KPP 2014–2020 m. programą kvietimai buvo organizuojami labai intensyviai – per praėjusius metus pareiškėjai net 28 kartus galėjo teikti paraiškas pagal didžiąją dalį programos priemonių ir jų veiklų.

Kaip ir ankstesniais metais, 2018 m. daugiausia paraiškų buvo pateikta pagal priemonę „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ (apie 74,5 tūkst. paraiškų). Pagal šią priemonę 2018 m. buvo prašoma 55,4 mln. EUR, t. y. 15,2 proc. mažiau nei 2017 m. Kitos kompensacinės su plotu susijusios priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ (surinkta 6,8 tūkst. paraiškų), „Ekologinis ūkininkavimas“ (2,4 tūkst. paraiškų), „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (4,1 tūkst. paraiškų) taip pat buvo labai populiarios 2018 m.

Didžiausia parama išmokėta pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ (didžioji dalis – investicijoms į žemės ūkio valdas). Pagal šią priemonę 2018 m. buvo prašoma paramos už daugiau kaip 86,1 mln. EUR (iš kurių 78,7 mln. EUR –a pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, t. y. 2,3 karto daugiau nei 2017 m.), o išmokėta – 77,1 mln. EUR, iš kurių 55,6 mln. EUR – pagal veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ (per pusę mažiau nei 2017 m. – 99,7 mln. EUR) (1.11 pav.).

1.11 pav. Patvirtintos ir išmokėtos** lėšos pagal Kaimo plėtros programos priemones 2018 m., mln. EUR

Fig. 1.11. Funds for rural development measures approved and paid** in 2018, EUR mill.

* Kitos priemonės – „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“; „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“; „Bendradarbiavimas“; „Rizikos valdymas“ ir kt. / Other measures – Knowledge transfer and information activities; Natura 2000 payments and Payments related to the Water Framework Directive; Cooperation; Risk management, etc.

** Įskaitant ankstesniais metais neišmokėtas lėšas / Including funds of previous years.

Šaltinis: NMA duomenys.

2018 m. didelio susidomėjimo sulaukė ir priemonės, skirtos verslui kaime skatinti. Pagal veiklą „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“, kai paramos suma – iki 40 tūkst. EUR, gauta 590 paraiškų, o pagal veiklą „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“, kai paramos suma – iki 16 tūkst. EUR, gautos 452 paramos paraiškos. Parama verslui kurti ir plėsti kaimo vietovėse šiais metais taip pat viena populiariausių – pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą. Pagal priemonę „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ gauta 120 paraiškų, kurių prašoma paramos suma – 17,8 mln. EUR.

2018 m. pagal KPP priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ buvo surinktos 2539 paraiškos, t. y. 2,1 karto daugiau nei 2017 m. (1211 paraiškų); tačiau patvirtintų paraiškų buvo tik 50,6 proc. (2017 m. – 75,9 proc.). Iš viso pagal šią priemonę 2018 m. buvo prašoma 58,4 mln. EUR (2017 m. – 41,1 mln. EUR), patvirtinta 9,9 mln. EUR (2017 m. – 20,5 mln. EUR), o išmokėta 17,0 mln. EUR (2017 m. – 21,7 mln. EUR). Svarbu atkreipti dėmesį į tai,

kad pagal šios priemonės veiklą „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ 2018 m. nebuvo skelbiami kvietimai paraiškoms rinkti, tačiau buvo kviečiami žemės ūkio subjektai dalyvauti veikloje „Parama smulkiesiems ūkiams“, surinktos 667 paraiškos.

2018 m., kaip ir ankstesniais metais, priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ taip pat buvo populiari. 2018 m. gautos 2357 paraiškos (2017 m. – 2759), prašyta 40,0 mln. EUR paramos (2017 m. – 43,5 mln. EUR). Iš viso pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ 2018 m. buvo išmokėta 31,4 mln. EUR, t. y. 36,6 proc. mažiau nei 2017 m.

Kaip ir ankstesniais metais, 2018 m. paramą gyventojai galėjo gauti ir kreipdamiesi į regionuose įsikūrusias vietos veiklos grupes (VVG). Iš viso Lietuvoje vietos strategijas įgyvendina 49 vietos veiklos grupės, 2014–2020 m. laikotarpiui vietos projektams įgyvendinti skirta 88,4 mln. EUR paramos. Šias lėšas VVG gali panaudoti įgyvendindami savo strateginius tikslus. Skatinant bendruomenių inicijuotą vietos plėtrą, 2018 m. pateikta 17 paraiškų pagal priemonės „LEADER“ veiklą „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ (suma – 949,8 tūkst. EUR), iš kurių 9 buvo patvirtintos (437,0 tūkst. EUR). Iš viso pagal „LEADER“ priemonės 2018 m. buvo išmokėta 4,9 mln. EUR paramos.

Iš viso per 2018 m. pagal KPP priemonės buvo surinkta 105,8 tūkst. paraiškų, t. y. 2,6 proc. daugiau negu 2017 m. (103,1 tūkst.). Pagal visas 2018 m. surinktas paraiškas buvo prašoma 291,8 mln. EUR paramos (8,9 proc. daugiau nei 2017 m.), o išmokėta (įskaitant techninės pagalbos priemonės) 248,0 mln. EUR, t. y. 24,5 proc. mažiau nei 2017 m. (328,5 mln. EUR).

Valstybės pagalba. Plėtojant konkurencingą žemės ir maisto ūkį, gerinant žemės ūkio produkcijos ir maisto produktų kokybę bei skatinant mokslinių tyrimų, žinių perdavimo, konsultavimo ir informavimo veiklą, Lietuvoje įgyvendinamos valstybės pagalbos priemonės. Šioms priemonėms įgyvendinti lėšos skiriamos iš nacionalinio biudžeto. 2018 m. buvo finansuojamos valstybės pagalbos priemonės, susijusios su biodegalų gamyba, nuostolių dėl gausių kritulių kompensavimu, dalies draudimo įmokų kompensavimu žemės ūkio veiklos subjektams, gyvulių veislininkyste, veislinių gyvulių įsigijimu, šalutinių gyvūninių produktų tvarkymu, sertifikuotų tautinio paveldo produktų išsaugojimu, kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamyba, populiarinimo ir realizavimo skatinimu, žemdirbių konsultavimu, palūkanų kompensavimu, taikomųjų ir tarptautinių tyrimų vykdymu, žinių perdavimo ir informavimo veikla ir kt.

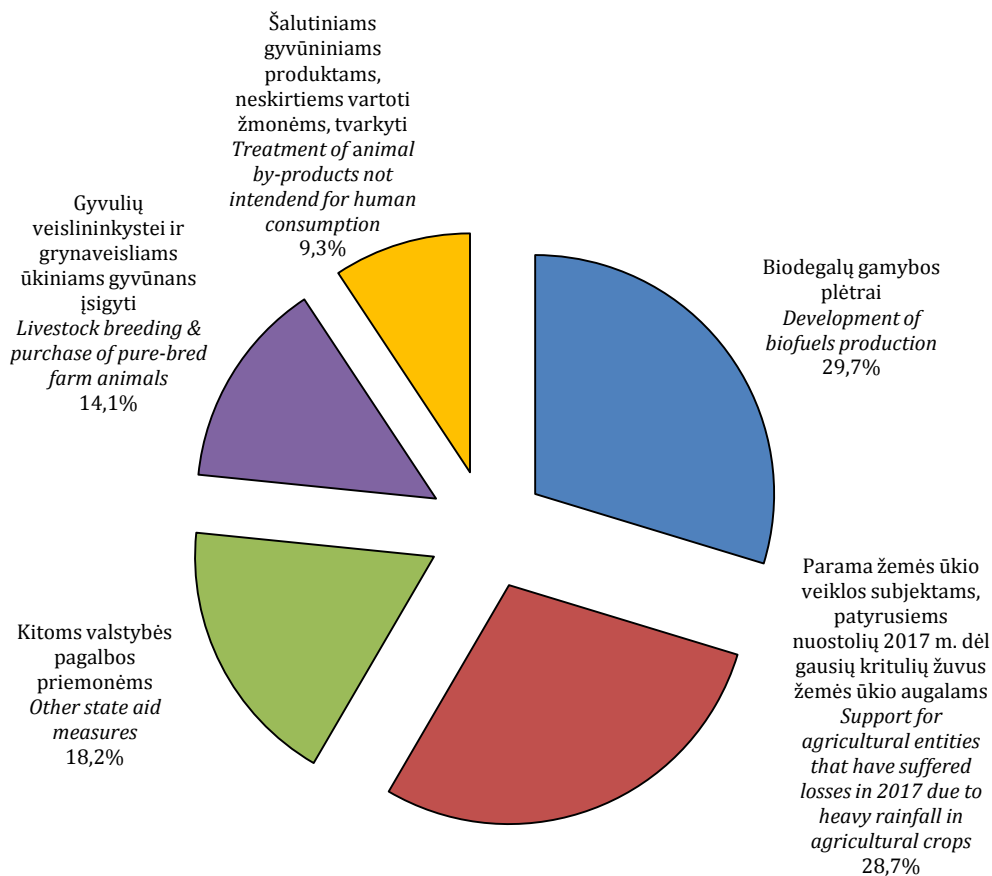
Tradiciškai daugiausia valstybės pagalbos paramos lėšų 2018 m. buvo išmokėta pagal priemonę „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ – 9,4 mln. EUR (29,7 proc. viso 2018 m. valstybės pagalbos priemonių finansavimo), t. y. beveik tiek pat, kaip ir 2016 m. – 9,5 mln. EUR, tačiau 37,9 proc. mažiau negu 2017 m. (15,1 mln. EUR). Pagal minėtą priemonę valstybės pagalba teikiama kompensuojant dalį rapsų aliejaus ir dehidratuoto etanolio gamybai nupirktų rapsų ir javų kainos.

2017 m. vasarą Lietuvoje buvo nustatytas didesnis nei vidutiniškai tam laikotarpiui būdingas kritulių kiekis, dėl kurio nukentėjo nemaža derliaus dalis, buvo skelbiamos ekstremalios padėtys savivaldybės lygmeniu. 2018 m. buvo skirta parama žemės ūkio veiklos subjektams, patyrusiems nuostolių 2017 m. dėl gausių kritulių žuvus žemės ūkio augalams. Pagal šią valstybės pagalbos priemonę 2018 m. buvo išmokėta 9,1 mln. EUR paramos.

2018 m. Lietuvoje buvo tęsiamas ūkininkų skatinimas auginti aukštos veislinės vertės gyvulius ir gerinti jų veislines savybes bei didinti gyvulių produktyvumą. Per 2018 m. valstybės pagalbos priemonei „Parama gyvulių veislininkystei“ buvo išleista 10,6 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms numatytų lėšų, t. y. 3,3 mln. EUR (5,3 proc. mažiau nei 2017 m.). Pagal priemonę „Parama grynaveisliams ūkiniams gyvūnams įsigyti“ 2018 m. buvo išleista 1,1 mln. EUR, t. y. 12,4 proc. daugiau nei 2017 m. (982,3 mln. EUR).

Norėdami utilizuoti nugaišusius gyvulius, patiriant kuo mažesnių nuostolių, žemės ūkio subjektai aktyviai naudojo valstybės pagalbos priemonę „Paramos teikimas už šalutinių gyvūninių produktų, neskirtų vartoti žmonėms, pašalinimą ir sunaikinimą“. 2018 m. beveik 2,9 mln. EUR, arba apie 9,3 proc. valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų, buvo išmokėta pagal šią priemonę (2017 m. – 2,6 mln. EUR).

Ūkininkai 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, naudojo pasėlių draudimo paslaugomis. Pagal valstybės pagalbos priemonę „Parama draudimo įmokoms kompensuoti“ 2018 m. buvo išmokėta 1,3 mln. EUR paramos iš valstybės biudžeto lėšų, t. y. 14,8 proc. mažiau nei 2017 m. – 1,5 mln. EUR. Nors ši suma kasmet mažėja, pasėlių ir augalų draudimo įmokos buvo kompensuojamos iš ES biudžeto lėšų, skiriant paramą pagal KPP priemonės „Rizikos valdymas“ veiklą „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“. 2018 m. tam skirta 1,5 mln. EUR paramos.

1.12 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2018 m.

Fig. 1.12. Structure of state-financed measures in 2018

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2018 m. visoms valstybės pagalbos priemonėms vykdyti buvo išmokėta 31,5 mln. EUR, t. y. 10,0 proc. daugiau nei 2017 m. (28,6 mln. EUR). Tokį išmokėtų lėšų, skirtų valstybės pagalbos priemonėms finansuoti, padidėjimą nulėmė likę išipareigojimai, vykdant skirtingas valstybės pagalbos priemones, bei papildoma parama kiaules paskerdusiems ar/ir atsisakiusiems jas auginti žemės ūkio subjektams.

Valstybės pagalbos priemonės 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, prisidėjo prie tikslų, kurių siekia žemės ūkio produkcijos gamintojai, įgyvendinimo.

4. Žemės ūkio ir maisto produktų gamybos subjektai

4. Economic entities in agriculture and manufacture of food products

Žemės ūkio subjektai. ŽŪIKVC duomenimis, ŽŪN deklaravusių žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius 2014–2018 m. kito netolygiai: žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) ir kitų žemės ūkio įmonių skaičius išaugo 3,2 proc., o fizinių asmenų ūkių sumažėjo 10,1 proc. (1.8 lentelė). Pastaroji tendencija tęsiasi per visą nagrinėjamą laikotarpį.

1.8 lentelė. Žemės ūkio naudmenas deklaravusių subjektų skaičius Lietuvoje 2014–2018 m.

Table 1.8. Number of agricultural entities who declared agricultural area in Lithuania in 2014–2018

Žemės ūkio subjektai <i>Agricultural entities</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	938	1012	1016	1002	968	3,2
Fizinių asmenų ūkiai, tūkst. <i>Households, thou.</i>	141,5	137,9	135,9	129,6	127,2	-10,1

Šaltinis: ŽŪIKVC Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

2018 m. pagal visų žemės ūkio subjektų deklaruotą ŽŪN plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 22,7 ha (1.9 lentelė), t. y. 2,3 proc. didesnis nei 2017 m. ir 14,1 proc. – nei 2014 m. Iš viso 2018 m. žemės ūkio subjektai deklaravo 1,9 proc. mažiau ūkių nei 2017 m., jų deklaruojamas plotas išaugo 0,6 proc. Nors 2018 m., kaip ir ankstesniaisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė apie pusę visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 2,4 proc. Palyginti su 2014 m., tokių ūkių sumažėjo 10,2 tūkst., arba 14,5 proc. Kasmet mažėjo ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamąjį laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 12,5 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Grupėje nuo 10,1 iki 20 ha ūkių skaičius sumažėjo 4,8 proc. Per analizuojamąjį laikotarpį ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ha ir 100,1–500 ha ūkių grupėse (atitinkamai 5,7 proc. ir 13,3 proc.). Ūkių, deklaravusių daugiau nei 500 ha, grupėje pokyčių nebuvo.

1.9 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą Lietuvoje 2014–2018 m.

Table 1.9. Structure of farms by declared agricultural area in Lithuania in 2014–2018

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2014		2015		2016		2017		2018	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>
≤ 5	70,2	49,2	66,7	48,1	65,3	47,7	61,5	47,1	60,0	46,8
5,1–10	31,2	21,9	30,3	21,8	29,7	21,7	28,0	21,4	27,3	21,3
10,1–20	18,7	13,2	18,7	13,5	18,8	13,7	18,1	13,8	17,8	13,9
20,1–50	12,0	8,4	12,4	8,9	12,2	8,9	12,0	9,2	11,7	9,2
50,1–100	5,3	3,7	5,6	4,0	5,6	4,1	5,6	4,3	5,6	4,4
100,1–500	4,5	3,2	4,6	3,3	4,9	3,6	5,0	3,8	5,1	4,0
> 500	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4
Visi ūkiai <i>All farms</i>	142,5	100,0	138,9	100,0	137,0	100,0	130,6	100,0	128,1	100,0
Vidutinis ūkis, ha <i>Average farm, ha</i>	19,9		20,6		21,2		22,2		22,7	

Šaltinis: ŽŪIKVC Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, pasitraukė iš prekinės žemės ūkio produkcijos gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisakė deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

Remiantis Eurostato 2017 m. ES šalių ūkių ŽŪN struktūra, javų pasėliai didžiausią dalį sudarė Danijoje (57,1 proc.), Lenkijoje (51,6 proc.) ir Vengrijoje (45,1 proc.). Lietuvoje ši dalis siekė 43,0 proc. Mažiausią dalį javai sudarė Airijoje (6,1 proc.) ir Portugalijoje (6,2 proc.). Pažymėtina, kad Maltoje javai visai neauginami. Nagrinėjant ankštinių augalų dalį ŽŪN struktūroje, matyti, kad didžiausia ji buvo Lietuvoje – 8,9 proc., Estijoje – 6,6 proc., Latvijoje – 3,0 proc. Kitose ES šalyse ankštiniai augalai ŽŪN struktūroje daugiausia sudarė tik iki 2,0 proc. Šakniavaisių (bulvės, cukriniai ir kiti runkeliai) pasėlių dalis didžiausia buvo Nyderlanduose (14,2 proc.), Belgijoje (12,0 proc.) ir Maltoje (7,1 proc.). Lietuvoje šakniavaisiai užėmė 1,4 proc. ŽŪN. Didžiausia techninių augalų dalis buvo Bulgarijoje (23,3 proc.), Vengrijoje (21,0 proc.) ir Slovakijoje (15,8 proc.). Augalai žaliajai masei ir silosui didžiausią dalį sudarė Maltoje, Kipre ir Švedijoje – atitinkamai 50,3, 39,0 ir 37,5 proc. Lietuvoje tokie pasėliai sudarė 8,0 proc. Daržovių daugiausia ŽŪN struktūroje buvo Maltoje (17,1 proc.), Nyderlanduose (5,4 proc.) ir Belgijoje (4,3 proc.). Daugumoje kitų šalių ši dalis siekė iki 1,5 proc. (Lietuvoje – 0,4 proc.). Pūdymai reikšmingiausi Kipre (13,8 proc.), Ispanijoje (12,5 proc.) ir Suomijoje (11,2 proc.). Ganyklos daugelyje šalių sudarė bent trečdalį naudojamų ŽŪN (Lietuvoje – 27,0 proc.), tačiau didžiausia dalis teko Airijai (90,1 proc.), Jungtinei Karalystei (65,0 proc.) ir Slovėnijai (56,6 proc.). (1.10 lentelė).

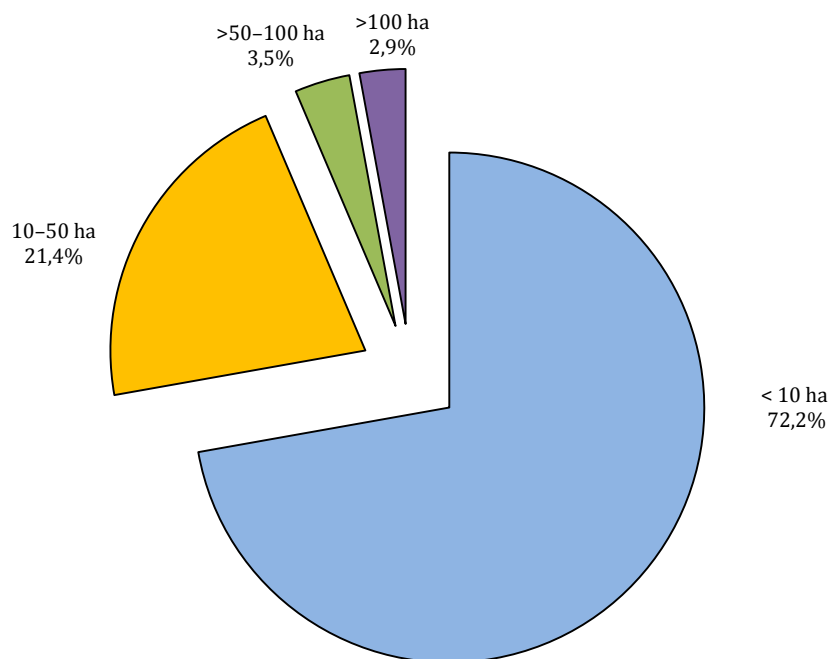
1.10 lentelė. Žemės ūkio naudmenų struktūra ES šalyse 2017 m., proc.

Table 1.10. The structure of Utilised Agricultural Area in the EU countries in 2017, per cent

Šalis Country	Javai Cereals	Ankšti- niai augalai Legumes	Šakniav- aisiai Root crops	Techni- niai augalai Industrial crops	Augalai žaliajai masei harvested green	Daržo- vės Vege tables	Pūdy- mas Fallow land	Pievos ir ganyklos Meadows and pastures	Daugia- sodiniai Perma- nent crops	Sodai ir uogynai Orchards and berries
Belgija / Belgium	22,8	0,3	12,0	2,1	20,2	4,3	0,7	34,9	1,4	1,3
Bulgarija / Bulgaria	36,1	1,5	0,3	23,3	3,2	0,7	3,1	27,3	2,9	1,6
Čekija / Czech Republic	38,5	1,2	2,6	14,0	13,2	0,3	0,7	27,8	1,2	0,5
Danija / Denmark	57,1	0,8	3,3	7,0	19,2	0,6	1,5	9,2	1,1	0,2
Vokietija / Germany	37,5	1,1	4,0	8,4	16,5	0,8	1,9	28,2	1,2	0,4
Estija / Estonia	33,3	6,6	0,4	8,6	17,2	0,3	1,3	31,6	0,4	0,3
Airija / Ireland	6,1	0,3	0,5	0,3	2,5	0,1	0,1	90,1	0,0	0,0
Graikija / Greece	15,9	2,4	0,5	7,5	5,4	1,4	2,7	38,4	23,2	2,6
Ispanija / Spain	24,4	2,1	0,5	3,8	4,7	1,6	12,5	26,6	19,7	4,1
Prancūzija / France	32,2	1,2	2,4	8,2	17,2	0,8	1,7	32,0	3,6	0,7
Kroatija / Croatia	30,4	0,2	2,0	12,3	6,6	0,6	1,4	39,9	4,7	1,9
Kipras / Cyprus	16,1	0,3	3,3	0,1	39,0	2,2	13,8	1,3	20,1	3,8
Latvija / Latvia	36,2	3,0	1,2	6,3	15,4	0,4	3,9	32,8	0,4	0,4
Lietuva / Lithuania	43,0	8,9	1,4	6,9	8,0	0,4	2,5	27,0	1,0	0,9
Liuksemburgas Luxembourg	21,3	0,5	0,6	2,8	21,9	0,1	0,2	51,3	1,2	0,1
Vengrija / Hungary	45,1	0,4	0,7	21,0	7,4	1,7	3,7	15,0	3,3	1,7
Malta / Malta	0,0	0,0	7,1	0,0	50,3	17,1	10,7	0,0	11,7	3,1
Nyderlandai Netherlands	9,3	0,2	14,2	0,5	26,2	5,4	0,4	40,4	2,2	1,2
Austrija / Austria	29,1	0,9	2,5	6,1	8,5	0,7	1,9	47,3	2,5	0,5
Lenkija / Poland	51,6	1,8	3,8	6,8	7,0	1,5	1,1	21,5	2,6	2,3
Portugalija / Portugal	6,2	0,5	0,6	0,5	9,1	1,2	6,7	49,7	20,4	5,1
Rumunija / Romania	38,6	0,9	1,5	13,3	6,5	1,1	1,7	32,9	2,4	1,0
Slovėnija / Slovenia	19,3	0,3	0,7	2,7	11,2	1,1	0,3	56,6	5,7	2,1
Slovakija / Slovakia	38,6	0,7	1,6	15,8	11,8	0,4	2,4	27,5	1,0	0,3
Suomija / Finland	42,1	1,5	1,5	4,2	37,3	0,7	11,2	1,1	0,2	0,2
Švedija / Sweden	33,4	1,9	1,9	4,0	37,5	0,4	5,5	15,2	0,1	0,1
J. Karalystė / UK	18,2	1,3	1,7	3,4	7,9	0,7	1,4	65,0	0,2	0,2

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2018 m. pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 158,3 tūkst. žemės ūkio valdų (toliau – valdų). Tai 5,2 proc. mažiau nei 2017 m. Valdų mažėjimą lėmė tai, kad nuo 2011 m. kiekvienų metų pradžioje atrenkamos įstatymo reikalavimų neatitinkančios valdos, ir inicijuojamas valdų, kurių duomenys nebuvo atnaujinti per paskutinius 3 m., išregistravimas. Mažėjant valdų skaičiui, mažėjo ir valdytojų valdomas žemės plotas (4,0 proc.), 2018 m., palyginti su 2017 m., – iki 2,91 mln. ha bendro žemės ploto. Valdų ŽŪN plotas per metus sumažėjo 4,5 proc. ir siekė 2,33 mln. ha. Vidutinis valdos dydis 2018 m. pagal bendrą valdos plotą buvo 18,4 ha (2014–2018 m. išaugo 21,9 proc.), pagal ŽŪN – 14,8 ha (per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 18,4 proc.). Kaip ir ankstesniais metais, net 72,2 proc. visų valdų buvo iki 10 ha, o valdos, viršijančios 50 ha, sudarė 6,4 proc. (1.13 pav.).

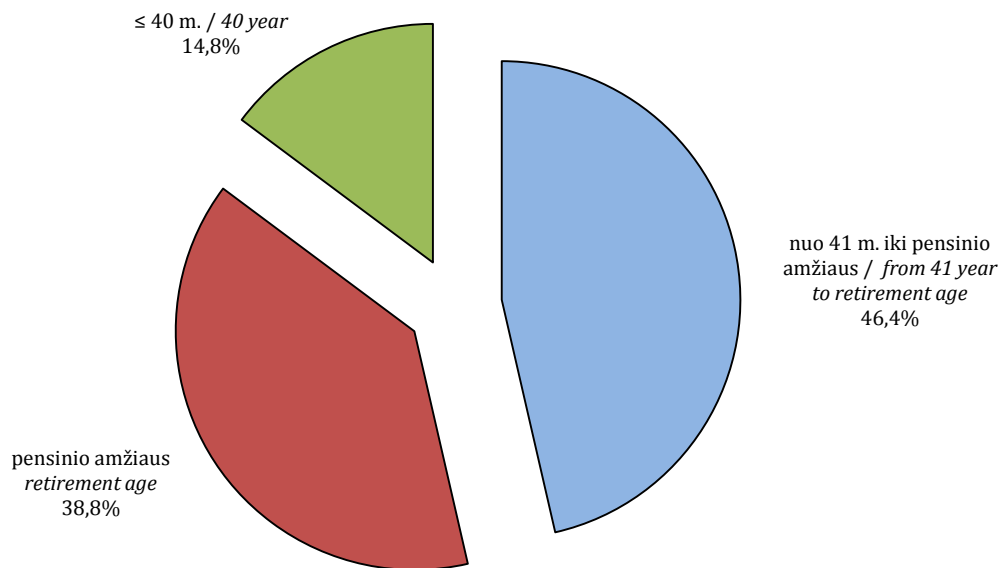
1.13 pav. Žemės ūkio valdų pasiskirstymas pagal dydį Lietuvoje 2018 m., proc.

Fig. 1.13. Distribution of agricultural holdings by size group in Lithuania in 2018, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC Žemės ūkio ir kaimo verslo registro duomenys.

Apie pusę bendro žemės ploto valdo registruotų ūkininkų ūkių savininkai – 73,2 proc. visų valdų valdytojų. 2018 m. pabaigoje, palyginti su 2017 m., registruotų ūkininkų ūkių skaičius sumažėjo 5,5 proc. – iki 115,8 tūkst., o palyginti su 2014 m. – 4,1 proc. Kadangi sumažėjo registruotų ūkininkų ūkių skaičius, vidutinis ūkio dydis išaugo 11,7 proc. ir siekė 10,5 ha. Registruotų ūkininkų ūkių struktūroje 2018 m. vyravo ūkiai, naudojantys iki 5 ha žemės (60,9 proc.). Ūkiai nuo 5 iki 10 ha sudarė 15,7 proc., o nuo 10 iki 50 ha – 19,7 proc. Stambiausi ūkiai, per 50 ha, sudarė 3,7 proc. visų ūkininkų ūkių.

Mažiau nei pusė (46,4 proc.) visų registruotų ūkininkų 2018 m. buvo grupėje nuo 41 m. iki pensinio amžiaus. Jaunųjų ūkininkų (iki 40 m.) dalis sudarė 14,8 proc., o pensinio amžiaus – 38,8 proc. (1.14 pav.). Mažėjant bendram registruotų ūkininkų skaičiui, kito ir struktūra pagal amžių. Palyginti su 2014 m., augimas buvo tik grupėje nuo 41 m. iki pensinio amžiaus – 3,2 proc. Jaunųjų ūkininkų skaičius sumažėjo 15,5 proc., o pensinio amžiaus ūkininkų – 9,2 proc.

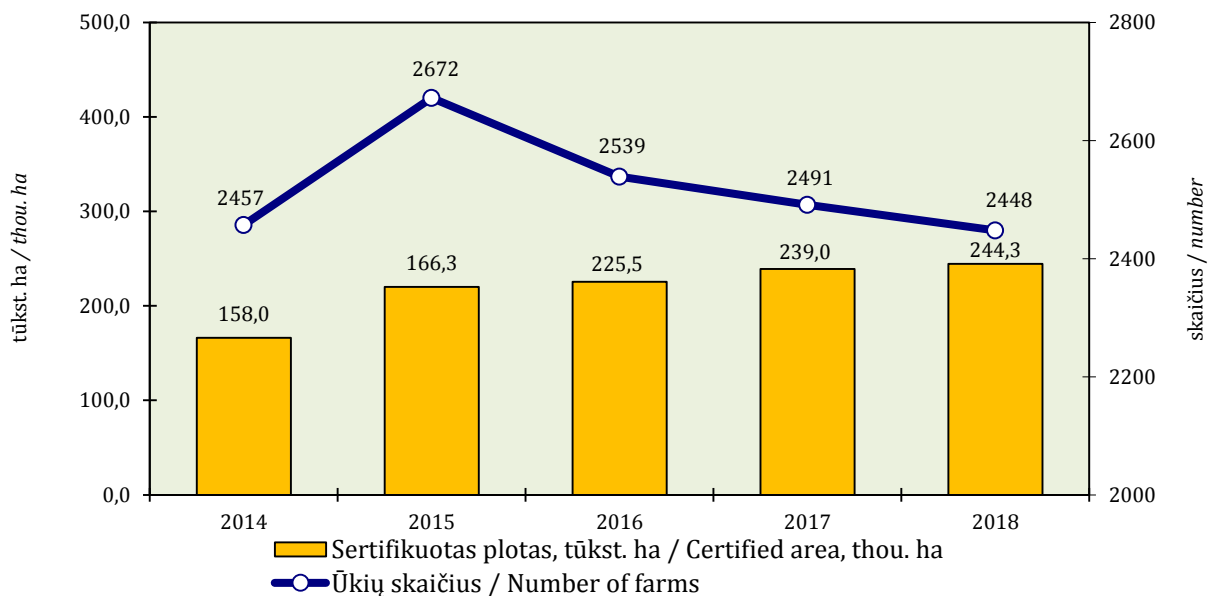

1.14 pav. Registruotų ūkininkų pasiskirstymas pagal amžių Lietuvoje 2018 m., proc.

Fig. 1.14. Distribution of registered farmers by age in Lithuania in 2018, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC Ūkininkų ūkių registro duomenys.

Lietuvoje 2018 m. sertifikuotas ekologiškos produkcijos gamybos plotas buvo 244,3 tūkst. ha. Per 2014–2018 m. laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 45,6 proc., o ūkininkaujančiųjų sumažėjo 0,3 proc. Sertifikuotas plotas 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 2,2 proc., ūkių skaičius sumažėjo 1,7 proc. (1.15 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2018 m., palyginti su 2017 m., išaugo nuo 95,9 iki 99,8 ha. Gyvulių ir paukščių 2018 m. laikė 43,7 proc. visų ekologinių ūkių, daugiausia – galvijų (58,0 tūkst.), avių (24,2 tūkst.) ir paukščių (16,7 tūkst.). Palyginti su 2017 m., sertifikuotų paukščių skaičius išaugo 23,7 proc., tačiau 10,0 proc. sumažėjo sertifikuotų avių skaičius, o galvijų skaičius nekito.

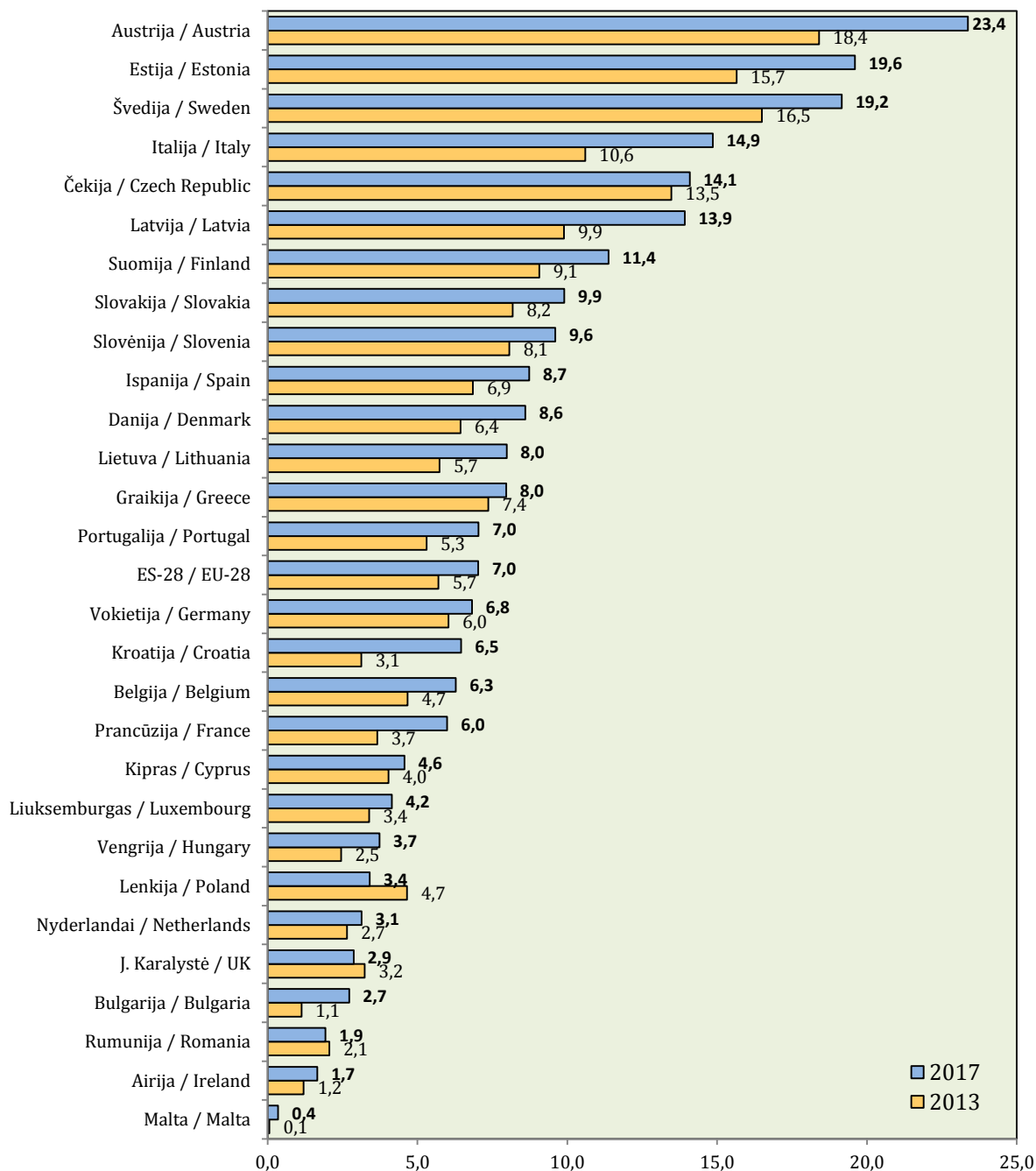

1.15 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2014–2018 m.

Fig. 1.15. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2014–2018

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Lietuvoje ekologinių plotų ŽŪN dalis artima vidutinei ES. Lietuvoje šie plotai 2017 m. sudarė 8,0 proc. ŽŪN, vidutiniškai ES – 7,0 proc. Minėtais metais didžiausią dalį ekologiniai plotai sudarė Austrijoje, Estijoje ir Švedijoje – atitinkamai 23,4 proc., 19,6 proc. ir 19,2 proc. (1.16 pav.). 2017 m., palyginti su 2013 m., ekologinių plotų dalis daugiausia išaugo Austrijoje – 5,0 proc. punktais, Italijoje – 4,3 proc. punkto, Estijoje ir Latvijoje – atitinkamai po 4,0 proc. punktus.

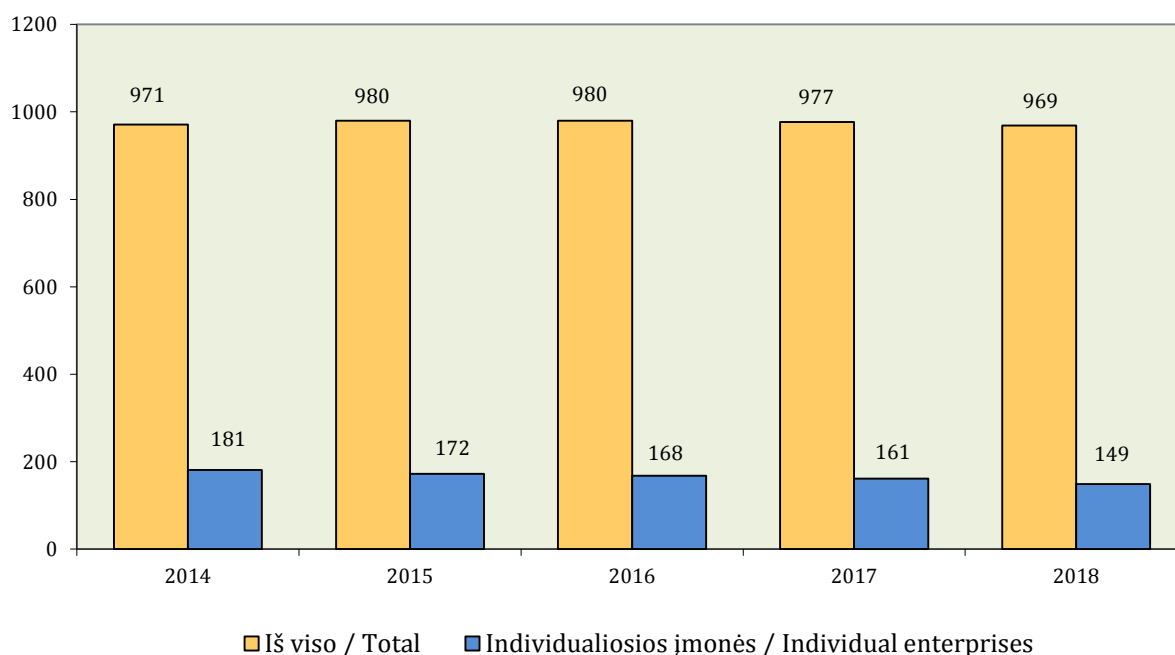

1.16 pav. Ekologinės gamybos plotų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų ES šalyse 2013 ir 2017 m., proc.

Fig. 1.16. Share of organic area in total UAA in EU countries in 2013 and 2017, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. 2018 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 969 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. Individualiosios įmonės sudarė 15,4 proc. visų įmonių. Per 2014–2018 m. bendras įmonių skaičius sumažėjo 0,2 proc., o individualiųjų – 17,7 proc. (1.17 pav.). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. 612 fizinių asmenų vykdė maisto produktų gamybą pagal verslo liudijimus. Palyginti su 2014 m. jų skaičius išaugo 2 proc. Šių asmenų veiklos apyvarta 2017 m. sudarė 0,2 proc. visos maisto gamybos įmonių apyvartos.

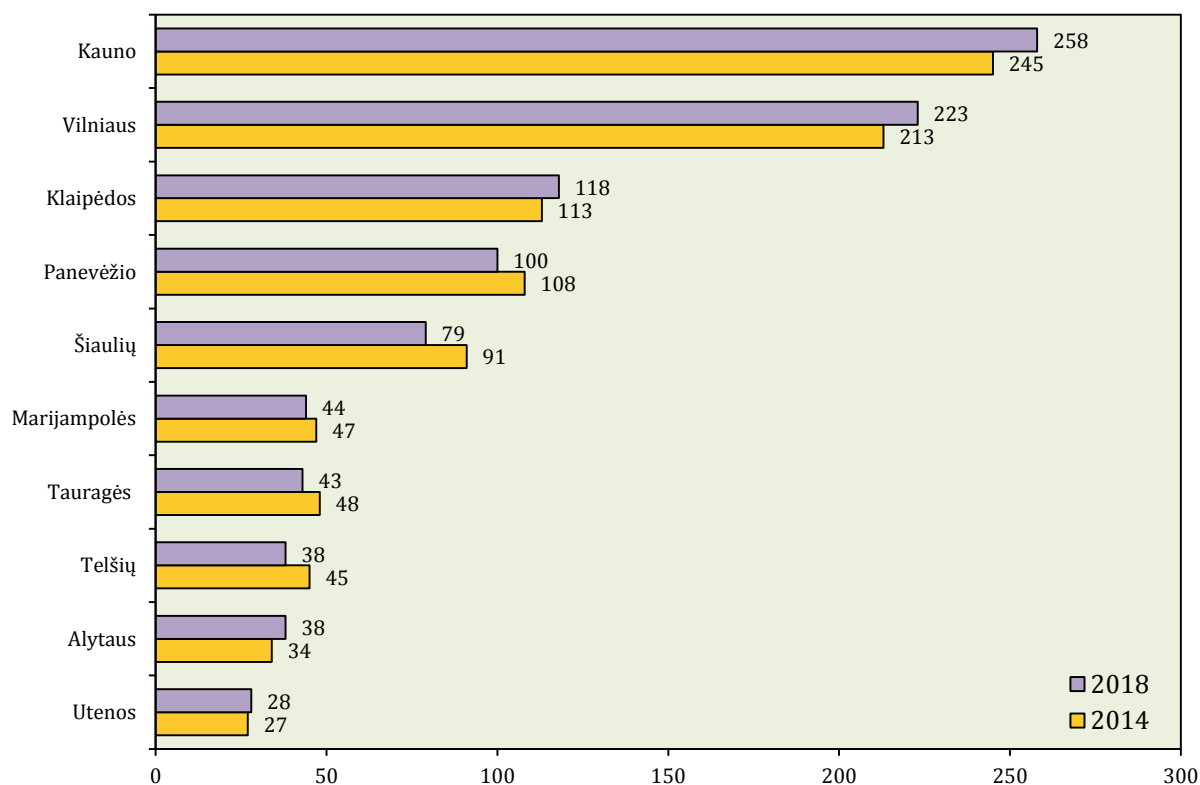

1.17 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvoje 2014–2018 m. pabaigoje

Fig. 1.17. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in Lithuania in 2014–2018 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje 2018 m. pabaigoje veikė 26,6 proc., Vilniaus – 23,0 proc. visų šių įmonių (1.18 pav.). Mažiausiai maisto produktų gamybos įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 2,9 proc. ir 3,9 proc. 2018 m., palyginti su 2014 m., labiausiai įmonių skaičius išaugo Alytaus, Kauno ir Vilniaus apskrityse – atitinkamai 11,8 proc., 5,3 proc. ir 4,7 proc. Ryškiausiai įmonių skaičius mažėjo Telšių (15,6 proc.), Šiaulių (13,2 proc.) ir Tauragės (10,4 proc.) apskrityse.

1.18 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvos apskrityse 2014 ir 2018 m. pabaigoje

Fig. 1.18. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in Lithuania in 2014 and 2018 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį 2014–2018 m. laikotarpį įmonių skaičius sektoriuose kito nevienareikšmiai. Grūdų malimo produktų, krakmolo ir krakmolo produktų gamybos įmonių sumažėjo 8,0 proc. Daugiausia įmonių skaičius per penkerius metus išaugo vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo, žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimo ir konservavimo sektoriuose – atitinkamai 31,8 proc. ir 1,9 proc. (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Lietuvos maisto produktų gamybos subjektai ir jų parduota produkcija* 2014–2018 m.

Table 1.11. Entities of manufacture of food products in Lithuania and their sales in 2014–2018*

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Manufacture of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	971	980	980	977	969
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	42843	42480	42051	42279	4159
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	2501,6	2483,8	2417,0	2600,9	2561,2
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	1768,3	1656,3	1699,8	1801,0	1823,8

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir krakmolo produktų gamyba <i>Manufacture of grain mill products, starches and starch products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	29	28	26	25	23
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1213	1196	1146	1229	1247
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	53,3	55,5	57,2	50,7	55,0
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	125,5	149,2	161,2	170,1	201,6
Mėsos perdirbimas ir konservavimas ir mėsos produktų gamyba <i>Processing and preserving of meat and production of meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	177	167	177	180	175
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	8415	7909	7458	7704	7525
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	553,3	507,8	397,6	425,5	426,1
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	141,4	140,0	137,5	149,4	161,2
Pieno produktų gamyba <i>Manufacture of dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	33	33	31	31	31
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	7557	7444	7283	7196	7225
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	554,1	499,9	532,0	562,1	515,8
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	594,3	408,0	416,6	505,9	473,4
Žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimas ir konservavimas <i>Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	53	58	60	57	54
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4895	4611	5123	5400	5284
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, mill. EUR</i>	186,1	198,9	190,3	287,7	323,7
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, mill. EUR</i>	323,0	372,8	385,2	344,2	315,6
Vaisių ir daržovių perdirbimas ir konservavimas <i>Processing and preserving of fruit and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	41	46	50	55	54
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1058	1186	1218	1191	1106
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	42,4	45,4	46,3	46,9	50,8
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	30,6	30,9	38,9	45,5	49,0

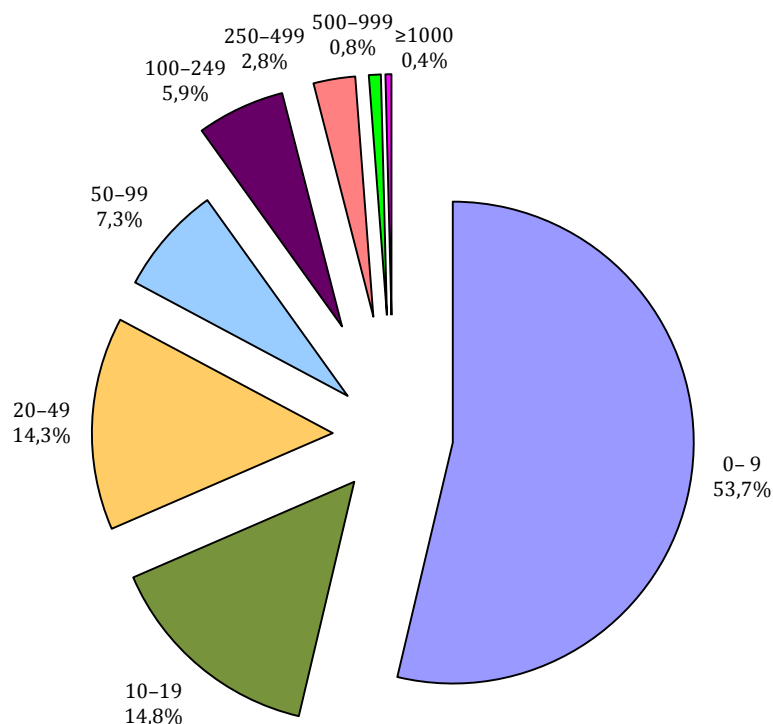
* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bendras maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių darbuotojų skaičius 2018 m. buvo mažiausias per analizuojamą laikotarpį ir, palyginti su 2017 m., sumažėjo 2,6 proc., o palyginti su 2014 m. – 3,9 proc. Per šį laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus augimas užfiksuotas 2014 m. Tendencijos atskiruose sektoriuose buvo nevienodos. 2018 m., palyginti su 2017 m., labiausiai darbuotojų skaičius išaugo grūdų malimo produktų, krakmolo ir krakmolo produktų gamybos įmonėse (1,5 proc.). Kituose sektoriuose per pastaruosius metus darbuotojų skaičius mažėjo, daugiausia – vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo sektoriuje (7,1 proc.). 2018 m. daugiausia įmonių veikė tokiuose sektoriuose kaip kepyklos ir miltinių produktų gamyba (376 įmonių) bei mėsos perdirbimo ir konservavimo ir mėsos produktų gamyba (175 įmonės), tačiau pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Mažėjant maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių ir darbuotojų skaičiui, 2018 m., palyginti su 2017 m., 2,3 proc. sumažėjo vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius. Įvairiuose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus (9 darbuotojai). Vaisių ir daržovių perdirbimo ir konservavimo įmonėse vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo 20, didžiausias – pieno produktų gamybos bei žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų perdirbimo ir konservavimo įmonėse (atitinkamai 233 ir 98 darbuotojai).

Lietuvoje prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų) veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtina 53,7 proc. visų įmonių (1.19 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2018 m. sudarė 4,0 proc., tačiau jose dirbo beveik 46,7 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

1.19 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje 2018 m. pabaigoje

Fig. 1.19. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in Lithuania in 2018 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

ES šalyse vyrauja labai mažos įmonės, kurios 2016 m. sudarė net 78,9 proc. visų įmonių (1.12 lentelė). Vidutinių ir didelių įmonių dalis (pagal darbuotojų skaičių) sudarė nedidelę bendrosios maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūros dalį, tačiau Lietuvoje ji, kaip ir Latvijoje bei Estijoje, gerokai didesnė nei labiausiai pažengusiose ES šalyse narėse.

1.12 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių* struktūra pagal darbuotojų skaičių ES šalyse 2016 m., proc.

Table 1.12. Structure of food and beverages enterprises* by number of employees in EU countries in 2016, per cent

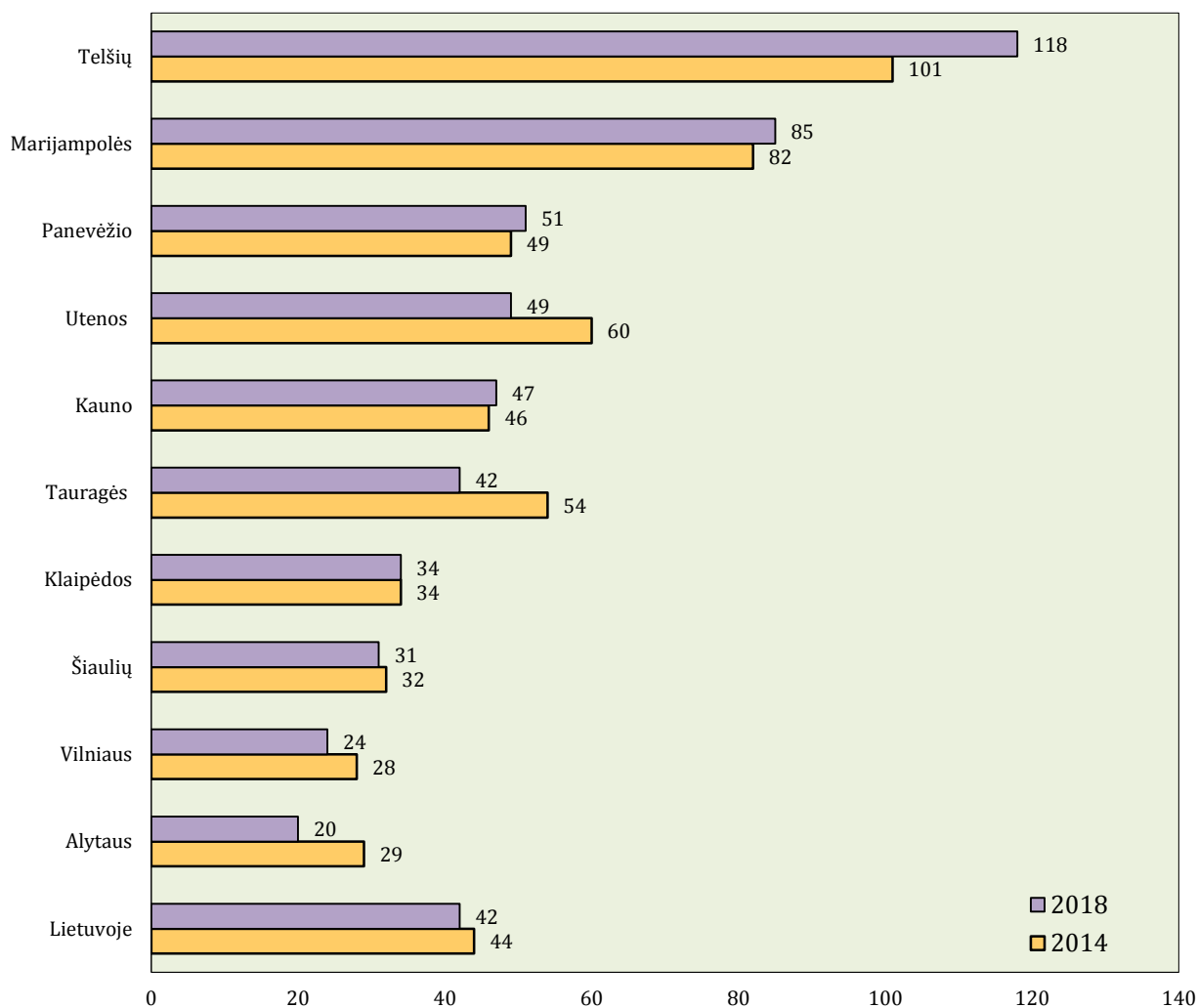
Šalis Country	Darbuotojų skaičius / Number of employees				
	1-9	10-19	20-49	50-249	≥ 250
ES / EU	78,9	10,5	6,0	3,8	0,9
Belgija / Belgium	81,6	8,0	5,8	3,5	1,0
Bulgarija / Bulgaria	74,2	10,5	8,7	6,1	0,5
Čekija / Czech Republic	85,1	5,4	5,1	3,6	0,7
Danija / Denmark	62,4	16,0	12,3	7,4	1,8
Vokietija / Germany	47,9	30,8	9,9	9,1	2,3
Estija / Estonia	69,7	11,3	8,9	8,3	1,8
Airija** / Ireland**	73,5	7,6	9,0	7,2	2,7
Graikija / Greece	90,3	5,2	2,7	1,5	0,3
Ispanija / Spain	77,3	10,0	8,4	3,5	0,7
Prancūzija / France	88,1	6,6	3,1	1,7	0,5
Kroatija / Croatia	75,1	13,2	7,2	3,3	1,2
Italija / Italy	86,2	8,4	3,7	1,5	0,2
Kipras / Cyprus	78,8	11,1	5,4	4,4	0,3
Latvija / Latvia	73,3	7,9	9,5	8,2	1,1
Lietuva / Lithuania	72,7	9,2	8,5	7,6	2,0
Liuksemburgas / Luxembourg	56,8	17,4	10,3	12,3	3,2
Vengrija / Hungary	77,2	10,0	7,2	4,7	0,8
Malta / Malta	97,3	0,0	0,0	2,7	0,0
Nyderlandai / Netherlands	79,6	8,5	5,6	5,2	1,1
Austrija / Austria	62,8	17,6	12,3	5,9	1,5
Lenkija / Poland	70,8	9,5	9,7	7,9	2,0
Portugalija / Portugal	81,0	9,9	6,0	2,7	0,4
Rumunija / Romania	69,4	12,7	10,5	6,1	1,3
Slovėnija / Slovenia	92,4	3,7	1,7	1,7	0,5
Slovakija / Slovakia	84,2	6,1	5,5	3,5	0,7
Suomija / Finland	74,8	9,8	8,3	5,9	1,3
Švedija / Sweden	83,5	7,8	5,0	2,8	0,8
J. Karalystė / UK	71,0	10,6	8,6	7,5	2,3

* Veikiantys juridiniai ir fiziniai asmenys / Active legal and natural persons.

** Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėse 2018 m., kaip ir 2014 m., pirmavo Telšių, Marijampolės ir Panevėžio apskritys (1.20 pav.). Per analizuojamą laikotarpį ryškiausiai vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius kito Telšių apskrityje (vidutinis darbuotojų skaičius išaugo 16,8 proc.) ir Alytaus apskrityje (sumažėjo 31,0 proc.).

1.20 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius Lietuvos apskrityse 2014 ir 2018 m. pabaigoje

Fig. 1.20. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in Lithuania in 2014 and 2018 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per analizuotą 2014–2018 m. laikotarpį Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pardavimo pajamos išaugo 2,9 proc. Svarbiausias veiksnys, lėmęs tokias tendencijas, buvo sumažėjęs įmonių skaičius bei augančios įmonių pardavimo pajamos vidaus ir užsienio rinkose. Vidaus ir užsienio rinkų išlaikymas ir naujų paieška užtikrins maisto ir gėrimų pramonės plėtrą ir ateityje.

5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai

5. Main agricultural resources

5.1. Žmogiškieji ištekliai

5.1. Human resources

Kiekvienos valstybės ir jos regionų socialinė, ekonominė plėtra ir augimas priklauso nuo žmogiškųjų išteklių. Žmogiškuosius išteklius veikia ne tik besikeičianti šalies demografinė padėtis, senėjimo, migraciniai procesai, tačiau ir vykstantys pokyčiai švietimo sistemoje ir darbo rinkoje.

Lietuvoje ir toliau išlieka kaimo ir miesto gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. Nors analizuojamu 2014–2018 m. laikotarpiu kaimo gyventojų sumažėjo 4,6 proc., nuo 968,9 tūkst. iki 924,2 tūkst., mažėjant miesto gyventojų skaičiui, kaimo gyventojų dalis išliko nepakitusi ir sudarė trečdalį (32,9 proc.) šalies gyventojų. 2018 m. duomenimis, kaime gyveno 924,2 tūkst. gyventojų, t. y. 12,7 tūkst. mažiau nei 2017 m. ir 44,7 tūkst. mažiau nei 2014 m. Labiausiai kaimo gyventojų sumažėjo Utenos (9,7 proc.), Tauragės (8,9 proc.), Šiaulių (8,7 proc.) ir Panevėžio (8,4 proc.) apskrityse. Šios tendencijos šiose apskrityse vyrauja visą 2014–2018 m. laikotarpį. 1,2 proc. kaimo gyventojų padaugėjo Klaipėdos apskrityje, Kauno apskrityje sumažėjo 0,1 proc., o Vilniaus apskrityje – 1,7 proc. Kaip matyti, su kaimo gyventojų mažėjimu visai nesusidūrė Klaipėdos, o mažiausiai susidūrė Kauno ir Vilniaus apskritys, kurių centrai yra didieji miestai, o kaimo gyventojai sudaro mažiausią dalį, lyginant su kitomis apskritimis.

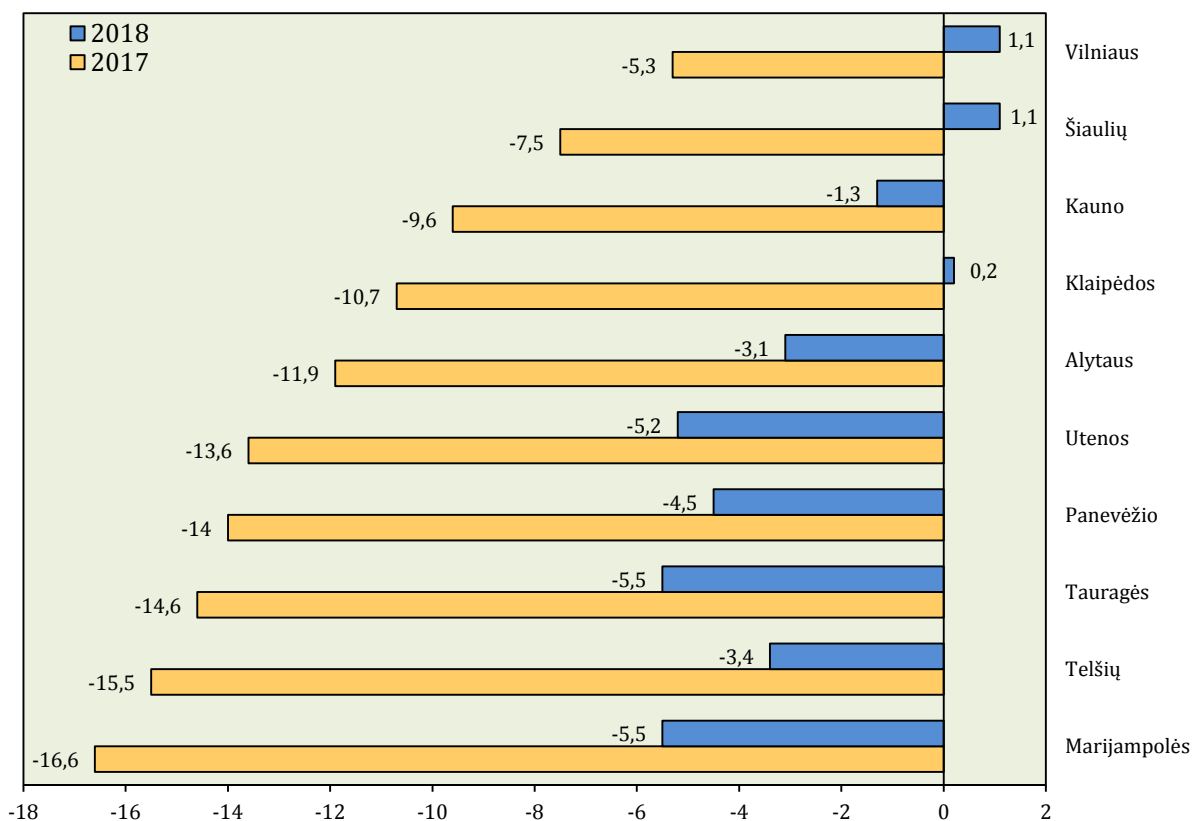
Gyventojų struktūra analizuojamu laikotarpiu pagal lytį kaime kito nežymiai – 2014 m. moterys kaime sudarė 51,4 proc., o 2018 m. nežymiai sumažėjo ir siekė 50,9 proc. Statistikos duomenys rodo, kad moterų dalis ima didėti nuo 65-erių, o nuo 75-erių sudaro jau 65,6 proc. ir daugiau, t. y. didėjant amžiui, didėja ir moterų dalis.

Gyventojų skaičius priklauso nuo gimstamumo, mirtingumo, emigracijos rodiklių pokyčių. Kaime, kaip ir visoje Lietuvoje, mažėja gimstamumas, tačiau kaime gimstamumo rodikliai mažesni – 1000-iui kaimo gyventojų 2018 m. teko 9,4 gimusiojo, o mieste – 10,3. 2014 m. šie rodikliai atitinkamai buvo 9,7 gimusiojo kaime ir 10,6 – mieste, tad mažėjančio gimstamumo tendencija išliko visą 2014–2018 m. analizuojamą laikotarpį.

Mirtingumo rodikliai kaimo vietovėse didesni nei mieste visų penkerių metų laikotarpiu. 2018 m. duomenimis, 1000-iui kaimo gyventojų teko 15,8 mirusiojo, o mieste – 13,2. Paminėtina, kad 2014 m. kaimo gyventojų mirtingumas 1000-iui gyventojų siekė 15,9 mirusiojo, o miesto – 12,6. Tad per 5 m. laikotarpį kaimo gyventojų mirtingumas labai nežymiai sumažėjo, o miesto padidėjo 0,6 mirusiojo 1000-iui gyventojų. Didesni mirtingumo ir mažesni gimstamumo rodikliai kaimo vietovėse lemia mažesnę natūralios gyventojų kaitos rodiklį (1000-iui gyventojų), kuriuo matuojamas gimstamumo ir mirtingumo balansas. 2018 m. mieste jis siekė –2,9, o kaime buvo daugiau nei du kartus didesnis, t. y. –6,4. Tad ir toliau didžiausi natūralios gyventojų kaitos iššūkiai išlieka kaimo vietovėse.

Neto tarptautinės migracijos rodiklis rodo imigravusių ir emigravusių asmenų skaičiaus skirtumus. 2017 m. santykinai mažiausių nuostolių dėl tarptautinės migracijos

patyrė apskritys, kurių centrai – didieji Lietuvos miestai (1.21 pav.). Vilniaus apskrityje 2017 m. 1000-iui gyventojų teko 5,3, o Marijampolės – 16,6 išvykusio asmens. Vis dėlto 2018 m. rodo, kad išvykstančiųjų gerokai sumažėjo, o Vilniaus, Šiaulių ir Klaipėdos apskrityse gyventojų daugiau atvyko nei išvyko. 2018 m. neigiama neto tarptautinė migracija išliko Marijampolės ir Tauragės apskrityse – po 5,5 išvykusio asmens 1000-iui gyventojui, taip pat po 4,5 išvykusio asmens skaičiuojama Panevėžio apskrityje, o Telšių – 3,8 išvykusio asmens 1000-iui gyventojų.

1.21 pav. Neto tarptautinės migracijos rodiklis 1000-iui gyventojų pagal apskritis 2017 ir 2018 m.

Fig 1.21. Net international migration rate per 1000 population by counties in 2017 and 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2014–2018 m. pakeitusių gyvenamąją vietą šalies viduje gyventojų nuolat daugėjo. 2018 m. gyvenamąją vietą pakeitė 75,5 tūkst. gyventojų, t. y. 23,0 proc. daugiau nei 2014 m. 2017 m. gyvenamąją vietą pakeitė 69,4 tūkst. gyventojų, t. y. 6,1 tūkst. gyventojų mažiau nei 2018 m. Taip pat augo kaimą gyvenamąją vietą pasirinkusių dalis – 2014 m. tokių buvo 39,4 proc. tarp keitusių gyvenamąją vietą, o 2018 m. ši dalis išaugo iki 44,0 proc. Kaimą naująją gyvenamąją vietą labiau linkę rinktis miesto gyventojai – 2018 m. 84,6 proc. atvykusių į kaimą buvo miestiečiai. Kaimo gyventojai dažniau – 57,7 proc. – naująją gyvenamąją vietą rinkosi miestą (1.13 lentelė). Kaimo gyventojai sudarė 39,1 proc. pakeitusių gyvenamąją vietą šalies viduje gyventojų. Vertinant proporcingai, vykstant vidaus migracijos procesams, aktyvesni būna kaimo gyventojai – 2018 m. 1000-iui kaimo gyventojų teko 32, o mieste – 25 pakeitę gyvenamąją vietą.

1.13 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2014–2018 m., tūkst.

Table 1.13. Internal population migration in 2014–2018, thou.

Migracijos kryptys / Migration direction	2014	2015	2016	2017	2018
Atvykusieji į miestus / Arrivals to urban areas					
Iš viso / total	37,2	37,4	37,5	38,7	42,3
iš miestų / from urban areas	16,5	16,4	17,1	16,6	18,5
iš kaimų / from rural areas	20,7	20,9	20,4	22,1	24,4
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
Iš viso / total	24,2	24,1	31,1	30,8	33,2
iš miestų / from urban areas	20,7	20,3	26,8	25,8	28,1
iš kaimų / from rural areas	3,5	3,7	4,3	5,0	5,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Mažėjantis gimstamumas, ilgėjanti gyventojų gyvenimo trukmė, migraciniai procesai lemia, kad kaime, kaip ir visoje šalyje, ir toliau vyksta spartesni senėjimo procesai. Tendencijos išlieka tos pačios – vaikų iki 15 m. dalis išlieka mažesnė nei 65 m. ir vyresnių kaimo gyventojų. 2018 m. pradžios duomenimis, šios grupės atitinkamai sudarė 14,6 ir 19,8 proc. kaimo gyventojų. Tai rodo visuomenės senėjimo procesus, didėjantį demografinės senatvės koeficientą, kuri apibūdina 100-ui 0–14 m. amžiaus vaikų tenkantis 65-mečių ir vyresnių gyventojų skaičius. 2014 m. pradžioje 100-ui vaikų iki 15 m. Lietuvoje teko 126 vyresni nei 65 m. amžiaus gyventojai, o 2018 m. – jau 131.

Pagrindinių gyventojų ekonominio aktyvumo rodiklių analizė paskutinių penkerių metų laikotarpiu rodo, kad gyventojų aktyvumo lygis tiek mieste, tiek kaime kasmet didėjo. 2018 m. 56,8 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai (1.14 lentelė), tačiau mieste aktyvumo lygis išliko didesnis nei kaime. Kaime, priešingai nei mieste, 2018 m., palyginti su 2017 m. duomenimis, buvo fiksuojamas darbo jėgos didėjimas, kaime – 4,9 tūkst., o mieste darbo jėgos sumažėjo 2 tūkst. Nors darbo jėgai priskiriamų asmenų skaičius mieste ir kaime kito netolygiai, užimtumo lygio augimui kaime tai įtakos neturėjo, nes užimtųjų skaičius išaugo, o bedarbių sumažėjo. Mieste išliko aukštesnis nei kaime gyventojų aktyvumo ir užimtumo lygis darbo rinkoje.

Užimtumo lygis 2014–2018 m. nuolat augo tiek mieste, tiek kaime. 2018 m., palyginti su 2014 m., kaime jis padidėjo 6,2 proc. punkto, mieste – 4,6 proc. punkto. Nagrinėjamu laikotarpiu augo tiek vyrų, tiek moterų užimtumas ir kaime, ir mieste, tačiau vyrų užimtumo lygis išliko aukštesnis nei moterų: kaime moterų užimtumas 2018 m. sudarė 45,5 proc. (2017 m. – 44,2 proc.), vyrų – 58 proc. (2017 m. – 55,2 proc.), mieste – atitinkamai 57,1 ir 65,7 proc.

Užimtumo lygis 2014–2018 m. laikotarpiu augo visose amžiaus grupėse tiek mieste, tiek kaime, o augimo tempai kaime buvo spartesni nei mieste. Labiausiai užimtumo lygis kaime išaugo 55–64 m. kaimo gyventojų amžiaus grupėje – nuo 46,6 proc. 2014 m. iki 58,9 proc. 2018 m. Antroje vietoje pagal augimo tempus buvo 15–29 m. amžiaus kaimo gyventojai, kurių užimtumo lygis išaugo nuo 38,1 proc. iki 45,9 proc. Per analizuojamą laikotarpį labiausiai užimtumo lygis mieste išaugo 55–64 m. miesto gyventojų amžiaus grupėje – nuo 60,8 proc. iki 73,4 proc., t. y. padidėjo net 12,6 proc. punkto, o antroje vietoje mieste pagal augimo tempus buvo 15–64 m. amžiaus miesto gyventojai, kurių užimtumo lygis išaugo 6,5 proc. punkto – nuo 69,6 proc. 2014 m. iki 76,1 proc. punkto 2018 m.

1.14 lentelė. Pagrindiniai gyventojų ekonominio aktyvumo rodikliai kaime ir mieste 2014–2018 m.*Table 1.14. Main indicators of economic activity of population in rural and urban areas in 2014–2018*

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Kaime / Rural areas</i>					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	54,1	54,9	55,6	55,7	56,8
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	45,4	47,1	48,7	49,5	51,6
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	445,7	447,8	447,3	442,1	447,0
užimtieji / employed	374,0	384,1	391,8	393,3	406,1
bedarbiai / unemployed	71,7	63,7	55,5	48,8	40,9
<i>Mieste / Urban areas</i>					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	61,3	61,2	62,7	63,0	63,9
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	56,2	57,0	59,0	59,7	60,8
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	1031,3	1021,1	1030,2	1015,8	1017,8
užimtieji / employed	945,0	950,8	969,6	961,4	968,6
bedarbiai / unemployed	86,3	70,3	60,6	54,4	49,2

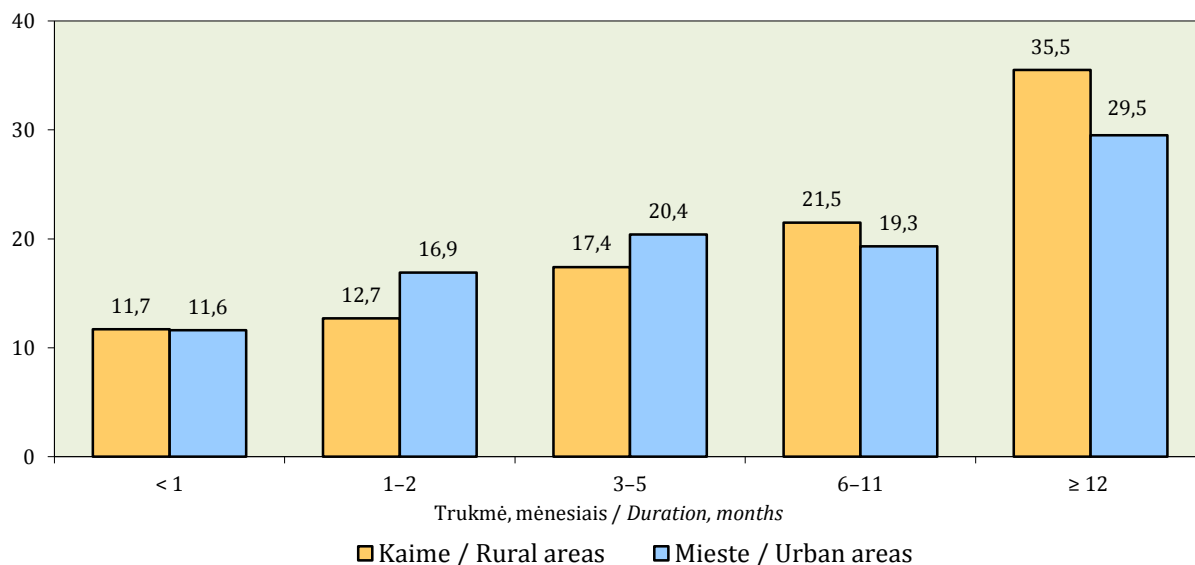
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. duomenimis, didesnė dalis kaimo gyventojų (70,4 proc.), palyginti su miesto (68,8 proc.), dirbo privačiame sektoriuje. Ši tendencija išliko stabili visą analizuojamąjį penkerių metų laikotarpį. Vyrai dažniau nei moterys dirbo privačiame sektoriuje tiek kaime, tiek mieste.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. tiek miesto, tiek kaimo gyventojai kaip pagrindinę priežastį, kodėl dirbo ne visą darbo dieną, nurodė, kad tokio darbo nerado. Kaime šią priežastį nurodė 26,7 proc., o mieste – 18,4 proc. gyventojų. Dėl mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo visos darbo dienos dirbti negalėjo 8 proc. kaimo ir 17,3 proc. miesto gyventojų. Tai rodo, kad kaimo gyventojai rečiau mokėsi ir kėlė kvalifikaciją.

Bedarbių skaičius analizuojamuoju laikotarpiu vienodai mažėjo tiek kaime, tiek mieste. Kaime bedarbių sumažėjo 43,0 proc. ir 2018 m. jų buvo 30,8 tūkst. mažiau nei 2014 m. Kaimo bedarbių struktūroje pagal lytį penkerių metų laikotarpiu didesnę bedarbių dalį sudarė vyrai. Kaimo moterų dalis kaimo bedarbių struktūroje 2014–2018 m. laikotarpiu išliko stabili – apie 40 proc., tačiau absoliučiais skaičiais moterų bedarbių skaičius sumažėjo nuo 28,3 tūkst. 2014 m. iki 16,2 tūkst. 2018 m.

Nors ilgalaikių bedarbių – asmenų, ieškančių darbo metus ar ilgiau – dalis tiek kaime, tiek mieste per penkerius metus sumažėjo, vis dėlto jie sudaro didžiausią dalį tarp visų bedarbių. Kaime ilgalaikiai bedarbiai 2018 m. sudarė 35,5 proc. visų bedarbių, o mieste ši dalis buvo 29,5 proc. Lietuvos statistikos departamento duomenys rodo, kad miesto gyventojai darbą rasdavo greičiau nei kaimo gyventojai (1.22 pav.). Kaime per penkerius metus ilgalaikis nedarbas sumažėjo 11,0 proc. punktų – nuo 46,5 proc. 2014 m. iki 35,5 proc. 2018 m. Mieste ilgalaikis nedarbas sumažėjo 10,8 proc. punktų, t. y. nuo 40,3 proc. 2014 m. iki 29,5 proc. 2018 m.

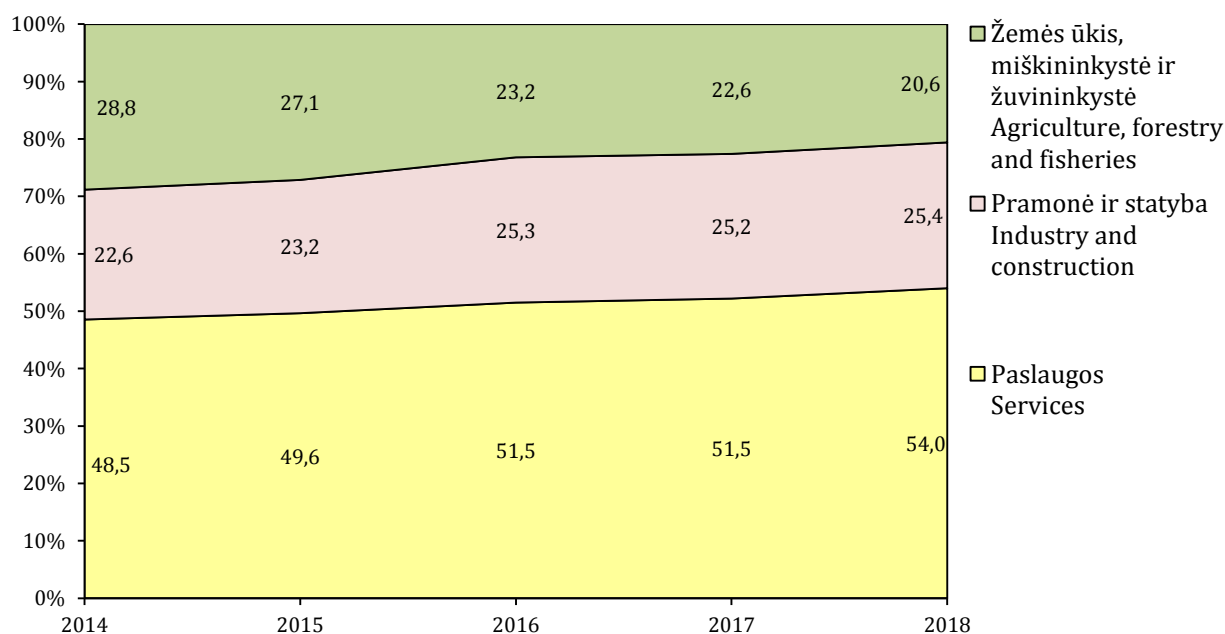

1.22 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę (mėnesiais) kaime ir mieste 2018 m., proc.

Fig. 1.22. The share of the unemployed in rural and urban areas by duration (in months) of unemployment in 2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaime 2014–2018 m. laikotarpiu ir toliau nuosekliai augo dirbančių paslaugų bei pramonės ir statybos sektoriuje dalis, kartu ir toliau mažėjo žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje dirbančių gyventojų dalis (1.23 pav.). Trečius metus iš eilės šiame sektoriuje dirbo mažiausia dalis užimtųjų.

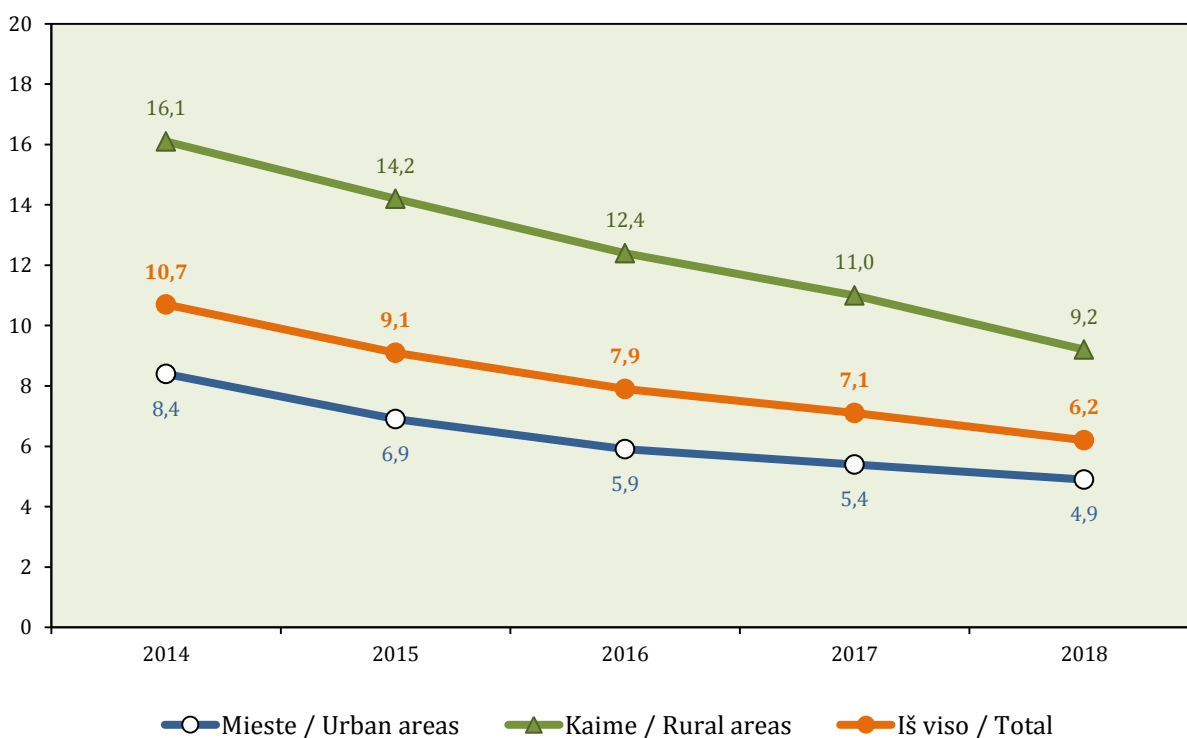
1.23 pav. Kaimo gyventojų užimtumo struktūra pagal ekonomines veiklas 2014–2018 m., proc.

Fig. 1.23. Employment structure of rural population by economic activity in 2014–2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Užimtų kaimo gyventojų struktūros analizė pagal penkias pagrindines išsimokslinimo grupes rodo, kad pokyčiai šioje srityje yra maži. 2014–2018 m. didžiausią dalį sudarė užimti gyventojai, įgiję vidurinį su profesine kvalifikacija, vidurinį, pagrindinį su profesine kvalifikacija išsimokslinimą. 2014–2018 m. jų dalis sumažėjo nuo 44,1 proc. (2014 m.) iki 41,5 proc. (2018 m.). Antroje vietoje yra užimtieji, įgiję aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą. Pokyčiai šioje grupėje reikšmingiausi – nuo 24,1 proc. (2014 m.) jų dalis išaugo iki 29,4 proc. (2018 m.). Lyginant 2014 m. ir 2018 m. duomenis, matyti, kad visų išsimokslinimo grupių dalis užimtųjų išsimokslinimo struktūroje sumažėjo, išskyrus įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą užimtųjų dalį. Užimtų moterų, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą, dalis didesnė nei vyrų tiek kaime, tiek mieste, tačiau mieste užimtųjų išsimokslinimas aukštesnis nei kaime tiek bendrai, tiek lyginant moterų ir vyrų rodiklius.

Tiek mieste, tiek kaime 2014–2018 m. mažėjo nedarbo lygis. Vis dėlto didesni pokyčiai fiksuojami kaime, kur nedarbo lygis 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 6,9 proc. punkto, o mieste nedarbo lygis atitinkamai sumažėjo 5,8 proc. punkto. Paminėtina, kad nedarbo lygis kaime išlieka beveik du kartus didesnis nei mieste (1.24 pav.). Analizuojant nedarbo lygį pagal lytį matyti, kad moterų nedarbo lygis kaime visus penkerius metus buvo mažesnis nei vyrų. 2014 m. kaimo moterų nedarbo lygis siekė 14,1 proc., vyrų – 17,7 proc., o 2018 m. – atitinkamai 8,1 ir 10,0 proc. Vyrų nedarbo lygio mažėjimo tempas buvo didesnis, todėl atotrūkis tarp lyčių sumažėjo – 2014 m. jis siekė 3,6 proc. punkto, o 2018 m. – 2,9 proc. punkto.

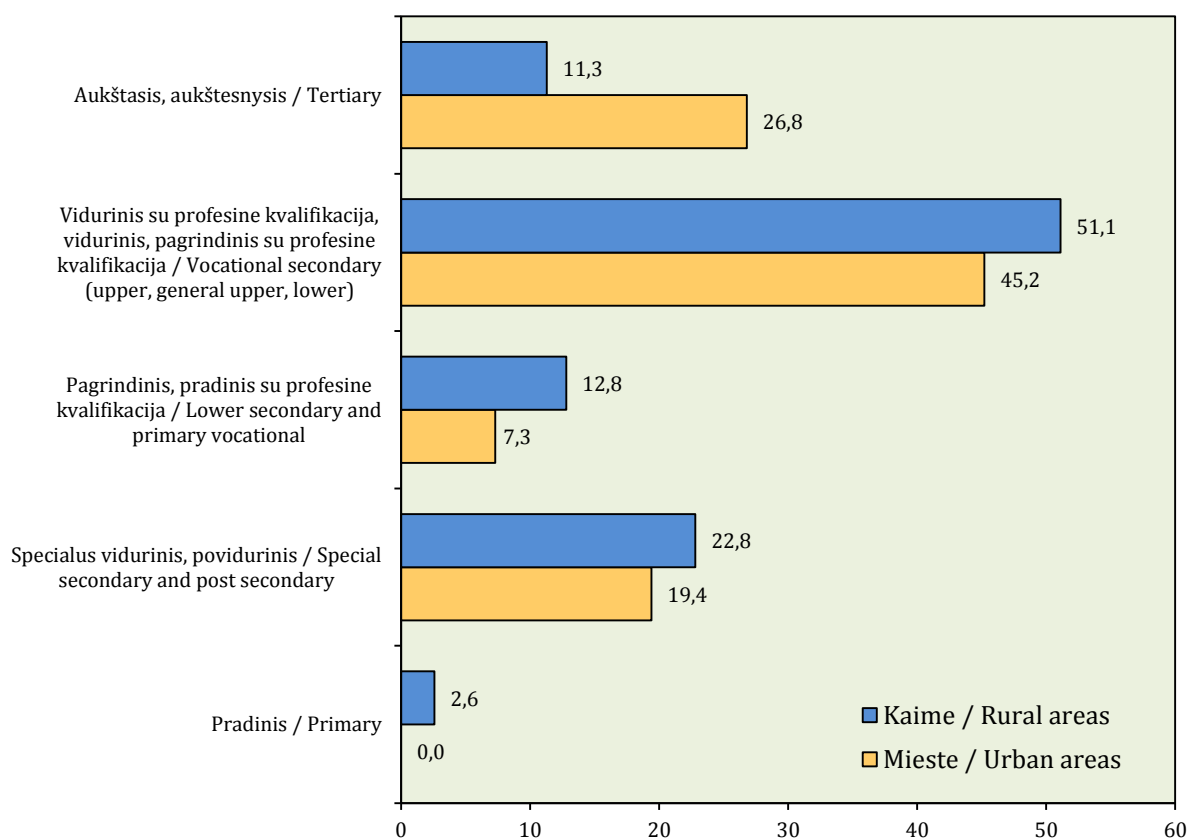
1.24 pav. Nedarbo lygis mieste ir kaime 2014–2018 m., proc.

Fig. 1.24. Unemployment rate in urban and rural areas in 2014–2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Aukščiausias nedarbo lygis pagal amžiaus grupes matomas 15–24 m. amžiaus kaimo jaunimo grupėje, 2018 m. jis siekė 14,4 proc., antroje vietoje – 55–64 m. amžiaus gyventojai, kurių nedarbo lygis buvo 11,4 proc., o trečioje – 15–29 m. amžiaus kaimo jaunimas. Paminėtina, kad pastarosios grupės nedarbas per penkerius metus sumažėjo perpus – 2014 m. buvo 20,6 proc., o 2018 m. – jau tik 11,0 proc. Nors nedarbo lygis analizuojamu penkerių metų laikotarpiu mažėjo visose amžiaus grupėse, 15–29 m. amžiaus grupėje jis mažėjo sparčiausiai. Tokios pat tendencijos stebimos ir mieste.

Ekonominė situacija kaime, įsidarbinimo galimybės darbo rinkoje, ekonominis gyventojų aktyvumas labai priklauso nuo gyventojų įgyto išsimokslinimo. 2018 m. didžiausią dalį – 51,1 proc. bedarbių kaime sudarė turintys vidurinę su profesine kvalifikacija, vidurinę arba pagrindinę su profesine kvalifikacija išsimokslinimą gyventojai. Padidėjo bedarbių, įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, dalis. 2014–2018 m. pastarųjų dalis kaime sudarė nuo 7,3 iki 11,3 proc. Taip pat išaugo specialųjį vidurinį, povidurinį išsilavinimą turinčių bedarbių dalis – nuo 16,3 proc. (2016 m.) iki 22,8 proc. (2018 m.) (1.25 pav.).

1.25 pav. Bedarbių gyventojų išsilavinimo struktūra 2018 m., proc.

Fig. 1.25. Unemployed population by education attainment in 2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. kaimo bedarbių vyrų ir moterų, turinčių aukštąjį, aukštesnįjį išsimokslinimą, dalis beveik vienoda, atitinkamai 5,1 proc. ir 6,1 proc. Mieste bedarbių, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą, dalis yra daugiau nei du kartus didesnė, lyginant su kaimu.

Gyventojų (15 m. ir vyresnių) išsimokslinimo rodiklių analizė rodo, kad per penkerius metus aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą turinčių gyventojų dalis augo tiek mieste, tiek kaime, tačiau skirtumai tarp miesto ir kaimo išlieka. 2018 m. duomenimis, mieste turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą dalis buvo daugiau nei keturis kartus didesnė, lyginant su kaimo gyventojais, ji atitinkamai sudarė 614,4 tūkst. mieste ir 152,4 tūkst. kaimo gyventojų, turinčių aukštąjį arba aukštesnįjį išsimokslinimą. Tai viena priežasčių, kodėl miesto gyventojams lengviau rasti darbą, jie labiau pasiruošę ir prisitaikę prie darbo rinkos poreikių. 2017 m. moterys sudarė 61,2 proc. visų įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą kaime.

Apie blogesnę kaimo gyventojų išsimokslinimą liudija ir duomenys apie neįgijusių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių 18–24 m. jaunimą, kurio dalis kaime visu nagrinėjamu 2014–2018 m. laikotarpiu buvo beveik dvigubai didesnė, lyginant su miestu (1.15 lentelė). 15–24 m. vyrų, neįgijusių vidurinio išsimokslinimo ir nesimokančių, dalis tiek kaime, tiek mieste buvo didesnė nei moterų.

1.15 lentelė. 18–24 m. jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2014–2018 m., proc.

Table 1.15. Share of young population, aged 18–24 who did not attain secondary education and do not study, in rural and urban areas in 2014–2018, per cent

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Kaime / Rural areas					
Iš viso / total	8,8	9,1	7,8	8,7	6,6
vyrų / males	12,5	11,9	9,2	11,6	9,9
moterys / females	4,5	6,0	6,2	5,6	2,9
Mieste / Urban areas					
Iš viso / total	4,2	3,4	3,2	3,5	3,4
vyrų / males	3,8	3,8	4,1	4,2	3,6
moterys / females	4,7	3,0	2,2	2,8	3,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

20–24 m. amžiaus gyventojų, kurių išsimokslinimas vidurinis ar aukštesnis, dalis tiek kaime, tiek mieste 2014–2018 m. didėjo, 2018 m. mieste ji siekė 94,0 proc., kaime – 89,0 proc. Kaime didėjimas buvo spartesnis, bet netolygus. 2014 m. jaunimo, įgijusio vidurinį ar aukštesnį nei vidurinį išsimokslinimą, dalis buvo 89,2 proc., o 2015 m. vėl sumažėjo ir siekė 85,8 proc. Išsimokslinimo struktūros skirtumai tarp kaimo ir miesto taip pat pastebimi, analizuojant mokymosi visą gyvenimą lygį tarp 25–64 m. amžiaus gyventojų. Lyginant 2014 ir 2018 m. duomenis, matyti, kad mokymosi visą gyvenimą lygis augo ir siekė 4,5 proc. kaime, o mieste – 7,6 proc. Atitinkamai kaime ir mieste šis rodiklis 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo 2,1 proc. punkto ir 1,2 proc. punkto. Tiek mieste, tiek kaime mokyti labiau linkusios moterys nei vyrai.

2017 m. duomenimis, Lietuvoje vieno namų ūkio nario pajamos siekė 441 EUR ir buvo 115 EUR (26,1 proc.) didesnės nei 2013 m. Nors visose gyvenamosiose vietovėse pajamos analizuojamu laikotarpiu augo, bendra kaimo namų ūkių ekonominė būklė 2013–2017 m. išliko prastesnė nei mieste, o augimas buvo mažiausias – kaime pajamos vienam

ūkio nariui padidėjo 21,5 proc., palyginti su 2013 m., miestuose – 27,7 proc., o didžiuosiuose miestuose – 29,9 proc. 2017 m. vieno namų ūkio nario kaime pajamos siekė 75,4 proc. miesto gyventojų ir 65,9 proc. gaunamų didžiųjų miestų gyventojų pajamų (1.16 lentelė).

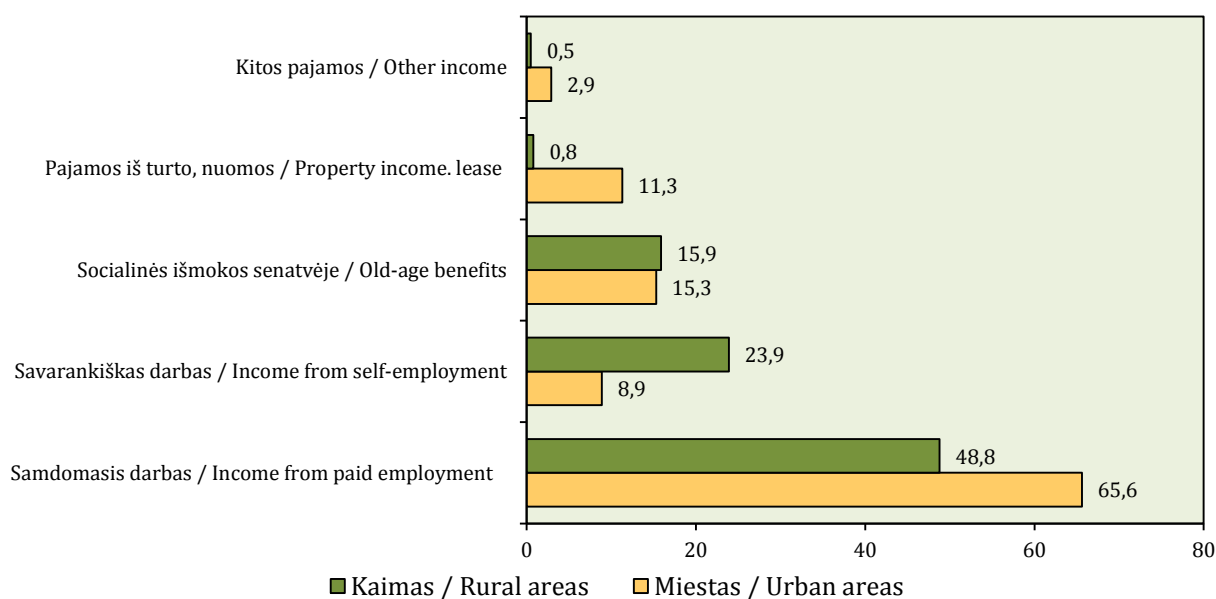
1.16 lentelė. Vidutinės disponuojamosios piniginės ir natūrinės pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2013–2017 m., EUR

Table 1.16. Average disposable income in cash and in kind per household member per month in 2013–2017, EUR

Gyvenamoji vieta / Place of residence	2013	2014	2015	2016	2017
Kaime / Rural areas	284	303	326	338	362
Mieste / Urban areas	347	365	400	443	480
Didžiuosiuose miestuose / Major cities	385	403	454	495	549

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pajamų šaltinių struktūra 2018 m. kaime šiek tiek skyrėsi nuo jų struktūros mieste (1.26 pav.). Didžiausi skirtumai stebimi kalbant apie pajamas iš samdomojo darbo, savarankiško darbo bei kitas socialines išmokas. Pajamos iš samdomojo darbo kaip pagrindinis pajamų šaltinis buvo 65,6 proc. miesto namų ūkių, tenkančių vienam namų ūkio nariui ir 48,8 proc. kaimo namų ūkių. Tačiau kaime didesnės dalies namų ūkių pagrindinis pajamų šaltinis buvo savarankiškas darbas – 23,9 proc. namų ūkių vienam namų ūkio nariui, mieste – tik 8,9 proc. Paminėtina, kad mieste ir kaime matomas didelis skirtumas tarp pajamų gaunamų iš turto ir nuomos. Mieste šios pajamos sudaro 11,3 proc. pajamų, tenkančių vienam namų ūkio nariui, o kaime – tik 0,8 proc. Kiek kitokia situacija stebima kitų socialinių išmokų atveju. Socialinės išmokos senatvėje pagrindinis pajamų šaltinis vienam namų ūkio nariui buvo 15,9 proc. namų ūkių kaimuose ir 15,3 proc. – miestuose.

1.26 pav. Namų ūkių pasiskirstymas pagal pagrindinį piniginių pajamų šaltinį 2018 m., proc.

Fig. 1.26. Distribution of households by main source of cash income in 2018, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Mažesnis užimtumo lygis, didesnis nedarbo lygis, žemesnis išsimokslinimas, ribotos galimybės įsidarbinti, pajamų struktūra kaime lėmė didesnę skurdo rizikos lygį. Mieste skurdo rizikos lygis pakilo nuo 15,1 proc. (2013 m.) iki 17,3 proc. (2017 m.). Kaime skurdo rizikos lygis taip pat pakilo nuo 31,7 proc. (2013 m.) iki 34,4 proc. (2017 m.) ir buvo 1,5 karto didesnis nei miestuose bei 3 kartus didesnis nei didžiuosiuose miestuose (2017 m. – 11,7 proc.). Skurdo rizikos lygis 2017 m., palyginti su 2013 m., išliko stabilus tik didžiuosiuose miestuose, o visur kitur išaugo.

Žmogiškųjų išteklių analizė rodo, kad žmogiškuosius išteklius aprašantys rodikliai kaime dažnai yra blogesni, lyginant su rodikliais mieste. Kaimo demografinė situacija dėl didesnio kaimo gyventojų mirtingumo ir mažesnio gimstamumo išlieka sudėtinga. Gerinti ekonominę situaciją kaime trukdo ir tai, kad kaimo gyventojų išsimokslinimo struktūra išlieka blogesnė nei mieste. Visa tai lemia, kad darbo jėgos, pajamų ir skurdo rodikliai lemia prastesnę kaimo gyventojų situaciją, todėl ir toliau tai išlieka didelis iššūkis Lietuvos kaimo politikos formuotojams.

5.2. Žemės ištekliai

5.2. Land resources

Žemė – gamtos išteklius, apimantis žemės paviršiuje esančius sausumos plotus bei paviršinius vidaus ir teritorinius vandenis. Visa Lietuvos teritorijoje esanti privati, valstybinė ir savivaldybių žemė sudaro LR žemės fondą. Žemės fondo apskaitos suvestiniai duomenys rengiami kasmet pagal sausio 1 d. būklę.

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. 2019 m. sausio 1 d. didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio naudmenos (52,2 proc.) ir miškai (33,1 proc.) (1.17 lentelė). 2015–2019 m. laikotarpiu sumažėjo žemės ūkio naudmenų, miškų, užstatytų teritorijų žemių plotai dėl kitos žemės plotų padidėjimo ir šiek tiek dėl padidėjusių kelių, vandens telkiniais užimtų žemės plotų.

1.17 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį 2015 ir 2019 m. sausio 1 d.

Table 1.17. Total land area by land category as of 1 January 2015 and 2019

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2019, %	Pokytis / <i>Change</i> 2019, palyginti su <i>compared to 2015</i>	
	2015	2019		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas: <i>Total land area:</i>	6 528,6	6 528,6	100,0	0,0	0,0
žemės ūkio naudmenos <i>agricultural land</i>	3467,6	3404,8	52,2	-62,8	-1,8
miško žemė / <i>forest land</i>	2220,5	2158,9	33,1	-61,6	-2,8
keliai / <i>roads</i>	103,7	105,4	1,6	1,7	1,6
užstatyta teritorija / <i>built-up area</i>	241,4	239,1	3,7	-2,3	-1,0
žemė, užimta vandens telkinių <i>land occupied by water bodies</i>	263,6	265,9	4,1	2,3	0,9
kita žemė / <i>other land</i>	231,8	354,6	5,4	122,8	53,0

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Žemės ūkio naudmenos ir kita žemė dar skirstoma į smulkesnes sudedamąsias dalis (1.18 lentelė).

**1.18 lentelė. Žemės ūkio naudmenų ir kitos žemės struktūra
2015 ir 2019 m. sausio 1 d.**

Table 1.18. Agricultural land and other land as of 1 January 2015 and 2019

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2019, %	Pokytis / <i>Change</i> 2019, palyginti su <i>compared to 2015</i>	
	2015	2019		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio naudmenos: <i>Agricultural land:</i>	3467,6	3404,8	100,0	-62,8	-1,8
ariamoji žemė / <i>arable land</i>	3177,3	2996,9	88,0	-180,4	-5,7
sodai / <i>orchards</i>	12,2	16,0	0,5	3,8	30,1
pievos ir ganyklos <i>meadows and pastures</i>	278,0	391,9	11,5	113,9	41,0
Kita žemė: / <i>Other land:</i>	231,8	354,6	100,0	122,8	53,0
medžių ir krūmų želdiniai <i>tree and shrub plantations</i>	106,3	195,8	55,2	89,5	84,2
pelkės / <i>wetlands</i>	66,1	94,5	26,6	28,4	43,0
pažeista žemė ¹ / <i>damaged land</i>	22,5	24,4	6,9	1,9	8,4
nenaudojama žemė ² / <i>unused land</i>	36,9	39,9	11,2	3,0	8,1

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo ariamosios žemės plotai, padidėjo pievų ir ganyklų bei sodų plotai. Kitos žemės struktūroje didžiausią padidėjimo dalį sudarė medžių ir krūmų želdiniai bei pelkės. Tai susiję su tuo, kad intensyviai tvarkant apleistas teritorijas, jos apželdinamos kultūriniais želdiniais. Pelkių plotai didėjo dėl gražinamų šiai naudmenų kategorijai žemių, kurios buvo apskaitomos kaip kitos naudmenos. Užstatytų teritorijų plotų sumažėjimas yra susijęs su gamybinės struktūros optimizavimu, atsisakant neefektyvių pastatų ir kitų statinių.

Pažymėtina, kad be minėtų žemės fondo kategorijų, iš bendro žemės ploto dar yra išskiriama nausausinta, drėkinama žemė, o nuo 2015 m. sausio 1 d. pradėtos apskaityti ir apleistos³ žemės ūkio naudmenos. Apleista žemė atsirado dėl to, kad

¹ Pažeista žemė – eksploatuojamų ir išeksploatuotų naudingųjų iškasenų karjerų, durpynų ir sąvartynų plotai.

² Nenaudojama žemė – žemės ūkio augalų auginimui netinkami arba dėl mažos ūkinės vertės dirvožemių negalimi nuolatos naudoti ganymui ir šienavimui statūs kalvų šlaitai, skardžiai, akmenynai ir smėlynai, jeigu jie nepriskirti prie miško žemės, medžių ir krūmų želdinių ar kitų naudmenų, pelkėti duburėliai, duobės, nuošliaužos, nuogriuvos, griovos, išgraužos, skardžiai, dykvietės. Prie nenaudojamos žemės gali būti priskiriami nugriautų statinių liekanų užimti ir nesutvarkyti plotai, jeigu jie nepriskirti prie užstatytos teritorijos ir nenaudojami žemės ir miškų ūkio ar kitokiai veiklai, miškų ūkio paskirties žemės plotai po aukštos įtampos elektros linijomis, jeigu ten neauginami miško augalai ir plotas pagal požymius nepriskirtinas prie žemės ūkio ar kitų naudmenų, prie tvenkinių pylimai ir kita žemė, nepriskirta prie užstatytos teritorijos, kelių, pelkių ar kitų žemės naudmenų.

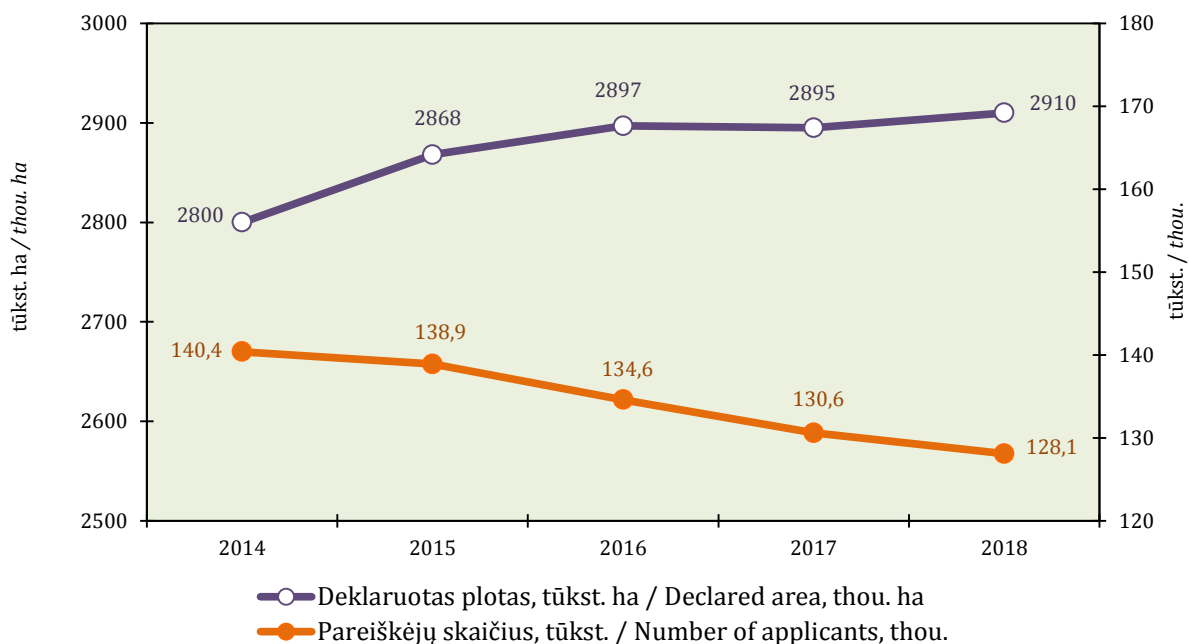
³ Apleista žemė – sumedėjusiais augalais (išskyrus želdinius) apaugę žemės ūkio naudmenų plotai, nustatyti nuotoliniais kartografavimo metodais LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

atkuriant nuosavybės teises gražinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nenaudoja žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Tačiau pastaraisiais metais priimti LR Vyriausybės sprendimai⁴ dėl nenaudojamos žemės ūkio paskirties žemės apmokestinimo ar kitokio jos panaudojimo paskatino ūkio subjektus apleistos žemės plotus naudoti žemės ūkio produkcijos gamybai. Nacionalinės žemės tarnybos duomenimis, 2019 m. sausio 1 d., palyginti su 2015 m. sausio 1 d., jos plotai sumažėjo nuo 70,0 tūkst. ha iki 55,4 tūkst. ha, arba 20,9 proc.

Nusausintos žemės plotas Lietuvoje 2015–2019 m. laikotarpiu mažėjo: nuo 2 910 tūkst. ha iki 2 672 tūkst. ha, arba nuo 44,6 proc. iki 40,9 proc. žemės naudmenų struktūroje. Pagrindinė priežastis ta, kad laiku neatnaujinant sausavimo sistemos, ji nebeatitinka šiai žemių kategorijai nustatytų reikalavimų ir todėl nebegali būti apskaitoma kaip nusausinta.

Pasėlių deklaravimas. Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo bendra bazine kartografinę medžiaga, buvo atnaujinti visos LR teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius penkerius metus nuolat mažėjo, o deklarėtų pasėlių plotas tuo laiku vis didėjo (1.27 pav.). Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruetas pareiškėjo pasėlių plotas padidėjo nuo 19,9 ha iki 22,7 ha, arba 14,1 proc. Tai rodo ūkių stambėjimo tendenciją.

1.27 pav. Pareiškėjų skaičius ir deklaruetas plotas 2014–2018 m.

Fig 1.27. Number of applicants and declared area in 2014–2018

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

⁴ Žemės ūkio ministro 2016 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. 3D-645 „Dėl Žemės valdų struktūrų gerinimo ir apleistų žemės plotų mažinimo 2016–2020 metų programos patvirtinimo“; Žemės ūkio ministro 2008 m. vasario 6 d. įsakymas Nr. 3D-60 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės“ „Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“. Suvestinė redakcija nuo 2016 m. lapkričio 30 d.

Skaičiavimai rodo, kad žemių iki 50 ha kategorijoje mažėjo ir pareiškėjų skaičius, ir deklaruotas plotas, atitinkamai 11,5 ir 7,5 proc., o žemių, didesnių nei 50 ha, kategorijoje tiek pareiškėjų skaičius, tiek deklaruotas plotas padidėjo atitinkamai 8,7 ir 10,9 proc. Pagrindinės priežastys, lėmusios pareiškėjų skaičiaus mažėjimą mažesniuose nei 50 ha žemių plotuose, buvo vyresnio amžiaus ir smulkių ūkininkų pasitraukimas iš žemės ūkio produkcijos gamybos (1.19 lentelė).

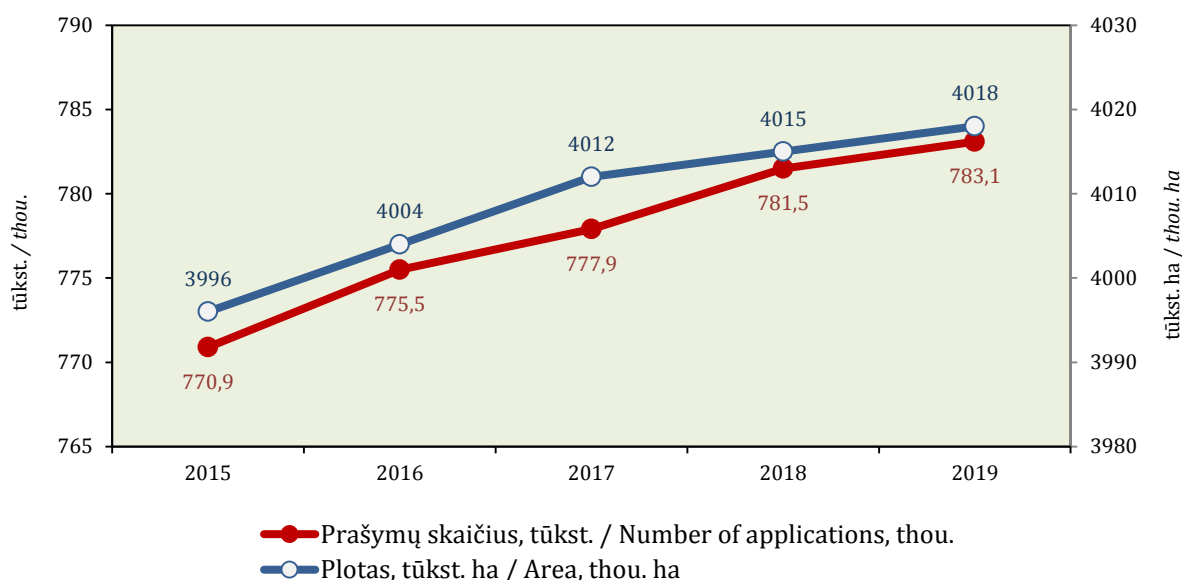
1.19 lentelė. Paraiškų ir deklaruoti ploto pokyčiai 2014–2018 m.

Table 1.19. Changes in numbers of applications and area declared in 2014–2018

Deklaruoto ploto grupės, Groups of area declared, ha	Paraiškos Number of applications		Deklaruotas plotas Area declared	
	vnt. / units	%	ha	%
≤1	-548	-36,7	-434	-34,8
1,01–50	-14 647	-11,2	-77 939	-7,5
50,01–250	1 191	14,1	216 066	25,1
250,01–500	-358	-35,1	-71 593	-21,9
≥500,01	18	6,7	8 245	3,8

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Žemės reforma. Nuo žemės reformos pradžios (1991 m.) iki 2019 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 787,9 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos (2019 m. sausio 1 d.) buvo patenkinta 783,1 tūkst. piliečių prašymų atkurti nuosavybės teises (1.28 pav.). Tai sudarė 99,8 proc. viso prašymuose nurodyto ploto.

1.28 pav. Atkurtos nuosavybės teisės į žemę, mišką ir vandens telkinius 2015–2019 m. sausio 1 d.

Fig. 1.28. Restored ownership rights to land, forests and water bodies as of 1 January 2015–2019

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Vykdamas žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės. Iš viso pateikta 29,1 tūkst. prašymų įsigyti 461,5 tūkst. ha valstybinės žemės (1.20 lentelė). Per pastaruosius 5 metus įvyko labai nedaug pokyčių valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimo–pirkimo procese. Tai rodo, kad visi, norintys jos įsigyti valstybės nustatyta kaina.

**1.20 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2015 ir 2019 m. sausio 1 d.**

Table 1.20. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2015 and 2019

Rodikliai / Indicators	2015	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015	
			tūkst. vnt. thou. units	%
Pateikta prašymų pirkti, tūkst. <i>Number of applications for purchase submitted, thou.</i>	28,9	29,1	0,2	0,7
Prašomas pirkti plotas, tūkst. ha <i>Area requested for purchase, thou. ha</i>	461,4	461,5	0,1	0,0
Parduota valstybinės žemės, tūkst. ha <i>State-owned area sold, thou. ha</i>	345,0	345,7	0,7	0,2
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	74,8	74,9	X	X

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Nuo žemės reformos pradžios buvo parduota 345,7 tūkst. ha valstybinės žemės. Parduotos žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti valstybinės žemės ploto 2019 m. sausio 1 d. sudarė 74,9 proc. viso prašomo parduoti žemės ploto.

Žemės privatizavimas ir nuoma. Per pastaruosius penkerius metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 4,0 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas padidėjo 8,2 tūkst. ha (1.21 lentelė). Privatizuotos asmeninės ūkio žemės ir žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, dalis padidėjo nuo 97,2 proc. 2015 m. sausio 1 d. iki 99,4 proc. 2019 m. sausio 1 d.

1.21 lentelė. Žemės privatizavimas ir nuoma 2015 ir 2019 m. sausio 1 d.

Table 1.21. Privatisation and lease of land as of 1 January 2015 and 2019

Rodikliai / Indicators	2015	2019	Pokytis / Change 2019, palyginti su compared to 2015	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of personal land, thou.</i>	300,7	296,7	-4,0	-1,3
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	640,7	648,9	8,2	1,3
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	265,9	269,9	4,0	1,5
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	574,6	580,9	6,3	1,1
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	23,3	23,7	0,4	1,7
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	48,4	64,0	15,6	32,2
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. <i>Share of private or leased from the state land in total area of personal land, %</i>	97,2	99,4	X	X

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Pateikti duomenys rodo, kad 2015–2019 m. laikotarpiu nežymiai kito žemės naudmenų struktūra: sumažėjo žemės ūkio naudmenų (iš jos labiausiai – ariamosios žemės plotai, padaugėjo pievų ir ganyklų, sodų plotai), padaugėjo kitos žemės – labiausiai dėl didesnių medžių ir krūmų želdinių plotų. Analizuojamuoju laikotarpiu buvo pradėti tvarkyti apleistų žemių plotai.

5.3. Techniniai išteklių*5.3. Technical resources*

BŽŪP priemonės padeda stiprinti ūkius, būti ekonomiškai gyvybingiems, konkurencingiems Europoje, išauginti geresnės kokybės produktus, tuo pačiu užtikrina kaimo vietovių gyventojų užimtumą. Modernizuojant ūkius, būtina ir toliau investuoti į technikos, įrengimų įsigijimą ir naujų technologijų naudojimą pirminės žemės ūkio gamybos bei paslaugų srityje, atsižvelgiant į aplinkosauginius aspektus. Tai sudaro sąlygas padidinti darbo našumą, prisidėti prie ūkių struktūros gerinimo bei išlyginti pajamų netolygumą, susidariusį dėl nevienodų ūkininkavimo sąlygų. Per analizuojamąjį 2013–2017 m. laikotarpį daugelis ūkių, pasinaudoję Kaimo plėtros programos priemonėmis skirtomis lėšomis, ir toliau aktyviai investavo į ūkių modernizavimą, kasmet stengėsi įsigyti modernesnės žemės ūkio technikos ir įrengimų. Ūkių apskaitos tyrimo duomenimis, per visą 2013–2017 m. laikotarpį investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai sudarė 1464 EUR, o ŽŪB – 1062 EUR. Daugiausia

investicijų 1 ha ŽŪN teko mažesnėms nei 500 ha ŽŪB (2703 EUR) ir mažesniems nei 10,0 ha ūkininkų ūkiams (1867 EUR). Santykinai daug investuota ūkininkų ūkiuose, turinčiuose 10,1–20, 20,1–30,0 ir 100,1–150,0 ha bei didesniuose nei 150,1 ha (1.22 lentelė).

1.22 lentelė. Žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, 2013–2017 m., EUR

Table 1.22. Agricultural investment per hectare UAA in 2013–2017, EUR

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2013	2014	2015	2016	2017	Iš viso / Total in 2013–2017
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>						
≤10	205	220	524	466	452	1867
10,1–20	163	195	314	496	458	1626
20,1–30	321	114	182	604	218	1439
30,1–40	128	162	202	462	153	1107
40,1–50	210	138	217	300	51	916
50,1–100	168	198	203	323	252	1144
100,1–150	238	267	188	259	218	1170
>150	280	218	227	304	293	1322
Vidutiniškai / On average	228	200	231	353	452	1464
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>						
≤ 500	297	854	•*	•*	1632	2703**
500,1–1000	69	281	161	544	248	1303
>1000	196	99	268	208	248	1019
Vidutiniškai / On average	165	149	256	238	254	1062

* Konfidencialūs duomenys / Confidential data.

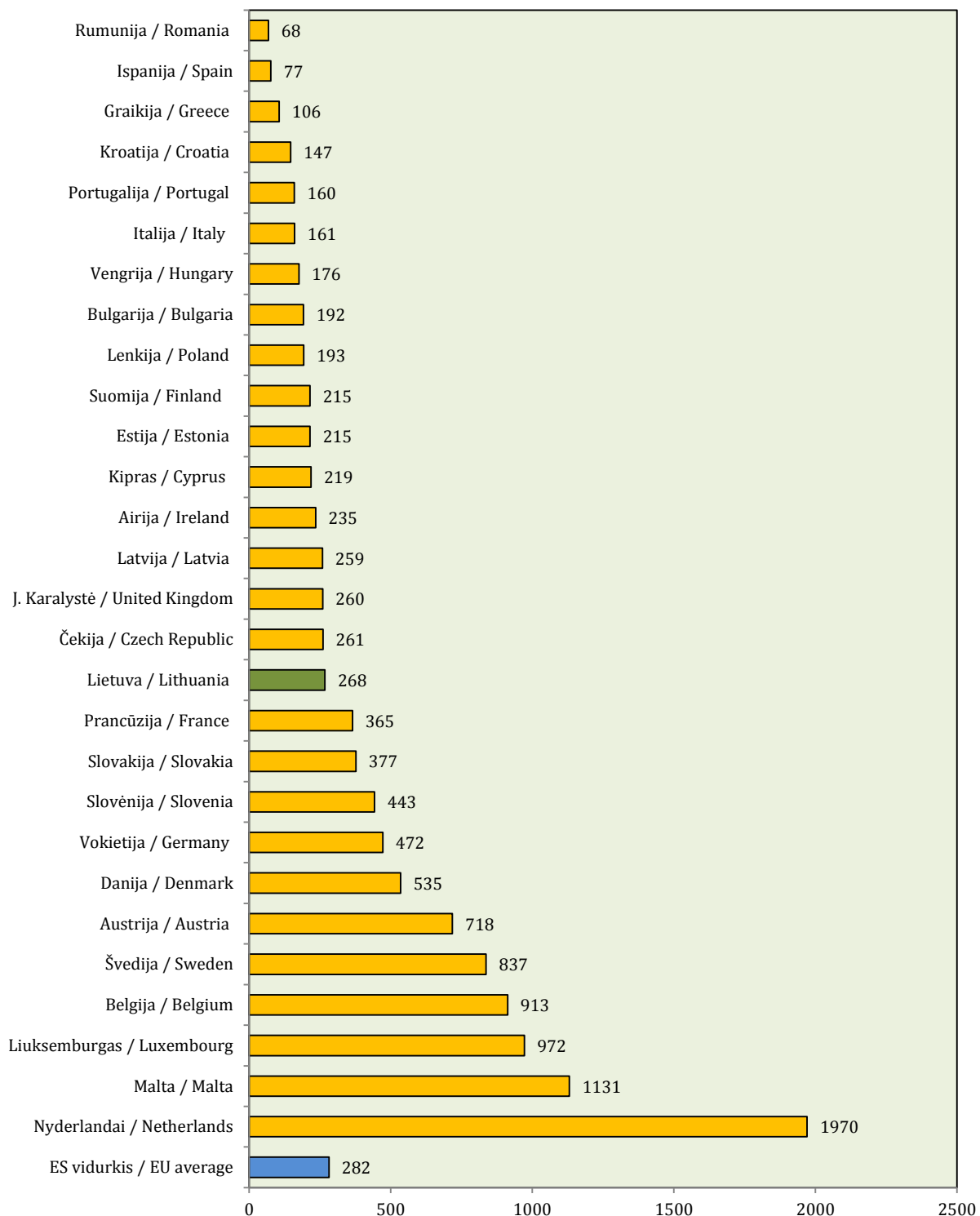
** 2013–2014 ir 2017 m. investicijos / Total in 2013–2014 and 2017.

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Investicijos ūkininkų ūkiuose ir ŽŪB nuo 2013 m. iki 2014 m. kasmet mažėjo iš dalies dėl 2007–2013 m. programinio laikotarpio baigiamų išmokėti pagal KPP priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ skirtų lėšų, iš dalies ir dėl to, kad nemažai ŽŪB ir didesni ūkiai jau apsirūpinę šiuolaikine ir reikiama technika per daugelį metų savarankiško ūkininkavimo. Pažymėtina, kad per 2007–2013 m. laikotarpį pagal minėtą priemonę išmokėta daugiau kaip 0,5 mlrd. EUR paramos lėšų, ir net pusė paramos gavėjų paramą gavo ne pirmą kartą. Kaimo plėtros 2014–2020 m. laikotarpiui yra numatyta 570,2 mln. EUR paramos suma, 14,3 proc. daugiau, nei buvo skirta ankstesniam laikotarpiui. Daugiausia dėmesio buvo skiriama sudaryti palankias galimybes pasinaudoti parama mažų ir vidutinių ūkių įsikūrimui bei modernizavimui, jų plėtrai ir vystymui bei investicijoms, ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse (atitinkamai sudarė 31,8 mln. EUR ir 77,4 mln. EUR). 2017 m., palyginti su 2016 m., investicijos ūkininkų ūkiuose padidėjo 28,0 proc., o ŽŪB – 6,7 proc.

Lietuvoje penkerių metų (2013–2017 m.) investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, 5,0 proc. mažesnės nei vidutiniškai ES (1.29 pav.). ES šalių investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, skyrėsi dėl ūkių struktūros ir ūkininkavimo kryptių. Mažiausios investicijos 1 ha

ŽŪN buvo Rumunijoje – 68 EUR, Ispanijoje – 77 EUR, Graikijoje – 106 EUR. Pagrindinės tokių investicijų priežastys yra atskirose šalyse dominuojantys smulkūs ūkiai, skirtingas dirbamos žemės kainų lygio, gamybos išlaidų dydžio dalies, santykinai mažesnis atskirų ūkininkavimo sektorių kapitalo ar investicijų poreikis. Užimtumo žemės ūkyje lygis įvairiose šalyse taip pat skiriasi.

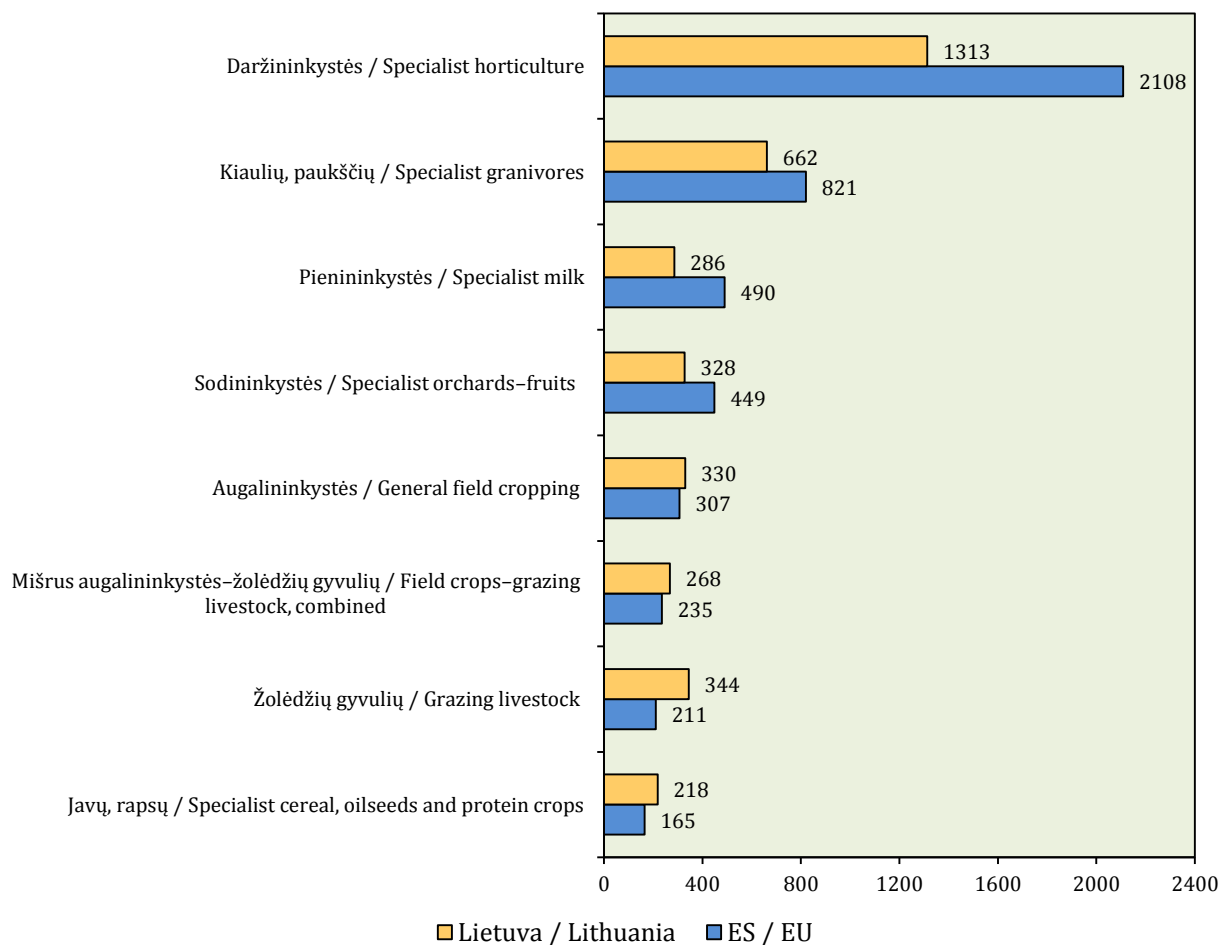
1.29 pav. Žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, ES šalyse 2013–2017 m., EUR

Fig 1.29. Agricultural investment per hectare UAA in EU countries in 2013–2017, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Daugiausia investuoja senosios ES šalys: Nyderlandai (net 7,4 karto daugiau nei Lietuva), Liuksemburgas ir Belgija (atitinkamai 3,6 ir 3,4 karto). Iš naujųjų šalių daugiau už Lietuvą investuoja tik Slovėnija (1,7 karto) ir Slovakija (1,4 karto). Kiekvienos šalies ūkių investicijos, palyginti su ES vidurkiu, parodo investicijų intensyvumo lygį ir didelius skirtumus tarp šalių.

Įvertinant investicijas pagal ūkininkavimo tipus, Lietuvoje santykinai didelė investicijų dalis teko daržininkystės ir sodininkystės, pienininkystės bei kiaulių ir paukščių ūkių tipams (1.30 pav.), kadangi reikalingas didesnis poreikis investicijų.

1.30 pav. Žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, pagal ūkininkavimo tipus Lietuvoje ir vidutiniškai ES šalyse 2013–2017 m., EUR

Fig. 1.30. Agricultural investment per hectare UAA by type of farming in Lithuania and EU average in 2013–2017, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Vidutinės penkerių metų investicijos tik į augalininkystės bei mišrių augalininkystės, žolėdžių gyvulių ūkius Lietuvoje artimos vidutinėms ES šalių investicijoms, o į pienininkystės – 41,6 proc., į daržininkystės ūkius – 37,7 proc., į sodininkystės – 27,1proc., į kiaulių, paukščių – 19,4 proc. mažesnės. Į žolėdžių gyvulių ūkius buvo investuojama 63,5 proc., javų – 31,8 proc. daugiau nei ES vidutiniškai.

Iš dalies tai paaiškinama didėjančiais šių augalų pasėlių plotais. Vis daugiau Lietuvos ūkių specializuojasi auginti javus, ankštinius augalus ir rapsus. Tačiau didesnės

nei Lietuvoje investicijos į javų, rapsų ūkius buvo Slovėnijoje (2,5 karto), Austrijoje (103,0 proc.), Vokietijoje (90,1 proc.), Švedijoje (89,2 proc.), Latvijoje (81,3 proc.), Jungtinėje Karalystėje (49,7 proc.), Danijoje (42,4 proc.), Airijoje (39,4 Proc.). Didesnės (14,2 proc.) investicijos buvo ir žolėdžių gyvulių bei mišriųjų augalininkystės–žolėdžių gyvulių ūkiuose. Analizuojant Lietuvai aktualų daržininkystės ūkių tipą, matyti, kad ypač daug į daržininkystę investavo Nyderlandai (8352 EUR 1 ha ŽŪN), Belgija (atitinkamai 5414 EUR), Suomija (4115 EUR) – palyginti su Lietuva, atitinkamai 84,3 proc., 75,7 proc., 68,1 proc. daugiau.

Žemės ūkio investicijų plėtrai teigiamą įtaką daro ES ir nacionalinio biudžeto parama investicijoms į žemės ūkio valdas. ŪADT tyrimo duomenimis, 2013–2017 m. šalies ūkininkų ūkiams suteikta parama sudarė daugiau kaip penktadalį visų investicijų. ŽŪB ši dalis buvo 16,4 proc. (1.23 lentelė).

1.23 lentelė. Vidutinės žemės ūkio investicijos ir parama 2013–2017 m., EUR

Table 1.23. Average agricultural investment and support for investment in 2013–2017, EUR

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>					
Investicijos, EUR / Investment, EUR	10765	8327	9351	14927	11090
Parama investicijoms, EUR Support for investment, EUR	1176	778	2679	4210	3872
Paramos dalis investicijose, proc. Share of support in the total investment, %	10,9	9,3	28,6	28,2	34,9
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
Investicijos, EUR / Investment, EUR	493248	376857	118273	122927	147227
Parama investicijoms, EUR Support for investment, EUR	32686	41975	27457	12491	45127
Paramos dalis investicijose, proc. Share of support in the total investment, %	6,6	11,1	23,2	10,2	30,7

Šaltiniai: LAEI ŪADT duomenys;

VĮ ŽŪIKVC žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių gamybinių-finansinių rodiklių statistinės ataskaitos duomenys.

Žemės ūkio investicijų struktūroje didėjo ūkio subjektų nuosavų lėšų dalis. Ūkininkai patys investavo į žemės ūkio technikos atnaujinimą, gamybinius pastatus, kitą turtą. 2017 m. jų paramos dalis sudarė 34,9 proc., o ŽŪIKVC duomenimis, ŽŪB – 30,7 proc. Daugiau kaip pusę KPP paramos lėšų sumos gavo ŽŪB.

Analizuojamo laikotarpio pradžioje (2013–2014 m.) investicine parama naudojosi tik nedidelė dalis ūkių. Toks sumažėjimas paaiškinamas tuo, kad ūkio subjektai galėjo pasinaudoti tik nedidele likusia parama. Be to, daugelis pasinaudojusių paramos lėšomis ir anksčiau įsigijusių modernios, didelio našumo technikos, įrenginių sugebėjo pagerinti veiklos rezultatus ir generuoti pajamas, leidžiančias toliau modernizuoti gamybą savo lėšomis. Tačiau 2015–2017 m. paaiškėjus technikos įsigijimo finansavimo sąlygoms, žemės ūkio technikos pardavimas vėl pradėjo augti. Pastebima nauja tendencija: dalis ūkininkų noriai nuomojasi visiškai naują techniką, galingesnius traktorius ir kombainus. Tinkamai įvertinę finansines galimybes ir kitų investicijų

poreikį konkrečiame ūkyje, ūkininkai keičia elgseną – nusiperka jau turimą išsinuomotą techniką ar įrangą.

2013–2017 m. suaktyvėjo smulkių ūkių investicinė veikla, kadangi naujuoju laikotarpiu daugiau remiami jaunieji ūkininkai, pieno gamintojai, smulkūs ir vidutiniai ūkiai. Pastebima, kad dėl ribotų finansinių galimybių jie dažniau pirko naudotą techniką, o pagal KPP priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ parama buvo teikiama tik ūkiams, įsigyjantiems naujos, neeksploatuotos žemės ūkio technikos. Dabartiniu paramos laikotarpiu pagal naująsias paramos programos priemones orientuojamasi ir į smulkiuosius ūkius bei jaunuosius ūkininkus, todėl žemės ūkio technikos pardavėjai siūlo įsigyti ūkininkams ne tik brangių mašinų, bet ir mažesnio galingumo traktorių bei papildomos įrangos, įrenginių, kuriais paprastai naudojasi besikuriantys ūkininkai bei smulkūs ūkiai.

2013–2017 m. paramos investicijoms dalis Lietuvoje buvo daug didesnė nei vidutiniškai ES šalyse (15,0 proc.). Kai kuriose ES šalyse (Nyderlanduose, Danijoje, Vokietijoje, Švedijoje) paramos dalis sudarė tik apie 1 proc. žemės ūkio investicijų.

Lietuvoje, palyginti su ES vidurkiu, žemės ūkio technikos vertė 1 ha ŽŪN 2017 m. buvo 25,0 proc. mažesnė, tačiau 14,8 proc. didesnė nei vidutiniškai ES šalyse, įstojusiose į ES po 2004 m. Skaičiuojant 1 ha ŽŪN vertinę išraišką, daugiausia žemės ūkio technikos 2017 m. pradžioje turėjo Nyderlandų ūkiai – 4115 EUR, Slovėnijos – 2780 EUR, Austrijos – 2687 EUR, Liuksemburgo – 2261 EUR. Mažiausiai – Slovakijos – 429 EUR, Ispanijos – 319 EUR, Latvijos – 503 EUR. Gamybinių pastatų vertė Lietuvos ūkiuose, palyginti ir su vidutiniu ES, ir su ES šalių, įstojusių į ES po 2004 m., lygiu, buvo mažesnė (atitinkamai 18,7 proc. ir 26,2 proc.).

2017 m. Lietuvos žemės ūkio ilgalaikio turto balansinės vertės struktūroje daugiau kaip 12 proc. sudarė gamybiniai pastatai, 40,0 proc. – žemės ūkio technika, o žemės ūkio paskirties žemė – 39,9 proc. Per 2013–2017 m. laikotarpį jų dalis pakito: gamybinių pastatų dalis sumažėjo 7,6 proc. punkto, o žemės ūkio technikos – 0,5 proc. punkto. Panaši padėtis buvo visose šalyse, įstojusiose į ES po 2004 m. Kitose ES šalyse didžiąją ilgalaikio turto dalį (68 proc.) sudarė žemės ūkio paskirties žemė. Tai paaiškinama gana aukšta žemės kaina.

Dėl santykinai didelių investicijų į žemės ūkio techniką analizuojamuoju laikotarpiu tiek kokybiškai, tiek kiekybiškai pakito technikos parko struktūra. Traktorių parke ratinių traktorių dalis išaugo iki 94 proc. ŽŪIKVC duomenimis, bendras traktorių skaičius 2014–2018 m. išaugo 5,8 proc. (2018 m. jų buvo 263,3 tūkst. vnt.).

Dar sparčiau augo javų kombainų skaičius – 2018 m. jis buvo du kartus didesnis nei 2014 m. Pagrindiniai naujos technikos tiekėjai – Vakarų šalių firmos, kurių gamybos žemės ūkio mašinos pasižymi didesniu patvarumu ir geromis techninėmis bei ekonominėmis charakteristikomis, turi ES standartus atitinkančius Euro-4 variklius. Dirbant patikima ir kokybiška vakarietiška technika, sumažėja žemės ūkio darbų sąnaudos. Lietuvos ūkiai, be naujos, modernios žemės ūkio technikos, vis dar naudoja senąją. Smulkūs ūkiai, kaip minėta, dėl ribotų finansinių galimybių perka pigesnę, naudotą techniką.

2014–2018 m. sparčiau nei visas žemės ūkio technikos parkas didėjo galingesnių traktorių ir javų kombainų skaičius (1.24 lentelė). Visam traktorių parkui išaugus 29,8 proc., didesnio galingumo – 61–100 kW, 101–180 kW ir 181 kW bei galingesnių – traktorių skaičius padidėjo atitinkamai 40,7 proc., 51,0 proc. ir 63,6 proc. Nepaisant spartaus didesnio galingumo traktorių skaičiaus augimo, ūkiuose vis dar vyrauja mažo ir

vidutinio galingumo traktoriai. 2018 m. mažesni nei 40 kW traktoriai sudarė 46,5 proc. viso parko, 41–60 kW – 32,3 proc., o javų kombainų parko struktūroje didžiausią dalį sudarė 201 kW ir galingesni kombainai – 29,9 proc. Vidutinio galingumo – 121–160 kW – javų kombainų dalis santykinai nedidelė – 10,7 proc.

1.24 lentelė. Žemės ūkio technikos parko ūkiuose struktūra 2014 ir 2018 m.

Table 1.24. Structure of agricultural machinery in farms in 2014 and 2018

Rodikliai / Indicators	2014		2018		Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
	vnt. / units	%	vnt. / units	%	
Traktorių skaičius, iš viso, tūkst. <i>Total number of tractors, thou.</i>	202,9	100,0	263,3	100,0	29,8
iš jų: / of which:					
≤40 kW	94,8	46,7	122,4	46,5	29,1
41–60 kW	70,1	34,5	85,1	32,3	21,4
61–100 kW	19,4	9,6	27,3	10,4	40,7
101–180 kW	15,3	7,5	23,1	8,8	51,0
≥181 kW	3,3	1,6	5,4	2,1	63,6
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam traktoriui, ha <i>UAA per tractor, ha</i>	11,6	–	8,0	–	-31,0
Javų kombainų skaičius, vnt. <i>Total number of combine harvesters, units</i>	8684	100,0	15718	100,0	81,0
iš jų: / of which:					
≤80 kW	1769	20,4	3432	21,8	94,0
81–120 kW	1658	19,1	2852	18,1	72,0
121–160 kW	1037	11,9	1685	10,7	62,5
161–200 kW	1778	20,5	3045	19,4	71,3
≥201 kW	2442	28,1	4704	29,9	96,5
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam javų kombainui, ha <i>UAA per combine harvester, ha</i>	164	–	89	–	-45,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Galingesnės žemės ūkio technikos dalies didėjimas visoje ūkių struktūroje, vyraujant smulkiems ūkiams, ne visada vertintinas teigiamai. Atsižvelgiant į tai, kad 2017 m. Lietuvoje tarp 131 tūkst. ūkių, deklaravusių savo ŽŪN, net 82 proc. buvo smulkesni negu 20 ha, daugelyje jų visa traktorių galia nebuvo panaudojama. Specialistų nuomone, mažesniame negu 20 ha ūkyje minimalus traktorių variklių galios poreikis yra 22–32 kW, 20–40 ha ūkyje – 45–60 kW, 40–90 ha ūkyje – 80–100 kW, 100–200 ha ūkyje – 120–240 kW. Didelės galios žemės ūkio technika, naujausios technologijos efektyviai gali būti panaudojamos tik didesniuose ūkiuose arba plėtojant kooperatinius ryšius.

Todėl, siekiant didinti žemės ūkio subjektų veiklos efektyvumą, yra būtina skatinti žemės ūkio technikos išsigijimą, nes pagal investicijas į žemės ūkio techniką vienam ha ŽŪN Lietuva tarp ES šalių atsilieka ir užima 20 vietą.

Žemės ūkio technikos pasiūla yra didelė, todėl nuo pasirinktos žemės ūkio technikos darbo našumo, jos techninio patikimumo priklauso, ar derlių pavyks nuimti greitai, kuo didesnę ir be nuostolių. Finansinių išteklių sukaupimas ir valstybės parama lemia modernių gamybinių pastatų statybos apimtis bei techninių išteklių išsigijimo galimybes.

Norint, kad nauja žemės ūkio technika greičiau atsipirktų, o ūkiai taptų dar efektyvesni, svarbu ne tik plėsti esamą parką, bet ir spręsti jos kokybinio gerinimo bei efektyvesnio panaudojimo klausimus. Parama pagal BŽŪP daro teigiamą poveikį šalies ūkiams, todėl Lietuvoje būtų tikslinga ir toliau tęsti įvairaus pobūdžio investicines priemones.

5.4. Žinios, konsultavimas ir inovacijos

5.4. Knowledge, advisory services and innovation

Lietuva, kaip ir visos ES šalys narės, priklauso Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemai (ŽŪŽIS), kurios tikslas – analizuoti, kas ir kokias paslaugas bei žinias teikia žemės ūkio sektoriui, kaip greitai ir koku būdu ūkininkai gauna informaciją.

Lietuvos žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemą formuoja ir įgyvendina Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra (iki 2018 m. spalio 1 d. – Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo ir metodikos centras), LAEI, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, Lietuvos kaimo tinklas, ŽŪM, Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba (LŽŪKT), LR žemės ūkio rūmai, Mokslo, studijų ir verslo centras „Slėnis Nemunas“, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Žemės ūkio mokslų ir technologijų parkas bei kitos institucijos ir organizacijos.

Dalyvavimas žemės ūkio ir žinių inovacijų sistemoje suteikia naudos ir privalumų visiems dalyviams: ūkininkai gauna žinių, įgyja galimybę naudotis naujomis technologijomis ir konkurencingiau ūkininkauti, lengvesnį ir greitesnį inovacijų įsisavinimą, mokslininkai gali efektyviau dalytis žiniomis, praktiškai jas taikyti ir diegti inovacijas, konsultantai – taikyti naujas konsultavimo veiklų formas, teikti naujausią informaciją. Visa tai lemia visos visuomenės gerovės didėjimą, efektyvesnį dalijimąsi žiniomis. Todėl vienas esminių tikslų žinių kaupimo, keitimosi, inovacijų diegimo, skaitmeninimo ir modernizavimo srityje turėtų būti didesnis esamų institucijų įgalinimas ir jų tarpusavio bendradarbiavimo ir keitimosi informacija stiprinimas.

Pagal KPP priemones Lietuva numatė 2,7 proc. lėšų nuo viso kaimo plėtros paketo skirti 3 priemonėms (žinių perdavimo ir informavimo veikla; konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos; ir bendradarbiavimas – parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti) įgyvendinti. Tai yra mažesnis nei ES (neskaičiuojant Jungtinės Karalystės) vidurkis, kuris yra 3,6 proc.

Žinių kaupimas ir keitimasis jomis. Žemės ūkio ir kaimo plėtros srities mokslinius tyrimus Lietuvoje vykdo LAEI, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija; Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademija ir Gyvulininkystės institutas; Valstybinis mokslinių tyrimų institutas Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, jungiantis Žemdirbystės, Sodininkystės ir daržininkystės bei Miškų institutas; Kauno technologijos universiteto Maisto institutas. Taip pat Lietuvoje žemės ūkio žinių ir informacijos teikimo funkcijas atlieka LŽŪKT, Žemės ūkio rūmai, ŽŪM ir kiti.

ŽŪM prie žemės ūkio informacijos kūrimo, kaupimo prisideda, finansuodama mokslinius tyrimus. ŽŪM duomenimis, 2014–2018 m. pagal Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros skatinimo programos priemonę „Parama taikomiesiems tyrimams vykdyti“ buvo finansuoti 149 moksliniai tyrimai bei taikomosios veiklos. 2014–2017 m. laikotarpiu buvo užbaigti 129 moksliniai tyrimai (2014 m. – 30 mokslinių tyrimų, 2015 m. – 29, 2016 m. – 43, 2017 m. – 27) ir taikomosios veiklos žemės ūkio, kaimo plėtros ir žuvininkystės srityse.

Žemės ūkio mokslo tinklo plėtros tikslais įsteigtas integruotas mokslo, studijų ir verslo Slėnis „Nemunas“, kurio veikla jungia žemės ūkio ir kaimo plėtros mokslo ir mokymo sistemoje dalyvaujančius institutus, universitetus, viešąsias įstaigas ir verslo atstovus. Slėnis „Nemunas“ telkia žemės, miško ir maisto ūkio mokslinių tyrimų, studijų ir žinioms imlaus verslo potencialą ir prisideda prie žemės, miškų ir maisto ūkio plėtros ir žinių kūrimo.

Mokymo paslaugos. LŽŪKT mokymų centre „Agroakademija“ 2017 m. buvo organizuojami kvalifikacijos kėlimo kursai specialistams ir konsultantams, taip pat konferencijos, susitikimai. Iš viso surengti 255 renginiai. Suorganizuoti 158 mokami kursai, kuriuose dalyvavo 2971 dalyvis pagal 5 mokymo programas augalų apsaugos naudotojams ir platintojams. 2017 m. ir toliau veikė nuotolinių mokymų sistema IKMIS (Informavimo, konsultavimo ir mokymų informacinė sistema), kuria pasinaudojo 1002 ūkininkai ir konsultantai. Jie išklauė mokymus pagal 10 sistemoje esančių mokymo programų, pasirinkę elektroninių mokymų vaizdo įrašo peržiūros bei elektroninių mokymų realiu laiku būdus, išlaikė žinių įvertinimo testus, gavo kvalifikacijos pažymėjimus. 2017 m. suorganizuota 10 elektroninių mokymų ir seminarų 282 miško savininkams. Iš viso 2017 m. kursus išklauė ir žinių įgijo 3941 ūkininkas. Kursų dalyviams išduoti 434 kvalifikacijos tobulinimo ir 3507 augalų apsaugos kursų baigimo pažymėjimai.

Žemės ūkio rūmai taip pat teikia mokymo ir kompetencijų tobulinimo paslaugas. Pritarus ŽŪM, Žemės ūkio rūmai 2017–2018 m. įgyvendino projektą „Žemdirbių kompetencijų tobulinimas“ pagal KPP priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“. Taip pat vykdė žemdirbių kompetencijų tobulinimo (2017–2018 m.) ir kaimo gyventojų kompetencijų tobulinimo (2016–2017 m.) projektus.

Remiantis NMA bendra KPP priemonių statistika, pagal priemonę „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ 2014–2018 m. buvo gautos 74 paraiškos (bendra prašoma paramos suma – 9569,8 tūkst. EUR), iš kurių 49 – paramai parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai, o 25 – paramai profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui (1.25 lentelė).

1. 25 lentelė. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2014–2018 m.

Table 1.25. Number of applications and amount of funding for measure "Knowledge transfer and information actions" in 2014–2018

Pavadinimas / Title	Numatyta lėšų 2014–2020 m., tūkst. EUR Foreseen funds for 2014–2020, EUR thou.	Patvirtinta / Approved	
		paraiškų, vnt. number of applications	lėšų, tūkst. EUR funds, EUR thou.
Iš viso / Total	18995,8	54	7699,3 (40%)
Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui / Support for vocational training and skills acquisition	6658,8	16	2497,1 (37%)
Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai Support for demonstration projects and information actions	12336,9	38	5172,3 (42%)

Šaltinis: NMA duomenys.

Bendrai žinių perdavimo ir informavimo priemonei 2014–2018 m. laikotarpiu patvirtinta 7699,3 tūkst. EUR, arba 40 proc. skirtų lėšų, o išmokėta apie ketvirtadalį visų šiai veiklai skirtų lėšų. Veiklai „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ sulaukė dvigubai daugiau paraiškų nei „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ ir atitinkamai gavo du kartus didesnę finansavimą.

Keitimasis informacija – konsultavimo veikla. Lietuvoje veikia žemės ūkio konsultavimo paslaugų tinklas. Žemdirbių ir kaimo gyventojų konsultavimo veiklą vykdo LŽŪKT, Žemės ūkio rūmai, Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra, kitos viešosios ir privačios konsultavimo įstaigos. Konsultuojama augalininkystės, sodininkystės ir daržininkystės, gyvulininkystės, statybos, inžinerijos, kaimo turizmo ir žemės ūkio verslų plėtros, žemės ūkio ir kaimo ekonomikos, žemės ūkio ir kaimo verslo buhalterinės apskaitos ir kitais klausimais. Minėtos institucijos taip pat vykdo ir neformalųjį suaugusiųjų mokymą.

LŽŪKT 2017 m. ataskaitos duomenimis, paslaugas 2017 m. pirkė 9158 unikalūs žemės ūkio ir ne žemės ūkio veiklą vykdančios subjektai, kurie naudojo mokymo, technologiniais, darbų saugos, miškininkystės, ekonominiais, buhalterinės apskaitos paslaugomis. 2017 m., palyginti su 2016 m., pirkusių paslaugas klientų skaičius sumažėjo 4,4 proc. 2017 m. 72,8 proc. sutartinių klientų naudojo Konsultavimo tarnybos paslaugomis daugiau kaip 3 m. iš eilės. 2017 m. LŽŪKT žemdirbiams teikė augalininkystės, darbų saugos, inžinerijos, ekonomikos, gyvulininkystės, ūkių apskaitos, miškininkystės, mokymo bei nuotolinės paslaugas. Ūkių apskaita buvo tvarkoma buhalterinės apskaitos programa „e-GEBA Buhalterija“. Visos buhalterinės operacijos visiškai automatizuotos. Konsultavimo tarnyboje teikiamos nuotolinės ūkio valdymo paslaugos, kurios klientams prieinamos naudojantis programomis „e-GEBA Gyvulininkystė“, „e-GEBA Augalininkystė“ bei „e-GEBA Buhalterija“. LŽŪKT 2017 m. dirbo 262 specialistai ir konsultantai, akredituoti šiose konsultavimo srityse: Žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų, geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų ir darbo

saugos reikalavimų laikymosi klausimais; Agrarinės aplinkosaugos ir ūkininkavimo saugomose teritorijose klausimais; Ūkio veiklos buhalterinės apskaitos klausimais; Miškų ūkio klausimais; Ekologinės augalininkystės klausimais; Ekologinės gyvulininkystės klausimais. 2018 m. šiais klausimais konsultavo 219 registruotų LŽŪKT konsultantų.

Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras iki 2018 m. spalio koordinavo žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių (žemdirbių, žemės ūkio ir kaimo plėtros specialistų bei konsultantų, kaimo bendruomenių, vietos veiklos grupių, kitų žemės ir miškų ūkio, žuvininkystės ir kaimo verslo sektoriuose dirbančių žmonių) tęstinį profesinį mokymą, organizavo žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių kvalifikacijos tobulinimą ir informavimą. Nuo 2018 m. spalio 1 d. programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras likviduotas, su konsultavimu susijusias jo funkcijas įgyvendina Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra.

Žemės ūkio rūmai nuo 1994 m. vykdo žemės ūkio veiklos subjektų konsultavimo programą. Ji apima žemės ūkio veiklos subjektų ir kitų kaimo gyventojų informavimą apie gaminamos augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos konkurencingumo didinimą; kooperacijos žemės ūkyje plėtrą; žemės ūkio verslo planavimą ir veiklos teisinius klausimus. Žemės ūkio rūmų pateikiamais duomenimis, konsultavimo veiklą vykdo 42 konsultantai.

Žemės ūkio ir susijusiose srityse konsultacijas taip pat teikia Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, LAEI, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija, Klaipėdos valstybinė kolegija, Žemaitijos kolegija, Lietuvos kaimo turizmo asociacija, viešosios įstaigos, profesinės mokyklos ir verslo įmonės.

Remiantis bendra KPP priemonių statistika, pagal priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 2014–2019 m. laikotarpiu gautos 4024 paraiškos (prašyta paramos suma – 6034,7 EUR), iš kurių 58 proc. (1785 paraiškos) buvo patvirtinta (1.26 lentelė).

1.26 lentelė. Priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2014–2019 m.

Table 1.26. Number of applications and funding amount for the measure "Advisory services, farm management and farm relief services" in 2014–2019

Metai	Paraiškos, vnt. <i>Number of applications</i>		Paramos suma, tūkst. EUR <i>Amount of funding, EUR thou.</i>		
	surinkta <i>submitted</i>	patvirtinta <i>approved</i>	prašyta <i>required</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>
Iš viso <i>Total</i>	4024	1785	6034,7	2679,7 (58%)	1593,9 (35%)
2014	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0
2016	2669	1713	4003,4	2572,4	0
2017	93	72	138,8	107,3	571,4
2018	0	0	0	0	654,9
2019	1262	0	1892,5	0	367,7

Šaltinis: NMA duomenys.

Priemonei „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu buvo numatyta 4588,2 tūkst. EUR. 2019 m. gegužės duomenimis, išmokėta paramos konsultavimo paslaugoms suma sudarė tik šiek tiek daugiau nei trečdalį 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiui numatytos sumos, o iki finansinio laikotarpio pabaigos liko kiek daugiau nei pusantrų metų. Pastebėtinas ir kitas dalykas, kad Lietuvoje kol kas labai netolygiai vyksta paraiškų skelbimo ir jų surinkimo procesas, kuris taip pat gali turėti įtakos tokiam menkam paramos išmokėjimui.

Inovacijų diegimo procesai. ŽŪM atsakinga už KPP priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklą „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veikla vystyti“, kuri yra pagrindinė priemonė įgyvendinant Europos inovacijų partnerystę (EIP) žemės ūkio srityje. Tik 2016 m. pabaigoje pasirašytos pirmosios sutartys, tačiau jau 2017 m. pradėti įgyvendinti ūkininkams reikšmingi projektai.

Europos inovacijų partnerystės platforma žemės ūkio produktyvumui ir tvarumui (EIP-AGRI) apima EIP veiklos grupes, kurias sudaro suinteresuotieji subjektai – ūkininkai, mokslininkai, konsultantai ir žemės ūkio bei maisto sektoriaus įmonės. EIP veiklos grupės susirenka, norėdamos išspręsti konkrečias, praktines problemas ar siekdamos pasiūlyti novatoriškus sprendimus, kurių projektą finansuoja Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai.

Lietuvoje įgyvendinami EIP projektai apima tokias temas, kaip konkurencingas ūkis, dirvos struktūros ir kokybės gerinimas, drėgmės režimo dirvoje reguliavimas, galvijų ir avių produktyvumo didinimas ir žinių kaupimo, perdavimo ir technologijų perdavimo centro sukūrimas.

1.27 lentelė. Priemonės „Bendradarbiavimas. Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ paraiškų skaičius ir finansavimo suma 2014–2018 m.

Table 1.27. Number of applications and funding amount for the measure "Cooperation activities. Establishment of EIP action groups and development of their activities" in 2014–2018

Metai Year	Paraiškos, vnt. Number of applications		Paramos suma, / Amount of funding, tūkst. / thou. EUR		
	surinkta	patvirtinta	prašyta	patvirtinta	išmokėta
Iš viso Total	27	13	7213,2	3723,8 (32%)	2332,2 (20%)
2014	0	0	0	0	0
2015	6	5	3151,2	2232,0	0
2016	0	0	0	0	523,7
2017	12	8	2279,8	1491,8	723,9
2018	9	0	1782,2	0	1084,6

Šaltinis: NMA duomenys.

Priemonei „Bendradarbiavimas. Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ įgyvendinti 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu numatyta 11645,4 tūkst. EUR. 2014–2018 m. pateiktos 27 paraiškos, o finansavimą kol kas gavo mažiau nei pusė

teikusiųjų paraiškas. Tai rodo, kad mokslo, tyrimų ir žemės ūkio atstovai silpnai ir vis dar nepakankamai įsitraukia į inovacijų kūrimo ir diegimo veiklas, neefektyviai išnaudoja skiriamą finansavimą.

Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Komunikacijos ir technologijų perdavimo centras atlieka svarbų vaidmenį, komercializuojant naujausias mokslo žinias, vykdo verslui patrauklių technologijų paiešką agroinovacijų ir maisto technologijų srityje. Šis centras yra Slėnio „Nemunas“ infrastruktūros dalis, kurio tikslas – skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą. Centras atsakingas už Slėnio steigėjų ir partnerių, mokslininkų, tyrėjų, studentų ir verslininkų bendradarbiavimą, mokslinio potencialo panaudojimą, inovacijas ir inovatyvaus verslo kūrimą, mokslinės informacijos viešinimą. Bendradarbiaudamas su atviros prieigos centrais ir juose dirbančiais mokslininkais, centras užtikrina inovacijų sklaidos, technologijų perdavimo bei mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos rezultatų komercinimo mechanizmą.

Inovacijų diegimo veikloje Lietuvoje taip pat aktyviai dalyvauja Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra, kuri kuruoja atvirą mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos tinklą „OPEN R&D Lietuva“.

LŽŪKT atlieka svarbų vaidmenį žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemoje. Per metus naudojantis debesų kompiuterija daugiau kaip 18 tūkst. klientų teikiamos integruotos ir elektroninės paslaugos. Taip pat LŽŪKT yra viena didžiausių šalies mokymo paslaugų teikėja, organizuojanti auditorinius ir nuotolinius mokymo kursus. LŽŪKT 2017 m. pagal priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ dalyvauja ar yra pareiškėja trijuose EIP projektuose. LŽŪKT sukūrė kompiuterinę ūkio valdymo programą „e-GEBA“ su susietais gyvulininkystės, ekonomikos, buhalterijos, augalininkystės moduliais. Kita jų įdiegta inovatyvi sistema yra IKMIS – Informavimo, konsultavimo ir mokymų informacinė sistema. Ją sudaro 4 nemokamos elektroninės paslaugos, skirtos žemdirbiams, konsultantams, mokslo atstovams ir visiems besidomintiems žemės ūkiu. Minėta sistema suteikia pažangius nuotolinius būdus informuoti ūkininkus apie artėjančias augalų ligas, jų prognozavimą bei prevencines priemones. Tai vienas iš modernių metodų, siekiant tausaus augalų apsaugos produktų naudojimo.

Labai svarbus modernus požiūris į šiuolaikines žemės ūkio technologijas ir konsultavimo metodus, efektyvus bendravimas su mokslo ir mokymo įstaigomis, dalyvavimas tarptautinių organizacijų ir iniciatyvų veikloje, tokių kaip EIP tinklas, žemės ūkio žinių ir inovacijų sistema. Per paskutinius dešimtmečius šalies ūkiuose įvyko daug pokyčių: neatpažįstamai pasikeitė gyvulių laikymo ir augalų auginimo technologijos, naudojama įranga ir technika. Žemdirbiui keliami reikalavimai apima ne tik dirvožemį, vandenį ir orą, bet ir gyvulių gerovę, kraštovaizdį ir bioįvairovę. Visa tai sudaro Lietuvos ir ES žemės ūkio konsultavimo, modernizavimo, inovacijų ir žinių informacinės sistemos kūrimo ir perdavimo esmę, kurią ypač svarbu stiprinti, plėsti, pakankamai finansuoti ir skatinti praktinį inovacijų taikymą.

Skaitmeninimas ir modernizavimas žemės ūkyje bei kaimo vietovėse. Įgyvendinus RAIN-2 projektą, plačiajuosčio ryšio aprėptis kaimo vietovėse siekia 98 proc. Nors nuo 2014 m. prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime išaugo 14 proc. punktų, tačiau palyginti su miestu, ši dalis išliko mažesnė. 2018 m. plačiajuosčio ryšio prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime sudarė 72 proc. ir 9 proc. punktais atsiliko nuo miesto (1.28 lentelė).

1.28 lentelė. Plačiajuosčio ryšio prieigą prie interneto turinčių namų ūkių dalis kaime ir mieste 2014–2018 m., proc.

Table 1.28. Share of households with broadband internet access in rural and urban areas in 2014–2018, per cent

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018
Turi interneto prieigą <i>Households with internet access</i>	66	68	72	75	78
Mieste / <i>Urban areas</i>	70	70	76	80	81
Kaime / <i>Rural areas</i>	58	62	63	66	72

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nepaisant sparčiai augančio plačiajuosčio ryšio naudojimo, vis dar išlieka didelis poreikis sumažinti skirtumus tarp miesto ir kaimo gyventojų galimybių naudotis sparčiu interneto ryšiu. Pagal KPP priemonių statistiką buvo įgyvendinti 2 projektai, teikiant paramą plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai kaimo vietovėse, kurių bendra suma buvo 4431,2 tūkst. EUR.

Paslaugų skaitmeninimas neišvengiamas, todėl svarbu, kad Lietuvos žemdirbiai ir viešosios institucijos sugebėtų pasinaudoti skaitmeninimo ir modernizavimo veikloms skirtomis finansavimo priemonėmis. ES elektroninės valdžios veiksmų planas 2016–2020 m. suteikia galimybes Europoje modernizuoti viešojo administravimo institucijas ir pagerinti sąveiką su piliečiais bei įmonėmis. Šiuo modernizavimu siekiama sumažinti administracinę naštą suinteresuotosioms šalims, įskaitant ūkininkus, remiantis pakartotiniu bendrų paslaugų teikimu. Galima išskirti šešias Lietuvos pareiškėjams svarbias „Horizontas 2020“ 2018–2020 m. skaitmeninimo žemės ūkyje finansavimo galimybes ir programas: žemės ūkio ir kaimo vietovių skaitmeninimo socialinis ir ekonominis poveikis (RUR-02-2018); ūkių konsultantų bendruomenių įgalinimas, suteikiant galimybę pasirengti ūkininkams skaitmeniniam amžiui (RUR-13-2018); skaitmeniniai sprendimai ir elektroniniai įrankiai BŽŪP modernizavimui (RUR-14-2018); informacinės technologijos ir komunikacijos inovacijos žemės ūkiui – skaitmeniniai inovacijų centrai žemės ūkiui (DT-RUR-12-2018); Žemės ūkio skaitmeninės kompleksinės integracijos platformos (DT-RUR-12-2018) ir Skaitmeninių paslaugų platformos kaimo ekonomikai (DT-ICT-09-2020).

Dalyvavimas žemės ūkio žinių ir informacijos sistemoje svarbus ir naudingas tiek žemdirbiams ir kaimo gyventojams, tiek šioje sistemoje dirbančioms bei paslaugas teikiančioms institucijoms ir organizacijoms, nes suteikia žinių, leidžia priimti inovatyvius ir greitus sprendimus bei praktiškai įgyvendinti naujoves. Todėl tikslinga užtikrinti ir plėsti bendradarbiavimą tarp mokslo institucijų, konsultantų ir žemdirbių, stiprinti jų tarpusavio ryšius, atlikti daugiau tikslinių mokslinių tyrimų, plėsti teikiamų paslaugų tinklą ir prieinamumą bei užtikrinti aukštą žemdirbiams ir kaimo gyventojams teikiamų paslaugų kokybę.

5.5. Žemės ūkio apmokestinimas, kreditavimas ir pasėlių draudimas

5.5. Agricultural taxation, crediting and crop insurance

Apmokestinimas. Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių, žemės ūkis sulaukia ypatingo valstybės dėmesio. Žemdirbiai traktuojami kaip smulkaus verslo atstovai, vykdančys didelės rizikos verslą, kuriam įtakos turi gamtiniai faktoriai. Viena iš valstybės paramos priemonių žemės ūkiui – įvairių mokesčių lengvatų suteikimas. Mažesni mokesčių tarifai ar gaunamų pajamų neapmokestinimas sudaro žemės ūkio veiklos subjektams lengvatines ūkinės veiklos vykdymo sąlygas.

Pagrindiniai ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų mokami mokesčiai yra gyventojų pajamų mokestis, pridėtinės vertės mokestis, SODROS administruojamos privalomojo sveikatos draudimo įmokos, Valstybinio socialinio draudimo įmokos. ŽŪB, kaip juridiniai asmenys, moka tokius pat mokesčius ir įmokas, kaip ir kitų verslo sričių subjektai, tačiau dėl veiklos pobūdžio joms taikomos kai kurios mokesstinės lengvatos.

Gyventojų pajamų mokestis (GPM). Ūkininkų ir jų partnerių bei kitų fizinių asmenų (toliau – žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai) pajamų, gautų iš žemės ūkio veiklos, apmokestinimą reglamentuoja 2002 m. liepos 2 d. LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas Nr. IX-1007 (GPMĮ). GPMĮ 2 str. 33 punkte apibrėžta pajamų iš žemės ūkio veiklos sąvoka: tai – pajamos iš žemės ūkio produktų gamybos, kaip tai apibrėžta LR žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatyme, pajamos iš LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintame sąraše nurodytų paslaugų žemės ūkiui teikimo, taip pat pajamos, gautos realizuojant iš savo ūkio žemės ūkio produktų pagamintus maisto produktus.

Gyventojas, užsiimantis žemės ūkio veikla, GPMĮ požiūriu yra laikomas vykdančiu individualią veiklą. Ūkininko partneriai taip pat laikomi gyventojais, vykdančiais individualią veiklą.

Žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų gautos pajamos iš žemės ūkio veiklos pagal GPMĮ 17 str. 1 d. 23 punktą priskiriamos neapmokestinamosioms pajamoms, jeigu šios rūšies pajamas gaunantis gyventojas mokestiniu laikotarpiu neprivalo registruotis ir nėra įregistruotas PVM mokėtoju.

Nuo 2019 m. mokestinio laikotarpio individualios žemės ūkio veiklos pajamoms taikomas pajamų mokesčio tarifas, kuris gali kisti nuo 5 iki 15 proc. (2018 m. mokestiniu laikotarpiu šios rūšies pajamoms taikytinas pajamų mokesčio tarifas galėjo kisti nuo 5 iki 10 proc.). Pajamų mokesčio dydis (mokėtina pajamų mokesčio suma) nustatomas metinėms apmokestinamoms žemės ūkio veiklos pajamoms (per kalendorinius metus gautų pajamų ir su veiklos vykdymu susijusių leidžiamų atskaitymų skirtumas), pritaikius 15 proc. pajamų mokesčio tarifą ir iš gautos sumos atėmus pajamų mokesčio kreditą – neapmokestinamų pajamų dydžio analogą, kuris apskaičiuojamas pagal šias formules:

- Kai metinės apmokestinamosios žemės ūkio veiklos pajamos neviršija 20000 EUR, pajamų mokesčio kreditas yra lygus metinių žemės ūkio veiklos apmokestinamųjų pajamų sumai, padaugintai iš 0,1. Faktiškai žemės ūkio veiklą vykdančio gyventojų apmokestinamųjų pajamų iš žemės ūkio veiklos (ir individualios veiklos, vykdomos pagal pažymą) suma, neviršijanti 20000 EUR, yra apmokestinama 5 proc. pajamų mokesčio tarifu.

- Kai apmokestinamosios žemės ūkio veiklos pajamos viršija 20000 EUR, pajamų mokesčio tarifas bus 10 proc. (nuo 2019 m. – 15 proc.), o kreditas apskaičiuojamas pagal formulę pajamų mokesčio kreditas = žemės ūkio veiklos apmokestinamosios pajamos x (0,1 – 2/300 000 x (apmokestinamosios žemės ūkio veiklos pajamos – 20000 EUR)).
- Kai apskaičiuojant pajamų mokesčio kreditą yra gaunama neigiama suma, laikoma, jog pajamų mokesčio kreditas yra lygus nuliui.

Neapmokestinamos yra LR įstatymuose arba kituose teisės aktuose nustatyto dydžio kompensacijos ir tiesioginės išmokos pajamoms palaikyti. Taip pat neapmokestinamos pavėluoto mokėjimo palūkanos, numatytos atsiskaitymą už žemės ūkio produkciją reglamentuojančiuose teisės aktuose.

2017 m. buvo 35020 mokėtojų (ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų) – 1570, arba 4,3 proc., mažiau nei 2013 m. ir atitinkamai 1,0 proc. mažiau nei 2016 m. Apmokestinamųjų pajamų suma padidėjo 3,0 proc., nuo 335647,2 tūkst. EUR 2013 m. iki 345754,6 tūkst. EUR 2017 m. ir atitinkamai 29,8 proc. daugiau nei 2016 m. Dar sparčiau – 16,5 proc. – t. y. nuo 9455,9 iki 11013,4 tūkst. EUR padidėjo apskaičiuota gyventojų pajamų mokesčio suma. Palyginti su 2016 m., padidėjimas sudarė 3478,9 tūkst. EUR. Daugiausia įtakos tokiam pokyčiui turėjo padidėję pajamų mokesčio tarifai. Sumokėta pajamų mokesčių dalis sudarė 3,2 proc. pajamų, t. y. 0,4 proc. punkto daugiau nei 2013 ir 2016 m. Kiekybine išraiška vidutiniškai kiekvienas ūkininkas ar kitas žemės ūkio veiklą vykdančias gyventojas 2017 m. sumokėjo 314,49 EUR pajamų mokesčio – 21,7 proc. daugiau nei 2013 m. bei 47,6 proc. daugiau nei 2016 m. (1.29 lentelė).

1.29 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų sumokėtas gyventojų pajamų mokeskis 2013–2017 m.

Table. 1.29. Income tax of individuals paid by farmers and other agricultural workers in 2013–2017

Rodikliai <i>Indicators</i>	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / <i>Change</i> 2017, palyginti su <i>compared to 2013,</i> %
Mokėtojų skaičius, vnt. <i>Number of taxpayers</i>	36590	37213	38300	35372	35020	-4,3
Apmokestinamųjų pajamų suma, tūkst. EUR <i>Amount of taxable income, EUR thou.</i>	335647,2	296577,8	344111,1	266383,8	345754,6	3,0
Apskaičiuota GPM suma, tūkst. EUR / <i>Estimated amount of income tax of individuals, EUR thou.</i>	9455,9	7643,7	10460,9	7534,5	11013,4	16,5
Sumokėta pajamų mokesčių dalis pajamose, proc. / <i>Share of paid income tax in income</i>	2,8	2,6	3,0	2,8	3,2	0,4 proc. punkto <i>percentage point</i>
Vidutinė vieno mokėtojo sumokėta GPM suma, EUR / <i>Average amount of income tax of individuals paid by 1 taxpayer</i>	258,4	205,4	273,1	213,0	314,5	21,7

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų sumokėta GPM nuo samdomiems darbuotojams išmokėtų su darbo santykiais susijusių pajamų 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 8,5 proc. (sudarė 2659,8 tūkst. EUR). Palyginti su 2016 m., sumažėjimas sudarė 686,3 tūkst. EUR, arba 20,5 proc. Įmokos į Garantinį fondą išaugo iki 38,1 tūkst. EUR, t. y. 62,7 proc. daugiau nei 2013 m., tačiau 61,0 proc. mažiau nei 2016 m. (kai jos sudarė 97,6 tūkst. EUR) (1.30 lentelė).

1.30 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų mokesčiai nuo samdomiems darbuotojams išmokėtų su darbo santykiais susijusių pajamų 2013–2017 m.

Table 1.30. Taxes for farmers and other agricultural workers on employment-related income paid to hired employees

Rodikliai Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Sumokėta GPM suma, tūkst. EUR Amount of income tax of individuals paid, EUR thou.	2907,3	2569,8	3189,5	3346,1	2659,8	-8,5
Įmokos į Garantinį fondą, tūkst. EUR / Contributions to the Guarantee Fund, EUR thou.	23,4	88,1	98,0	97,6	38,1	62,7

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Juridinių asmenų sumokėti mokesčiai nuo samdomiems darbuotojams išmokėtų su darbo santykiais susijusių pajamų 2017 m., palyginti su 2013 m., taip pat sumažėjo. Daugiausia tai lėmė nuo 1100 iki 683 įmonių sumažėjęs pačių mokėtojų skaičius. Sumokėta GPM suma sumažėjo 15,0 proc., nuo 14551,3 tūkst. EUR 2013 m. iki 12370,8 tūkst. EUR 2017 m., o įmokos į Garantinį fondą – net 90,8 proc., atitinkamai nuo 235,2 tūkst. EUR iki 21,6 tūkst. EUR (1.31 lentelė).

1.31 lentelė. Juridinių asmenų (ŽŪB ir kitų įmonių) mokesčiai nuo samdomiems darbuotojams išmokėtų su darbo santykiais susijusių pajamų 2013–2017 m.

Table 1.31. Taxes for legal entities (agricultural and other companies) on employment-related income paid to hired employees in 2013–2017

Rodikliai Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. Number of taxpayers	1100	352	390	673	683	-37,9
Sumokėta GPM suma, tūkst. EUR / Amount of income tax of individuals paid, EUR thou.	14551,3	9736,7	9667,7	11353,8	12370,8	-15,0
Įmokos į Garantinį fondą, tūkst. EUR / Contributions to the Guarantee Fund, EUR thou.	235,2	128,6	131,9	155,6	21,6	-90,8

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Palyginti su 2016 m., mokėtojų skaičius padidėjo 10 vnt., o sumokėta GPM suma – 1017 tūkst. EUR, t. y. 9,0 proc., tačiau įmokos į Garantinį fondą sumažėjo 134,0 tūkst. EUR

Juridinių asmenų pelno mokestis. Šį mokestį moka ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės. Juridinių asmenų, kurių per mokestinį laikotarpį daugiau kaip 50 proc. pajamų sudaro pajamos iš žemės ūkio veiklos, įskaitant kooperatinių bendrovių pajamas už parduotus išgytus iš savo narių šių narių pagamintus žemės ūkio produktus, pelnas apmokestinamas taikant 5 proc. pelno mokesčio tarifą.

Apmokestinamasis pelnas apskaičiuojamas iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas ir leidžiamus atskaitymus.

Pelno mokesčiu neapmokestinamos Lietuvos įstatymuose arba kituose teisės aktuose nustatyto dydžio tiesioginės ir kitos kompensacinės išmokos pajamoms palaikyti, kurias gauna žemės ūkio veiklą vykdančios vienetai.

2017 m. juridinių asmenų, mokesčių pelno mokestį, skaičius (384 įmonės) ir apskaičiuota pelno mokesčio suma (3698,9 tūkst. EUR), palyginti su 2016 m., išaugo, tačiau nepasiekė lygio, buvusio 2013 m., kai mokėtojų buvo 625 įmonės, o apskaičiuoto pelno suma – 6315,9 tūkst. EUR (1.32 lentelė).

1.32 lentelė. Juridinių asmenų pelno mokesčio suma 2013–2017 m.

Table 1.32. The amount of corporate income tax for legal entities in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. Number of taxpayers	625	325	320	302	384	-38,6
Apskaičiuoto pelno mokesčio suma, tūkst. EUR Estimated amount of corporate income tax, EUR thou.	6315,9	1803,5	1642,2	1345,9	2617,0	-58,6

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Pridėtinės vertės mokestis – tai netiesioginių mokesčių rūšis, kuriuo apmokestinamos prekės ir paslaugos. Apmokestinimą nustato 2002 m. kovo 5 d. LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas Nr. IX-751. Žemės ūkio veiklą vykdančiam asmeniui prievolė registruotis PVM mokėtojais atsiranda, jeigu:

- bendra atlygio už vykdant žemės ūkio arba kitą ekonominę veiklą Lietuvoje patiektas ir (arba) suteiktas paslaugas per metus (per paskutinius 12 mėnesių) viršijo 45 000 EUR (PVM įstatymo 71 str. 2 d.);
- Lietuvoje visų išgytų iš kitų ES valstybių narių prekių (kitų nei naujos transporto priemonės ar akcizais apmokestinamos prekės) vertė (neįskaitant PVM, sumokėto ar mokėtino valstybėje narėje, iš kurios prekės atgabentos) praėjusiais metais viršijo, einamaisiais kalendoriniais metais numato viršyti ar viršija 14 000 EUR (PVM įstatymo 711 str.);

- vienas ar kartu su kitais asmenimis, kurie pagal PVM įstatymą laikomi su juo susijusiais, kontroliuoja keletą juridinių asmenų, ir visų jo kontroliuojamų juridinių asmenų ir jo paties bendra gauta/gautina atlygio už vykdant ekonominę veiklą Lietuvoje patiektas prekes ir/ar suteiktas paslaugas suma per metus (per paskutinius 12 mėnesių) viršijo 45 000 EUR sumą arba jeigu jo paties ir visų jo kontroliuojamų juridinių asmenų bendra įsigytų prekių vertė praėjusiais kalendoriniais metais viršijo, einamaisiais kalendoriniais metais numato viršyti ar viršija 14 000 EUR (PVM įstatymo 71, 71¹ str.).

Kai nėra prievolės registruotis PVM mokėtoju, ūkininkams taikoma kompensacinio PVM tarifo schema – kompensacinis PVM tarifas yra 6 proc.

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mokančių PVM, 2017 m. (buvo 15131), palyginti su 2013 m. (buvo 13804), padaugėjo 9,6 proc., nors, palyginti su 2016 m., pastebimas nedidelis sumažėjimas (kai jų buvo 15316). Tiriamuoju laikotarpiu deklaruotas grąžintinas PVM turėjo didėjimo tendenciją ir 2017 m., palyginti su 2013 m., padidėjo 87,2 proc. (111622,1 tūkst. EUR), o palyginti su 2016 m., išaugo 45,1 proc. (34710,2 tūkst. EUR). Deklaruotas mokėtinas PVM, priešingai, sumažėjo nuo 89189,7 tūkst. EUR (2013 m.) iki 39469,6 tūkst. EUR (2017 m.), t. y. 55,7 proc., o 2017 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo 55,2 proc. (48572,2 tūkst. EUR). Todėl 2013 m. buvęs 29549,1 tūkst. EUR perviršis 2016 m. sumažėjo iki 11130,1 tūkst. EUR, o 2017 m. tapo 72152,5 tūkst. EUR deficitu (1.33 lentelė).

1.33 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų pridėtinės vertės mokestis 2013–2017 m.

Table 1.33. Value added tax paid by farmers and other agricultural workers in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokesčių mokėtojų skaičius, vnt. <i>Number of taxpayers</i>	13804	13705	14782	15316	15131	9,6
Deklaruotas grąžintinas PVM, tūkst. EUR <i>Declared refundable value added tax, EUR thou.</i>	-59640,6	-49940,3	-60989,4	-76911,8	-111622,1	87,2
Deklaruotas mokėtinas PVM, tūkst. EUR <i>Declared payable value added tax, EUR thou.</i>	89189,7	82152,9	94703,9	88041,9	39469,6	-55,7

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Žemės ūkio veikla užsiimančių juridinių asmenų, mokančių PVM, situacija panaši kaip ir ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų. Mokėtojų skaičius tiriamuoju laikotarpiu išaugo 12,8 proc. (nuo 895 vnt. 2013 m. iki 1010 vnt. 2017 m.). Deklaruotas grąžintinas PVM padidėjo 48,6 proc., nuo 62595,4 tūkst. EUR 2013 m. iki 93027,9 tūkst. EUR 2017 m. Palyginti su 2016 m., padidėjimas sudarė 45157,5 tūkst. EUR. Deklaruotas mokėtinas PVM 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 35,5 proc.,

arba 27909,7 tūkst. EUR, o palyginti su 2016 m., – 9831,9 tūkst. EUR. Todėl 2013 m. buvęs 15932,3 tūkst. EUR perviršis 2016 m. sumažėjo iki 12579,5 tūkst. EUR, o 2017 m. tapo 42409,9 tūkst. EUR deficitu (1.34 lentelė).

1.34 lentelė. Juridinių asmenų pridėtinės vertės mokestis 2013–2017 m.

Table 1.34. Value added tax for legal entities in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokesčių mokėtojų skaičius Number of taxpayers	895	945	994	987	1010	12,8
Deklaruotas grąžintinas PVM, tūkst. EUR Declared refundable value added tax, EUR thou.	-62595,4	-48480,2	-54215,8	-47870,4	-93027,9	48,6
Deklaruotas mokėtinas PVM, tūkst. EUR Declared payable value added tax, EUR thou.	78527,7	72171,6	78069,8	60449,9	50618,0	-35,5

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

SODROS administruojamos privalomojo sveikatos draudimo įmokos (PSD). Individualią žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų, kurių žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis pagal VĮ ŽŪIKVC centro atliktus skaičiavimus yra lygus 2 ekonominio dydžio vienetams (EDV) arba mažesnis, kartą per mėnesį moka 2,33 proc. nuo minimaliosios mėnesinės algos dydžio PSD įmokas. Asmenys, kurių žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis yra didesnis negu 2 EDV ir kurie nėra PVM mokėtojai, moka 6,98 proc. nuo minimaliosios mėnesinės algos dydžio PSD įmokas.

Individualią žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų, kurių žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis yra 4 EDV arba didesnis ir kurie yra PVM mokėtojai, moka 6,98 proc. dydžio PSD įmokas nuo sumos, nuo kurios skaičiuojamos jų valstybinio socialinio draudimo įmokos, t. y. nuo 90 proc. individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų (neatėmus PSD ir valstybinio socialinio draudimo įmokų) sumos, tačiau ne didesnės kaip 43 vidutinių šalies darbo užmokesčių įmokoms skaičiuoti.

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų už save mokančių įmokas sveikatos draudimui skaičius 2017 m., palyginti su 2013 m., išaugo 69,7 proc. (nuo 12241 asmenų iki 20776 asmenų). Nuo 2016 m. iki 2017 m. mokėtojų skaičius padidėjo 3344 asmenimis, arba 19,2 proc. Augo ir sumokėtų įmokų suma, 2013 m. ji sudarė 4508,6 tūkst. EUR, o 2017 m. – 6963,5 tūkst. EUR, t. y. 2454,9 tūkst. EUR (54,4 proc. daugiau), nors 2017 m., palyginti su 2016 m., matomas 0,3 proc. (17,5 tūkst. EUR) sumažėjimas (1.35 lentelė).

1.35 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų už save sumokėtos įmokos sveikatos draudimui 2013–2017 m.*Table 1.35. Health insurance contributions paid by farmers and other agricultural workers for themselves in 2013–2017*

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. <i>Number of payers</i>	12241	12069	12295	17432	20776	69,7
Sumokėta įmokų suma, tūkst. EUR <i>Amount of contributions paid, EUR thou.</i>	4508,6	4338,2	4458,8	6981,0	6963,5	54,4

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Valstybinio socialinio draudimo įmokos. Individualią žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, socialiniam draudimui 2019 m. nustatytas 12,52 proc. (14,32 proc., jeigu apdraustasis moka papildomą 1,8 proc. pensijų įmoką savo lėšomis, arba 15,52 proc., jeigu apdraustasis moka papildomą 3 proc. pensijų įmoką savo lėšomis) dydžio tarifas. Šių asmenų socialinio draudimo įmokų bazę sudaro žemės ūkio veiklos 90 proc. apmokestinamųjų pajamų (neatėmus PSD įmokų, socialinio draudimo įmokų) suma. Individualią žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų, kurių pajamos mokestiniu laikotarpiu nėra apmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu pagal GPMĮ nuostatas ir šie asmenys nedeklaruoja individualios žemės ūkio veiklos pajamų, socialinio draudimo įmokų baze laikoma 12 Vyriausybės patvirtintų minimaliųjų mėnesinių algų suma. Individualią žemės ūkio veiklą vykdančių asmenų socialinio draudimo įmokos yra skaičiuojamos nuo sumos, ne didesnės negu 43 vidutinių šalies darbo užmokesčių įmokoms skaičiuoti.

LR valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2019 metų rodiklių patvirtinimo įstatymu vidutinis šalies darbo užmokestis įmokoms skaičiuoti yra 1136,2 EUR, todėl įmokos negali būti priskaičiuotos nuo sumos, didesnės negu 48856,6 EUR.

Individualią žemės ūkio veiklą vykdančias asmenys valstybinio socialinio draudimo įmokų gali nemokėti (tas laikotarpis bus neįskaitytas į socialinio draudimo stažą), kai:

- gauna socialinio draudimo senatvės ar socialinio draudimo netekto darbingumo (invalidumo) pensiją, paskirtą pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymą;
- gauna šalpos pensiją ar šalpos kompensaciją, išskyrus šalpos našlaičių pensiją, paskirtą pagal Valstybinių šalpos išmokų įstatymą;
- gauna su socialinio draudimo santykiais susijusią (socialinio draudimo) senatvės ar netekto darbingumo (invalidumo) pensiją iš ES valstybės narės, kitos Europos Ekonominės Erdvės valstybės, Šveicarijos Konfederacijos arba šalies, su kuria LR yra sudariusi tarptautinę sutartį dėl socialinės apsaugos taikymo;

- yra laisvės atėmimo vietose arba jiems Baudžiamojo kodekso nustatyta tvarka teismo nuosprendžiu yra paskirtos priverčiamosios stacionarinio stebėjimo medicinos priemonės ar auklėjamojo poveikio priemonės specializuotose psichikos sveikatos priežiūros įstaigose;
- yra sukakę socialinio draudimo senatvės pensijos amžių pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymą.

Individualią žemės ūkio veiklą vykdantys asmenys vienerius metus nuo jų pirmosios veiklos pradžios (įregistravimo savarankiškai dirbančiu asmeniu) socialinio draudimo įmokų gali nemokėti. Asmuo laikomas vykdančiu pirmąją veiklą, jeigu jis anksčiau niekada nėra buvęs savarankiškai dirbančiu asmeniu (pvz., neturėjęs verslo liudijimo, neturėjęs individualios veiklos, nebuvęs mažosios bendrijos nariu).

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, už save mokančių įmokas pensijų socialiniam draudimui bei ligos ir motinystės socialiniam draudimui, palyginti su 2013 m., sumažėjo beveik perpus – nuo 14071 asmens iki 8174 asmenų 2017 m. Atitinkamai 38,9 proc. sumažėjo ir sumokėtų šių įmokų suma – nuo 16173,0 tūkst. EUR 2013 m. iki 9873,7 tūkst. EUR 2017 m. (1.36 lentelė)

1.36 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų už save sumokėtos įmokos pensijų socialiniam draudimui bei ligos ir motinystės socialiniam draudimui 2013–2017 m.

Table 1.36. Contributions paid by farmers and other agricultural workers for themselves to social insurance for pensions and social insurance for sickness and maternity in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. Numbers of payers	14071	13887	14337	15230	8174	-41,9
Sumokėtų įmokų suma, tūkst. EUR Amount of contributions paid, EUR thou.	16173,0	15903,4	17212,8	20030,6	9873,7	-38,9

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Nors ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų už ūkio darbuotojus mokančių įmokas sveikatos draudimui ir valstybiniam socialiniam draudimui 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 268 vnt. (5,3 proc.), o palyginti su 2016 m., atitinkamai 428 vnt. (8,2 proc.), jų sumokėtų įmokų suma išaugo 6674,7 tūkst. EUR, palyginti su 2013 m., ir 1865,5 tūkst. EUR, palyginti su 2016 m. (iš viso iki 21905,8 tūkst. EUR 2017 m.) (1.37 lentelė).

1.37 lentelė. Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų už ūkio darbuotojus sumokėtos įmokos sveikatos draudimui ir valstybiniam socialiniam draudimui 2013–2017 m.

Table 1.37. Contributions paid by farmers and other agricultural workers for farm workers' health insurance and state social insurance in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius <i>Number of payers</i>	5069	5201	5349	5229	4801	-5,3
Sumokėtų įmokų suma, tūkst. EUR <i>Amount of contributions paid, EUR thou.</i>	15231,1	16324,9	17878,6	20040,3	21905,8	43,8

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Juridinių asmenų, už savo darbuotojus mokančių privalomojo sveikatos draudimo ir valstybinio socialinio draudimo įmokas, skaičius tiriamuoju laikotarpiu buvo gana stabilus (1.38 lentelė).

1.38 lentelė. Juridinių asmenų už savo darbuotojus sumokėtos privalomojo sveikatos draudimo ir valstybinio socialinio draudimo įmokos 2013–2017 m.

Table 1.38. Mandatory health insurance and state social insurance contributions paid by legal persons for their employees in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. <i>Number of payers</i>	457	448	454	467	462	1,1
Sumokėtų įmokų suma, tūkst. EUR <i>Amount of contributions paid, EUR thou.</i>	21287,8	22500,9	23531,4	25167,5	26971,7	26,7

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Sumokėtų įmokų suma 2017 m., palyginti su 2013 m., padidėjo 5683,9 tūkst. EUR, arba 26,7 proc., nuo 21287,8 tūkst. EUR 2013 m. iki 26971,7 tūkst. EUR 2017 m., palyginti su 2016 m., sudarė 1804,2 tūkst. EUR, arba 7,2 proc.

Nekilnojamojo turto mokestis. Nekilnojamojo turto apmokestinimą reglamentuoja 2005 m. birželio 7 d. LR nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas Nr. X-233. Nekilnojamojo turto mokesčio tarifą (0,3–3 proc. nekilnojamojo turto mokestinės vertės) nustato savivaldybės. Mokestinė vertė yra nekilnojamojo turto vidutinė rinkos vertė, nekilnojamojo turto mokestinę vertę nustato VĮ „Registru centras“. Žemės ūkio veikla užsiimantiems ūkio subjektams taikomos lengvatos.

Nekilnojamojo turto mokesčiu neapmokestinamas fiziniam asmeniui nuosavybės teise priklausantis ir (arba) jo įsigyjamas nekilnojamas turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas pajamoms iš žemės ūkio veiklos gauti arba uždirbti, nepriklausomai nuo to, ar fizinio asmens pajamos iš žemės ūkio veiklos apmokestinamos GPM, ar neapmokestinamos.

Jeigu fizinis asmuo nuosavybės teise priklausantį ir (arba) įsigyjamą nekilnojamąjį turtą (arba jo dalį) naudoja ne tik pajamoms iš žemės ūkio veiklos gauti arba uždirbti, nekilnojamojo turto mokesčiu neapmokestinama tik ta nekilnojamojo turto dalis, kuri yra susijusi su pajamų iš žemės ūkio veiklos gavimu arba uždirbimu.

Nekilnojamojo turto mokesčiu neapmokestinamas ir juridinių asmenų, kurių daugiau kaip 50 proc. pajamų per mokestinį laikotarpį sudaro pajamos iš žemės ūkio veiklos, įskaitant kooperatinių bendrovių pajamas už parduotus įsigytus iš savo narių šių narių pagamintus žemės ūkio produktus, nekilnojamas turtas.

1.39 lentelė. Juridinių asmenų nekilnojamojo turto mokesčio suma 2013–2017 m.

Table 1.39. Amount of immovable property tax for legal entities in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Mokėtojų skaičius, vnt. Number of taxpayers	220	23	26	96	104	-52,7
Sumokėta mokesčio suma, tūkst. EUR Amount of tax paid, EUR thou.	297,2	10,1	14,6	65,8	148,5	-50,0

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

2017 m., palyginti su 2016 m., juridinių asmenų, nekilnojamojo turto mokesčio mokėtojų skaičius padidėjo 8,3 proc., iki 104 įmonių, o mokėtina suma išaugo daugiau kaip du kartus, iki 148,5 tūkst. EUR, tačiau nepasiekė 2013 m. lygio, kai buvo 220 mokėtojų, o mokėtina suma sudarė 297,2 tūkst. EUR.

Žemės mokestis. Šio mokesčio tarifas yra nuo 0,01 proc. iki 4 proc. žemės mokestinės vertės. Žemės mokestinė vertė yra žemės vidutinė rinkos vertė, apskaičiuota vadovaujantis Žemės mokesčio įstatymu ir Masinio žemės vertinimo taisyklėmis, atsižvelgiant į nekilnojamojo turto rinkos pokyčius ir veiklos ekonomines ir gamybines sąlygas. Konkrečius žemės mokesčio tarifus nustato kiekviena savivaldybė individualiai.

Žemės mokesčiui už žemės ūkio paskirties žemę taikomos lengvatos, t. y. žemės ūkio paskirties žemės, išskyrus apleistas ŽŪN, mokestinė vertė yra jos vidutinė rinkos vertė, padauginta iš koeficiento 0,35. Žemės mokesčiu neapmokestinama ūkininko ūkiui steigti įgyta žemė – tris mokesčio mokestinius laikotarpius nuo nuosavybės teisės įgijimo. Tokio pobūdžio lengvata tam pačiam asmeniui taikoma tik vieną kartą.

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mokančių žemės mokestį, 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 31,6 proc., nuo 702922 iki 480667, tačiau mokama mokesčio suma išaugo 25,5 proc., nuo 10040,2 tūkst. EUR iki

12600,8 tūkst. EUR. Palyginti su 2016 m., sumažėjimas sudarė 0,5 proc. (2244 mokėtojai), o mokesčio suma sumažėjo 45,9 tūkst. EUR, t. y. 0,4 proc. (1.40 lentelė).

1.40 lentelė. Žemės mokesčio sumos pagal mokėtojus 2013–2017 m.

Table 1.40. Amounts of land tax by taxpayers in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų: <i>Farmers and other agricultural workers:</i>						
mokėtojų skaičius, vnt. <i>number of taxpayers</i>	702922	707108	481747	482911	480667	-31,6
žemės mokesčio suma, tūkst. EUR / <i>amount of land tax, EUR thou.</i>	10040,2	11116,1	12163,1	12646,8	12600,9	25,5
Juridinių asmenų: <i>Legal entities:</i>						
mokėtojų skaičius, vnt. <i>number of taxpayers</i>	478	228	257	367	411	-14,0
žemės mokesčio suma, tūkst. EUR / <i>amount of land tax, EUR thou.</i>	377,6	205,6	254,8	275,9	343,0	-9,2

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Juridinių asmenų mokėtojų skaičius 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo 14,0 proc. (nuo 478 iki 411), tačiau palyginti su 2016 m., padidėjo 44 įmonėmis, t. y. 12,0 proc. Žemės mokesčio suma atitinkamai 2017 m., palyginti su 2013 m., sumažėjo nuo 377,6 tūkst. EUR iki 343,0 tūkst. EUR, t. y. 9,2 proc., o palyginti su 2016 m., išaugo 24,3 proc. (67,1 tūkst. EUR).

Mokestis už aplinkos teršimą. Nuo mokesčio už aplinkos teršimą iš mobilių taršos šaltinių atleidžiami fiziniai ir juridiniai asmenys, teršiantys iš transporto priemonių, naudojamų žemės ūkio veiklai, jei jų pajamos iš šios veiklos sudaro daugiau kaip 50 proc. visų gaunamų pajamų.

Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mokančių mokestį už aplinkos teršimą, 2017 m. buvo nedaug – 25, trimis mažiau negu 2013 m., bet 8 daugiau negu 2016 m., tačiau mokėtino mokesčio suma padidėjo 65,5 proc., nuo 7611 EUR 2013 m. iki 12597 EUR 2017 m., o palyginti su 2016 m., – 7990,0 EUR. Juridinių asmenų mokėtojų skaičius nuo 2013 m. iki 2017 m. taip pat sumažėjo nuo 49 iki 36 įmonių (palyginti su 2016 m., padidėjo 17 įmonių). Mokėtino mokesčio suma padidėjo nuo 26482 EUR 2013 m. iki 42252 EUR 2017 m., o 2017 m., palyginti su 2016 m., – 26391,0 EUR (1.41 lentelė).

1.41 lentelė. Mokesčio už aplinkos teršimą sumos pagal mokėtojus 2013–2017 m.
 Table 1.41. Amounts of environmental pollution charge by taxpayers in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų: <i>Farmers and other agricultural workers:</i>						
mokėtojų skaičius, vnt. <i>number of taxpayers</i>	28	21	23	17	25	-10,7
žemės mokesčio suma, tūkst. EUR / <i>amount of land tax, EUR thou.</i>	7611,0	6264,0	10398,0	4607,0	12597,0	65,5
Juridinių asmenų: <i>Legal entities:</i>						
mokėtojų skaičius, vnt. <i>number of taxpayers</i>	49	19	15	19	36	-26,5
žemės mokesčio suma, tūkst. EUR / <i>amount of land tax, EUR thou.</i>	26482,0	9372,0	7952,0	15861,0	42252,0	59,5

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys.

Apibendrinant žemės ūkio mokesčių ir įmokų sumas, matyti, kad 2017 m., palyginti su 2016 m., šios sumos sumažėjo 1,4 proc., tačiau palyginti su 2013 m., buvo 6,1 proc. didesnės. 2017 m., palyginti su 2016 m., ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų iš viso sumokėtos mokesčių ir įmokų sumos sumažėjo 7,9 proc., tačiau palyginti su 2013 m., padidėjo 11,5 proc. (1.42 lentelė)

1.42 lentelė. Mokesčių ir įmokų dalis bendrojoje žemės ūkio produkcijoje pagal mokėtojus 2013–2017 m.

Table 1.42. Share of taxes and contributions in gross agricultural output by taxpayers in 2013–2017

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Bendroji žemės ūkio produkcija to meto kainomis, mln. EUR <i>Gross agricultural production at current prices, EUR mill.)</i>	2548,7	2450,9	2530,4	2270,0	2534,6	-0,6
<i>iš jų: / of which:</i>						
ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mln. EUR / <i>farmers and other agricultural workers, EUR mill.</i>	1840,0	1769,4	1831,5	1636,6	1817,1	-1,2
juridinių asmenų, mln. EUR <i>legal entities, EUR mill.</i>	708,7	681,5	698,9	633,4	717,5	1,2

Rodikliai / Indicators	2013	2014	2015	2016	2017	Pokytis / Change 2017, palyginti su compared to 2013, %
Sumokėti mokesčiai ir įmokos, mln. EUR <i>Taxes and contributions paid, EUR mill.</i>	101,4	92,4	100,7	109,1	107,6	6,1
iš jų: / of which:						
ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mln. EUR / <i>farmers and other agricultural workers, EUR mill.</i>	58,3	58,0	65,5	70,7	65,1	11,5
juridinių asmenų, mln. EUR <i>legal entities, EUR mill.</i>	43,1	34,4	35,3	38,4	42,5	-1,3
Mokesčių ir įmokų dalis bendrojoje žemės ūkio produkcijoje, proc. <i>Share of taxes and contributions in gross agricultural production, %</i>	4,0	3,8	4,0	4,8	4,2	6,6
iš jų: / of which:						
ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų, mln. EUR / <i>farmers and other agricultural workers, EUR mill.</i>	3,2	3,3	3,6	4,3	3,6	0,4 proc. punkto <i>percentage point</i>
juridinių asmenų, mln. EUR <i>legal entities, EUR mill.</i>	6,1	5,0	5,0	6,1	5,9	-0,4 proc. punkto <i>percentage point</i>

Šaltinis: Valstybinės mokesčių inspekcijos ir Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Juridinių asmenų (ŽŪB ir žemės ūkio įmonių) sumokėti mokesčiai ir įmokos analizuojamu laikotarpiu turėjo priešingą tendenciją nei ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų: 2017 m., palyginti su 2016 m., iš viso jų sumokėtos mokesčių ir įmokų sumos padidėjo 10,8 proc., tačiau palyginti su 2013 m., sumažėjo 1,3 proc. Pažymėtina, kad ŽŪB ir žemės ūkio įmonių sumokėtų mokesčių ir įmokų dalis bendrojoje produkcijoje per visą analizuojamą laikotarpį buvo didesnė nei ūkininkų ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų. 2017 m. ŽŪB ir žemės ūkio įmonių sumokėtų mokesčių dalis buvo didesnė 2,3 proc. punkto, o 2013 m. – 2,9 proc. punkto. Pagrindinės šios situacijos priežastys – gamybiniai ir struktūriniai ūkių skirtumai bei iš dalies nesuvienodintas apmokestinimas žemės ūkyje.

Ūkių kreditavimas. 2018 m. komerciniai bankai ir kredito unijos suteikė kreditų 183 ūkininkų ūkiams ir ŽŪB bei kitoms įmonėms (ūkiams). Kredituotų ūkių, palyginti su 2014 m., padaugėjo 82 ūkiais (81,2 proc.), palyginti su 2017 m., – 40 ūkių (28,0 proc.) (1.43 lentelė).

1.43 lentelė. Kredituotų ūkių skaičius ir jiems suteikti kreditai 2014–2018 m.

Table 1.43. Number of credited farms and credits provided to them in 2014–2018

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Kredituotų ūkių skaičius <i>Number of credited farms</i>	101	151	180	143	183	81,2
iš: / from:						
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	61	83	90	92	100	63,9
kredito unijų <i>credit unions</i>	40	68	90	51	83	107,5
Kreditų suma, mln. EUR <i>Credits provided, EUR mill.</i>	15,2	28,3	25,6	23,2	23,6	55,3
iš: / from:						
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	10,8	20,6	15,2	16,7	13,7	26,9
kredito unijų <i>credit unions</i>	4,4	7,7	10,4	6,5	9,9	125,0

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Komerciniai bankai 2018 m. kreditavo 100 ūkių. Tai sudarė 54,6 proc. visų suteiktų kreditų. Komercinių bankų suteiktų kreditų ūkiams skaičius, palyginti su 2014 m., išaugo 63,9 proc., palyginti su 2017 m., – 8,7 proc. Tačiau užimama dalis sumažėjo, kadangi 2014 m. komerciniai bankai buvo suteikę 60,4 proc. visų kreditų, o 2017 m. dalis sudarė 64,3 proc. 2018 m. kredito unijos suteikė 83 kreditus, arba 45,4 proc. visų kreditų. Palyginti su 2014 m., suteiktų kreditų skaičius padidėjo daugiau kaip du kartus, tada jų buvo suteikta 40 (39,6 proc.), o palyginti su 2017 m., išaugo 62,7 proc., t. y. buvo suteikta 32 kreditais daugiau.

Suteiktų kreditų suma 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo 55,3 proc., t. y. 8,4 mln. EUR. Palyginti su 2017 m., padidėjimas buvo nedidelis, tik 0,4 mln. EUR (1,7 proc.). Pagal kreditų sumą komercinių bankų dalis taip pat sumažėjo. 2014 m. kreditų suma sudarė 10,8 mln. EUR, tai sudarė 71,1 proc., 2018 m. – atitinkamai 13,7 mln. EUR ir 58,1 proc. visų kreditų sumos.

Suteiktų kreditų skaičiui ir sumai daugiausia įtakos turėjo ES BŽŪP 2014–2020 m. laikotarpio Kaimo plėtros programos priemonių įgyvendinimas. Todėl 2014 m., pradiniu programavimo laikotarpiu, kai dar nebuvo pradėtos vykdyti naujojo laikotarpio priemonės (buvo vykdomi tik ankstesni išsipareigojimai), buvo suteiktas 101 kreditas, o nuo 2015 m., skatinant priemonių įgyvendinimą ūkiuose, suteiktų kreditų skaičius didėjo – svyravo nuo 151 iki 183 kasmet.

1.44 lentelė. Kredituotų ūkininkų ūkių ir ŽŪB bei kitų įmonių palyginimas 2014–2018 m.

Table 1.44. Comparison of credited farmer farms and agricultural companies and other enterprises in 2014–2018

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Kredituotų ūkininkų ūkių skaičius, vnt. <i>Number of credited family farms</i>	89	131	171	136	170	91,0
Kredituotų ŽŪB ir kitų įmonių skaičius, vnt. / <i>Number of credited agricultural companies and other enterprises</i>	12	20	9	7	13	8,3
Ūkininkų ūkių kreditų suma, mln. EUR <i>Amount of credits of family farms, EUR mill.</i>	9,2	16,5	21,2	19,2	20,3	120,7
ŽŪB ir kitų įmonių kreditų suma, mln. EUR / <i>Amount of credits of agricultural companies and other enterprises, EUR mill.</i>	6,0	11,8	4,4	4,0	3,3	-45,0
Vidutinis ūkininko ūkio kredito dydis, tūkst. EUR / <i>Average credit size per family farm, EUR thou.</i>	103,4	126,0	124,0	141,2	119,4	15,5
Vidutinis ŽŪB ir kitos įmonės kredito dydis, tūkst. EUR <i>Average credit size per agricultural company and other enterprise, EUR thou.</i>	500,0	590,0	488,9	571,4	253,8	-49,2

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Vidutinė kredito suma 2018 m. buvo 129,0 tūkst. EUR, tai buvo 20,5 tūkst. EUR (14,3 proc.) mažiau negu 2014 m. ir 33,3 tūkst. EUR (20,5 proc.) mažiau negu 2017 m. Vidutinė kredito suma ūkininko ūkiui didėjo ir 2018 m. sudarė 119,4 tūkst. EUR. Palyginti su 2014 m., padidėjo 16,0 tūkst. EUR (15,5 proc.), nors palyginti su 2017 m., vidutinė kredito suma sumažėjo 15,4 proc. (21,8 tūkst. EUR).

Vidutinė ŽŪB ir įmonės kredito suma 2018 m. sudarė 253,8 tūkst. EUR, buvo 246,2 tūkst. EUR (49,2 proc.) mažesnė nei 2014 m. ir 317,6 tūkst. EUR (55,6 proc.) – nei 2017 m.

Siekiant parodyti, kiek 1-am ūkio disponuojamo turto eurui tenka skolų, naudojamas skolos ir turto santykis. Rodiklio reikšmė procentais rodo, kokia dalis turto yra finansuota iš skolintų lėšų. Šis rodiklis naudojamas, analizuojant ūkio kapitalo struktūrą bei finansinę riziką, kuri yra susijusi su skolintų lėšų naudojimu. Kuo rodiklio reikšmė žemesnė, tuo kreditorių rizika mažesnė, nes jų paskolintam eurui apdrausti tenka didesnės turto sumos. Rodiklio reikšmei esant iki 0,6, ūkis laikomas ekonomiškai gyvybingu.

Analizuojant šio rodiklio reikšmes atskirose šalyse, galima įvertinti kreditų prieinamumą tose šalyse.

1.45 lentelė. Skolos ir turto santykis ES šalyse 2013–2017 m.

Table 1.45. Debt to assets ratio in EU countries in 2013–2017

Šalys / Countries	2013	2014	2015	2016	2017
Danija / Denmark	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59
Prancūzija / France	0,40	0,41	0,43	0,43	0,43
Slovakija / Slovakia	0,15	0,29	0,35	0,39	0,40
Estija / Estonia	0,33	0,34	0,34	0,36	0,35
Nyderlandai / Netherlands	0,34	0,34	0,34	0,34	0,32
Latvija / Latvia	0,31	0,32	0,32	0,32	0,32
Čekija / Czech Republic	0,22	0,30	0,30	0,31	0,31
Suomija / Finland	0,27	0,27	0,28	0,29	0,28
Švedija / Sweden	0,35	0,31	0,31	0,30	0,26
Bulgarija / Bulgaria	0,21	0,25	0,22	0,24	0,24
Liuksemburgas / Luxembourg	0,24	0,25	0,24	0,24	0,23
Vokietija / Germany	0,21	0,21	0,23	0,23	0,22
Belgija / Belgium	0,26	0,27	0,28	0,20	0,20
Lietuva / Lithuania	0,15	0,16	0,16	0,19	0,17
ES svertinis vidurkis EU weighted average	0,15	0,16	0,16	0,16	0,16
Vengrija / Hungary	0,17	0,17	0,17	0,15	0,15
Austrija / Austria	0,11	0,12	0,12	0,12	0,13
Jungtinė Karalystė / UK	0,10	0,10	0,11	0,11	0,11
Malta / Malta	0,04	0,03	0,03	0,03	0,07
Lenkija / Poland	0,06	0,06	0,06	0,05	0,05
Slovėnija / Slovenia	0,02	0,03	0,03	0,03	0,04
Kipras / Cyprus	0,05	0,02	0,03	0,05	0,03
Ispanija / Spain	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Kroatija / Croatia	0,03	0,03	0,04	0,02	0,03
Portugalija / Portugal	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Rumunija / Romania	0,02	0,03	0,04	0,03	0,03
Airija / Ireland	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
Italija / Italy	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Graikija / Greece	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazės duomenys.

Lietuvos vidutinio ūkio skolos ir turto santykis 2017 m. buvo 2 proc. punkto didesnis nei 2013 m., tačiau 2 proc. punkto mažesnis nei 2016 m. Didžiausias rodiklis buvo Danijoje, kur 59 proc. turto įsigyta už skolintas lėšas. Daugiau kaip trečdalis turto už skolintas lėšas įsigyjama Prancūzijos, Slovakijos ir Estijos ūkiuose. Mažiausiai galimybių įsigyti turtą už skolintas lėšas turi Graikijos, Italijos ir Airijos ūkiai.

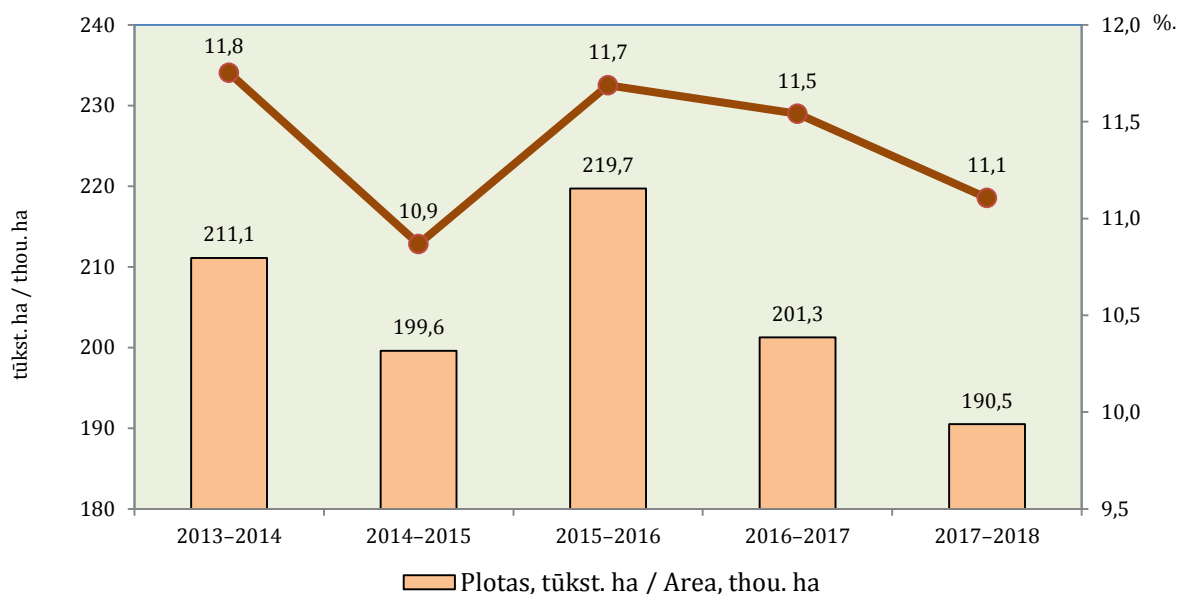
Lietuvoje skolos ir turto santykis artimas ES šalių svertiniam vidurkiui (2017 m. buvo 0,16), jis rodo, kad Lietuvoje žemės ūkis palyginti nedaug kredituojamas. Tačiau,

atsižvelgiant į rodiklio didėjimą, tikėtina, kad toliau įgyvendinant KPP, žemės ūkio poreikis bei galimybės skolintis lėšų investicijoms didės ir smulkesni ūkiai turės galimybę gauti kreditą ūkiui plėsti ir modernizuoti.

Pasėlių draudimas. Dėl nepalankių klimatinių sąlygų žemės ūkio produktų gamintojai patiria didelių ekonominių nuostolių. Draudimas yra vienas iš efektyviausių rizikos žemės ūkyje valdymo instrumentų, leidžiančių apsaugoti žemės ūkio produkcijos gamintojus nuo neigiamo gamtinių reiškinių poveikio. Iki 2016 m. parama pasėlių ir augalų draudimo įmokoms kompensuoti buvo teikiama iš valstybės lėšų. Nuo 2016 m. įmokos kompensuojamos ne tik iš valstybės lėšų, bet ir iš ES biudžeto. Lietuvoje remiami ūkininkai, kurie naudojami draudimo bendrovių teikiamomis paslaugomis. Rėmimas įgyvendinamas pagal ES kaimo plėtros politikos trečiojo prioriteto „Skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“ tikslinę sritį „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“. Rėmimą reglamentuoja 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 „Dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005“.

Lietuvoje parama teikiama pagal KPP priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos sritį „Pasėlių ir augalų draudimo įmokos“. Pagal šią priemonę paramos lėšomis kompensuojama iki 65 proc. pasėlių ir augalų draudimo įmokų, kai draudžiamasi nuo didesnių kaip 30 proc. produkcijos nuostolių. Didžiausi kompensuoti draudimo įkainiai ir pasėlių bei augalų, kuriuos apdraudus kompensuojamos draudimo įmokos, sąrašas nustatomi atskiru žemės ūkio ministro įsakymu (dabartiniu metu galioja 2019 m. balandžio 24 d. įsakymas Nr. 3D-248 „Dėl žemės ūkio ministro 2016 m. spalio 17 d. įsakymo Nr. 3D-594 „Dėl pasėlių ir augalų didžiausiųjų draudimo įmokų įkainių 2016–2020 m. nustatymo“ pakeitimo“). Tam, kad ūkininkai dar aktyviau naudotųsi draudimo įmokų kompensavimu, nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo taisyklių keitimas, kuriuo atsisakoma aktyvios ūkininko patikros (tikimasi, kad tai paspartins paraiškų administravimą) bei ankstinamas iki 50 proc. paramos dalies išmokėjimas. Be to, nuo 2019 m. bus taikomas didesnis paramos intensyvumas: kompensuojama draudimo įmokos suma didinama nuo 65 iki 70 proc., o žalos riba mažinama nuo 30 iki 20 proc. Dėl paramos gali kreiptis fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla: augalininkyste, sodininkyste ar daržininkyste. Į pasėlių ir augalų, kuriuos apdraudus kompensuojamos draudimo įmokos, sąrašą įtraukti javai, aliejiniai augalai, kukurūzai, bulvės, cukriniai runkeliai, ankštiniai augalai, pluoštiniai augalai, daržovės ir sodų augalai.

2014–2018 m. Lietuvoje pasėlių draudimo paslaugas siūlė vienintelė bendrovė – įmonė „Vereingte Hagelversicherung WaG“ filialas „VH Lietuva“. Šios bendrovės duomenimis, pastarųjų penkių sezonų metu apdraustų pasėlių plotas kito nežymiai – kasmet buvo apdraudžiama 190–220 tūkst. ha pasėlių, o tai sudarė 10,9–11,8 proc. viso deklaruoto draustino ploto.

1.31 pav. Apdraustas plotas ir jo dalis nuo viso deklaruoto draustinio ploto nuo 2013–2014 iki 2017–2018 derliaus metų

Fig. 1.31. Insured area and its share of the total area declared to be insured from the 2013/2014 to the 2017/2018 harvest year

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

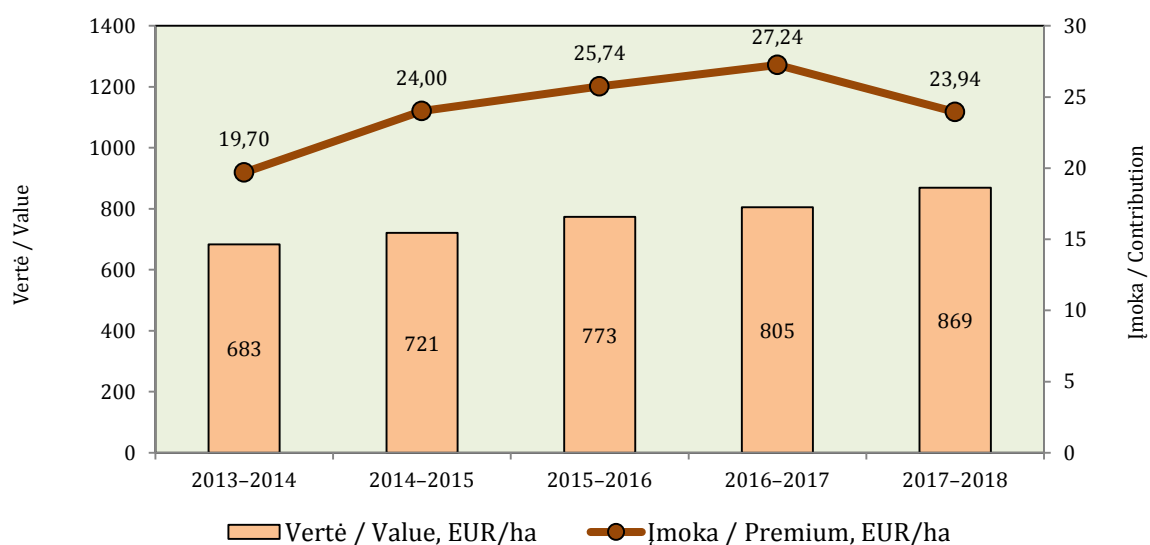
Lietuvoje veikianti pasėlių draudimo sistema apima šių rizikų draudimą:

- kruša – tai kieti, ledo gabalėlių formos krituliai, minimaliai 5 mm skersmens;
- liūtis – tai trumpas stiprus lietus, kai per 15 minučių iškrenta vidutiniškai daugiau kaip 15 litrų kritulių į vieną kvadratinį metrą (15 mm), arba lietus, kai per 24 valandas vienam kvadratiniam metrui tenka daugiau kaip 50 litrų kritulių (50 mm);
- audra – meteorologinis reiškinys, pasireiškiantis smarkiu vėjo sustiprėjimu, kai vėjo stiprumas siekia mažiausiai 8 balus pagal Boforto skalę (63 km/val.);
- iššalimas – tai šalčio padaryta žala, ypač besikaitaliojančio šalčio, plikšalos ir stipraus šalčio, taip pat sniego ir ledo dangos žala žieminių augalų pasėliams;
- stichinė sausra – tam tikroje vietoje pasėlių teritorijoje meteorologinių sąlygų sukeltas kritulių trūkumas; stichinė sausra laikoma įvykusi, jeigu tam tikrai savivaldybei stichinė sausra yra nustatoma, remiantis Vyriausybės nurodytais kriterijais.

Draudimo įmoka priklauso nuo produkcijos vertės, tenkančios vienam hektarui. Lietuvoje vidutinė hektaro produkcijos vertė nuosekliai augo – nuo 683 EUR/ha 2014 m. iki 869 EUR/ha 2018 m., t. y. 27,2 proc. Vidutinė draudimo įmoka taip pat augo, išskyrus 2018 m., kai užfiksuotas kritimas, lyginant su 2017 m., nuo 27,4 EUR/ha iki 23,94 EUR/ha. Sumažėjimą lėmė apdraustų pasėlių struktūra, t. y. didesnę dalį sudarė mažesni įkainį turintys augalai.

Valstybės didžiausias kompensuojamas draudimo įmoka įkainis, kai nedraudžiama nuo stichinės sausras: cukrinių runkelių – 36 EUR/ha, vasarinių, ankštinių javų – 20 EUR/ha, vasarinių rapsų – 34 EUR/ha, žieminių javų – 40 EUR/ha, žieminių rapsų – 93 EUR/ha, kitų augalų – 11 EUR/ha. Kai draudžiama nuo stichinės sausras, įkainiai auga: cukrinių runkelių – 64 EUR/ha, vasarinių, ankštinių javų –

38 EUR/ha, vasarinių rapsų – 47 EUR/ha, žieminių javų – 58 EUR/ha, žieminių rapsų – 112 EUR/ha, kitų augalų – 19 EUR/ha.

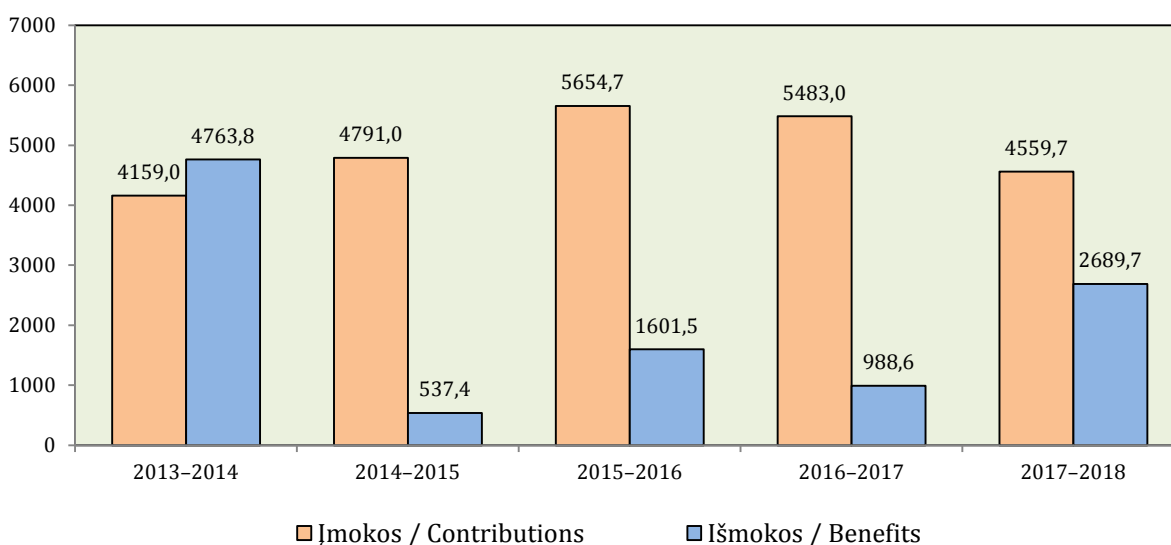

1.32 pav. Vidutinė pasėlių hektaro vertė ir vidutinė draudimo įmoka nuo 2013–2014 iki 2017–2018 derliaus metų, EUR/ha

Fig. 1.32. Average value per hectare of crop and average insurance premium from the 2013/2014 to the 2017/2018 harvest year, EUR/ha

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

Didžiausia išmokų suma 2014 m. (4763,8 tūkst. EUR) viršijo surinktų įmokų sumą (4159,0 tūkst. EUR), kai žiema sunaikino beveik 90 proc. šalies šiaurinių rajonų javų ir rapsų pasėlių.

1.33 pav. Draudimo įmokos ir išmokos nuo 2013–2014 iki 2017–2018 derliaus metų, tūkst. EUR

Fig. 1.33. Insurance premiums and benefits from the 2013/2014 to the 2017/2018 harvest year

Šaltinis: „VH Lietuva“ duomenys.

Geriausi ekstremalių reiškinių pasitaikymo aspektu buvo 2015 m., kai buvo fiksuojamos tik pavienės žalos. 2016 m. daugiausia žalos pridarė žiemos šalčiai, 2017 m. – gausios rudeninės liūtys, o 2018 m. – stichinė sausra.

Lyginant 2018 m. su 2014 m., matyti, kad draudimo įmokų suma padidėjo 400,7 tūkst. EUR (iki 4559,7 tūkst. EUR), tačiau nepasiekė 2017 m., kai įmokų suma buvo 5483,0 tūkst. EUR. Draudimo išmokos 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 43,5 proc. (nuo 4763,8 tūkst. EUR iki 2689,7 tūkst. EUR), tačiau jos buvo 2,7 karto didesnės negu 2017 m., kai sudarė 988,6 tūkst. EUR.

Augalų draudimas Lietuvoje, dažnai pasitaikant ekstremaliems reiškiniams, įgauna vis didėjančią suinteresuotų asmenų, politikų, draudėjų ir užsiimančiųjų žemės ūkio veikla dėmesį. Šios finansinės priemonės padeda ne tik perskirstyti ūkininkaujančiųjų pajamas, bet ir sumažina riziką dėl neprognozuojamų meteorologinių sąlygų.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE

II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

Parduotų maisto produktų, alkoholinių gėrimų bei tabako apimtys 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo 20,8 proc. (2.1 lentelė), o vienam šalies gyventojui vidutinis suvartojimas padidėjo 26,5 proc. Mažmeninė prekyba 2018 m., palyginti su 2017 m., išaugo 5,6 proc. Jei Lenkijos rinka nebūtų tokia konkurencinga dėl savo produktų pigumo, mūsų prekybos žemės ir maisto ūkio produktais apimtys vidaus rinkoje galėtų būti didesnės.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2014–2018 m.

Table 2.1. Retail sale of food products, alcoholic beverages and tobacco products in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Parduota iš viso, mln. EUR <i>Total sales, EUR mill.</i>	3833,3	3946,5	4137,9	4387,9	4631,7	20,8
Vienam gyventojui, EUR <i>Per capita, EUR</i>	1307,1	1358,6	1432,5	1555,1	1653,3	26,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2014 m., vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis padidėjo 37,8 proc. (2.2 lentelė), o maisto produktų kainų indeksas (2018 m. gruodį, palyginti su 2013 m. gruodžiu) – 6,3 proc. Palyginti su 2014 m., 2018 m. šalies gyventojai galėjo įpirkti žymiai daugiau maisto produktų, kurių kainos 2014–2018 m. augo mažiau nei darbo užmokestis.

2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2014–2018 m.

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the national economy in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, EUR <i>Average monthly net earnings, EUR</i>	526,5	553,0	609,4	665,3	725,4	37,8
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv.* <i>Purchasing power of average net monthly earnings in IV Quarter*</i>						
jautienos kumpio su kaulu, kg <i>beef ham with bone, kg</i>	103	110	120	121	134	30,1
kiaulienos kumpio su kaulu, kg <i>pork ham with bone, kg</i>	155	171	186	206	234	51,0
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat content, l</i>	675	758	846	875	1044	54,7
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat content, kg</i>	73	83	96	66	76	4,1
kiaušinių, 10 vnt. / <i>eggs, 10 pcs</i>	450	457	500	416	511	13,6
ruginės duonos, kg / <i>rye bread, kg</i>	353	374	401	429	470	33,1
cukraus, kg / <i>sugar, kg</i>	609	700	725	853	1175	92,9

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Eurostato duomenimis, 2017 m. Lietuvos gyventojai gruodžio mėnesį maistui išleido 21,6 proc. visų namų ūkio išlaidų, o kartu su alkoholio, būsto ir komunalinių paslaugų išlaidomis – net 42,5 proc. Vidutinis ES gyventojas 2017 m. maistui išleido tik 12,2 proc., tačiau su analogiškais išlaidomis – 40,2 proc.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pagrindinė šalies vidaus rinka – stambūs prekybos tinklai, sudarantys apie ¾ rinkos, turintys daugiau kaip 700 parduotuvių. Iš viso Lietuvoje maisto produktais prekiauja 5,3 tūkst. parduotuvių, jų skaičius per 5 m. sumažėjo 1,4 proc., tačiau prekybiniai plotai išaugo 12 proc.

Turgaus apyvarta maisto produktais 2018 m. sudarė tik apie 3,2 proc. visos Lietuvos maisto rinkos. Beveik pusę šių produktų sudarė mėsa ir jos produktai (2.3 lentelė), kurių apyvarta 2018 m., palyginti su 2014 m., padidėjo 14,0 proc. Daržovių ir bulvių pardavimų apimtys atitinkamai išaugo 21,1 proc., o pieno produktų – 37,5 proc. Mažėjo tik kiaušinių pardavimai.

2.3 lentelė. Maisto produktų apyvarta turgavietėse 2014–2018 m., mln. EUR

Table 2.3. The turnover of food products in local markets in 2014–2018, EUR mill.

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Maisto prekės <i>Food products</i>	131,6	139,4	139,2	140,9	150,0	14,0
iš jų: / of which:						
mėsa ir mėsos produktai <i>meat and meat products</i>	63,8	69,2	68,9	67,1	69,5	8,9
daržovės ir bulvės <i>vegetables and potatoes</i>	35,9	38,9	39,9	40,5	43,5	21,1
vaisiai ir uogos <i>fruit and berries</i>	15,1	15,5	16,5	18,2	20,5	35,8
pienas ir pieno produktai <i>milk and dairy products</i>	3,2	3,6	3,5	3,8	4,4	37,5
kiaušiniai / <i>eggs</i>	3,2	2,6	2,3	2,6	2,3	-28,1
kitos maisto prekės <i>other food products</i>	10,3	9,6	8,2	8,7	9,7	-5,8

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Vis platesnį mastą įgyja trumpos tiekimo grandinės, tačiau tiesiogiai savo produkcija prekiaujančių ūkininkų nėra daug, tad vartotojui gauti produktų tiesiogiai iš ūkininkų neretai tampa sudėtinga.

Mobilūs ūkininkų turgeliai, internetinė prekyba ūkininkų produkcija bei kitos tiesioginės prekybos formos įgauna vis platesnį mastą, bet vis dar negali rimtai konkuruoti su prekybos tinklais, kurie yra užvaldę didelę dalį mažmeninės rinkos.

Prekybai žemės ir maisto ūkio produktais šalies rinkoje įtakos turi žemės ūkio produktų gamyba ir prekingumas. Žemės ūkio produkcijos gamyba (2.4 lentelė) 2018 m. sumažėjo dėl sausros. Augalininkystės produkcijos 2018 m., palyginti su 2017 m., gauta beveik ketvirtadaliu mažiau, bet ir toks derlius leidžia ne tik užtikrinti vidaus rinkos poreikius (išskyrus kiaulienos, daržovių ir vaisių), bet ir eksportuoti didelę dalį grūdų, galvijienos, paukštienos bei perdirbtų produktų. 2018 m. užaugintas grūdų derlius viršijo vidaus rinkos poreikius 2,4 karto, galvijų išauginta beveik 3 kartus daugiau, nei reikia vidaus rinkai. Apsirūpinimas pienu ir jū produktais 1,5 karto didesnis už šalies poreikius. Kitų žemės ir maisto ūkio produkcijos rūšių apsirūpinimas nėra perteklinis, o daržovių bei vaisių, kaip ir kiaulienos, yra nepakankamas.

2.4 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2014–2018 m., tūkst. t
Table 2.4. Production and purchase of agricultural products in 2014–2018, thou. t

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / Grain production	5324	6521	5757	5782	4379	-17,7
Išauginta cukrinių runkelių perdirbti Sugar beet production for industry	1014	620	934	957	880	-13,2
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) Livestock & poultry, slaughtered (l. w.)	340	363	347	368	378	11,2
Primežta pieno / Milk production	1795	1739	1756	1628	1515	-15,6
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. Egg production, mill. pcs	806	786	789	755	898	11,4
Supirkimas / Purchase						
Grūdai / Cereal	3240	3428	4025	4118	3066	-5,4
Rapsų sėklos / Rapeseed	406	441	334	436	347	-14,5
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) Livestock & poultry (l. w.)	269	277	284	297	296	10,0
Natūralus riebumo pienas Milk, actual fat content	1436	1438	1415	1402	1363	-5,1
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill. pcs	483	518	599	526	624	29,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Dėl didesnių žemės ūkio plotų įdirbimo 2014–2017 m. javų derlius išaugo, tačiau, kaip jau minėta, 2018 m., palyginti su 2017 m., derlius dėl sausros sumažėjo ketvirtadaliu. Mažėjant karvių skaičiui, pieno gamyba 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 15,6 proc. Mėsos gamyba išaugo (9,4 proc.), surinkta daugiau kiaušinių (11,4 proc.).

Tiriamuoju laikotarpiu nuo 2014 m. daugelio produktų kainos vidaus rinkoje didėjo nežymiai arba paskutiniaisiais metais net sumažėjo. 2018 m., palyginti su 2014 m., žymiai padidėjo tik sviesto, kiaušinių ir bulvių kainos (2.5 lentelė). Jų augimas siejamas su pasaulinių kainų tendencijomis. Net ketvirtadaliu sumažėjo cukraus kainos. Apskritai maisto produktų mažmeninių kainų indeksas per 5 m. didėjo labai nežymiai (6,3 proc.).

2.5 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2014–2018 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.5. Retail prices of food products in December 2014–2018, EUR/kg

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Jautienos kumpis su kaulu <i>Beef ham with bone</i>	5,12	4,99	5,11	5,51	5,43	6,1
Kiaulienos kumpis su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	3,39	3,24	3,28	3,23	3,21	-5,3
Išdarinėtos vištos / <i>Chicken, drawn</i>	2,48	2,33	2,33	2,41	2,46	-0,8
Pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l <i>Milk, 2.5 % fat content, EUR/l</i>	0,78	0,71	0,74	0,76	0,72	-7,7
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat content</i>	7,25	6,60	5,68	10,05	9,90	36,6
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat content</i>	3,90	3,45	3,55	3,65	3,65	-6,4
Kiaušiniai, 10 vnt. / <i>Eggs, 10 pcs</i>	1,19	1,30	1,25	1,60	1,47	23,5
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	0,68	0,69	0,65	0,64	0,67	-1,5
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	1,50	1,46	1,54	1,55	1,60	6,7
Batonas iš a. r. miltų / <i>Best quality wheat flour bread</i>	1,63	1,58	1,60	1,55	1,57	-3,7
Bulvės / <i>Potatoes</i>	0,26	0,30	0,26	0,27	0,33	26,9
Smulkus cukrus / <i>Granulated sugar</i>	0,85	0,75	0,86	0,78	0,64	-24,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje dominuoja vietos perdirbėjų produkcija. Ne lietuviškų pieno produktų pardavimai 2018 m. sudarė 21 proc., kiaušinių – 18 proc., mėsos – 49 proc. (galvijienos – 48 proc., paukštienos – 40 proc., kiaulienos – 67 proc.).

Vidaus rinkoje parduotų žemės ūkio ir maisto produktų kainoms didžiausią įtaką turėjo gyventojų perkamoji galia, šalyje galiojantis pridėtinės vertės mokestis ir vidutinis darbo užmokestis. Vartotojų kainų indeksai geriausiai atspindi atskirų šalių kainas. Eurostato duomenimis, didžiausi vartotojų maisto kainų indeksai ES šalyse 2018 m. buvo Danijoje ir Liuksemburge, o mažiausi – Rumunijoje ir Lenkijoje (2.6 lentelė). Lietuvos maisto produktų kainos (81,5 proc. ES vidurkio) – vienos mažiausių, ypač mėsos. Tačiau su kaimyninės Lenkijos kainomis gali konkuruoti nebent Rumunijos prekybininkai. Lietuvos pieno produktų kainos mažesnės nei kitose ES šalyse, išskyrus Lenkiją. Maisto produktų kainos ES šalyse skiriasi. Didžiausi kainų skirtumai – duonos ir grūdų produktų: Rumunijos mažesnė 45,8 proc. nei ES vidurkis, o Danijos, atvirkščiai, 41,5 proc. viršijo ES vidurkį. Pieno, sūrių ir kiaušinių kainų skirtumas mažiausias: Lenkijos kainos mažesnės 28,8 proc. nei ES vidurkis, o Kipro – 35,7 proc. didesnės už ES vidurkį.

2.6 lentelė. Maisto ir nealkoholinių gėrimų kainų indeksai ES šalyse 2018 m.

Table 2.6. Price indices for food and non-alcoholic beverages in EU countries in 2018

Šalis / Country	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai <i>Food and non-alcoholic beverages</i>	Maistas <i>Food</i>	Duona ir grūdų produktai <i>Bread and cereal products</i>	Mėsa <i>Meat</i>	Pienas, sūriai ir kiaušiniai <i>Milk, cheese and eggs</i>
Rumunija / Romania	66,1	65,4	54,2	63,0	93,0
Lenkija / Poland	69,2	67,9	68,4	62,5	71,2
Bulgarija / Bulgaria	76,4	74,8	62,0	64,2	98,3
Lietuva / Lithuania	81,5	79,6	81,4	70,5	90,2
Čekija / Czech Republic	84,0	83,2	79,5	76,3	91,7
Vengrija / Hungary	84,5	84,0	76,8	74,9	92,8
Latvija / Latvia	93,0	90,9	86,0	75,8	106,5
Slovakija / Slovakia	93,8	92,4	87,5	79,3	100,2
Jungtinė Karalystė United Kingdom	94,4	93,0	86,4	95,0	92,0
Estija / Estonia	95,2	94,6	95,2	84,1	102,6
Ispanija / Spain	95,4	95,9	108,0	89,2	95,6
Slovėnija / Slovenia	96,8	97,5	103,9	96,7	102,2
Kroatija / Croatia	97,4	95,9	102,9	85,0	96,3
Portugalija / Portugal	99,3	97,7	97,5	83,3	108,8
ES / EU	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nyderlandai Netherlands	101,0	101,1	89,9	123,4	102,3
Vokietija / Germany	101,9	102,2	101,5	105,9	96,8
Graikija / Greece	106,2	105,2	114,2	91,4	134,2
Kipras / Cyprus	108,2	108,4	123,4	88,8	135,7
Italija / Italy	111,0	113,0	118,1	119,5	115,2
Malta / Malta	111,9	110,8	110,5	97,8	116,7
Belgija / Belgium	114,4	114,3	114,5	126,3	112,5
Prancūzija / France	114,9	116,4	111,2	130,9	99,7
Švedija / Sweden	116,9	118,0	123,2	119,0	112,5
Suomija / Finland	119,6	119,3	127,3	122,0	115,7
Airija / Ireland	120,0	118,4	119,4	105,4	121,2
Austrija / Austria	125,0	126,6	135,3	145,7	106,6
Liuksemburgas Luxembourg	125,2	126,9	127,0	141,5	131,1
Danija / Denmark	130,1	130,3	151,8	120,9	117,1

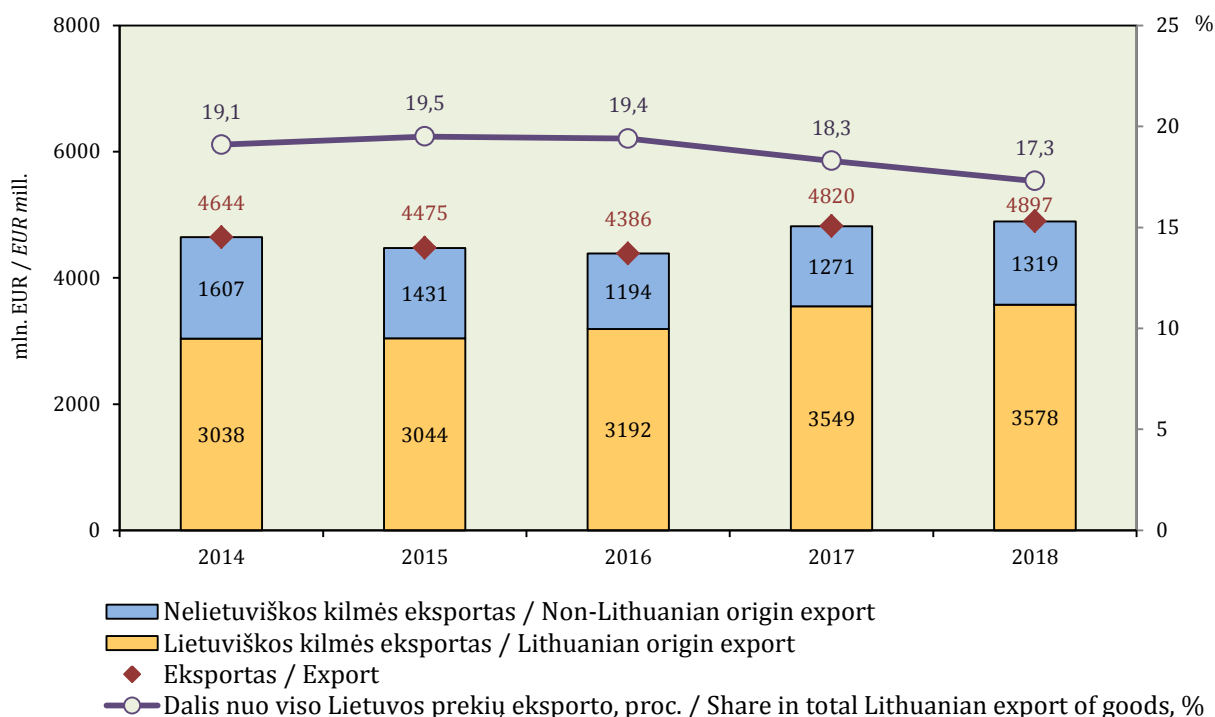
Šaltinis: Eurostato duomenys.

Mūsų šalies maisto produktų vidaus rinka, pasižyminti santykinai mažomis kainomis, vietos vartotojams neatrodo labai patraukli, nes PVM yra vienas didžiausių ES.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Eksportas. Dėl mažos vidaus rinkos ir palyginti didesnės pasiūlos už paklausą Lietuvos žemės ir maisto ūkio produktai yra orientuoti į eksportą. Eksporto plėtra – vienas pagrindinių veiksnių, kurie užtikrina šalies ekonomikos augimą, suteikia sąlygas didinti gamybos ir prekybos apimtis, šalies konkurencingumą, naujų technologijų ir inovacijų plėtrą, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Dėl sumažėjusių pasaulinių produktų kainų, geopolitinės įtampos Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais rodikliams nuo 2015 m. iki 2016 m. buvo būdingos mažėjimo tendencijos. Tačiau teigiami ekonominiai padariniai, sėkmingas įsitvirtinimas esamose bei prasiskverbimas į naujas alternatyvias rinkas lėmė tai, kad 2017 m. eksporto vertės nuosmukį pakeitė spartus augimas. Augimo tendencija tęsėsi ir 2018 m. – pasiekta vertė buvo pati didžiausia per visą analizuojamą laikotarpį. Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 4,9 mlrd. EUR. Palyginti su 2017 m., eksportas išaugo 1,6 proc., o palyginti su analizuojamojo laikotarpio pradžia, – 5,2 proc. (2.1 pav.).

2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal kilmę ir jo dalis nuo viso Lietuvos prekių eksporto 2014–2018 m.

Fig. 2.1. Exports of agricultural and food products by origin of products and its share in total Lithuanian export of goods in 2014–2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas sudaro svarią Lietuvos prekių eksporto struktūros dalį, kuri nuo 19,1 proc. 2014 m. išaugo iki 19,5 proc. 2015 m., tačiau nuo 2016 m. pradėjo mažėti ir 2018 m. siekė 17,3 proc.

Išanalizavus žemės ūkio ir maisto produktus pagal kilmę, matyti, kad lietuviškos kilmės ir nelietuviškos kilmės produktų eksporto kitimo tendencijos buvo priešingos. Lietuviškos kilmės produktų eksportas per pastaruosius penkerius metus nuolat augo ir 2018 m. pasiekė aukščiausią savo dydį (sudarė 3,6 mlrd. EUR) – palyginti su 2014 m., padidėjo 17,8 proc. Lietuviškos kilmės produktų lyginamasis svoris eksporto struktūroje pagal kilmę nuo 65,4 proc. 2014 m. išaugo iki 73,1 proc. 2018 m.

Nelietuviškos kilmės produktų eksporto kitimo tendencijos buvo analogiškos, kaip ir visos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto tendencijos. Nuo 1,6 mlrd. EUR 2014 m. sumažėjo iki 1,2 mlrd. EUR 2016 m., o nuo 2017 m. pradėjo augti ir 2018 m. siekė 1,3 mlrd. EUR.

Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė pagal 2-jų ženklų Kombinuotosios nomenklatūros (KN) kodus parodė, kad 2018 m., palyginti su 2014 m., daugiausia išaugo tabako ir perdirbtų tabako pakaitalų (prieaugis 374,6 mln. EUR), žuvų ir vėžiagyvių (141,0 mln. EUR), gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno (55,0 mln. EUR), maisto pramonės liekanų ir atliekų bei paruoštų pašarų gyvūnams (42,0 mln. EUR), malybos produkcijos, salyklo, krakmolo (38,6 mln. EUR), daržovių, vaisių arba kitų augalų dalių produktų (37,7 mln. EUR), gaminių iš mėsos, žuvies (26,2 mln. EUR), augančių augalų ir skintų gėlių (21,4 mln. EUR) eksportas (2.7 lentelė).

Tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo vaisių ir riešutų (193,9 mln. EUR), javų (178,5 mln. EUR), daržovių (96,2 mln. EUR), pieno ir jo produktų, kiaušinių, medaus (63,8 mln. EUR), kavos, arbatos ir prieskonių (3,8 mln. EUR), šelako, augalų ekstraktų (2,5 mln. EUR), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų (1,7 mln. EUR) eksportas.

2018 m., palyginti su 2014 m., daugumos lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo. Labiausiai padidėjo tabako ir perdirbtų tabako pakaitalų eksportas – 364,7 mln. EUR. Žuvų ir vėžiagyvių eksportas padidėjo 127 mln. EUR, daržovių – 109,4 mln. EUR, gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno – 44,8 mln. EUR, malybos produkcijos, salyklo, krakmolo – 39,2 mln. EUR, gaminių iš mėsos, žuvies – 35,1 mln. EUR, maisto pramonės liekanų ir atliekų bei paruoštų pašarų gyvūnams – 25,3 mln. EUR.

Analizuojamo laikotarpio metais tabako gaminių eksportas nuolat augo ir 2018 m. eksporto struktūroje pagal vertę užėmė lyderio pozicijas. 2018 m., palyginti su 2014 m., tabako gaminių eksportas padidėjo 2 kartus ir siekė 737,8 mln. EUR bei sudarė 15,1 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. Beveik visi šie eksportuoti gaminiai pagaminti Lietuvoje. 2018 m. cigaretės sudarė 98,0 proc. (2014 m. – 73,2 proc.) eksporto, o likusią dalį – tabakas. 2014 m. pagrindinės tabako gaminių eksporto partnerės – Alžyras (18,5 proc. viso tabako gaminių eksporto), Švedija (15,2 proc.), Nyderlandai (10,1 proc.), Latvija (7,4 proc.), Belgija (7,2 proc.). 2018 m. eksporto rinkų geografija pasikeitė: Japonija (34 proc. viso tabako gaminių eksporto), Švedija (9,0 proc.), Norvegija (6,5 proc.), Suomija (5,5 proc.), Čekija (5,2 proc.).

2.7 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2014 ir 2018 m., mln. EUR

Table 2.7. Exports of agricultural and food products in 2014 and 2018, EUR mill.

KN kodas ir produktai* CN code and products*	2014		2018**		Pokytis / Change, %	
	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin
24 Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	363,2	360,8	737,8	725,5	2,0***	2,0***
04 Pienas ir pieno produktai; paukščių kiaušiniai; natūralus medus	593,1	562,0	529,2	507,6	-10,8	-9,7
03 Žuvis ir vėžiagyviai	317,4	254,4	458,4	381,6	44,4	50,0
10 Javai	596,8	585,6	418,3	385,9	-29,9	-34,1
22 Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas	351,4	106,3	368,8	112,9	5,0	6,3
23 Maisto pramonės liekanos ir atliekos; paruošti pašarai gyvūnams	211,8	161,2	253,7	186,5	19,8	15,7
02 Mėsa ir valgomieji mėsos subproduktai	226,5	184,1	227,0	201,6	0,2	9,5
07 Valgomosios daržovės	320,6	47,5	224,3	156,8	-30,0	3,3***
19 Gaminiai iš javų, miltų, krakmolo arba pieno	149,9	94,9	204,9	139,8	36,7	47,2
08 Valgomieji vaisiai ir riešutai	387,3	12,8	193,3	14,9	-50,1	16,5
16 Gaminiai iš mėsos, žuvų	152,9	126,3	179,1	161,3	17,1	27,8
21 Įvairūs maisto produktai	169,0	70,9	172,8	83,6	2,2	18,0
11 Malybos produkcija; salyklos; krakmolas	100,5	95,2	139,1	134,4	38,4	41,2
12 Aliejinių kultūrų sėklos; šiaudai ir pašarai	120,5	98,6	123,8	76,6	2,8	-22,2
06 Augantys medžiai ir kiti augalai; skintos gėlės	100,6	5,1	122,0	6,8	21,3	32,3
18 Kakava ir gaminiai iš kakavos	107,3	74,1	117,0	82,6	9,1	11,4
17 Cukrūs ir konditerijos gaminiai iš cukraus	99,4	81,1	101,3	78,0	1,8	-3,9
20 Daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių produktai	50,7	23,4	88,4	26,9	74,3	15,1
15 Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejai	82,0	22,2	80,3	29,3	-2,0	31,9
01 Gyvi gyvūnai	64,4	59,1	79,0	71,5	22,6	21,0
09 Kava, arbata ir prieskoniai	58,8	2,6	55,1	3,8	-6,4	45,8
05 Gyvūninės kilmės produktai, nenurodyti kitoje vietoje	12,2	9,2	17,4	10,0	42,6	8,0
13 Šelakas; augalų ekstraktai	8,1	0,07	5,6	0,1	-31,0	64,1
14 Augalinės pynimo medžiagos	0,13	0,09	0,2	0,1	30,9	-19,4
Iš viso / Total	4644,4	3037,5	4896,8	3578,0	5,4	17,8

* Rikiavimas pagal 2018 m. eksporto vertę mažėjimo tvarka / Sorted by the 2018 export value in descending order.

** Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

*** Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Antroje vietoje pagal eksporto vertę buvo pienas ir jo produktai (KN 0401–0406), kurie sudarė 10,3 proc. viso 2018 m. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Sumažėjusios pasaulinės pieno ir jo produktų kainos bei Rusijos paskelbtas šių produktų importo embargas lėmė, kad nagrinėjamų produktų eksporto vertė nuo 568,6 mln. EUR 2014 m. sumažėjo iki 391,2 mln. EUR 2015 m. Eksporto perorientavimo procesas, augančios eksporto kainos lėmė pieno ir jo produktų eksporto apimčių padidėjimą 2016–2017 m. laikotarpiu (atitinkamai iki 406,8 ir 527,2 mln. EUR). 2018 m. pieno produktų kainos eksporto rinkose gerokai mažėjo, todėl nagrinėjamų produktų eksporto vertė sumažėjo iki 505,5 mln. EUR. Analizuojamu laikotarpiu 97,1 proc. viso pieno ir jo produktų eksporto buvo lietuviškos kilmės.

2018 m. sūriai ir varškė sudarė 37,3 proc. (2014 m. – 45,0 proc.) lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksporto vertės. Šių produktų eksportuota už 183,2 mln. EUR, arba 25,4 proc. mažiau nei 2014 m. Nekoncentruotų pieno ir grietinėlės eksporto vertė, palyginti su 2014 m., išaugo 18,2 proc. ir 2018 m. sudarė 164,3 mln. EUR, arba 33,5 proc. pieno ir jo produktų eksporto (2014 m. – 25,4 proc.). Koncentruotų pieno ir grietinėlės eksportuota už 73,8 mln. EUR, 2014 m. – 88,1 mln. EUR. Jų dalis pieno ir jo produktų eksporto struktūroje 2018 m., palyginti su nagrinėjamo laikotarpio pradžia, sumažėjo 1,1 proc. punkto ir siekė 15,0 proc. 2018 m. išrūgų eksportuota už 35,9 mln. EUR, arba 16,8 proc. daugiau nei 2014 m., jos sudarė 7,3 proc. (2014 m. – 5,6 proc.) nagrinėjamų produktų eksporto vertės. 2018 m. sviesto ir kiti pieno riebalai, kurių eksportuota už 24,5 mln. EUR, arba 16,6 proc. mažiau nei 2014 m., sudarė 5,0 proc. pieno ir jo produktų eksporto (2014 m. – 5,4 proc.).

2014 m. 61,5 proc. lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų išvežta į ES šalis ir 17,2 proc. – į Rusiją, o užsidarius pastarajai rinkai, eksporto struktūra pasikeitė. 2018 m. į ES šalis išvežtų minėtų produktų dalis išaugo iki 79,90 proc., o iš trečiųjų šalių pagrindinėmis rinkomis tapo Libija (3,2 proc. pieno ir jo produktų eksporto), Vietnamas (2,4 proc.), Kazachstanas (2,0 proc.), JAV (1,8 proc.), Armėnija (1,4 proc.).

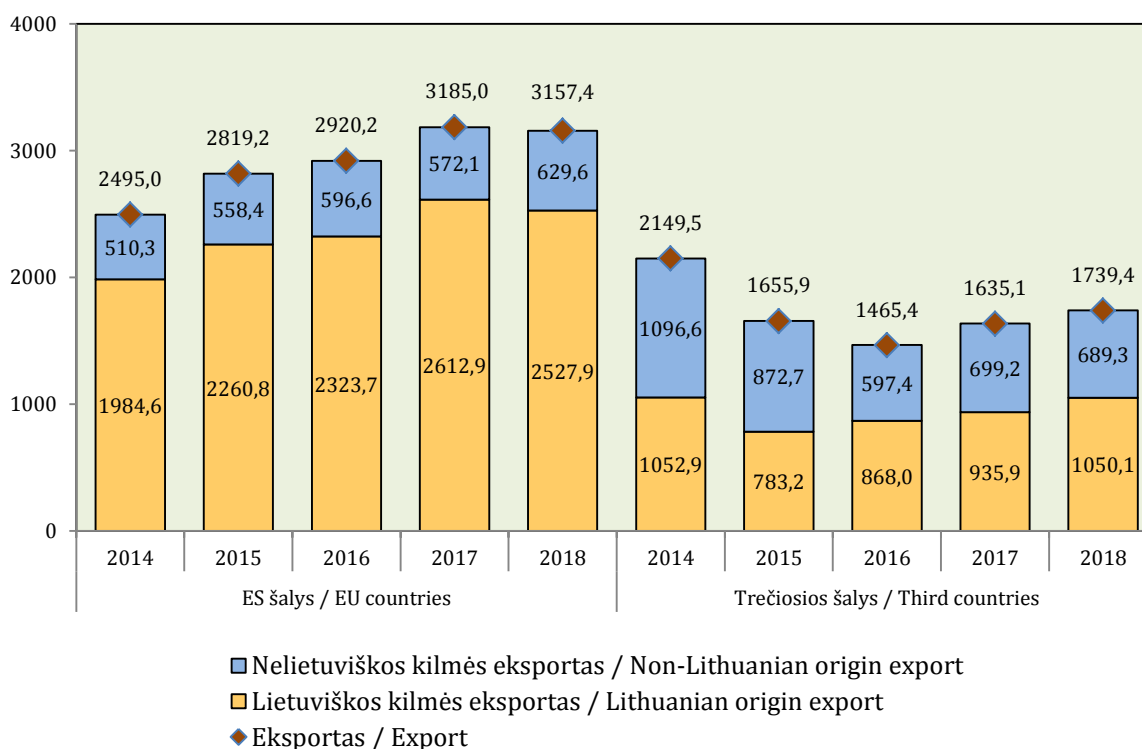
Trečioje vietoje pagal eksporto vertę (9,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės) buvo žuvis ir vėžiagyviai, jų 2018 m. eksportuota už 458,4 mln. EUR, arba 1,4 karto daugiau nei 2014 m. Tiriamuoju laikotarpiu lietuviškos kilmės produktų dalis išaugo nuo 80,1 iki 83,2 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto. 2018 m. daugiausia eksportuota vytintų, sūdytų, rūkytų ar kitu būdu apdorotų žuvų – už 261,2 mln. EUR, 1,5 karto daugiau nei 2014 m. Tiek pat išaugo žuvų filė ir kitos žuvies mėsos eksportas 2018 m. – 1,5 karto (iki 148,1 mln. EUR) daugiau nei 2014 m. Pagrindinės nagrinėjamų produktų eksporto partnerės 2018 m. – Vokietija (39,6 proc.), Belgija (14,5 proc.), Italija (11,9 proc.), Latvija (5,0 proc.), Danija (4,9 proc.).

Eksporto struktūroje pagal vertę ketvirtoje vietoje buvo javų eksportas. 2018 m. jų eksportuota 418,3 mln. EUR, arba 30 proc. mažiau nei 2014 m., o dalis nuo viso eksporto – 8,5 proc. (2014 m. – 12,8 proc.). Ši neigiamą pokytį lėmė dėl nepalankių oro sąlygų (sausros) sumažėjęs javų derlius. 92,2 proc. išvežtų javų užauginta Lietuvoje. Didžiausią viso lietuviškos kilmės javų eksporto dalį sudarė kviečiai. Jų eksporto dalis nuo 83,0 proc. 2014 m. sumažėjo iki 76,6 proc. 2018 m. Per nagrinėjamą laikotarpį išaugo lietuviškos kilmės avižų, rugių eksportas (atitinkamai 1,7 karto, 1,6 karto). 2014 m. pagrindinės javų eksporto partnerės – Irano Islamo Respublika (39,8 proc. viso javų eksporto), Saudo Arabija (10,1 proc.), Latvija (8,8 proc.), Egiptas (7,4 proc.), Turkija (5,0 proc.). 2018 m. eksporto rinkos – Saudo Arabija (29,0 proc. viso javų eksporto), Latvija (17,5 proc.), Ispanija (8,3 proc.), Vokietija (7,1 proc.), Nigerija (6,4 proc.).

Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas 2018 m. sudarė 7,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės, palyginti su 2014 m., jų išvežta 5,0 proc. daugiau – už 368,8 mln. EUR. Alkoholinių gėrimų eksporto vertė siekė 320,0 mln. EUR, arba 7,6 proc. EUR daugiau nei 2014 m. Pagrindinės eksporto partnerės, kaip ir prieš penkerius metus, buvo Rusija (72,8 proc.) ir Latvija (9,7 proc.). 2018 m. nealkoholinių gėrimų eksporto vertė siekė 42,4 mln. EUR, arba 11,4 proc. mažiau nei 2014 m. ir daugiausia jų išvežta į Latviją (35,7 proc.) ir Estiją (32,6 proc.). Acto ir jo pakaitalų eksportuota už 1,6 mln. EUR, arba 2,4 karto daugiau nei 2014 m. Pagrindinės eksporto partnerės – Baltarusija (42,7 proc.), Rusija (29,4 proc.) ir Latvija (17,9 proc.). Lietuviškos kilmės gėrimams 2018 m. teko tik 30,6 proc. eksporto vertės.

Maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams (KN 23 skirsnio) 2018 m. eksportuota 1,2 karto daugiau nei 2014 m. – 253,7 mln. EUR. Lietuviškos kilmės produktai 2018 m. sudarė 73,5 proc. viso minėtų produktų eksporto. Pagrindinės KN 23 skirsnio produktų eksporto partnerės 2018 m. – Jungtinė Karalystė (16,0 proc.), Latvija (15,6 proc.), Lenkija ir Vokietija (po 11,3 proc.), Rusija (5,0 proc.).

Lietuvos eksportuotojai plečia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto geografiją: 2014 m. produktų išvežta į 122 šalis, o 2018 m. – į 147. ES šalių rinka ir toliau Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams išlieka pagrindinė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis, tenkanti ES šalims, nuo 53,7 proc. 2014 m. išaugo iki 64,5 proc. Palyginti su 2014 m., 2018 m. eksportas į ES šalis padidėjo 26,6 proc. – iki 3157,4 mln. EUR (2.2 pav.).

2.2 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 2.2. Exports of agricultural and food products by country group and by origin of products in 2014–2018, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuviškos kilmės produktų dalis nuo viso eksporto į ES šalis 2014 ir 2018 m. sudarė 79,6 proc., atitinkamai eksporto vertė – 1984,6 mln. EUR ir 2527,9 mln. EUR. 2018 m. pagrindinės eksporto į ES rinką partnerės – Latvija (18,9 proc. viso eksporto į ES šalis), Vokietija (13,9 proc.), Lenkija (13,1 proc.), Italija (7,1 proc.) ir Estija (6,3 proc.). 2018 m., palyginti su 2014 m., eksportas į pirmas keturias minėtas šalis išaugo atitinkamai 14,5 proc., 28,2 proc., 33,4 proc., 30,9 proc., į Estiją sumažėjo 4,4 proc. (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Pagrindinės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkos pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2014 ir 2018 m., mln. EUR

Table 2.8. Main export markets for agricultural and food products by country group and by origin of products in 2014 and 2018, EUR mill.

Šalis / Country	2014		2018*		Pokytis / Change, %	
	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin	iš viso total	lietuviškos kilmės Lithuanian origin
ES / EU						
Latvija / Latvia	520,6	313,4	596,3	356	14,5	13,6
Vokietija / Germany	343,0	315,1	439,8	381	28,2	21,1
Lenkija / Poland	310,8	227,0	414,8	332	33,4	46,3
Italija / Italy	170,4	160,2	223,2	216	30,9	34,7
Estija / Estonia	209,2	119,6	199,9	100,9	-4,4	-15,7
kitos ES šalys other EU countries	940,9	849,2	1283,4	1141,3	36,4	34,4
Trečiosios šalys Third countries						
Rusija / Russia	1069,2	221,8	518,7	71,4	-51,5	-67,8
Japonija / Japan	15,3	15,3	258,4	258,2	16,9**	16,8**
Baltarusija / Belarus	223,7	44,7	195,3	20,7	-12,7	-53,6
Saudo Arabija / Saudi Arabia	76,3	76,3	124,7	124,75	63,5	63,5
Norvegija / Norway	47,4	39,8	91,8	88,3	1,6**	1,6**
kitos trečiosios šalys other third countries	717,6	655,0	550,4	486,8	-23,3	-25,7

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

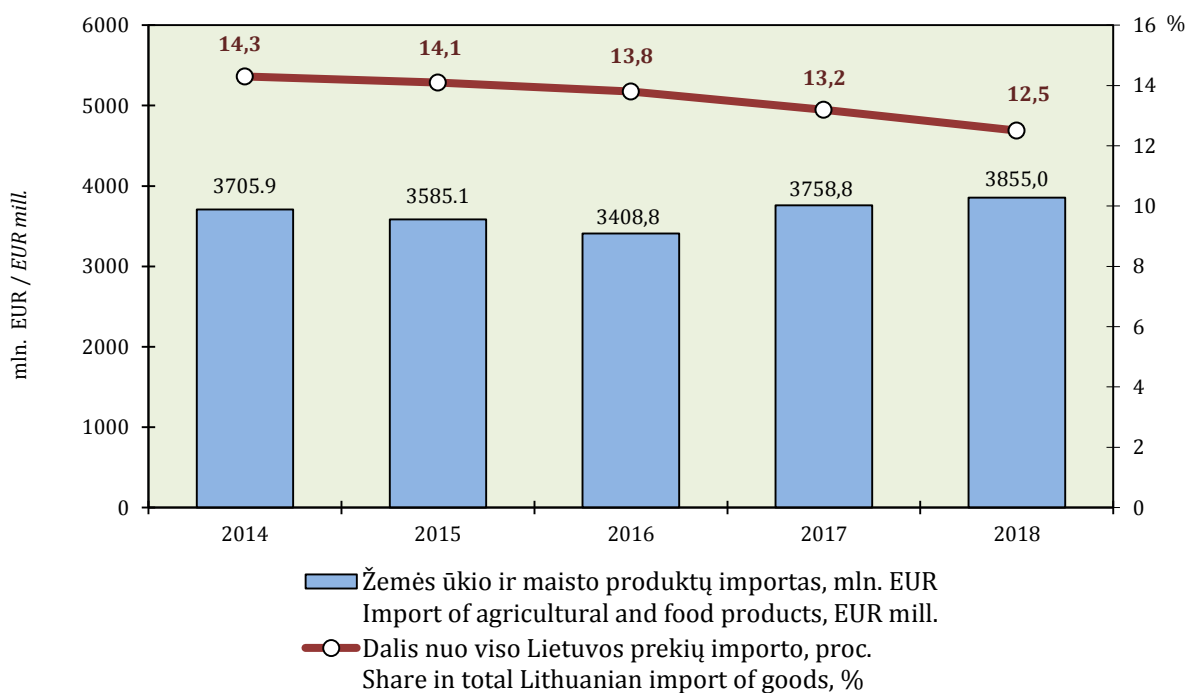
** Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Eksportas į trečiąsias šalis 2015–2016 m. mažėjo, o nuo 2017 m. pasižymėjo didėjimo tendencija iki 2018 m., bet 2014 m. dydžio nepasiekė. 2018 m., palyginti su 2014 m., eksporto vertė į minėtas šalis sumažėjo 19,1 proc., t. y. nuo 2149,5 iki 1739,4 mln. EUR. Eksporto analizė pagal kilmę parodė, kad per nagrinėjamą laikotarpį lietuviškos kilmės produktų eksportas sumažėjo 2,8 mln. EUR – nuo 1052,9 iki 1050,1 mln. EUR, nelietuviškos kilmės – 1,6 karto, t. y. nuo 1096,6 iki 689,3 mln. EUR. Šie pokyčiai lėmė, kad lietuviškos kilmės produktų dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis išaugo nuo 49,0 proc. nagrinėjamo laikotarpio pradžioje iki 60,4 proc. 2018 m. Eksporto

į trečiąsias šalis struktūroje pagal šalis lyderės pozicijas išlaikė Rusija. Tačiau dėl pastarosios 2014 m. paskelbto kai kurių maisto produktų importo embargo jos dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo 49,7 proc. iki 29,8 proc. Tuo metu kitos šalys iš pirmojo eksporto rinkų penketuko sustiprino savo pozicijas: analizuojamu laikotarpiu Japonijos dalis išaugo nuo 0,7 proc. iki 14,9 proc. viso eksporto į trečiąsias šalis, Baltarusijos – nuo 10,4 proc. iki 11,2 proc., Saudo Arabijos – nuo 3,6 proc. iki 7,2 proc., Norvegijos – nuo 2,2 proc. iki 5,3 proc.

Importas. 2018 m. Lietuva importavo prekių už 30955,4 mln. EUR, žemės ūkio ir maisto produktų įsivežė iš 123 valstybių už 3855,0 mln. EUR, 96,3 mln. EUR (2,6 proc.) daugiau nei 2017 m. ir 149,1 mln. EUR daugiau (4,0 proc.) nei 2014 m. 2018 m. žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 12,5 proc. viso Lietuvos importo (2.3 pav.).

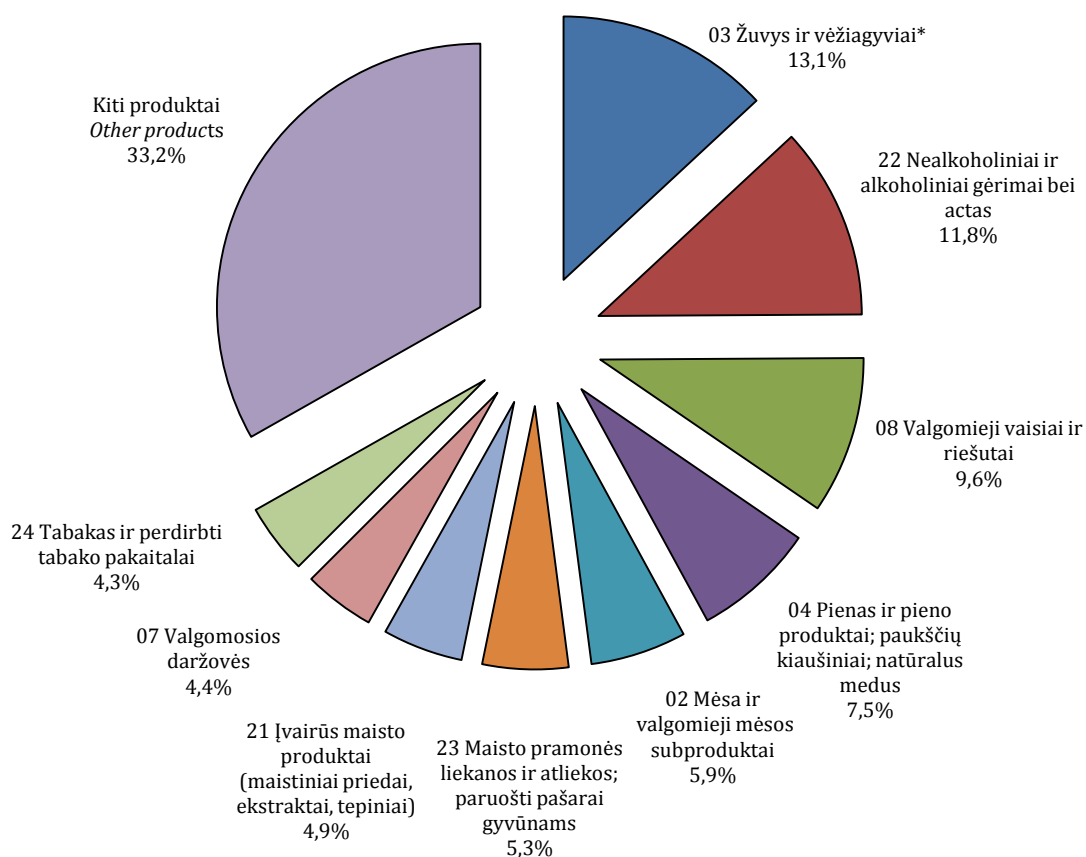
2.3 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas ir jo dalis nuo viso Lietuvos prekių importo 2014–2018 m.

Fig. 2.3. Import of agricultural and food products and its share in total Lithuanian import of goods in 2014–2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Iš 24 KN skirsnių 7 skirsnių produktų importas sumažėjo, likusių 17 skirsnių produktų importas buvo didesnis nei 2017 m. Daugiausia pagal vertę sumažėjo valgomųjų vaisių ir riešutų – 10,6 proc. (sumažėjo 44,1 mln. EUR), valgomųjų daržovių ir kai kurių šakniavaisių – 13,2 proc. (25,5 mln. EUR), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejaus – 11 proc. (18,9 mln. EUR), kavos, arbatos ir prieskonių – 5,6 proc. (7,8 mln. EUR), tabako gaminių – 1,7 proc. (2,8 mln. EUR), gaminių iš javų, miltų, krakmolo ar pieno – 0,8 proc. (1,3 mln. EUR). Daugiausia pagal vertę išaugo nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų importas – 8,7 proc. (padidėjo 36,3 mln. EUR), žuvų ir vėžiagyvių – 5,8 proc. (27,5 mln. EUR), javų – 48,3 proc. (26,3 mln. EUR), augančių medžių, dekoratyvinių gėlių ir kitų augalų – 15 proc. (19,3 mln. EUR), daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių

produktų (20 skirsnis) – 14,6 proc. (18,3 mln. EUR), pieno ir pieno produktų, kiaušinių ir medaus – 4,7 proc. (13 mln. EUR), mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų – 4,6 proc. (10 mln. EUR), maisto pramonės liekanų, atliekų ir pašarų gyvūnams – 5 proc. (9,7 mln. EUR). Per 2018 m. daugiausia importuota žuvų ir vėžiagyvių (13,1 proc., 504,6 mln. EUR), įvairių gėrimų (11,8 proc., 455,7 mln. EUR), vaisių ir riešutų (9,6 proc., 371,9 mln. EUR) (2.4 pav.).

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

2.4 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2018 m.

Fig. 2.4. Structure of import of agricultural and food products in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

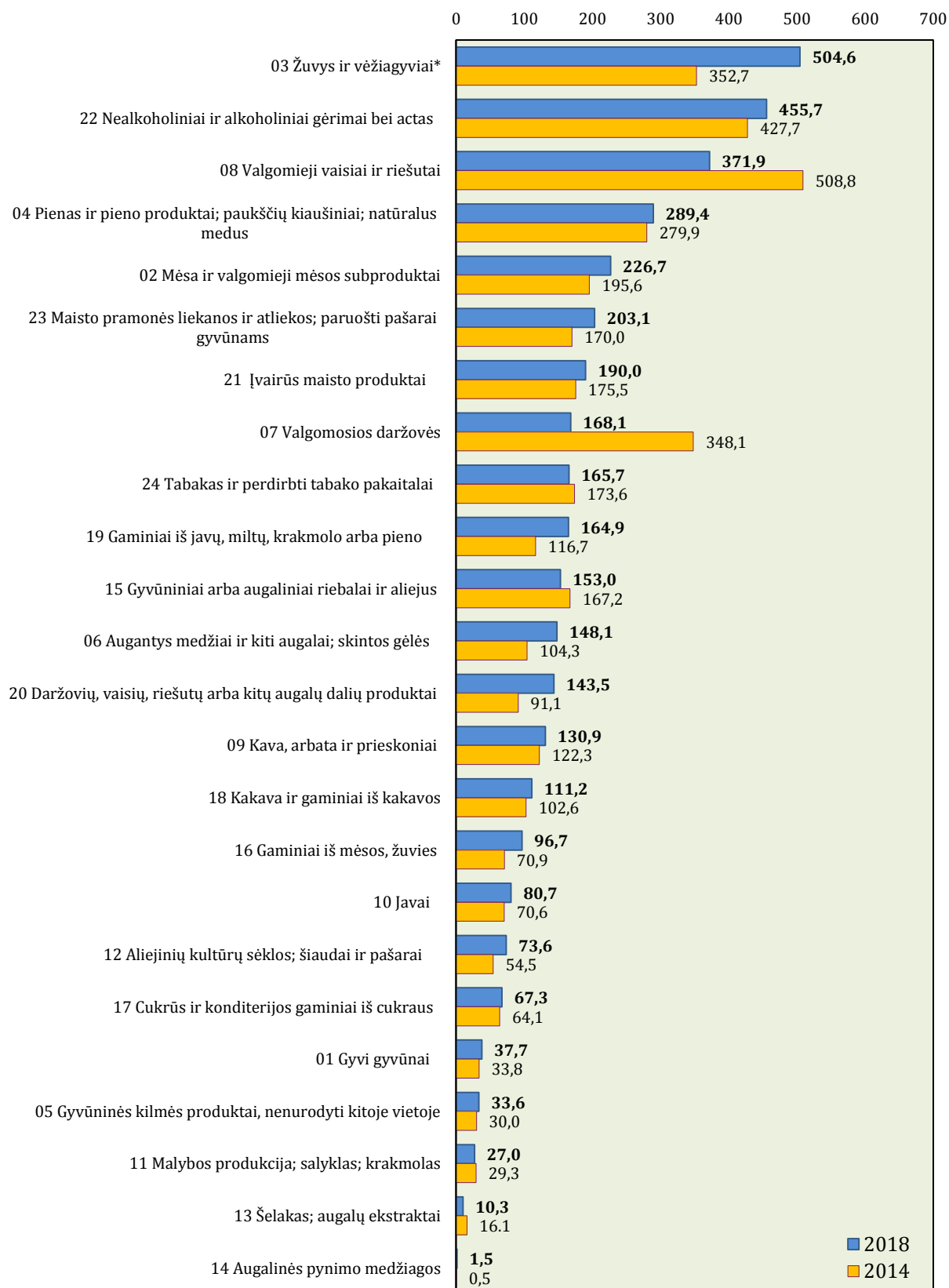
Daug įvežta pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių ir natūralaus medaus (7,5 proc., 289,4 mln. EUR (pieno ir jo produktų – už 264,2 mln. EUR), mėsos ir valgomųjų subproduktų (5,9 proc., 226,7 mln. EUR), maisto pramonės liekanų ir atliekų, paruoštų pašarų gyvūnams (5,3 proc., 203,1 mln. EUR), įvairių maisto produktų (maistinių priedų, ekstraktų, tepinių) (4,9 proc., 190,0 mln. EUR), valgomųjų daržovių (4,4 proc., 168,1 mln. EUR), tabako ir perdirbto tabako pakaitalų (4,3 proc., 165,7 mln. EUR), gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno (4,3 proc., 164,9 mln. EUR), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejaus (4,0 proc., 153,0 mln. EUR), augančių medžių ir kitų augalų, skintų gėlių (3,8 proc., 148,1 mln. EUR), daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių produktų (3,7 proc., 143,5 mln. EUR), kavos, arbatos, matė ir prieskonių (3,4 proc., 130,9 mln. EUR).

2014–2018 m. laikotarpiu daugiausia buvo importuota vaisių ir riešutų. Nuo 2016 m. žuvų ir vėžiagyvių importas pakilo į pirmąją vietą ir joje išsilaikė, palikdamas vaisius ir riešutus antroje vietoje. Daugiausia sumažėjo valgomųjų daržovių importas: nuo 348,1 mln. EUR 2014 m. iki 168,1 mln. EUR 2018 m. Kartu su žuvimis ir vėžiagyviais, įvairiais gėrimais, vaisiais ir riešutais, pienu ir jo produktais, kiaušiniai, medumi, mėsa ir jos subproduktais, maisto pramonės liekanomis ir paruoštais pašarais gyvūnams, įvairiais 21 KN skirsnio maisto produktais (ekstraktais, maistiniais priedais, tepiniais) ir valgomosiomis daržovėmis importo vertė 2018 m. sudarė 62,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės.

2018 m. žuvų ir vėžiagyvių importas, palyginti su 2017 m., pagal vertę padidėjo 27,5 mln. EUR (5,8 proc.), palyginti su 2014 m. – 43,1 proc., t. y. įvežta 151,9 mln. EUR daugiau (2.5 pav.). 2018 m. įvežta 55,9 tūkst. t sušaldytų žuvų už 122,1 mln. EUR, 43,2 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų už 260,2 mln. EUR, 32,2 tūkst. t žuvų filė ir kitos žuvų mėsos už 94,9 mln. EUR. 2018 m. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos (48,4 proc.), Norvegijos (9,4 proc.), JAV (6,9 proc.), Rusijos (6,9 proc.), Vokietijos (5,6 proc.) ir Latvijos (4,6 proc.). Importas iš šių šalių sudarė 81,9 proc. visų importuotų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

2018 m., palyginti su 2017 m., nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto importo vertė padidėjo 8,7 proc. 2018 m., palyginti su 2014 m., šio KN skirsnio importas išaugo 6,5 proc. 2018 m. 84,5 proc. šio KN skirsnio produktų importo vertės sudarė: vynai iš šviežių vynuogių – 46,5 proc. (208,8 mln. EUR), stiprūs spiritiniai gėrimai – 22,7 proc. (101,8 mln. EUR), mineralinis ir gazuotas vanduo su įvairiais priedais – 15,4 proc. (69,0 mln. EUR), salyklinis alus – 6,5 proc. (29,0 mln. EUR). 63,3 proc. gėrimų pagal vertę atvežta iš Prancūzijos (20,7 proc., 94,3 mln. EUR), Italijos (14,8 proc., 67,6 mln. EUR), Ispanijos (12,1 proc., 55 mln. EUR), Lenkijos (8,6 proc., 39 mln. EUR) ir Vokietijos (7,1 proc., 32,6 mln. EUR).

Vaisiai ir riešutai pagal importo vertę 2018 m. buvo trečioje vietoje. 2018 m., palyginti su 2017 m., importas sumažėjo 10,6 proc. (44,1 mln. EUR). 2018 m., palyginti su 2014 m., vaisių ir riešutų importas sumažėjo 26,9 proc. 2018 m. daugiausia importuota kitų vaisių (KN0810) – mėlynių, braškių ir pan., kurių vertė – 50,2 mln. EUR (13,7 proc. šio skirsnio importo). Citrusinių vaisių importuota už 49,4 mln. EUR (13,5 proc.). Obuoliai ir kriaušės sudarė 12,2 proc. vaisių ir riešutų importo vertės, jų įvežta už 44,7 mln. EUR. Daug importuota persikų, nektarinų, abrikosų (KN0809), kurių įvežta už 39,9 mln. EUR (10,9 proc.). vaisių ir riešutų (KN0811) – už 38,5 mln. EUR, kitų riešutų (KN0802) – už 34,8 mln. EUR, bananų (55,7 tūkst. t už 32 mln. EUR). Minėtų produktų vertė sudarė 78,9 proc. viso vaisių ir riešutų importo vertės. 53,6 proc. visų vaisių ir riešutų atvežta iš Nyderlandų (16,5 proc., 61,5 mln. EUR), Ispanijos (15 proc., 55,7 mln. EUR), Lenkijos (9,1 proc., 34 mln. EUR), Belgijos (7,3 proc., 27,1 mln. EUR), Latvijos (5,6 proc., 20,9 mln. EUR).

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

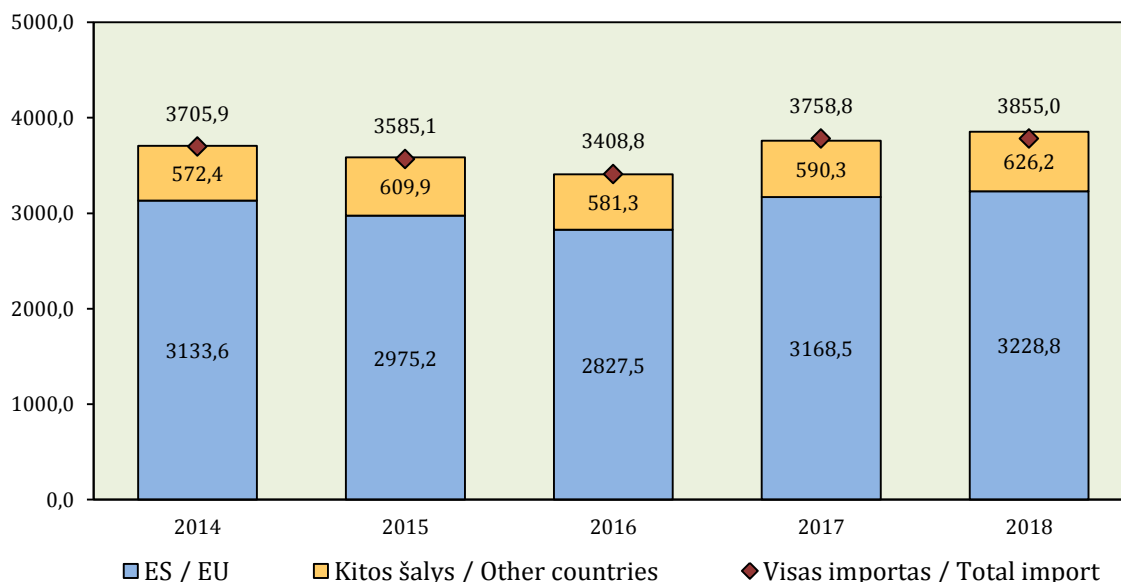
2.5 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2014 ir 2018 m., mln. EUR

Fig. 2.5. Imports of agricultural and food products in 2014 and 2018, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. pieno ir jo produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus importas, palyginti su 2017-aisiais, padidėjo 4,7 proc., vien pieno ir pieno produktų importas pagal vertę padidėjo 12,8 mln. EUR (nuo 256,1 mln. EUR iki 268,9 mln. EUR). 2018 m. pieno ir jo produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus importas, palyginti su 2014 m., išaugo 3,4 proc. (skirtumas – 9,4 mln. EUR). 2018 m. 92,8 proc. šio skirsnio vertės sudarė pieno produktai. 59,5 proc. importuotų pieno produktų vertės sudarė nekonzentruoti pienas ir grietinėlė (iš jų 89,1 proc. – žaliavinis pienas). Daugiausia žaliavinio pieno importuota iš Latvijos (66,1 proc.) ir Estijos (33,3 proc.). Antroje vietoje pagal šios grupės importo apimtį – sūriai ir varškė (18,6 proc., 49,3 mln. EUR), trečioje – sviestas ir kiti pieno riebalai (8,3 proc., 21,8 mln. EUR). Pagal vertę daugiausia pieno produktų įvežta iš Latvijos (103,8 mln. EUR, 39,3 proc.), Lenkijos (70,0 mln. EUR, 26,5 proc.), Estijos (56,2 mln. EUR, 21,2 proc.), Vokietijos (13,3 mln. EUR, 5 proc.).

2014–2018 m. žemės ūkio ir maisto produktų importo iš ES šalių dalis buvo 82,9–84,6 proc., 2016 m. buvo mažiausia – 82,9 proc., 2014 m. buvo didžiausia – 84,6 proc., 2018 m. – 83,8 proc. (sudarė 3228,8 mln. EUR) (2.6 pav.). Importo iš trečiųjų šalių dalis (kitos šalys) atitinkamai svyravo nuo 15,4 iki 17,1 proc., 2016 m. importo dalis iš trečiųjų šalių buvo mažiausia – 82,9 proc., 2014 m. – didžiausia – 84,6 proc. 2018 m. importo dalis iš trečiųjų šalių sudarė 16,2 proc., 2017 m. – 15,7 proc., 2014 m. – 15,4 proc. 2014–2018 m. importo dalis iš Eurazijos ekonominės sąjungos šalių (Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano, Armėnijos ir Kirgizijos) buvo 4,4–5,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo ir 27,8–31,9 proc. viso trečiųjų šalių importo, 2018 m. atitinkamai sudarė 5,2 proc. viso ir 31,9 proc. trečiųjų šalių importo. Importo iš *Mercosur* (Argentina, Brazilija, Venesuela, Paragvajus, Urugvajus) šalių grupės apimtys siekė 7,1 proc. trečiųjų šalių ir 1,1 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės.

2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalių grupes 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 2.6. Import of agricultural and food products by country group in 2014–2018, EUR mill.

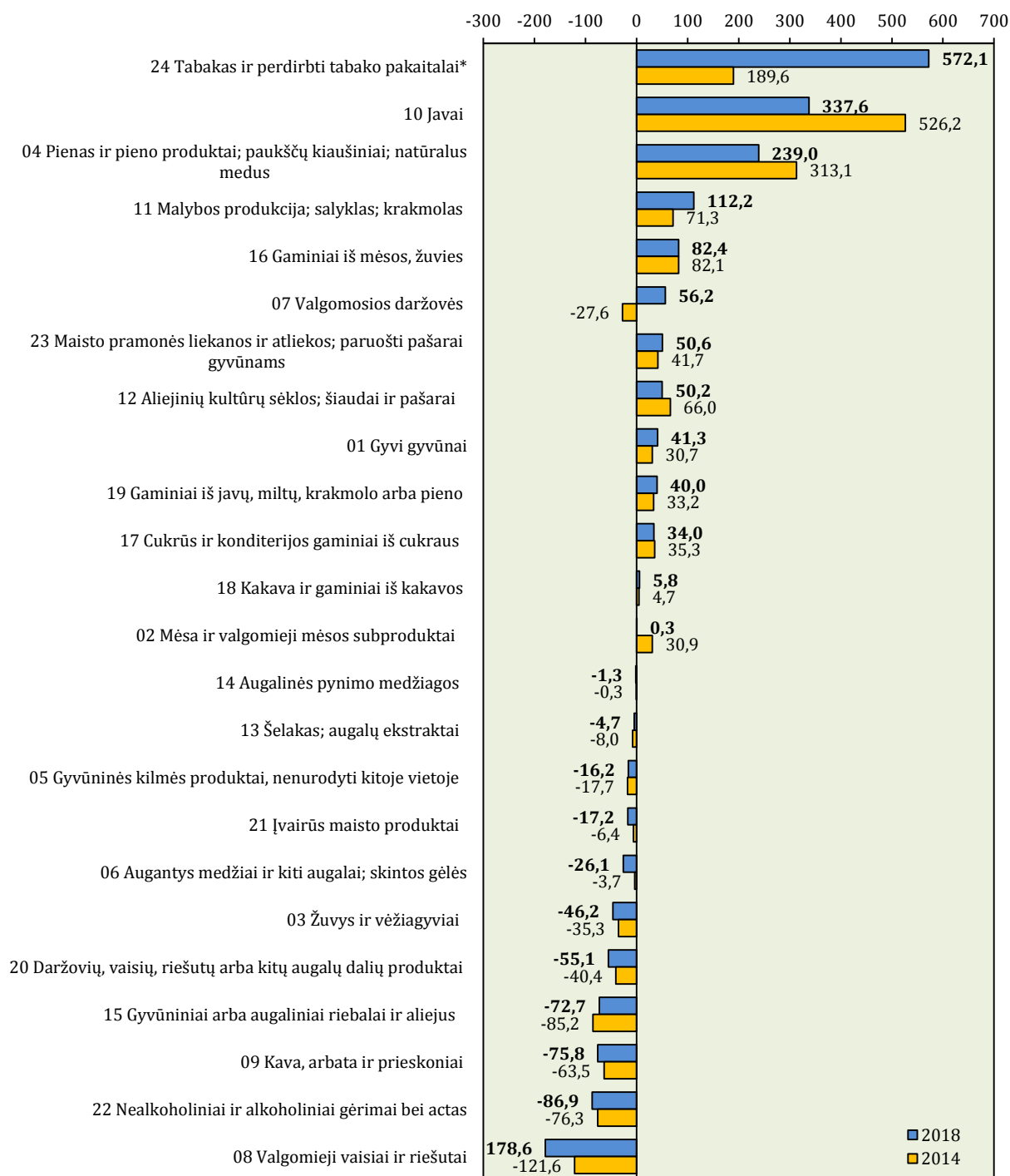
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2017 m., žemės ūkio ir maisto produktų importas iš ES padidėjo 1,9 proc. (60,3 mln. EUR daugiau), *Mercosur* – sumažėjo 21 proc. (11,8 mln. EUR mažiau). Importas iš ES šalių padidėjo 21,7 proc. (35,7 mln. EUR daugiau). Iš ES šalių 2018 m. daugiausia įvežta nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (406,8 mln. EUR, 12,6 proc. viso importo iš ES vertės ir 10,6 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės). Antroje vietoje – žuvis ir vėžiagyviai (349,3 mln. EUR), trečioje vietoje – pieno produktai, medus ir kiaušiniai (287,6 mln. EUR), ketvirtoje – valgomieji vaisiai (260,1 mln. EUR). Iš trečiųjų šalių per 2018 m. daugiausia įvežta žuvų ir vėžiagyvių (už 155,3 mln. EUR), antroje vietoje pagal importo vertę – valgomųjų vaisių ir riešutų (111,8 mln. EUR), trečioje vietoje – gyvūninių arba aliejinių riebalų ir aliejų (77,5 mln. EUR), ketvirtoje – nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (48,9 mln. EUR). 2018 m. daugiausia produktų įvežta iš Lenkijos (16,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės), Latvijos (11 proc.), Nyderlandų (10 proc.), Vokietijos (7,5 proc.), Švedijos (7 proc.), Ispanijos (5,4 proc.), Estijos (4,8 proc.), Italijos (4,3 proc.), Prancūzijos (3,9 proc.), Rusijos (3,1 proc.).

2018 m. žemės ūkio ir maisto produktų eksportas viršijo importą (perviršis) 1041,8 mln. EUR. Nustatytas 13 KN skirsnų produktų užsienio prekybos perviršis (2.7 pav.). Didžiausi perviršiai 2018 m. buvo prekiaujant tabaku ir tabako gaminiais (572,1 mln. EUR, padidėjo 72,5 proc.), grūdais (337,6 mln. EUR, sumažėjo 39,7 proc.), pienu ir jo produktais, kiaušiniais, medumi (239,9 mln. EUR, sumažėjo 12,1 proc.). Perviršis buvo prekiaujant malybos produkcija, gaminiais iš mėsos bei žuvies, valgomosiomis daržovėmis, maisto pramonės liekanomis, aliejinėmis kultūromis, gyvais gyvūnais, gaminiais iš javų, cukrumi, kakava ir mėsos produktais. Didžiausias deficitas buvo prekiaujant valgomaisiais vaisiais ir riešutais, alkoholiniais ir nealkoholiniais gėrimais, kava, arbata ir prieskoniais.

Didžiausi prekybos perviršiai 2018 m. buvo prekiaujant su Rusija (398,8 mln. EUR), Japonija (257,9 mln. EUR), Latvija (172 mln. EUR), Vokietija (149,7 mln. EUR), Baltarusija (126,4 mln. EUR). Didžiausias deficitas – su Lenkija (233,3 mln. EUR), Nyderlandais (212,5 mln. EUR), Ispanija (128,7 mln. EUR), Švedija (82,6 mln. EUR), Prancūzija (58,8 mln. EUR).

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta 2018 m. buvo 8, mlrd. EUR, palyginti su 2017 m., padidėjo 172,9 mln. EUR. 2016 m. apyvarta buvo 7,8 mlrd. EUR, 2015 m. – 8,1 mlrd. EUR, 2014 m. – 8,4 mlrd. EUR. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta su ES šalimis – 6386,3 mln. EUR, su trečiosiomis šalimis – 2365,6 mln. EUR, iš kurių su *Mercosur* šalimis – 50,4 mln. EUR, su Eurazijos ekonominės sąjungos šalimis – 961,7 tūkst. EUR. Svarbiausi prekybos žemės ūkio ir maisto produktais partneriai 2018 m. buvo Lenkija (apyvarta 1063 mln. EUR), Latvija (1020,7 mln. EUR), Vokietija (729,9 mln. EUR), Rusija (638,6 mln. EUR), Nyderlandai (560,3 mln. EUR), Švedija (458,5 mln. EUR). Žemės ūkio produktų apyvarta su šiomis šalimis sudarė 51 proc. visos Lietuvos apyvartos žemės ūkio produktais.

* KN kodas ir produktų grupė / CN code and product group.

2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas 2014 ir 2018 m., mln. EUR

Fig. 2.7. Foreign trade balances of agricultural and food products in 2014 and 2018, EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas buvo teigiamas ir turėjo didėjimo tendenciją. Tikėtina, kad panašus augimas išliks ir netolimoje perspektyvoje. Tolimesniu laikotarpiu Lietuvos užsienio prekybos balansui didelę įtaką turės BŽŪP rinkos reguliavimo priemonės.

3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose

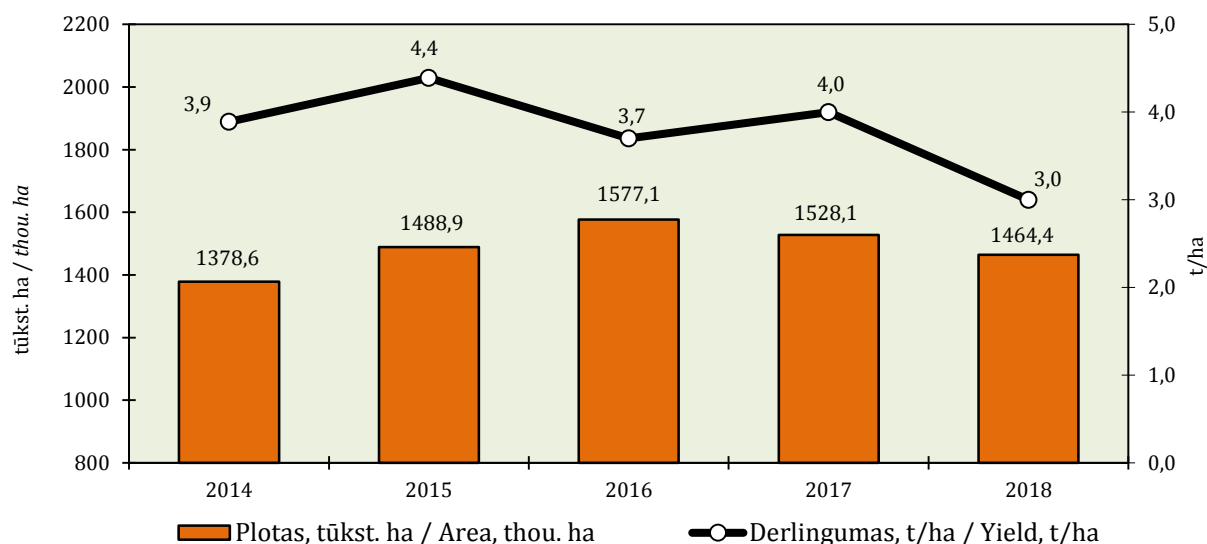
3. Changes in production of agricultural and food products

3.1. Grūdai

3.1. Grain

Meteorologinės sąlygos. 2018 m. orai buvo nepalankūs žemės ūkiui ir grūdiniams augalams auginti. 2017 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais dėl Lietuvoje iškritusių gausių kritulių žuvo žieminiai pasėliai arba buvo apskritai negalima sėti, o 2018 m. pavasariui ir vasarai buvo būdinga aukšta temperatūra ir mažas kritulių kiekis. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos duomenimis, nuo 2018 m. birželio 8 d. iki liepos 3 d. stichinė sausra, nepriklausomai nuo išsilaikymo trukmės, buvo užfiksuota 24 Lietuvos savivaldybėse: Akmenės, Alytaus, Birštono, Druskininkų, Elektrėnų, Jonavos, Joniškio, Jurbarko, Kaišiadorių, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Klaipėdos, Kretingos, Lazdijų, Marijampolės, Mažeikių, Pasvalio, Rokiškio, Šakių, Šalčininkų, Širvintų, Trakų, Telšių, Varėnos rajono savivaldybių teritorijose. Dar 13 savivaldybių sausas periodas buvo pasiekęs pavojingo meteorologinio reiškinio – sausringo laikotarpio rodiklius. Iki stichinės sausras paskelbimo vos keletą dienų pritrūko Kupiškio, Panevėžio, Šilutės, Skuodo, Rietavo ir Vilkaviškio rajonams. Ilgiausiai, net 25 d., stichinė sausra išsilaiškė Alytaus, Marijampolės ir Trakų rajonuose, o trumpiausiai – vos po 1–2 dienas – Šalčininkų, Širvintų ir Telšių apylinkėse. Žemės ūkio ministro 2019 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 3D-354 ūkiams patirti nuostoliai dėl sausras bus kompensuojami tuo atveju, jei dėl 2018 m. sausras pareiškėjas prarado daugiau kaip 30 proc. vidutinės metinės pareiškėjo 2015–2017 m. augalininkystės produkcijos. Dėl minėtų klimatinė sąlygų 2018 m. žieminių javų buvo pasėta 26,6 proc. mažiau, o vasarinių – 37,6 proc. daugiau nei 2017 m. Kadangi vasarinių javų derlingumas mažesnis, 2018 m. gautas javų derlius buvo 21,2 proc. mažesnis.

Auginimas. Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas (DG AGRI) pateikė ES javų rinkos perspektyvas iki 2030 m. Teigiama, kad gamyba turėtų augti iki 325 mln. t (2018 m. išauginta 284 mln. t). Šį augimą skatina tokie veiksniai kaip didėjantis grūdų panaudojimas pramonėje, nežymus pašarinių grūdų paklausos padidėjimas ir grūdų eksportas. Didesnį grūdų produkcijos augimą ES ribos išnaudoti potencialūs turimi žemės išteklių grūdų auginimui ir lėtesnis grūdų derlingumo augimo tempas. Grūdų supirkimo kainos turėtų išlikti gana stabilios, pvz., kviečių kaina turėtų siekti apie 180,0 EUR/t. Rapsų auginimas neturėtų didėti dėl antros kartos biodegalų gamybos skatinimo vykdomos politikos. ES baltyminių augalų auginimą skatins didėjanti jų paklausa pašarams, gyventojų vartojimui, taip pat palanki politinė aplinka ir didėjantis jų derlingumas. Lietuvoje grūdinių augalų pasėlių plotas 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 4,2 proc., o palyginti su paskutiniųjų penkerių metų vidurkiu, išaugo 1,2 proc. 2018 m. grūdinių augalų derlingumas buvo žemesnis tiek palyginti su paskutiniųjų penkerių metų vidurkiu, tiek su praėjusiais metais – atitinkamai 22,8 proc. ir 24,8 proc. (2.8 pav.).

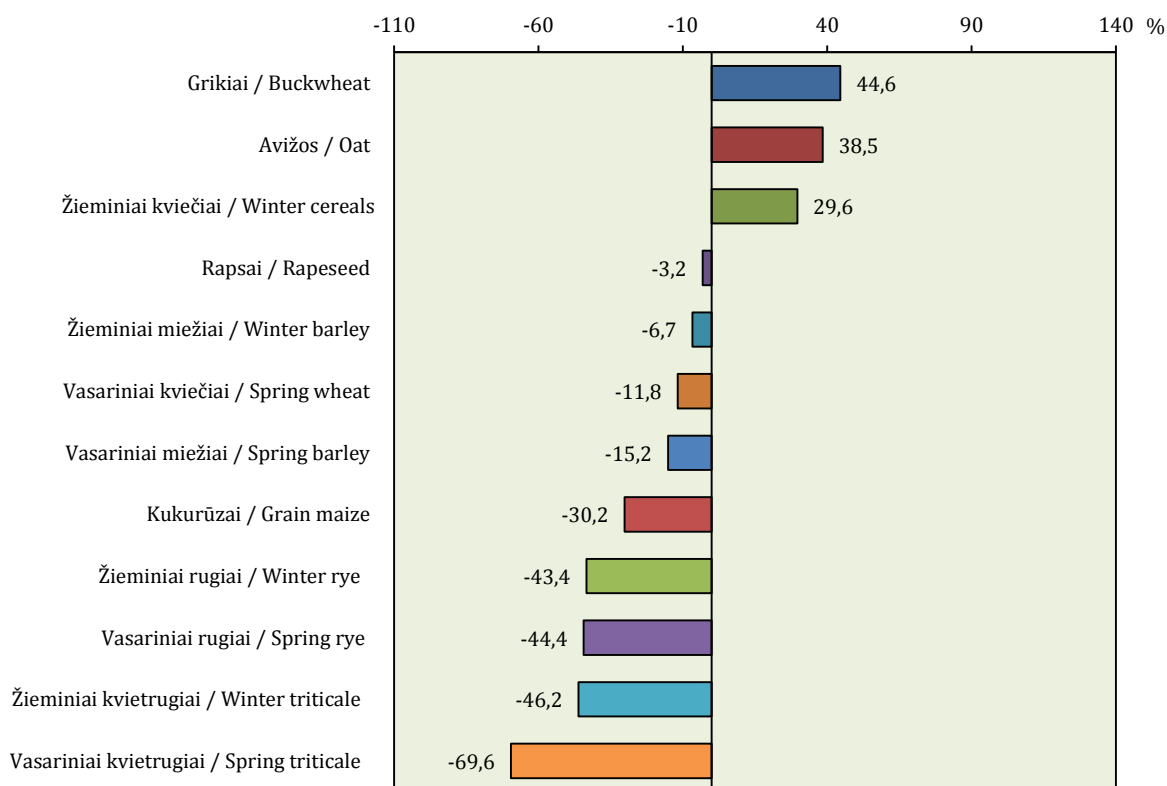

2.8 pav. Grūdinių augalų pasėlių plotas ir derlingumas 2014–2018 m.

Fig. 2.8. Crop area and yield of grain crops in 2014–2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2014 m., labiausiai padidėjo grikių (44,6 proc.), avižų (38,5 proc.) ir žieminių kviečių (29,6 proc.) plotas. Labiausiai sumažėjo vasarinių (69,6 proc.) ir žieminių (46,2 proc.) kvietrugių bei vasarinių (44,4 proc.) ir žieminių (43,4 proc.) rugių plotai (2.9 pav.) (2.9 pav.).

2.9 pav. Grūdinių augalų pasėlių ploto pokytis 2018 m., palyginti su 2014 m., proc.

Fig. 2.9. Changes in grain crop areas in 2018 compared to 2014, per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. javai sudarė 86,7 proc. grūdinių augalų pasėlių. Javų plotas 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo nežymiai – vos 0,2 proc. Žieminių javų pasėliai sudarė 42,7 proc. javų pasėlių, palyginti su 2017 m. – 15,6 proc. punkto mažiau. 2018 m. kviečiai sudarė 85,8 proc. žieminių javų pasėlių, palyginti su 2014 m., jų dalis išaugo 13,1 proc. punkto.

Eurostato duomenimis, vidutiniškai ES javų pasėlių plotas 2018 m. turėjo mažėjimo tendenciją, t. y. palyginti su 2017 m., plotai sumažėjo 0,2 proc. Daugiausia – Švedijoje (7,3 proc.), Liuksemburge (5,7 proc.) ir Airijoje (4,2 proc.), o labiausiai didėjo Latvijoje (7,3 proc.), Estijoje (6,0 proc.) ir Bulgarijoje (5,1 proc.).

2018 m. javų derlingumas ES vidutiniškai siekė 5,3 t/ha ir buvo 0,3 t/ha mažesnis nei 2017 m. Didžiausias javų derlingumas pasiektas Belgijoje (8,8 t/ha), Nyderlanduose (8,1 t/ha) ir Airijoje (7,1 t/ha), o mažiausias – Estijoje (2,6 t/ha) ir Kipre (2,0 t/ha). Kviečių derlingumas 2018 m. ES vidutiniškai siekė 5,6 t/ha, t. y. buvo 0,5 t/ha mažesnis nei 2017 m. Didžiausias kviečių derlingumas užfiksuotas Airijoje ir Nyderlanduose (po 8,8 t/ha), o mažiausias – Kipre (1,7 t/ha). Lietuvoje javų derlingumas 2018 m., palyginti su ES šalimis, buvo mažas (3,2 t/ha) – lenkėme tik Latviją, Suomiją, Estiją ir Kiprą. Lietuvos kviečių derlingumas 2018 m. siekė 3,7 t/ha, nukulta daugiau tik negu Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Graikijoje, Portugalijoje ir Kipre. Viena iš priežasčių, lemiančių žemą derlingumą Lietuvoje, yra ne tokios palankios javų auginimui sąlygos kaip kitose ES šalyse, todėl Lietuvoje auginamos veislės labiausiai atsparios žiemojimui, tačiau nėra derlingos. Galima teigti, kad stambūs javų, rapsų ūkiai pasiekia didesnę derlingumą nei maži ūkiai. Pvz., 2017 m. Lietuvos ŪADT duomenimis, 250 tūkst. EUR ekonominio dydžio ūkių kviečių derlingumas buvo 37,7 proc. mažesnis nei 8–15 tūkst. EUR ekonominio dydžio ūkiuose.

Lietuvoje bendras grūdinių augalų derlingumas 2018 m. buvo 24,8 proc. mažesnis nei 2017 m. ir 22,1 proc. mažesnis nei 2014 m. 2018 m., palyginti su 2014 m., mažesnis buvo beveik visų grūdinių augalų derlingumas, išskyrus grikių ir kukurūzų, kurių derlingumas buvo šiek tiek didesnis, atitinkamai 6,3 proc. ir 7,9 proc. (2.9 lentelė).

2018 m. mažiausias pagal apskritis javų derlingumas nustatytas Telšių apskrityje (2,0 t/ha), o didžiausias – Šiaulių apskrityje (4,3 t/ha). Mažiausias žieminių javų derlingumas nustatytas Telšių apskrityje, o vasarinių – Alytaus apskrityje, atitinkamai 2,4 t/ha ir 1,6 t/ha. Didžiausias žieminių javų derlingumas nustatytas Šiaulių apskrityje (5,1 t/ha), o vasarinių – Marijampolės (3,2 t/ha). Pagal apskaičiuotą variacijos koeficientą 2018 m. mažiausi derlingumo skirtumai tarp apskričių nustatyti vasarinių rapsų (9,2 proc.), didžiausi – vasarinių rugių (57,1 proc.). 2018 m., palyginti su 2017 m., didžiausias žieminių javų derlingumo sumažėjimas nustatytas Tauragės ir Telšių apskrityse – atitinkamai 44,4 proc. ir 40,5 proc. Didžiausias vasarinių javų derlingumo sumažėjimas tuo pačiu laikotarpiu nustatytas Telšių ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 35,8 proc. ir 31,9 proc.

2.9 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2014–2018 m., t/ha

Table 2.9. Yield of grain crops in 2014–2018, t/ha

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis /Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3,89	4,39	3,69	4,03	3,03	-22,1
javai / <i>cereals</i>	3,98	4,56	3,86	4,23	3,18	-20,1
žieminiai / <i>winter cereals</i>	4,35	5,33	4,49	4,95	4,07	-6,4
kviečiai / <i>wheat</i>	4,81	5,71	4,75	5,23	4,30	-10,6
kvietrugiai / <i>triticale</i>	3,36	4,08	3,42	3,38	2,79	-17,0
rugiai / <i>rye</i>	2,26	2,79	2,38	2,44	2,08	-8,0
miežiai / <i>barley</i>	4,11	4,40	4,12	4,11	3,43	-16,5
vasariniai / <i>spring cereals</i>	3,75	3,69	3,04	3,15	2,51	-33,1
kviečiai / <i>wheat</i>	4,31	4,21	3,42	3,51	2,73	-36,7
miežiai / <i>barley</i>	3,80	4,00	3,13	3,65	2,72	-28,4
kvietrugiai / <i>triticale</i>	3,12	3,08	2,56	2,51	2,19	-29,8
avižos / <i>oat</i>	2,42	2,55	2,19	2,58	1,77	-26,9
grikliai / <i>buckwheat</i>	0,95	1,00	1,15	1,10	1,01	6,3
kukurūzai / <i>grain maize</i>	6,06	4,81	6,94	5,74	6,54	7,9
kiti javai / <i>other cereals</i>	1,37	0,97	0,77	0,77	0,90	-34,3
ankštiniai augalai grūdams <i>dry pulses grain</i>	2,20	2,29	2,04	2,09	1,53	-30,5
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	2,33	3,13	2,60	3,00	2,11	-9,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. buvo prikulta 4379,4 tūkst. t grūdų (2.10 lentelė). Gautas 24,3 proc. mažesnis nei 2017 m. ir 17,7 proc. – nei 2018 m. grūdinių augalų derlius. Derliaus sumažėjimą, palyginti su 2017 m., lėmė nepalankios klimato sąlygos, todėl buvo mažesnis vidutinis grūdų derlingumas ir pasėtas grūdinių augalų plotas. Grūdinių augalų derliaus didžiausią dalį (91,3 proc.) sudarė javai, iš jų 54,9 proc. – žieminiai. Žieminiai kviečiai sudarė 90,7 proc. žieminųjų javų derliaus, palyginti su 2014 m., ši dalis padidėjo 10,2 proc. punkto. 2018 m., palyginti su 2014 m., ankštinių augalų grūdams derlius padidėjo 3,2 karto. Rapsų derlius minėtu laikotarpiu sumažėjo 13,6 proc., ir palyginti su 2017 m., buvo 20,2 proc. mažesnis. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose išauginti javai 2018 m. sudarė 79,9 proc. viso javų derliaus, o išauginti rapsai – 77,3 proc. viso rapsų derliaus.

2.10 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.10. Harvest of grain crops in 2014–2018, thou. t

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	5324,1	6521,4	5757,1	5781,5	4379,4	-17,7
javai / <i>cereals</i>	5123,2	6066,7	5020,8	5074,2	3999,5	-21,9
žieminiai / <i>winter cereals</i>	2120,2	3772,7	3370,6	3560,0	2197,0	3,6
kviečiai / <i>wheat</i>	1707,8	3271,7	2982,6	3245,3	1993,1	16,7
kvietrugiai / <i>triticale</i>	291,9	379,1	292,1	222,5	131,8	-54,8
rugiai / <i>rye</i>	83,5	106,6	76,4	62,5	43,3	-48,1
miežiai / <i>barley</i>	37,0	15,3	19,5	29,7	28,8	-22,2
vasariniai / <i>spring cereals</i>	3003,0	2294,0	1750,2	1514,2	1802,5	-40,0
kviečiai / <i>wheat</i>	1522,8	1108,6	861,9	672,1	845,8	-44,5
miežiai / <i>barley</i>	981,5	796,2	525,7	490,0	590,8	-39,8
kvietrugiai / <i>triticale</i>	103,3	89,4	39,3	25,0	21,5	-79,2
avižos / <i>oat</i>	183,8	163,4	155,1	195,9	0,7	-61,1
grikiiai / <i>buckwheat</i>	35,6	36,5	49,9	53,2	182,4	-0,8
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	58,0	42,1	30,9	20,3	53,4	50,0
kukurūzai / <i>grain maize</i>	115,0	56,4	86,2	57,0	20,2	-65,2
kiti javai / <i>other cereals</i>	1,2	0,2	0,1	0,1	87,6	-23,8
ankštiniai augalai grūdams <i>dry pulses grain</i>	200,9	454,7	636,3	707,3	636,3	3,2*
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	501,5	512,2	399,4	543,5	433,5	-13,6

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Grūdų supirkimas. 2018 m. Lietuvoje iš augintojų supirkta 19,0 proc. mažiau javų grūdų nei 2017 m., iš jų rugių supirkta 43,6 proc., kvietrugių – 39,3 proc., avižų – 22,9 proc. mažiau. Kviečiai sudarė 96,2 proc. viso supirkto grūdų kiekio, II klasės maistiniai kviečiai – 49,7 proc. viso supirkto kviečių kiekio. 2018 m., palyginti su 2014 m., didėjo pašarinių miežių, II klasės maistinių ir pašarinių kviečių, avižų ir grikių supirkimas. Labiausiai sumažėjo salyklinių miežių, kukurūzų ir kvietrugių supirkimo kiekiai (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Grūdų supirkimas 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.11. Purchase of grains in 2014–2018, thou. t

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / <i>Change</i> 2018, palyginti su <i>compared to 2014,</i> %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	3240	3428	4082	4118	3334	2,9
kviečiai / <i>wheat</i>	2323	2484	3578	3582	3207	38,1
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	838	686	554	491	458	-45,3
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	865	1158	918	1604	1593	84,1
pašariniai <i>feed wheat</i>	242	375	328	300	263	8,6
rugiai / <i>rye</i>	29	39	32	38	21	-26,1
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	16	22	14	18	15	-7,3
miežiai / <i>barley</i>	573	439	285	266	404	-29,4
maistiniai / <i>food barley</i>	115	86	44	38	80	-30,3
salykliniai / <i>malt barley</i>	345	109	85	68	71	-79,5
pašariniai / <i>feed barley</i>	112	243	156	161	253	2,3*
avižos / <i>oats</i>	32	29	19	50	39	20,5
grikliai / <i>buckwheat</i>	11	6	20	15	18	67,1
kvietrugiai / <i>triticale</i>	177	217	210	146	89	-50,0
kukurūzai / <i>maize</i>	44	16	14	12	11	-74,3
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	406	441	334	436	348	-14,2

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS.

Lietuvoje grūdų supirkimo kaina 2018 m. buvo 11,8 proc. aukštesnė nei 2017 m. ir 14,0 proc. – nei 2014 m. vidutinė supirkimo kaina. Labiausiai 2018 m., palyginti su praėjusiais metais, išaugo avižų, pašarinių miežių ir kvietrugių supirkimo kaina, o labiausiai atpigę grikliai (2.12 lentelė).

ŽŪIKVC duomenimis, 2018 m. Prancūzijoje I klasės kviečių vidutinė eksporto kaina siekė 189,7 EUR/t, buvo 12,7 proc. aukštesnė nei 2017 m. Kaina svyravo nuo 163,6 EUR/t sausį iki 212,1 EUR/t gruodį. 2018 m. Vokietijoje B klasės vidutinė kviečių eksporto kaina buvo aukštesnė 10,6 proc. (194,3 EUR/t) nei praėjusiais metais. Aukščiausia kaina buvo stebima gruodžio mėnesį (214,5 EUR/t), o žemiausia – sausį (170,0 EUR/t).

2.12 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2014–2018 m., EUR/t

Table 2.12. Average purchase price of grains in 2014–2018, EUR/t

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018 palyginti su compared to 2014, %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	150	157	141	153	171	14,0
kviečiai / <i>wheat</i>	154	160	133	152	171	11,0
maistiniai kviečiai / <i>food wheat</i>	157	162	145	155	172	9,6
rugiai / <i>rye</i>	117	114	110	124	141	20,5
miežiai / <i>barley</i>	140	144	128	138	171	22,1
salykliniai miežiai / <i>malt barley</i>	172	167	158	165	185	20,1
pašariniai miežiai / <i>feed barley</i>	134	137	115	129	161	7,6
kvietrugiai / <i>triticale</i>	126	124	112	123	150	44,0
avižos / <i>oats</i>	100	121	122	115	144	5,5
grikliai / <i>buckwheat</i>	263	415	389	269	189	19,0
kukurūzai / <i>maize</i>	146	144	123	142	154	-28,1
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	293	341	365	357	355	21,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

EK duomenimis, 2018 m. vidutinė maistinių kviečių supirkimo kaina ES siekė 176,8 EUR/t, buvo 8,4 proc. didesnė nei 2017 m. 2018 m. ES maistinių kviečių kaina svyravo nuo 145,4 EUR/t (Vengrijoje liepos mėnesį) iki 220,0 EUR/t (Jungtinėje Karalystėje rugpjūtį). 2018 m. Lietuvoje maistinių kviečių vidutinė kaina siekė 167,7 EUR/t, ji svyravo nuo 156,5 EUR/t (sausio mėnesį) iki 183,3 EUR/t (gruodį).

Perdirbimas. Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2018 m., palyginti su 2014 m., daugiau pagamino kvietinių miltų (47,4 proc.) ir kombinuotųjų pašarų (21,7 proc.). Pastarųjų metų gamybos rezultatus lyginant su praėjusių metų rezultatu, matyti, kad mažėjo makaronų (16,2 proc.), kombinuotųjų pašarų (8,0 proc.), javų kruopų (7,9 proc.) ruginių miltų (3,9 proc.) ir šviežios ruginės duonos (0,8 proc.) gamyba (2.13 lentelė).

2.13 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.13. Production of grain products in 2014–2018, thou. t

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Miltai / Flour	394,8	482,5	510,1	542,9	565,0	43,1
kvietiniai / wheat	370,8	457,6	490,3	523,6	546,4	47,4
ruginiai / rye	23,7	24,7	19,5	19,1	18,4	-22,6
Javų kruopos / Cereal groats	24,0	20,8	24,1	24,5	22,6	-6,0
Šviežia duona / Fresh bread	126,5	123,8	127,2	115,6	123,8	-2,2
ruginė duona / rye bread	51,2	49,5	49,1	49,5	49,1	-4,1
kita (balta duona ir batonai) other bread	75,3	74,3	78,1	66,1	74,7	-0,9
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	24,7	24,2	22,7	23,6	23,7	-4,0
Makaronai / Pasta	12,0	14,1	12,4	14,2	11,9	-0,8
Kombinuotieji pašarai Prepared mixed animal feed	494,2	506,4	548,7	653,6	601,3	21,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2017 m., vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos kito netolygiai, didėjo: ruginių miltų (4,9 proc.), konditerijos gaminių (4,6 proc.), kitos duonos (4,1 proc.), šviežios duonos (3,2 proc.), kvietinių miltų (2,7 proc.) ir ruginės duonos (1,5 proc.), o mažėjo – grikių kruopų (21,6 proc.) ir manų kruopų (18,1 proc.). 2018 m., palyginti su 2014 m., labiausiai pabrango konditerijos gaminiai (27,1 proc.) ir kviečių kruopos (8,9 proc.), labiausiai atpigino manų kruopos (13,6 proc.) ir kvietiniai miltai (9,4 proc.) (2.14 lentelė).

2.14 lentelė. Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos 2014–2018 m., EUR/t

Table 2.14. Average wholesale prices of grain products in 2014–2018, EUR/t

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Kvietiniai miltai Wheat flour	315	296	286	278	285	-9,4
Ruginiai miltai / Rye flour	246	226	226	232	243	-1,1
Kviečių kruopos Wheat groats	313	349	317	340	341	8,9
Manų kruopos / Semolina	417	381	376	440	360	-13,6
Grikių kruopos Buckwheat groats	617	915	935	851	667	8,1
Šviežia duona / Fresh bread	894	863	858	878	906	1,3
Ruginė duona / Rye bread	915	871	839	858	871	-4,8
Kita duona / Other bread	879	858	870	892	928	5,6
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	2653	2796	3012	3225	3373	27,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2014 m., pigesni mažmeninėje rinkoje buvo aukščiausios rūšies kvietiniai miltai (6,4 proc.) ir batonai iš kvietinių miltų (3,0 proc.), o grikių kruopos (27,8 proc.) ir ruginė duona (7,9 proc.) pabrango (2.15 lentelė). Pastarųjų metų mažmenines grūdų produktų kainas lyginant su 2017 m. kainomis, matyti, kad pabrango ruginė duona (5,0 proc.), sausainiai iš kvietinių miltų, pakeliais po 200 g ir avižiniai dribsniai, be priedų po 400 g (po 1,5 proc.), ruginė-kvietinė duona (1,0 proc.) ir batonas iš kvietinių miltų (0,7 proc.).

2.15 lentelė. Grūdų produktų vidutinės mažmeninės kainos 2014–2018 m., EUR/kg

Table 2.15. Average retail prices of grain products in 2014–2018, EUR/kg

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Kvietiniai miltai, a. r. <i>Wheat flour, best quality</i>	0,70	0,69	0,68	0,66	0,66	-6,4
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	1,48	1,48	1,50	1,52	1,60	7,9
Batonas iš kvietinių miltų <i>White bread made from wheat flour</i>	1,62	1,60	1,60	1,56	1,57	-3,0
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	1,53	1,76	2,00	1,97	1,96	27,8
Makaronai* / <i>Pasta*</i>	0,69	0,70	0,71	0,69	0,69	0,0

*500 g.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. išankstiniais EK Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato (DG AGRI) duomenimis, 2018 m. ES į trečiąsias šalis eksportavo 29,9 mln. t javų, iš jų minkštųjų kviečių – 19,0 mln. t. Pagrindinės ES minkštųjų kviečių eksportuotojos 2018 m. buvo Prancūzija, Rumunija, Vokietija ir Lenkija, atitinkamai jų eksportas (kiekiu) sudarė 46,3 proc., 18,9 proc., 10,8 proc. ir 6,8 proc. viso minkštųjų kviečių eksporto. Pagrindinės minkštųjų kviečių eksporto rinkos buvo Alžyras (27,5 proc.), Saudo Arabija (12,5 proc.), Egiptas (9,0 proc.) ir Marokas (5,4 proc.).

Lietuva 2018 m. eksportavo javų grūdų už 418,3 mln. EUR. 2018 m., palyginti su 2017 m., – 31,9 proc. mažiau, o vidutinė eksporto kaina (195,8 EUR/t) buvo aukštesnė 9,2 proc. Javų grūdų eksportas, išreikštas kiekiu, siekė 2136,0 tūkst. t, 2018 m., palyginti su 2017 m., 37,6 proc. mažiau. Daugiausia iš auginamų grūdų javų eksportuota kviečių ir meslino, jie sudarė 79,1 proc. viso eksportuoto grūdų javų kiekio. Minėtu laikotarpiu šių javų eksporto dalis sumažėjo 8,3 proc. punkto, eksporto vertė siekė 320,2 mln. EUR. Atitinkamai didėjo rugių (34,2 proc.), miežių (30,5 proc.) ir avižų (20,1 proc.) eksportas, o mažėjo – kvietrugių (60,2 proc.), kukurūzų (24,3 proc.) ir grikių (13,4 proc.). Javų ir javų malybos eksporto vertės struktūroje javai sudarė 75 proc., o malybos produkcija – 25 proc. 2018 m., palyginti su 2017 m., javų malybos produkcijos eksporto vertė siekė 139,12 mln. EUR ir buvo nežymiai didesnė (0,1 proc.) nei 2017 m., o malybos eksporto vertė buvo nežymiai (0,8 proc.) mažesnė. 2018 m., palyginti su 2017 m., mažiau

eksportuota kvietinių miltų (32,3 proc.), ruginių miltų (29,3 proc.) ir javų kruopų (24,7 proc.) (2.16 lentelė). Linų sėmenų eksportas siekė 10,9 tūkst. t ir buvo 2,2 karto didesnis nei 2017 m. Linų eksporto vidutinė kaina (351,9 EUR/t) buvo 13,0 proc. mažesnė, palyginti su 2017 m. Rapsų buvo eksportuota 190 tūkst. t, rapsų aliejaus – 26,4 tūkst. t, jų eksportas 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo atitinkamai 16,2 proc. ir 24,3 proc. Lyginant 2018 m. javų grūdų ir jų produktų eksportą su 2014 m., matyti, kad didėjo rugių, ruginių miltų ir malybos produkcijos eksportas, o kitų javų ir rapsų eksportas mažėjo (2.16 lentelė).

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.16. Exports of cereal grains and their products in 2014–2018, thou. t

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	3088,2	3164,8	3510,3	3424,2	2136,0	-30,8
iš jų: / of which:						
kviečiai / <i>wheat</i>	2516,0	2398,6	3257,9	2991,5	1689,6	-32,8
rugiai / <i>rye</i>	17,8	27,3	19,6	28,5	38,3	2,2*
miežiai / <i>barley</i>	320,5	403,0	45,4	186,6	243,4	-24,1
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	279,2	419,2	193,0	227,8	190,9	-31,6
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	206,0	251,4	251,0	287,7	285,5	38,6
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	14,0	13,6	12,7	17,5	11,9	-15,0
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	0,6	1,2	0,9	1,5	1,1	83,3
javų kruopos <i>cereal groats</i>	5,1	4,5	4,0	3,7	2,8	-45,1

* Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. Lietuvos javų grūdų eksportas į ES valstybes sudarė 1025,0 tūkst. t – 48,0 proc. viso šių produktų eksporto. Daugiausia 2018 m. eksportuota į šias ES šalis: Latviją – 38,7 proc., Ispaniją – 19,0 proc. ir Vokietiją – 12,8 proc. Į minėtas šalis eksporto pokyčiai, palyginti su 2017 m., buvo tokie: į Latviją – padidėjo 4,9 proc. punkto, į Ispaniją – sumažėjo 2,3 proc. punkto, į Vokietiją – padidėjo 4,9 proc. punkto. Palyginti su 2017 m., vidutinė eksporto į ES šalis kaina buvo 16,3 EUR/t aukštesnė (198,4 EUR/t). 2017 m. javų grūdų eksportas į kitas trečiąsias šalis sudarė 1111,1 tūkst. t (42,3 proc. mažiau nei prieš metus), iš jo daugiausia teko: Saudo Arabijai – 57,7 proc., Nigerijai – 12,5 proc. ir Turkijai – 10,7 proc. Į kitas minėtas šalis eksporto pokyčiai, palyginti su 2017 m. buvo tokie: į Saudo Arabiją – 23,1 proc. punkto, į Nigeriją – 5,1 proc. punkto padidėjo, į Turkiją – 26,1 proc. punkto sumažėjo. Javų grūdų eksporto į trečiąsias šalis kaina 2018 m., palyginti su 2017 m., išaugo 16,2 EUR/t (buvo 193,1 EUR/t).

Malybos produktų daugiausia (76,7 proc.) eksportuota į ES šalis, o palyginti su 2017 m., ši dalis padidėjo 4,1 proc. punkto. Pagrindinės eksporto rinkos 2018 m. buvo Lenkija, Suomija ir Latvija, atitinkamai eksportuota 42,9 proc., 14,4 proc. ir 10,8 proc. visų į ES išvežtų malybos produktų.

Lietuvoje javų grūdų importas 2018 m., palyginti su 2014 m., padidėjo 8,4 proc. – iki 382,4 tūkst. t, o malybos produkcijos importas išaugo 0,8 proc. (2.17 lentelė). 2018 m., palyginti su 2017 m., javų grūdų importas padidėjo 58,9 proc., vidutinė javų grūdų importo kaina (211,1 EUR/t) buvo 15,1 EUR/t mažesnė nei 2017 m. Daugiausia iš javų importuota kukurūzų (49,2 proc.), kviečių (19,2 proc.) ir miežių (16,0 proc.). 64 proc. javų buvo importuota iš trečiųjų šalių, daugiausia – iš Ukrainos (56,3 proc.) ir Rusijos (37,7 proc.). 2018 m. malybos produkcijos importas buvo 8,0 proc. mažesnis nei 2017 m. Malybos produkcijos importas brango, ir vidutiniškai buvo mokama 416,6 EUR/t, arba 26,7 EUR/t daugiau nei 2017 m. 95,4 proc. produkcijos importuota iš ES šalių, daugiausia – iš Lenkijos ir Latvijos, atitinkamai jų eksporto iš ES dalis sudarė 51,4 proc. ir 32,3 proc.

2.17 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.17. Imports of cereal grains and their products in 2014–2018, thou. t

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	352,9	204,7	182,8	240,6	382,4	8,4
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	119,9	67,8	84,0	35,7	73,4	-38,8
rugiai / rye	13,9	8,1	10,2	16,0	15,2	9,4
miežiai / barley	37,3	8,6	6,1	55,7	61,3	64,3
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	64,2	62,5	63,6	70,3	64,7	0,8
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	31,7	32,5	34,5	40,7	34,8	9,8
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	6,2	3,8	9,4	6,0	5,8	-6,5
javų kruopos <i>cereal groats</i>	3,2	2,9	4,0	4,3	5,1	59,4

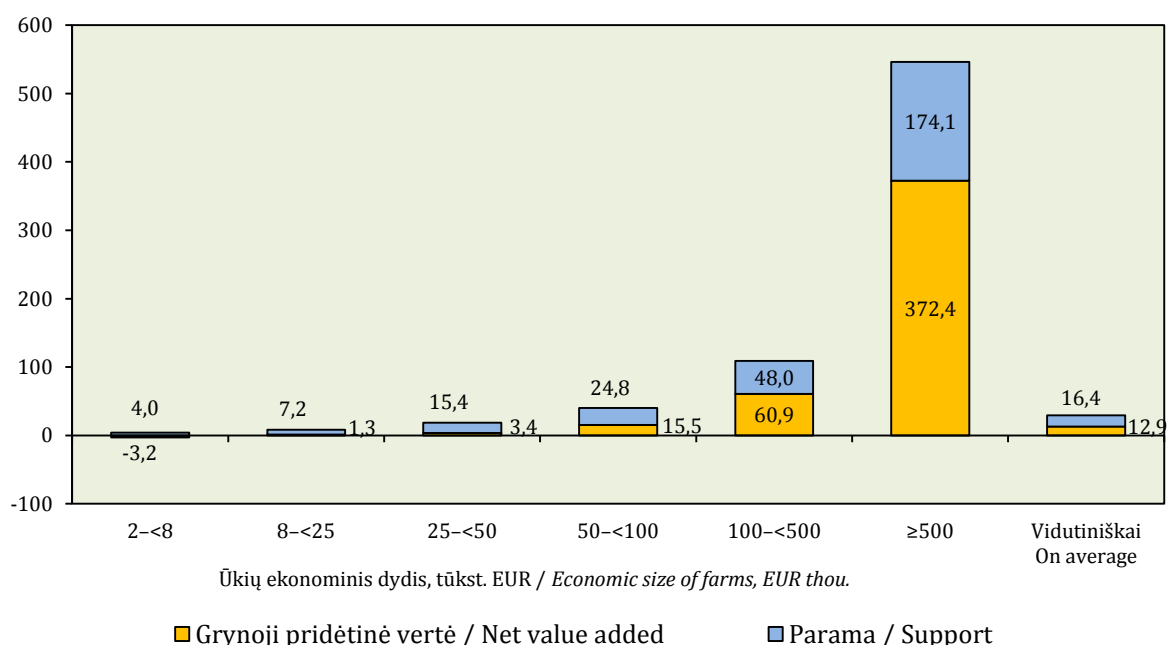
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. ES iš trečiųjų šalių importavo 27,9 mln. t javų, iš kurių daugiausia kukurūzų – 21,0 mln. t. Pagrindinės ES kukurūzų importuotojos 2018 m. buvo Ispanija, Nyderlandai, Italija ir Portugalija, atitinkamai jų importas kiekiškai išraiška sudarė 31,9 proc., 19,3 proc., 8,8 proc. ir 7,9 proc. viso kukurūzų importo. Pagrindinės šalys eksportuotojos į ES buvo Ukraina (61,4 proc.), Brazilija (21,1 proc.) ir Kanada (7,4 proc.).

Valstybės parama ir pagrindiniai ūkių ekonominiai rodikliai. 2018 m. už javų ir rapsų pasėlius mokėtos pagrindinės tiesioginės išmokos (63,14 EUR/ha), kurios skirtos pareiškėjams už ŽŪN plotus, neatsižvelgiant į augalų rūšį. Javų ir rapsų augintojai papildomai galėjo gauti išmoką už pirmuosius 30 ha ŽŪN – 57,88 EUR/ha ir 49,84 EUR/ha žalinimo išmoką. Jei javų rapsų augintojas – jaunas ūkininkas (iki 40 m. amžiaus), kuris savo valdą įregistravęs ne anksčiau kaip prieš 5 m., buvo skiriama 47,92 EUR/ha išmoka. Valstybė nuo 2015 m. ūkininkams pradėjo mokėti susietąsias išmokas už baltyminius augalus, kurios 2018 m. buvo 50,14 EUR/ha, o nuo 2017 m. pradėtos mokėti 14,21 EUR/ha susietosios išmokos už sertifikuota sėkla apsetus javų plotus. Už pasėlių plotus, kuriuose įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, buvo skiriama išmoka už: javus – 238,0 EUR/ha, javus pašarams – 247,0 EUR/ha, javus, daugiametes žoles sėklai – 298,0 EUR/ha. Lietuvos ūkiams, dėl sausros 2018 m. patyrusiems nuostolį, skirta 8,5 mln. EUR kompensacija.

ES ŪADT respondentinių Lietuvos ūkių duomenimis, 2017 m. javų, rapsų ūkiuose gautos produkcijos vertė siekė 71947 EUR, 19,7 proc. daugiau nei 2016 m., o palyginti su ES javų, rapsų ūkiuose gauta produkcija – 9,8 proc. daugiau. Lietuvos javų, rapsų ūkiuose 2017 m. bendrosios produkcijos vienam naudojamų žemės naudmenų hektarui teko 748,0 EUR, palyginti su Danijos javų, rapsų ūkių atitinkamu rodikliu, pagal kurį jie ES yra lyderiai, 3,1 karto mažiau.

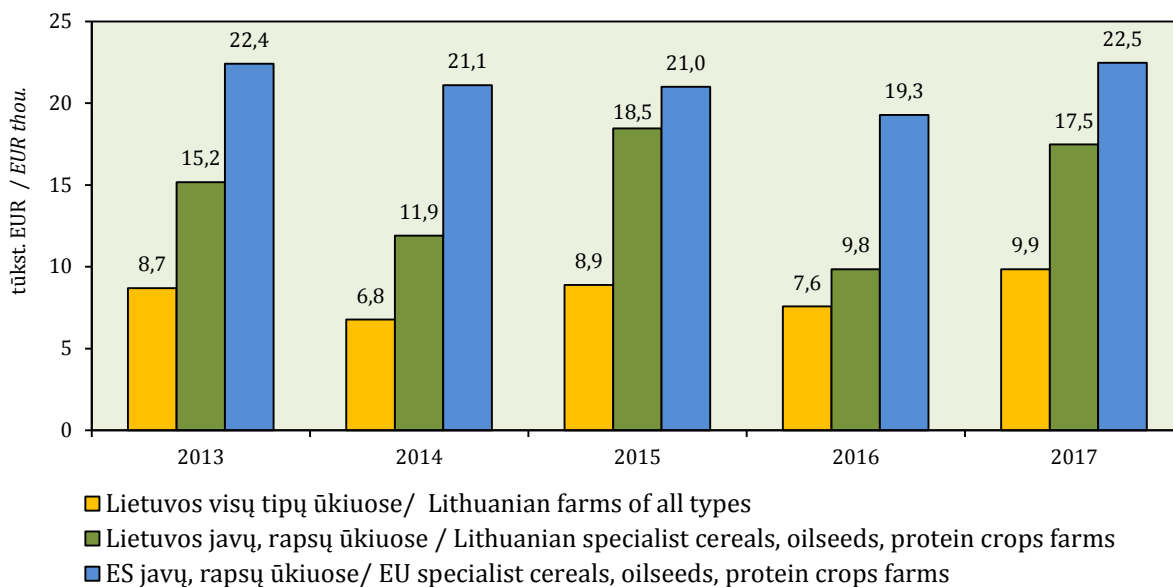
Lietuvos javų, rapsų ūkiuose 2017 m. grynosios pridėtinės vertės vidutiniškai ūkyje buvo sukurta 29228 EUR. Paramos ūkiui, išskyrus investicijoms, dalis vidutiniškai siekė 55,9 proc. šios vertės, atitinkamai ES – 61,4 proc. Pagal ekonominio dydžio klases, javų, rapsų ūkiuose sukuriama pridėtinė vertė didėja, didėjant ūkiui, todėl didžiausiuose ūkiuose paramos, išskyrus investicijoms, dalis buvo mažiausia – 31,9 proc. (2.10 pav.).

2.10 pav. Grynoji pridėtinė vertė (be paramos) ir parama (išskyrus investicijoms) Lietuvos javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases 2017 m., tūkst. EUR
Fig. 2.10. Farm net value added (excl. support) and support (excl. on investment) on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania in 2017, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2017 m. Lietuvos javų ir rapsų ūkiuose vidutinė ūkio grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, sudarė 17473 EUR – 1,8 karto didesnė nei vidutiniškai visų tipų ūkiuose, tačiau 22,2 proc. mažesnė nei ES vidutiniškai javų, rapsų ūkiuose (2.11 pav.).

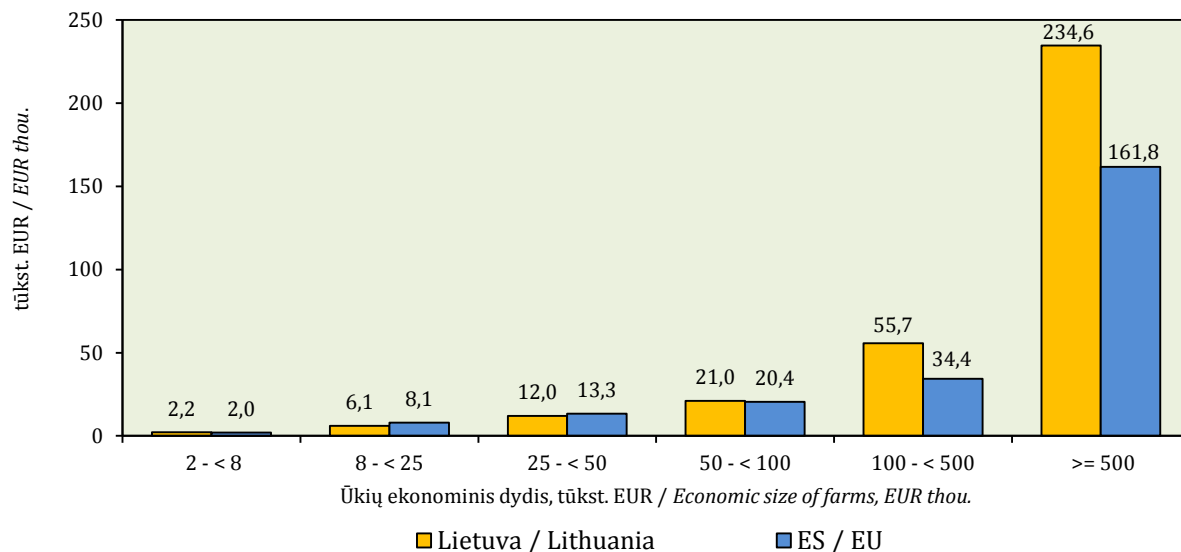
2.11 pav. Ūkių grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvoje ir ES vidutiniškai 2013–2017 m., tūkst. EUR

Fig. 2.11. Farm net value added per annual work unit in Lithuania and EU in 2013–2017, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

Lietuvos javų, rapsų grynosios ūkio pajamos, tenkančios vienam šeimos SD, 2017 m. sudarė 18895,9 EUR – 2,2 karto daugiau nei 2016 m. ir 1,9 karto daugiau nei vidutiniškai visuose Lietuvos ūkiuose. Šios pajamos, palyginti su vidutinėmis ES javų, rapsų ūkiuose, buvo 19,3 proc. didesnės. Tam įtakos turėjo mažesnės Lietuvoje nei vidutiniškai ES išorinių veiksmų išlaidos (nuomos, darbo užmokesčio samdomiems darbuotojams, palūkanos). Atsižvelgiant į javų, rapsų ekonominį ūkio dydį, vidutiniškai 2013–2017 m. laikotarpiu Lietuvos javų, rapsų ūkių grynosios pajamos nežymiai skyrėsi nuo vidutiniškai ES javų, rapsų ūkių iki 100 tūkst. EUR dydžio grupėse, o nuo 100 iki 500 tūkst. EUR ir didesniuose ūkių nei 500 tūkst. EUR buvo aukštesnės atitinkamai 62,0 proc. ir 45,0 proc. (2.12 pav.). Vertinant javų, rapsų ūkiuose gaunamas grynąsias pajamas, tenkančias vienam šeimos SD, su pajamomis kituose sektoriuose, t. y. su vidutiniu darbo užmokesčiu šalyje, jos vidutiniškai 2013–2017 m. laikotarpiu buvo mažesnės iki 25 tūkst. ekonominio dydžio ūkiuose.

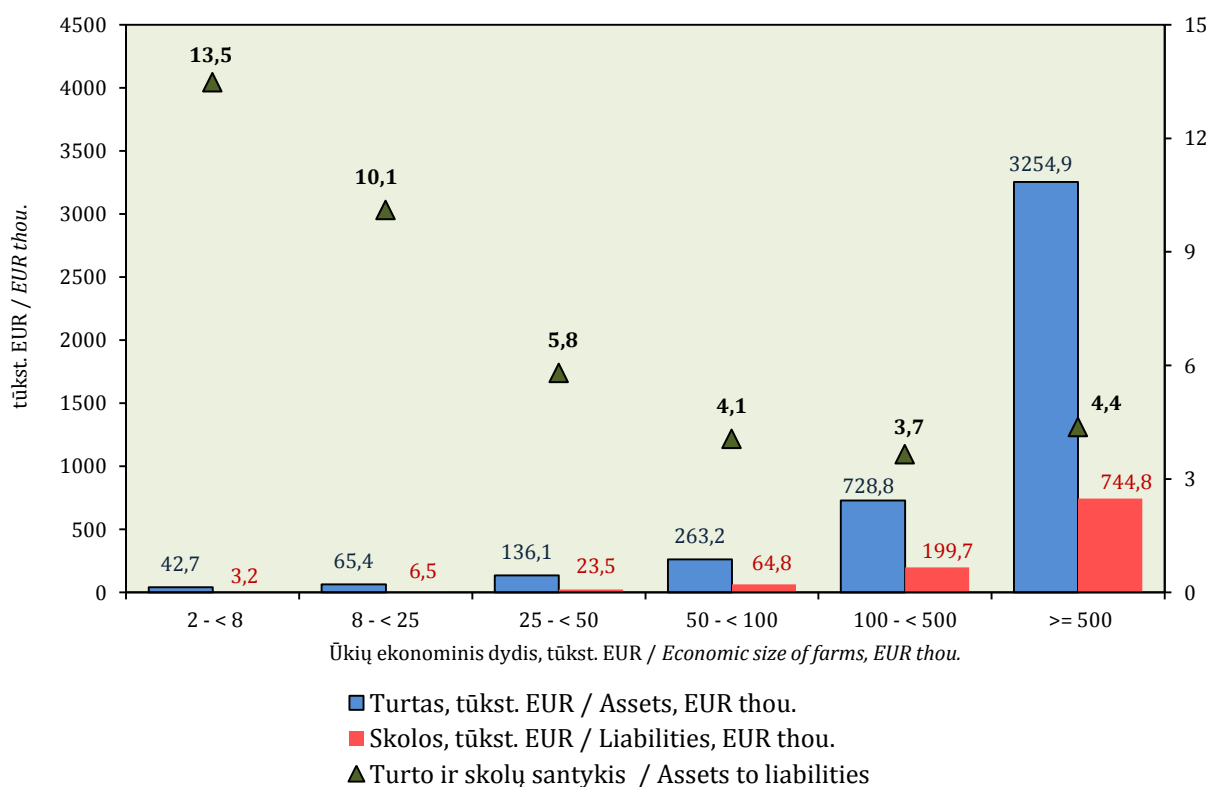
Lietuvos javų, rapsų ūkiuose vidutiniškai per 203,5 tūkst. EUR – 2,0 kartus mažiau nei ES vidutiniškai javų, rapsų ūkiuose. Javų, rapsų ūkių per minėtą laikotarpį 4,5 EUR viso turto teko vienam skolos EUR, ES vidutiniškai – 7,1 EUR (2.13 pav.). Javų, rapsų ūkiuose viso turto ir skolų santykio reikšmė didžiausia mažiausiose ūkių dydžio klasėse – tai rodo jų patiriamą mažesnę finansinę riziką.

2.12 pav. Grynosios pajamos, tekusios šeimos sąlyginiam darbuotojui, javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases Lietuvoje ir ES vidutiniškai 2013–2017 m., tūkst. EUR

Fig. 2.12. Family farm income per family annual work unit on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania and EU on average over 2013–2017, EUR thou.

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2.13 pav. Visas turtas ir visos skolos Lietuvos javų, rapsų ūkiuose pagal ekonominio dydžio klases vidutiniškai 2013–2017 m.

Fig. 2.13. Total assets and total liabilities on specialist cereals, oilseeds, protein crops farms by economic size class in Lithuania on average over 2013–2017

Šaltinis: ES ŪADT duomenys.

2017 m. javų, rapsų ūkiuose žemės, sodų ir kvotų vertės dalis sudarė 31,1 proc. viso turto, palyginti su 2013 m., ši dalis padidėjo 9,4 proc. punkto. Žemės ūkio technikos dalis sudarė 27,2 proc. viso turto, palyginti su 2013 m., ši dalis sumažėjo 9,2 proc. punkto.

Apibendrinant javų, rapsų ūkių ekonominę analizę, galima teigti, kad šie ūkiai pagal gaunamą iš hektaro produkciją atsilieka nuo ES lyderių, ir šiuose ūkiuose sukuriama mažiau nei ES gryniosios pridėtinės vertės. Didėjant javų, rapsų ūkiui pagal ekonominį dydį, didėja jo sukuriama grynoji pridėtinė vertė. Šių ūkių gyvybingumas mažiau priklausomas nuo gaunamos paramos. Javų, rapsų nuo 100 tūkst. ekonominio dydžio ūkių gryniosios pajamos, tenkančios šeimos sąlyginiam darbuotojui, žymiai aukštesnės nei atitinkamų ES ūkių, o ūkiuose iki 25 tūkst. ekonominio dydžio šios pajamos nesiekė vidutinio darbo užmokesčio šalyje.

3.2. Pienas

3.2. *Milk*

Pieno gamybos dalis bendrojoje Lietuvos žemės ūkio produkcijoje 2014–2017 m. nuolat traukėsi: nuo 16,3 proc. 2014 m. iki 14,1 proc. 2017 m. Pieno gamybos dalis bendrojoje žemės ūkio produkcijoje mažėjo tiek dėl pieno gamybos apimčių kritimo, tiek dėl supirkimo kainų sumažėjimo, ypač 2015–2016 m. Prekinė pieno gamyba, iki 2015 m. augusi, nuo 2016 m. iki 2018 m. taip pat kasmet mažėjo. Žalio pieno supirkimas 2018 m., palyginti su 2015 m., sumažėjo 5,2 proc. Pieno perdirbimo pramonei trūkstant žaliavos, 2018 m. buvo importuotas visų laikų rekordinis žalio pieno kiekis – 448 tūkst. t. Tai sudarė 25,6 proc. pieno pramonės perdirbto pieno.

Lietuvos pieno perdirbimo pramonės pardavimai per 2014–2018 m. laikotarpį svyravo priklausomai nuo pasaulinių pieno produktų kainų. 2018 m., palyginti su 2014 m., jie tepadidėjo 0,6 proc. bei sudarė 966 mln. EUR. Didesnė pusė pagamintos produkcijos buvo realizuota užsienio rinkose, 2018 m. – 54 proc. Lietuvos pieno perdirbėjų pardavimai vidaus rinkoje per minėtą laikotarpį išaugo 11,6 proc., tačiau importui augant sparčiau, jų dalis bendroje pieno produktų vidaus rinkoje sumažėjo nuo 78,7 proc. 2014 m. iki 75,7 proc. 2018 m.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2018 m. primelžta 1515 tūkst. t pieno, iš jo 90 proc. supirkta perdirbti (2.18 lentelė). Pieno gamyba 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 3,5 proc., o palyginti su 2014 m., – 15,6 proc. Natūralaus pieno supirkimas per 2018 m. sumažėjo 2,7 proc., o per penkerius metus – 5,1 proc.

2.18 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.18. Milk yield and purchase in 2014–2018, thou. t

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Primelžta pieno <i>Milk yield</i>	1795,1	1738,5	1627,7	1570,7	1515,0	-15,6
Supirkta pieno / <i>Milk purchase</i>						
natūralaus riebumo <i>actual fat content</i>	1435,5	1438,0	1411,8	1401,5	1363,0*	-5,1
bazinių rodiklių** <i>basic indicators**</i>	1730,6	1738,6	1730,0	1719,4	1669,9	-3,5

* 4,17 % riebalų / *milk fat*, 3,33 % baltymų / *protein*.

** 3,4 % riebalų / *milk fat*, 3,0 % baltymų / *protein*.

Šaltiniai: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6; ŽŪIKVC duomenys.

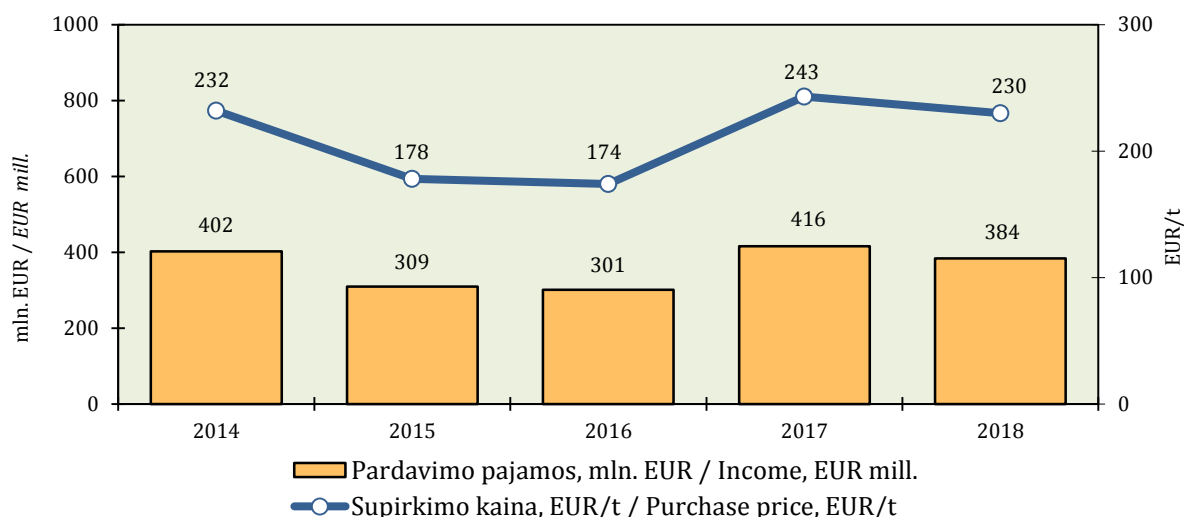
74,5 proc. pieno 2017 m. buvo pagaminta ūkininkų ir šeimos ūkiuose. Tačiau visu analizuojamu laikotarpiu didėjo ŽŪB ir įmonių dalis: 2014 m. ŽŪB ir įmonės pagamino 20,1 proc. pieno, o 2017 m. – 25,5 proc.

Lietuvoje superkamo žalio pieno perdirbimo įmonėms neužtenka, todėl dalis jo įvežama iš kitų šalių. Žalio pieno importas 2018 m. siekė 447,8 tūkst. t – 10,2 proc. daugiau nei 2017 m. Palyginti su 2014 m., 2018 m. žalio pieno importas padidėjo 6,2 proc. Žalias pienas importuojamas iš Latvijos (68,0 proc. importuoto pieno 2018 m.), Estijos (31,4 proc.) ir 0,6 proc. – iš Lenkijos. Vidutinė importuoto žalio pieno vienos tonos kaina 2018 m. buvo 313 EUR.

Per 2018 m. eksportuota 61,5 tūkst. t žalio pieno – 4,3 proc. daugiau nei 2017 m. ir 59,9 proc. mažiau nei 2014 m. Eksporto sumažėjimą lėmė padidėjusi žalio pieno paklausa vietinėje rinkoje. Daugiausia žalio pieno (87,3 proc.) 2018 m. buvo eksportuota į Lenkiją, kiti 12,7 proc. – į Latviją. Vidutinė eksportuoto žalio pieno kaina buvo 312 EUR/t. Žalio pieno užsienio prekybos balansas per visą laikotarpį buvo neigiamas. 2014 m. importas buvo 269,0 tūkst. t didesnis už eksportą, o 2018 m. – 386,3 tūkst. t.

2018 m., palyginti su 2014 m., pagerėjo pieno sudėties rodikliai: 2018 m. vidutinis supirkto pieno riebumas buvo 4,17 proc., baltymingumas – 3,33 proc., o 2014 m. riebumas siekė 4,14 proc., baltymingumas – 3,27 proc. ES veterinarijos ir higienos reikalavimus 2014 m. atitiko 97,5 proc. viso supirkto pieno, o 2018 m. – 96,5 proc.

Žalio pieno supirkimo kaina nuo 2014 m. pradžios iki 2016 m. vidurio mažėjo ir tik nuo 2016 m. antrojo pusmečio augo. 2017–2018 m. bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina svyravo. 2018 m. ji siekė 230 EUR/t (2.14 pav.). Palyginti su 2014 m., bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina sumažėjo 0,9 proc. Už natūralų žalią pieną 2018 m. buvo mokama vidutiniškai po 282 EUR/t.

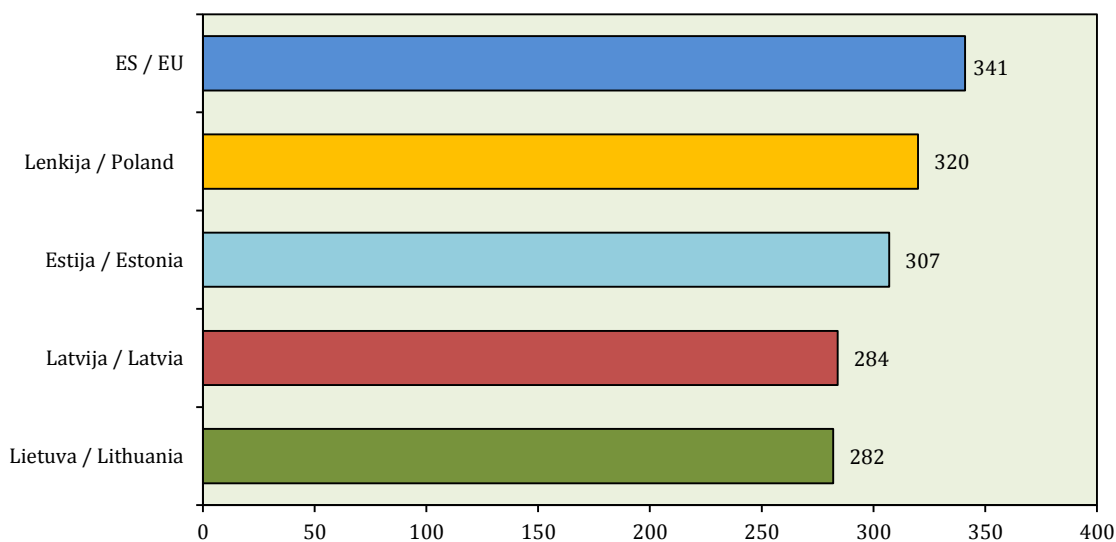

2.14 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2014–2018 m.

Fig. 2.14. Producer price of milk of basic indicators and income from sales in 2014–2018

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISSN 2029-3658; ŽŪIKVC duomenys.

Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau Lietuvoje jų svyravimo amplitudė buvo staigesnė ir gilesnė. Lietuvos natūralaus pieno supirkimo kaina apžvelgiamu laikotarpiu buvo žemiausia ES, išskyrus 2017 m., kai buvo aplenkta Portugalija, o 2018 m. žemiausios pieno supirkimo kainos vieta buvo pasidalyta su Latvija. Lietuvos natūralaus pieno supirkimo kaina siekė 282 EUR/t ir sudarė 82,7 proc. vidutinės supirkimo kainos ES (2.15 pav.).

2.15 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kaimyninėse ES šalyse 2018 m., EUR/t

Fig. 2.15. Producer price of milk (actual fat content) in Lithuania and in neighbouring EU countries in 2018, EUR/t

Šaltiniai: DG Agri ir Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Ūkių, laikančių karves, skaičius nuo 2014 iki 2018 m. pabaigos sumažėjo 24,1 tūkst., arba 40,0 proc. (2.19 lentelė). 2018 m. pieną supirkėjams pardavė 63,3 proc. karves laikančių ūkių. Likę primelžtą pieną pardavė tiesiogiai vartotojams arba buvo neprekiniai. Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkiausių tarp ES šalių. 2018 m. jam teko 7,1 karvės. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje: 2016 m. Rumunijoje vidutinis ūkis laikė 2,4, o Lietuvoje – 6,1 karvės. Tačiau pieno gamybos ūkiai Lietuvoje stambėja. 2018 m., palyginti su 2014 m., vidutinis pieno ūkis padidėjo 48,1 proc.

2.19 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2014 ir 2018 m. pabaigoje

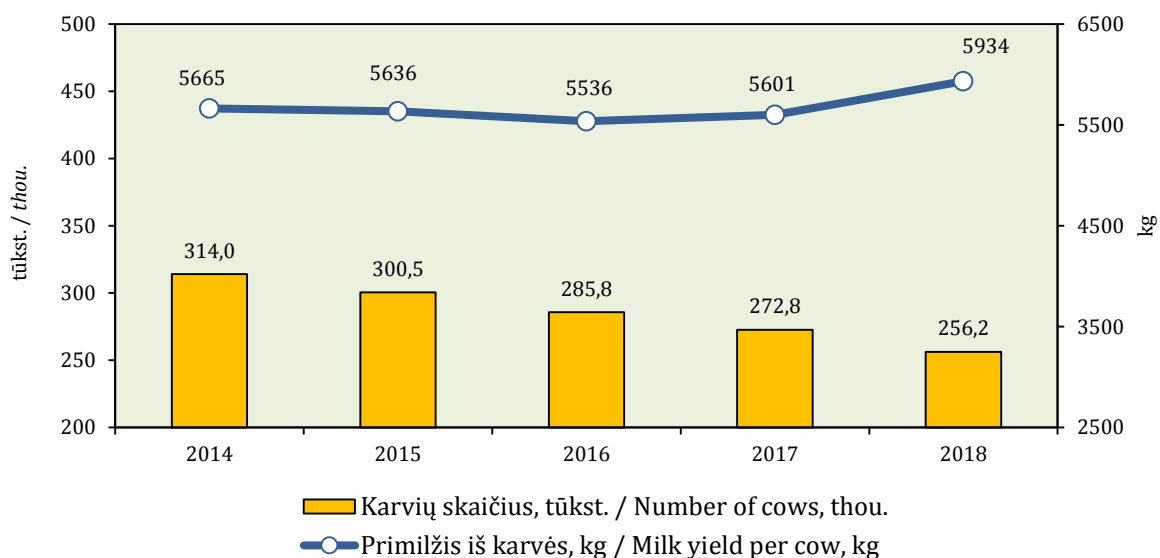
Table 2.19. Dairy farms by number of cows in 2014 and 2018 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	Ūkių skaičius <i>Number of farms</i>			Karvių skaičius, tūkst. <i>Number of cows, thou.</i>		
	2014	2018	pokytis / change 2018, palyginti su compared to 2014, %	2014	2018	pokytis / change 2018, palyginti su compared to 2014, %
1–2	40633	22630	-44,3	52,0	29,0	-44,2
3–9	14240	9039	-36,5	65,9	43,0	-34,7
10–19	2643	2041	-22,8	35,8	28,0	-21,8
20–29	1025	905	-11,7	24,5	21,7	-11,4
30–49	811	682	-15,9	30,8	25,8	-16,2
50–99	483	466	-3,5	33,0	31,5	-4,5
>=100	261	266	1,9	71,5	77,7	8,7
Iš viso / <i>Total</i>	60096	36029	-40,0	313,5	256,7	-18,1
Vidutiniškai ūkyje, vnt. <i>Average per farm, heads</i>	X	X	X	5,2	7,1	48,1

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Vidutinio pieno ūkio stambėjimas vyksta mažėjant smulkių ir vidutinių ūkių bei pamažu augant stambiausių ūkių skaičiui. Sparčiausiai mažėja 1–9 karvių laikytojų: jų 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 42,3 proc. Vis dėlto 2017 m. šio dydžio ūkiuose buvo tebelaikoma 28,0 proc. karvių bandos. Auga tik ūkių, laikančių 100 ir daugiau karvių, skaičius. Jų per penkmetį padaugėjo 5 ūkiais (1,9 proc.). 2018 m. minėti ūkiai laikė 30,3 proc. karvių bandos.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, melžiamų karvių skaičius nuo 2013 iki 2018 m. pabaigos sumažėjo 57,3 tūkst. (2.16 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį. Didžiausias metinis melžiamų karvių skaičiaus sumažėjimas analizuojamam laikotarpiu buvo 2018 m.: palyginti su 2017 m., jų buvo 16,6 tūkst. mažiau (6,1 proc.).

2.16 pav. Melžiamų karvių skaičius (metų pabaigoje) ir vidutinis primilžis iš karvės 2014–2018 m.

Fig. 2.16. Number of dairy cows (at the end of the year) and average milk yield per cow in 2014–2018
 Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Karvių produktyvumas Lietuvoje 2015 ir 2016 m. mažėjo. Tam įtakos turėjo dėl pasaulinės pieno krizės labai sumažėjusi pieno supirkimo kaina. Esant tokiai kainai, pieno gamintojai neturėjo lėšų išlaikyti ir didinti pieno primilžį. 2017 m., padidėjus pieno supirkimo kainai, karvių produktyvumas vėl ėmė augti. 2018 m. vidutinis karvių produktyvumas Lietuvoje buvo 5934 kg pieno iš karvės, palyginti su 2017 m., padidėjo 5,9 proc., o palyginti su 2014 m. – 4,7 proc. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2017–2018 kontrolės metais pasiekė 7618 kg – 1,5 proc. daugiau nei 2016–2017 ir 9,3 proc. daugiau nei 2013–2014 m. Šalyje 2017–2018 kontrolės metais buvo kontroliuojama 54,2 proc. visų melžiamų karvių – 8,2 proc. punkto daugiau nei 2013–2014 kontrolės metais.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja penkios pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“, AB Vilkyškių pieninė ir UAB „Marijampolės pieno konservai“. Pirmosios keturios įmonių grupės analizuojamu 2014–2018 m. laikotarpiu gavo 80–68 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. 2016 m. į pieno perdirbimo veiklą įsijungė dar viena žemės ūkio kooperatyvui „Pienas LT“ priklausanti įmonė, galinti per parą perdirbti 650 t pieno. Nuo 2017 m. ji pradėjo gaminti sausus aukštos pridėtinės vertės pieno produktus, skirtus išimtinai eksporto rinkoms. 2018 m. „Pienas LT“ gavo 5,4 proc. pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Likusios pieno perdirbimo įmonės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos 36 Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai apžvelgiamu laikotarpiu buvo įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus. 35 iš jų turėjo leidimus eksportuoti produkciją į ES šalis, 16 – į Rusiją, 16 – į Kiniją ir 9 – į Baltarusiją.

2014 m. po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika sudarė sąlygas didinti pieno produktų pardavimus (2.20 lentelė). Tačiau 2015 m., palyginti su 2014 m., sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa ir Rusijos paskelbtas maisto produktų

importo iš ES embargas pieno produktų pardavimus sumažino 21,4 proc. Pardavimai vėl ėmė augti 2016–2018 m., padidėjus pieno produktų paklausai. 2018 m., palyginti su 2017 m., pardavimai išaugo 0,1 proc., o palyginti su 2014 m. – 0,6 proc. Eksportas 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 7,2 proc.

2.20 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos pieno pramonės rodikliai 2014–2018 m.

Table 2.20. Key indicators of the milk processing industry in Lithuania in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	33	34	36	36	36
Parduota pieno produktų ir pieno produktų su augaliniais riebalais, mln. EUR <i>Sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, EUR mill.</i>	959,8	754,3	808,3	964,7	966,0
dalis nuo maisto pramonės produkcijos, proc. <i>share in total output of the food industry, %</i>	31	25	26	29	29
Pieno perdirbimo įmonių eksporto pajamos, mln. EUR <i>Export income of milk processing companies, EUR mill.</i>	558,5	379,3	400,0	532,5	518,1
dalis nuo pieno produktų ir pieno produktų su augaliniais riebalais pardavimo, proc. <i>share in total income from sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, %</i>	58	50	49	55	54

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2014–2015. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas. ISSN 2029-5960; Lietuvos statistikos departamento ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenys.

Pagrindinė Lietuvos pieno perdirbimo pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Per 2014–2018 m. laikotarpį pasikeitė sūrių gamybos struktūra: šviežių sūrių gamyba padidėjo 12,4 proc., o nelydytų (fermentinių) sūrių gamyba sumažėjo 14,0 proc. Tačiau bendras per šį laikotarpį pagamintų šių sūrių kiekis nepasikeitė. Labiausiai išaugo pieno konservų (89,5 proc.), o labiausiai sumažėjo sausų pieno produktų (22,7 proc.) gamyba (2.21 lentelė). 2018 m., palyginti su 2017 m., labiausiai išaugo pieno konservų gamyba (27,4 proc.), labiausiai sumažėjo sausų pieno ir išrūgų produktų gamyba (12,6 proc.).

2.21 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.21. Production of main dairy products in 2014–2018, thou. t

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su 2014, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	110,2	93,0	109,5	98,4	86,5	-21,5
Grietinė / Cream	61,7	68,9	63,1	70,6	84,1	36,3
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	37,8	37,8	37,3	36,4	40,0	5,8
Jogurtas / Yoghurt	19,5	18,2	17,3	15,6	16,6	-14,9
Grietinė ir jos mišiniai <i>Sour cream & mixes</i>	27,1	25,8	24,5	23,9	22,5	-17,0

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Varškė / Curd	24,1	20,4	21,3	21,1	21,4	-11,2
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	16,3	13,9	17,0	14,1	13,6	-16,6
Švieži sūriai / Fresh cheese	42,1	39,1	51,7	51,6	47,4	12,6
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	37,8	32,9	26,0	27,9	32,5	-14,0
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	49,3	47,7	55,3	43,6	38,1	-22,7
Valgomieji ledai, mln. l Ice cream, mill. l	30,8	28,2	37,7	35,1	42,5	38,0
Pieno konservai Canned dairy products	16,2	13,8	13,6	24,1	30,7	89,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui 2017 m., palyginti su 2014 m., padidėjo 5,1 proc. Pramoniniu būdu pagamintų atskirų pieno produktų suvartojimas 2014–2018 m. svyravo ir aukščiausias buvo 2018 m., išskyrus sviestą. Tam įtakos turėjo išaugusi mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia, apskaičiuota pagal pieno produktų kainas (2.22 lentelė). Perkamoji galia augo daugiausia dėl darbo užmokesčio padidėjimo. Pieno produktų mažmeninės kainos 2018 m. išaugo ir buvo aukštesnės arba tokios pačios, kaip ir 2017 m., tačiau palyginti su 2014 m., pastebimai išaugo gaminių iš pieno riebalų kainos, o kitų produktų kainos sumažėjo.

2.22 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai 2014–2018 m.

Table 2.22. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2014–2018

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	2018, palyginti su compared to 2014, %
Pieno ir pieno produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg Per capita consumption of milk and dairy products, kg						
Pienas ir pieno produktai, perskaičiuoti į pieną / Milk and dairy products (in terms of milk)	312	315	321	328
Sūris ir varškė* / Cheese*	17,3	18,9	20,2	20,7	20,8	20,2
Sviestas* / Butter*	3,0	3,4	4,1	4,4	4,1	36,7
Rauginto pieno produktai* Sour milk products*	28,8	28,1	31,5	32,0	32,0	11,1
Geriamasis pienas* / Drinking milk*	33,2	31,7	34,7	30,9	37,7	13,6

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	2018, palyginti su compared to 2014, %
<i>Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia Purchasing power of average monthly net wages and salaries</i>						
Sviestas, kg / Butter, kg	72	83	93	80	75	4,2
Grietinė, 30 proc. riebumo, kg Sour cream, 30 % fat content, kg	176	195	214	204	194	10,2
Varškė, 9 proc. riebumo, kg Curd, 9% fat content, kg	132	152	174	183	198	50,0
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l Milk, 2,5% fat content, l	675	757	833	904	986	46,1
<i>Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, EUR/kg Average retail price of milk and dairy products, EUR/kg</i>						
Sviestas / Butter	7,31	6,69	6,44	8,25	9,61	31,5
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l Milk, pasteurised, 2,5% fat content, EUR/l	0,78	0,73	0,72	0,73	0,73	-6,4
Grietinė, 30 proc. riebumo Sour cream, 30% fat content	3,00	2,84	2,81	3,23	3,72	24,0
Varškė, 9 proc. riebumo Curd, % fat content	3,98	3,64	3,44	3,60	3,64	-8,5

*Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / Own-produced and consumed products and direct sales excluded.

Šaltiniai: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6; Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bendra Lietuvos pieno produktų rinka didmeninėmis kainomis 2018 m. sudarė 592 mln. EUR. Palyginti su 2014 m., ji išaugo 16,1 proc. Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminta Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2014 m. importiniai pieno produktai sudarė 21,3 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žalio pieno importo), o 2018 m. – 24,3 proc.

2018 m. 99,7 proc. pieno produktų importuota iš kitų ES šalių. Tarp jų vyravo kaimyninės šalys: iš Lenkijos įvežta 53,9 proc. pieno produktų, iš Latvijos – 11,0 proc., iš Estijos – 7,6 proc., iš Vokietijos – 9,9 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyravo sūriai ir varškė (34,2 proc.), sviestas (15,2 proc.) bei ledai (13,6 proc.). 2018 m. iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną, bet be žalio pieno) įvežta už 144,1 mln. EUR, arba 8,4 proc. daugiau nei 2014 m. Lietuvos pieno produktų gamintojų parduodamos produkcijos vidaus rinkoje apimtys 2018 m. sudarė 447,9 mln. EUR, jos, palyginti su 2017 m., padidėjo 3,6 proc., o palyginti su 2014 m. – 11,6 proc.

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje 2014 m. pirmąjį pusmetį buvo stabilios, o antrąjį mažėjo. 2015 m. jos svyravo nedaug, 2016 m. pirmąjį pusmetį mažėjo, o nuo antrojo pusmečio iki 2017 m. pabaigos kilo. 2018 m. I ketvirtį Lietuvos gamintojų didmeninės kainos mažėjo, o vėliau buvo stabilios, tik gruodžio mėnesį vėl šoktelėjo. Per 2018 m. pieno produktų didmeninės kainos sumažėjo 2,0 proc., o 2018 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2013 m. gruodžiu,

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje išaugo 7,4 proc. Pagrindinė minėtų pokyčių priežastis – pasaulinių pieno produktų kainų svyravimai.

Pieno ir pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2014–2018 m. buvo teigiamas: 2014 m. eksportas 336,2 mln. EUR lenkė importą, o 2018 m. – 271,0 mln. EUR. Sumenkusį eksporto perviršį lėmė 4,1 proc. išaugęs pieno ir jo produktų importas bei 8,9 proc. sumažėjęs eksportas.

Pieno ir jo produktų eksportas mažėjo 2014–2015 m., 2016–2017 m. didėjo, o 2018 m. vėl sumažėjo. Pieno ir jo produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) 2018 m. eksportuota už 555,2 mln. EUR. Didžiausią eksporto dalį sudarė sūris ir varškė – 34,4 proc. viso eksporto, 29,6 proc. – nekoncentruotas pienas ir grietinėlė, 13,9 proc. – koncentruotas pienas ir grietinėlė. Išvežtas žalio pieno kiekis sudarė 3,5 proc. viso pieno ir jo produktų eksporto. 2018 m., palyginti su 2014 m., pastebimai keitėsi pieno ir jo produktų eksporto struktūra. Atskirų pieno ir jo produktų grupių eksporto pokyčiai tiek didėjimo, tiek mažėjimo kryptimis buvo ženklūs. Iš sustambintų nomenklatūrinių pieno ir jo produktų grupių (4 skaičių) labiausiai išaugo ledų (58,9 proc.) bei nekoncentruoto pieno ir grietinėlės (17,5 proc.) eksportas, o labiausiai sumažėjo fermentuoto arba rauginto pieno ir grietinėlės (44,3 proc.) bei koncentruoto pieno ir grietinėlės (17,1 proc.) eksportas. Žymūs struktūriniai pokyčiai vyko ir šių grupių viduje (2.23 lentelė).

2.23 lentelė. Pieno ir pieno produktų eksportas 2014–2018 m., mln. EUR

Table 2.23. Exports of milk and dairy products in 2014–2018, EUR mill.

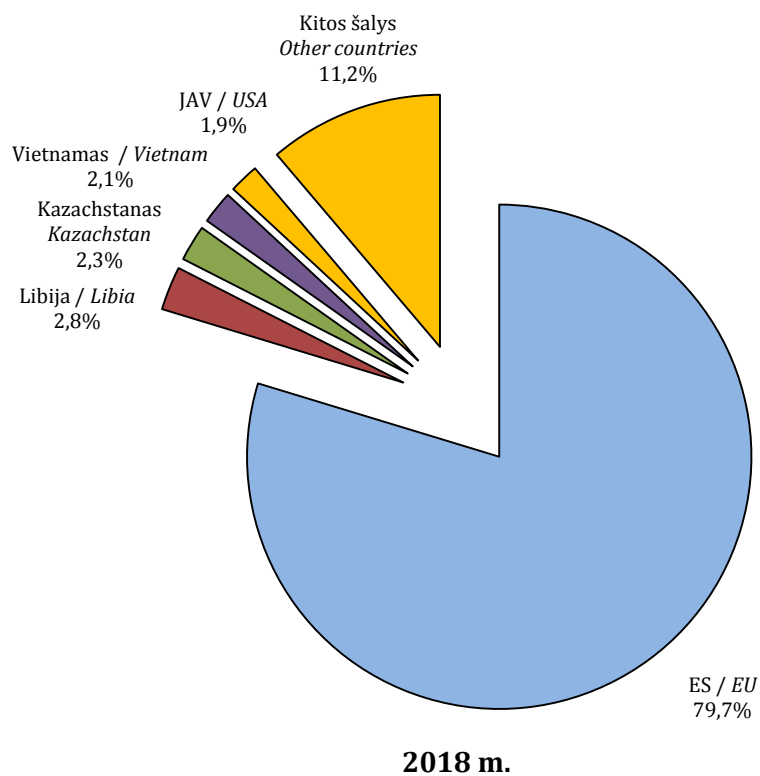
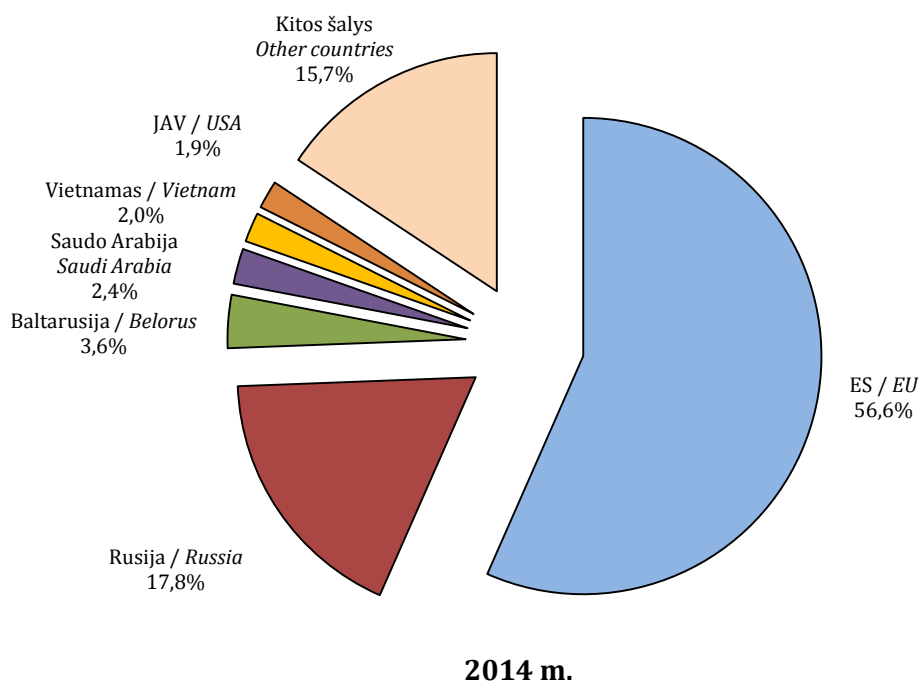
KN kodas CN code	Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė Milk & cream, not concentrated	140,1	113,4	118,5	184,4	164,6	17,5
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė Milk & cream, concentrated	93,0	40,7	32,8	41,5	77,1	-17,1
040210	Nugriebto pieno milteliai Skimmed milk powder	79,5	28,2	19,8	16,1	43,1	-45,8
040221	Nenugriebto pieno milteliai Whole milk powder	0,5	0,5	0,7	1,6	2,7	440,0
040291	Sutirštintas pienas be cukraus Condensed milk without sugar	3,2	3,3	4,9	16,8	23,0	618,8
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi Condensed milk with sugar	9,6	8,8	7,4	6,9	8,2	-14,6
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / Fermented or acidified milk & cream	16,7	8,3	9,7	8,2	9,3	-44,3
040310	Jogurtas / Yogurt	8,0	1,7	2,2	1,8	2,3	-71,3

KN kodas CN code	Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	31,8	20,9	22,0	42,1	36,8	15,7
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	31,0	21,8	34,2	25,0	26,6	-14,2
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	255,9	186,2	189,6	225,9	191,0	-25,4
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	121,3	104,9	110,6	136,2	118,9	-2,0
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	129,5	77,0	74,1	83,9	65,2	-49,7
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	26,3	27,3	30,1	34,2	41,8	58,9
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	14,4	8,9	8,5	11,2	8,0	-44,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys 2018 m. buvo ES valstybės. Į jas išvežta 80 proc. pieno ir jo produktų. Išvežtų į ES šalis pieno ir jo produktų dalis 2018 m., palyginti su 2014 m., padidėjo 23 proc. punktais. Iš bendro į ES eksportuotų pieno ir jo produktų kiekio vertine išraiška 2018 m. į Lenkiją išvežta 32,5 proc. (vyraujantys produktai – nekoncentruotas pienas ir grietinėlė), į Italiją – 20,5 proc. (vyraujantys produktai – sūriai ir varškė), į Vokietiją ir Latviją – šiek tiek daugiau kaip po 11 proc. pieno ir jo produktų. Tarp trečiųjų šalių šiek tiek didesnė pieno produktų dalis buvo išvežta į Libiją (2,8 proc.) ir Kazachstaną (2,3 proc.). Dėl 2014 m. rugpjūtį paskelbto maisto produktų importo į Rusiją embargo eksportuotų pieno ir jo produktų dalis į šią šalį pastebimai sumažėjo: nuo 18 proc. 2014 m. iki 0,7 proc. 2018 m. (2.17 pav.). Ieškant naujų rinkų anksčiau į Rusiją eksportuotiems gaminiams, daugiau pieno produktų pradėta vežti ir į anksčiau labai nedidelę dalį turėjusias šalis bei į naujas rinkas.

Eksportuotų pieno produktų kainos nuo 2014 m. pradžios mažėjo ir ėmė kilti tik 2016 m. viduryje bei kilo iki metų pabaigos. 2017–2018 m. eigoje eksporto kainos svyravo, tačiau mažiau nei 2014–2016 m. 2018 m. gruodį, palyginti su 2013 m. gruodžiu, eksportuotų pieno ir jo produktų kainos sumažėjo 7,3 proc.

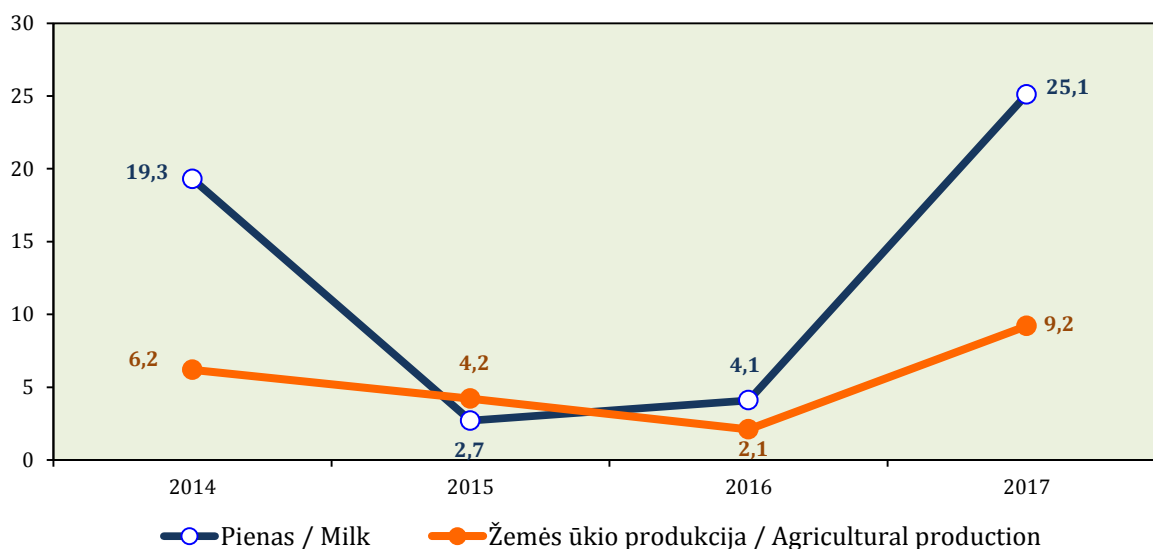
2.17 pav. Pieno ir pieno produktų eksporto struktūra pagal šalis 2014 ir 2018 m.

Fig. 2.17. Structure of the export of milk and dairy products by country in 2014 and 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Ekonominiai rodikliai. ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už piena, grynasis nuostolingumas (grynasis pelnas ir parama, įskaitant PVM atskaitą, tekusieji 1 EUR pardavimo pajamų iš žemės ūkio veiklos, įskaitant paramą ir PVM atskaitą) 2014 m. buvo 5,2 proc., o be paramos – 46,9 proc. 2017 m. grynasis pelningumas, įskaitant paramą, siekė 4,0 proc., be paramos buvo 32,7 proc. nuostolio.

Pieno gamyba buvo viena iš pelningesnių ūkio šakų ŽŪB bei įmonėse 2014 m. (2.18 pav.). Realizuoto pieno pelningumas 2014 m. buvo 13,1 proc. punkto didesnis nei vidutinis žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumas. 2015 m. vidutinis realizuotos žemės ūkio produkcijos pelningumas 1,5 proc. punkto viršijo pieno pelningumą, kuris siekė 2,7 proc., tačiau 2016 m. realizuoto pieno pelningumas vėl 2,0 proc. punktais, o 2017 m. – 15,9 proc. punkto pralenkė parduotos žemės ūkio produkcijos pelningumą. Pieno gamybos pelningumui didžiausios įtakos turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas.

2.18 pav. Parduoto pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas (be paramos) žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2014–2017 m., proc.

Fig. 2.18. Profitability (excl. support) of milk and total agricultural production sold in agricultural companies and enterprises in 2014–2017, per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2014 m. buvo 227 EUR/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2017 m. sumažėjo iki 219 EUR/t, t. y. 3,5 proc. Natūralaus pieno savikaina 2017 m. buvo 268 EUR/t.

Vertybinių popierių biržos „Nasdaq Baltic“ sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių (AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“ ir AB „Vilkyškių pieninė“) veikla 2014–2018 m. vidutiniškai buvo pelninga (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Keturių didžiausių pieno perdirbimo įmonių grupių vidutinis grynasis pelningumas 2014–2018 m., proc.*Table 2.24. Net profitability of four major groups of milk processing enterprises in 2014–2018, per cent*

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018
Grynasis pelningumas <i>Net profitability</i>	1,4	2,3	5,6	2,6	2,1

Šaltinis: Vertybinių popierių biržos NasdaqBaltic duomenys.

2014 m. perdirbimo įmonių pelningumas buvo sumažėjęs dėl kritusių eksportuotų pieno produktų kainų ir rugpjūčio mėnesį Rusijos paskelbto maisto produktų importo embargo. 2015 m. pastebimai sumažintos pieno supirkimo kainos padėjo perdirbimo įmonėms gauti didesnę pelną, nors pasaulinės pieno produktų kainos toliau mažėjo, o Rusijos embargas nebuvo atšauktas. 2016 m., palyginti su 2015 m., perdirbimo įmonių pelningumas išaugo daugiau nei du kartus, nes nuo metų vidurio spurtavo pieno produktų kainos, o žalio pieno supirkimo kainos pastebimiau pakeltos tik nuo trečiojo metų ketvirčio. Nors pieno produktų kainos buvo aukštesnės nei 2016 m., 2017–2018 m. dėl išaugusios žalio pieno kainos perdirbimo įmonių pelningumas sumažėjo. Tais metais po vieną iš įmonių grupių patyrė nuostolį: 2017 m. – AB „Pieno žvaigždės“, 2018 m. – AB „Vilkyškių pieninė“.

3.3. Mėsa*3.3. Meat*

Tyrimai rodo, kad Nacionalinei 2014–2020 m. gyvulininkystės sektoriaus plėtros programai skirtos finansinės lėšos yra nepakankamos tikslams įgyvendinti. Ūkinių gyvūnų skaičius per 5 m. beveik nesikeitė, o galvijų ir kiaulių net mažėjo. Geriausiai šio sektoriaus atsilikimą iliustruoja atotrūkis tarp augalininkystės ir gyvulininkystės. Pagal bendrosios produkcijos vertę 2014 m. tarp minėtų sektorių buvo 46 proc. atotrūkis, o 2017 m. šis atotrūkis dar didesnis – 63 proc. Didžiausios pieno ir kiaulininkystės sektorių problemos nesprenžiamos, o kiaulininkystė nesugeba aprūpinti Lietuvos gyventojų savos gamybos kiauliena. Optimizmo teikia tik mėsinių galvijų ir avių skaičiaus didėjimas, tačiau jų mėsa tarp Lietuvos vartotojų nėra populiari.

Jau 5 m. šalyje afrikinis kiaulių maras palaipsniui naikina auginamas kiaules. Maro židiniai plečiasi ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse. Sveikų kiaulių praradimai mažina kiaulienos pasiūlą bei didina kitos mėsos vartojimą. Tačiau kiauliena išlieka pagrindinė lietuvių vartojama mėsos rūšis. Nors per 2014–2018 m. laikotarpį mėsos produktų kainos ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje buvo gana stabilios, ateityje galima tikėtis šios mėsos kainų šuolių. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, pasaulinės mėsos eksporto kainos per 2014–2018 m. sumažėjo apie 10 proc. Lietuvoje per šį laikotarpį mėsos mažmeninės kainos beveik nesikeitė, o gyvulių supirkimo bei didmeninės kainos buvo mažesnės nei 2014 m. ES vartotojų kainų lygio skelbiami indeksai rodo, kad mėsos kainos Lietuvoje sudaro tik du trečdalius ES vidutinės mėsos kainos. Kasmet Lietuvoje augančios gyventojų pajamos šalyje sudaro galimybes įpirkti vis didesnę mėsos ir jos produktų kiekį.

Gyvulių ir paukščių auginimas. Per 2014–2018 m. mažėjo galvijų ir kiaulių skaičius, o paukščių ir avių – didėjo (2.25 lentelė). Mažos galvijų ir kiaulių supirkimo kainos neskaito didinti kiaulių ir galvijų skaičiaus, tačiau ūkininkai gerokai padidino mėsinių galvijų bandą. Per paskutinius 5 m. labiausiai mažėjo kiaulių banda. Prie to prisidėjo ne tik šalyje siautėjantis maras, bet ir konkurencija tarp vietinių kiaulienos gamintojų bei jos importuotojų.

2.25 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2014–2018 m. pabaigoje, tūkst.

Table 2.25. Number of livestock and poultry in 2014–2018 (at the end of the year), thou.

Gyvulių rūšis Kind of livestock	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Galvijai / Cattle	736,6	722,6	694,8	676,3	653,5	-11,3
iš jų mėsiniai of which beef cattle	140,4	152,7	167,8	177,3	179,6	27,9
Kiaulės / Pigs	714,2	687,8	663,9	611,9	572,0	-19,9
Paukščiai / Poultry	10218,4	9369,6	10098,9	10405,0	11836,3	15,8
Avys / Sheep	123,8	147,1	163,6	169,7	164,3	32,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Galvijai. Per 2014–2018 m. galvijų sumažėjo daugiau kaip 11 proc., bet 27,9 proc. padaugėjo mėsinių ir mišrūnų veislės galvijų. Metų pabaigoje jie sudarė ketvirtadalį visų galvijų skaičiaus.

ŽŪIKVC duomenimis, 2018 m. pabaigoje Lietuvoje galvijus augino 46 tūkst. ūkių, t. y. trečdaliu mažiau nei prieš penkerius metus (2.26 lentelė). Vidutinis ūkio dydis nėra didelis. Vienam ūkiui teko vidutiniškai 14 galvijų. Daugiausia galvijų laikė Šilalės (41,8 tūkst.), Šilutės (37,5 tūkst.) ir Kelmės (27 tūkst.) ūkininkai.

2.26 lentelė. Galvijų ūkių ir galvijų skaičius juose 2014 ir 2018 m. pabaigoje, tūkst.

Table 2.26. Numbers of cattle farms and cattle in 2014 and 2018 (at the end of the year), thou.

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. Number of cattle per farm, heads	2014		2018	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	33,0	46,8	20,0	28,2
3–5	17,3	64,8	10,0	37,9
6–10	9,5	72,4	6,2	47,7
11–20	5,5	78,2	4,0	58,2
21–30	1,9	47,3	1,6	41,1
31–50	1,7	65,6	1,7	65,4
51–100	1,4	94,9	1,4	99,2
101–150	0,4	51,2	0,5	55,9
>=151	0,5	210,0	0,5	224,6
Iš viso / Total	71,2	731,2	46,0	658,2
Vidutiniškai ūkyje, vnt. Average per farm, heads	X	10,3	X	14,3

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje per 2014–2018 m. laikotarpį ūkių, laikančių iki 5 galvijų, skaičius sumažėjo beveik 40 proc. Vidutiniškai vieno ūkio dydis per 5 m. išaugo 39 proc. Didėjo ūkių, kurie laikė daugiau kaip 50 galvijų, skaičius.

Didėjo mėsinų galvijų skaičius (2.27 lentelė). Per 2014–2018 m. laikotarpį grynaveislių mėsinų galvijų skaičius išaugo beveik 2 kartus. 2018 m. pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 179,6 tūkst. mėsinų galvijų, iš jų 45,5 tūkst. grynaveislių. Iš grynaveislių labiausiai paplitę limuzinų (9,9 tūkst.), angusų (8,4 tūkst.), aubrakų (6,4 tūkst.) ir šarolė (5,5 tūkst.) veislių galvijai. 15 proc. daugiau buvo auginama mišrūnų veislės galvijų.

2.27 lentelė. Mėsinų galvijų ir mišrūnų skaičius 2014–2018 m. pabaigoje, vnt.

Table 2.27. Numbers of beef cattle and crossbreds in 2014–2018 (at the end of the year), heads

Galvijų rūšys Kind of cattle	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Grynaveisliai: Purebreds:	23939	29264	35901	41539	45502	90,1
telyčios / heifers	8886	11303	14095	15578	17020	91,5
karvės / cows	8126	9656	11751	14462	16509	103,2
buliai / bulls	6927	8305	10055	11499	11973	72,8
Mišrūnai: Crossbreds:	116481	123427	131904	135724	134068	15,1
telyčios / heifers	45231	47438	50669	52260	51231	13,3
karvės / cows	27066	30417	33743	35860	37690	39,3
buliai / bulls	44184	45572	47492	47604	45147	2,2
Iš viso / Total	140420	152691	167805	177263	179570	27,9

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Kiaulės. 2018 m. pabaigoje Lietuvoje 13,2 tūkst. augintojų laikė 566,3 tūkst. kiaulių, iš jų 45,0 tūkst. veislinių paršavedžių (2.28 ir 2.29 lentelės). Per 2014–2018 m. laikotarpį kiaulių skaičius sumažėjo beveik 20 proc. Kiaulių augintojai 2018 m. užaugino apie 1,1 mln. kiaulių, iš kurių 190 tūkst. eksportavo, o 900 tūkst. suvartojo vidaus rinkoje. Nuo 2014 m. pradžios į Lietuvą atkeliavęs afrikinis kiaulių maras nebuvo nugalėtas ir 2018 m. išplito iki Vidurio Lietuvos. Su šia liga susiję apribojimai turėjo įtakos kiaulių auginimui bei supirkimo kainoms. Du trečdaliai kiaulių auginami ŽŪB ir įmonėse. Per paskutinius 3 m. kiaulių skaičius mažuose ūkiuose (iki 10 kiaulių) sumažėjo beveik dvigubai.

2.28 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2014 m. ir 2018 m. pabaigoje, tūkst. vnt.
 Table 2.28. Number of pigs by their group in 2014 and 2018 (at the end of the year), thou. heads

Kiaulių grupės / Groups of pigs	2014	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	714,2	572,0	-19,9
paršeliai, iki 20 kg / piglets, < 20 kg	124,5	113,4	-8,9
paršeliai, 20–50 kg / piglets, 20–<50 kg	192,7	151,6	-21,3
penimos kiaulės, 50–<80 kg pigs for fattening, 50–<80 kg	160,5	122,2	-23,9
penimos kiaulės, 80–<110 kg pigs for fattening, 80 –<110 kg	118,3	107,8	-8,9
penimos kiaulės, daugiau kaip 110 kg pigs for fattening, ≥ 110 kg	61,0	31,4	-48,5
veislinės paršavedės / breeding sows	56,4	45,0	-20,2
kuiliai / boars	0,8	0,6	-25,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2.29 lentelė. Kiaulių ūkių ir kiaulių skaičius bei jų struktūra 2018 m. pabaigoje
 Table 2.29. Numbers of pig farms and pigs and their structures in 2018 (at the end of the year)

Kiaulių skaičius ūkyje Number of pigs per farm	Skaičius, vnt. / Number of		Struktūra / Structure, %	
	ūkių farms	kiaulių pigs	ūkių farms	kiaulių pigs
1–10	12808	39388	97,3	7,0
11–100	292	6488	2,2	1,1
101–500	16	4065	0,1	0,7
501–1000	6	3930	0,1	0,7
>1000	36	512447	0,3	90,5
Iš viso / Total	13158	566318	100,0	100,0
Vidutiniškai ūkyje, vnt. Average per farm, heads	X	43,0	X	X

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Avys. Per 2014–2018 m. laikotarpį avių skaičius išaugo trečdaliu. ŽŪIKVC duomenimis, 2018 m. pabaigoje 10,5 tūkst. ūkiuose buvo auginama 163,1 tūkst. avių (2.30 lentelė), vidutiniškai po 16 avių ūkyje. Ožkų skaičius, lyginant su avimis, buvo nežymus bei mažai kintantis. 2018 m. pabaigoje 4 tūkst. ūkių buvo laikoma apie 14 tūkst. ožkų, vidutiniškai po 3,5 ožkos ūkyje.

2.30 lentelė. Avių ūkių ir avių skaičius 2014 ir 2018 m. pabaigoje, vnt.

Table 2.30. Numbers of sheep farms and sheep in 2014 and 2018 (at the end of the year), heads

Avių skaičius ūkyje <i>Number of sheep per farm</i>	2014		2018	
	ūkiai / farms	avys / sheep	ūkiai / farms	avys / sheep
1-2	2280	3445	2333	3536
3-5	2191	8465	2362	9188
6-10	1711	13101	2109	16262
11-20	1363	19916	1774	26044
21-30	543	13512	778	19320
31-50	431	16750	583	22362
51-100	246	16976	363	25252
101-150	62	7570	75	9164
>=151	58	24083	102	32005
Iš viso / Total	8885	123818	10479	163133
Vidutiniškai ūkyje <i>Average per farm</i>	X	14	X	16

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per 2018 m. paskersta 81,7 tūkst. avių, iš jų 91 proc. – namų skerdyklose. Daugiausia avių augina Alytaus (10,7 tūkst.), Anykščių (8,1 tūkst.), Molėtų (8,0 tūkst.) ir Vilniaus (7,7 tūkst.) rajonų ūkininkai (2018 m.).

Paukščiai. 2018 m. pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 11836,3 tūkst. paukščių, iš kurių 98 proc. buvo vištos (2.31 lentelė). Trečdalį vištų sudarė dedeklės. Per 5 m. laikotarpį vištų skaičius išaugo 14,6 proc., o kalakutų – daugiau kaip dvigubai (2,6 karto).

2.31 lentelė. Paukščių skaičius 2014 ir 2018 m. pabaigoje, tūkst. vnt.

Table 2.31. Number of poultry in 2014 and 2018 (at the end of the year), thou. heads

Paukščių rūšis / Poultry by kind	2014	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Vištos, iš viso / Hens, total	10093,1	11562,1	14,6
iš jų dedeklės / of which laying hens	3386,8	3655,3	7,9
Žąsų / Geese	10,1	11,1	9,9
Antys / Ducks	18,7	16,0	-18,9
Kalakutai / Turkeys	85,5	225,1	2,6*
Kiti paukščiai / Other	10,9	22,1	2,0*
Iš viso / Total	10218,4	11836,3	15,8

* Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per 2018 m. paskersta 57,8 mln. paukščių, iš jų 56,8 mln. vištų (98 proc.). Daugiausia paukščių auginama Vilniaus ir Kauno apskričių paukštynai.

Mėsos gamyba. LAEI tyrimų duomenimis, 2018 m. visuose ūkiuose pagaminta 267,8 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenų. Lyginant su 2014 m., mėsos gamyba išaugo 5,8 proc. (2.32 lentelė). Didžiausi pokyčiai – paukštienos ir avienos gamyboje.

2.32 lentelė. Mėsos (skerdenos) gamyba 2014–2018 m., tūkst. t

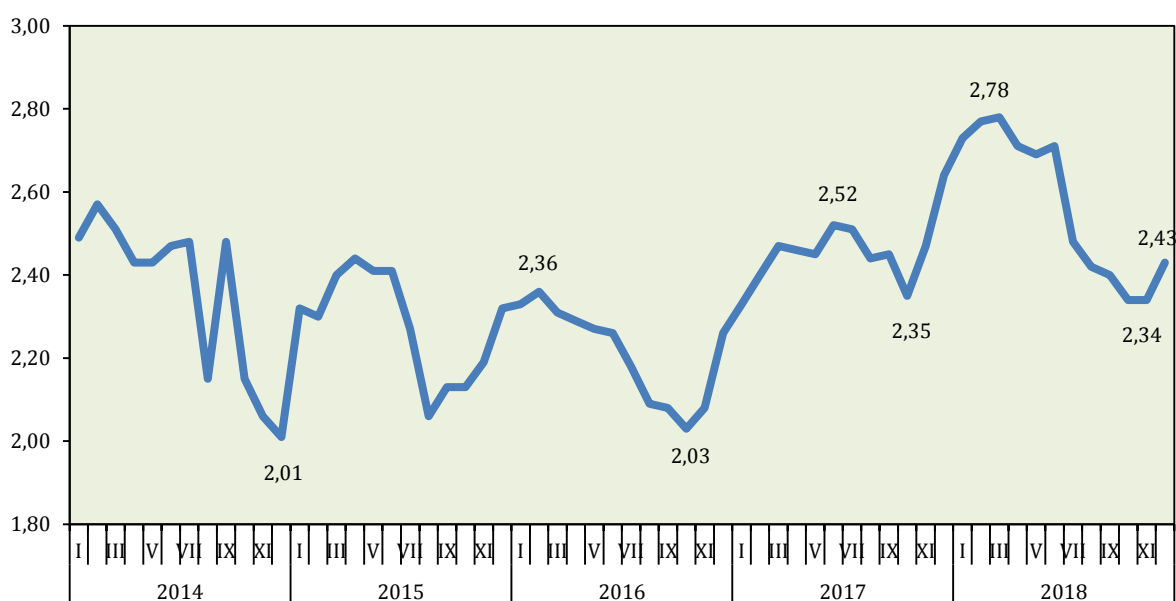
Table 2.32. Meat production (carcasses) in 2014–2018, thou. t

Mėsos rūšys / Meat by kind	2014	2015	2016	2017	2018*	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Mėsa, iš viso / Meat, total	253,0	270,1	254,9	274,4	275,8	9,0
iš jos: / of which:						
kiauliena / pig meat	99,5	99,1	86,3	83,8	84,4	-15,2
paukštiena / poultry meat	104,0	115,4	115,5	139,0	140,1	34,7
galvijiena / beef	48,1	53,9	51,2	49,8	49,5	2,9
aviena / sheep meat	0,8	1,1	1,3	1,4	1,3	62,5

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6.

2018 m. buvo supirkta 296,4 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), beveik tiek pat, kaip ir 2017 m. Per 2014–2017 m. laikotarpį galvijų supirkimo kaina nedidėjo (2.19 pav.), o 2018 m. I pusmetį buvo didžiausia.

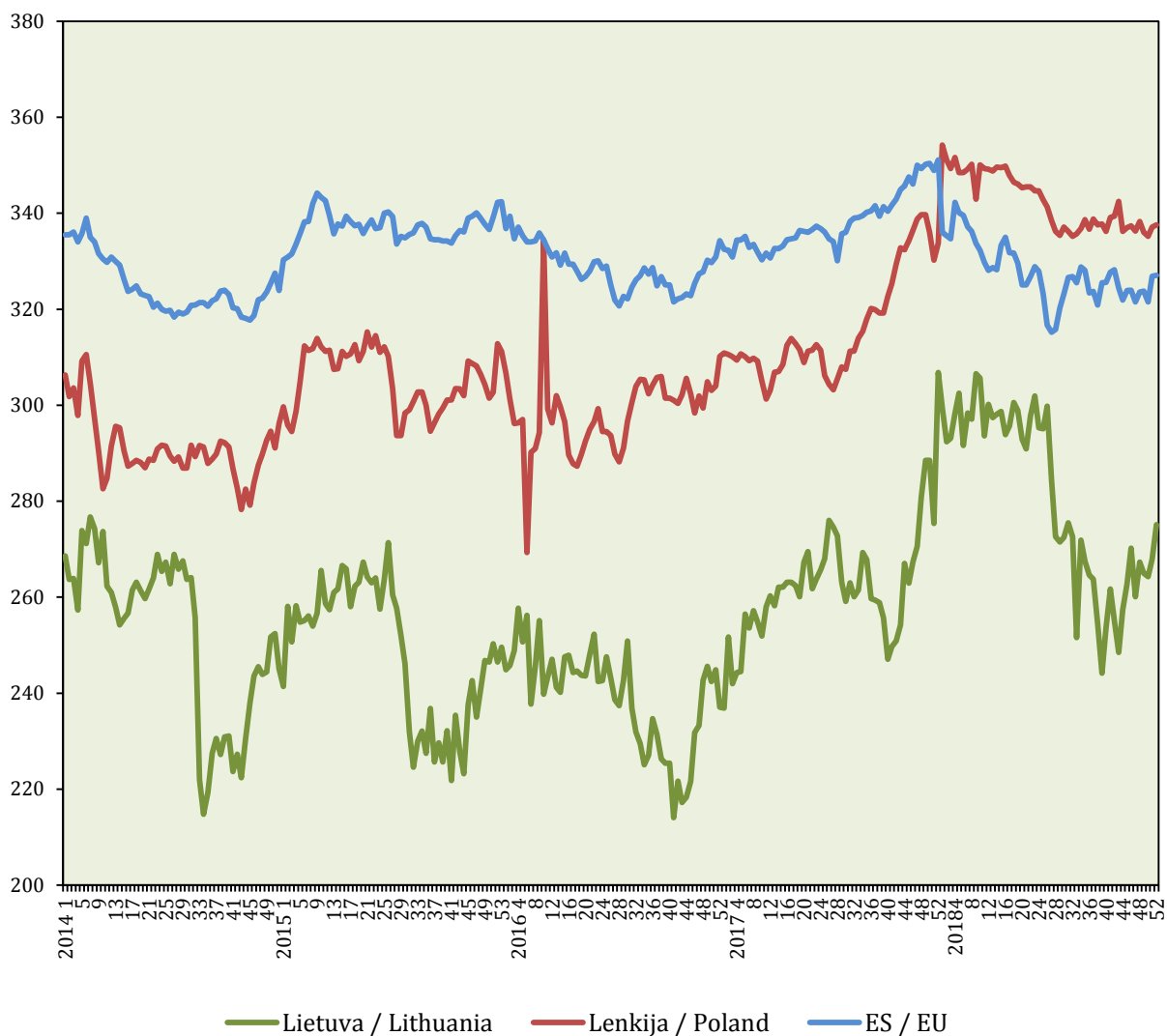
2.19 pav. Galvijų vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje 2014–2018 m., EUR/kg

Fig. 2.19. Average purchase prices of cattle in Lithuania in 2014–2018, EUR/kg

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

2018 m. vidutinė metinė supirkimo kaina buvo didžiausia per paskutinius 5 m. Vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje buvo 18 proc. mažesnė už vidutinę kainą ES.

Lietuvoje kasmet antrąjį 2014–2018 m. pusmetį buvo stebima kainų kritimo tendencija. Šiam kainų svyravimui įtakos turi sezoniškumas, kai galvijų pasiūla būna žymiai didesnė už paklausą (2.20 pav.).

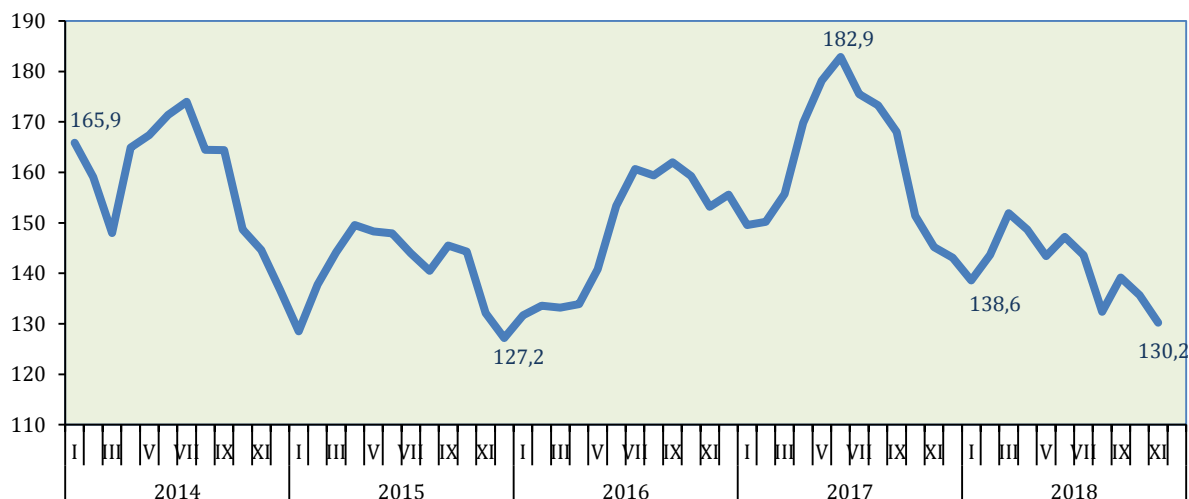

2.20 pav. Bulių (O2 klasės skerdenų) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2014–2018 m., EUR/100 kg

Fig. 2.20. Purchase price of beef (carcass grade O2) in Lithuania, Poland and EU average in 2014–2018, EUR/100 kg

Šaltinis: EK duomenys.

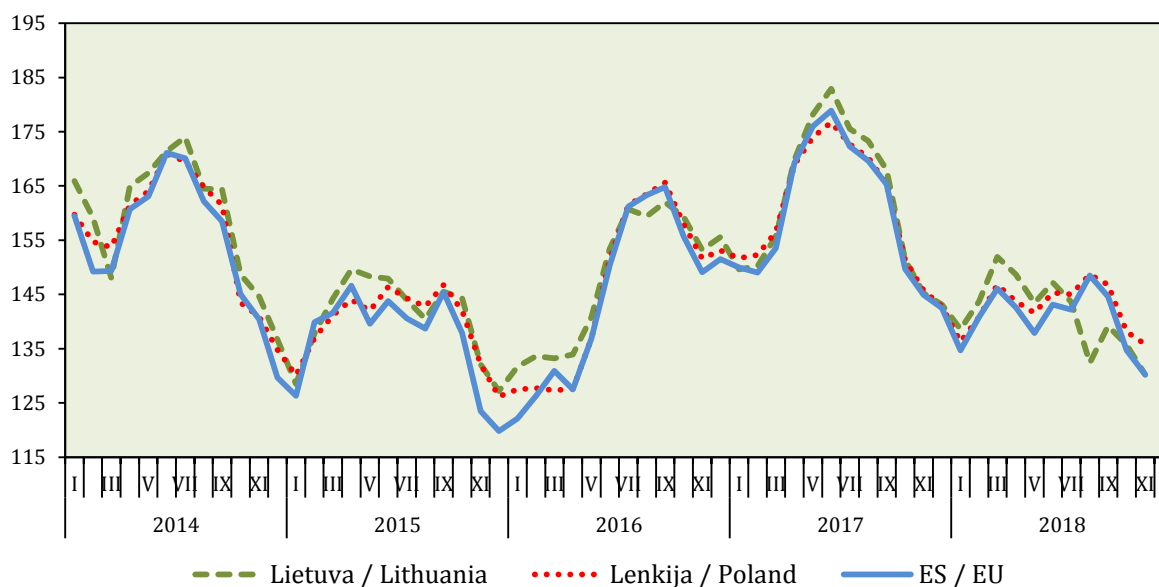
Per 2018 m. skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 63,6 tūkst. t ūkiuose užaugintų kiaulių (gyvuoju svoriu). 2018 m. vidutinė gyvų kiaulių supirkimo kaina buvo 13 proc. mažesnė nei prieš metus (2.21 pav.).

2.21 pav. Kiaulių (E klasės skerdenų) vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje 2014–2018 m., EUR/100 kg

Fig. 2.21. Purchase price of pigs (carcass grade E) in Lithuania in 2014–2018, EUR/100 kg
 Šaltinis: EK duomenys.

Lietuvos, kaip ir ES šalių, rinkų kiaulių supirkimo kainų tendencijos panašios (2.22 pav.). ES šalyse 2018 m. gruodžio mėnesio kiaulių E kategorijos skerdenų vidutinės supirkimo kainos buvo vidutiniškai 5 proc. mažesnės nei 2017 m. Didžiausios E kategorijos kiaulių supirkimo kainos 2018 m. gruodį buvo Kipre (16,2 proc.), Lietuvoje (12,9 proc.) ir Belgijoje (12,4 proc.). Lietuvoje kiaulių E kategorijos skerdenų vidutinė supirkimo kaina buvo 8 proc. mažesnė už ES šalių vidutinę kainą.

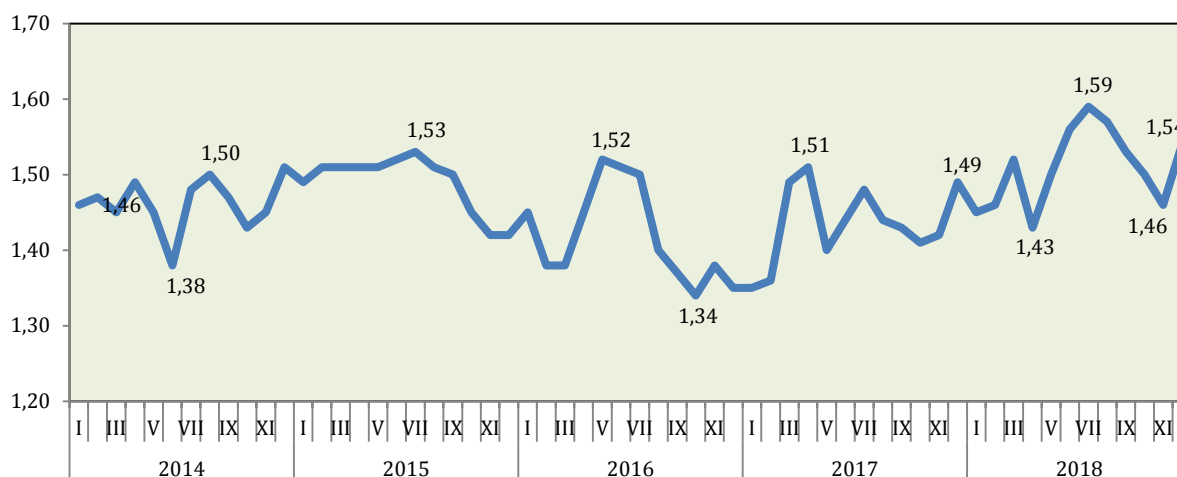

2.22 pav. Kiaulių (E kategorijos skerdenos) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2014–2018 m., EUR/100 kg

Fig. 2.22. Purchase price of pigs (carcass grade E) in Lithuania, Poland and EU average in 2014–2018, EUR/100 kg

Šaltinis: EK duomenys.

2018 m. mėsos cechuose ir skerdyklose paskersta 57,8 mln. paukščių (1,7 proc. mažiau nei 2017 m.). 2018 m. vidutinė paukštienos supirkimo kaina buvo 5,6 proc. didesnė nei 2017 m. (2.23 pav.). 2018 m., palyginti su 2017 m., ES pagamintos vištienos vidutinė kaina padidėjo 2,4 proc. Vištiena pigo tik 7 ES šalyse, kitose nesikeitė arba brango.

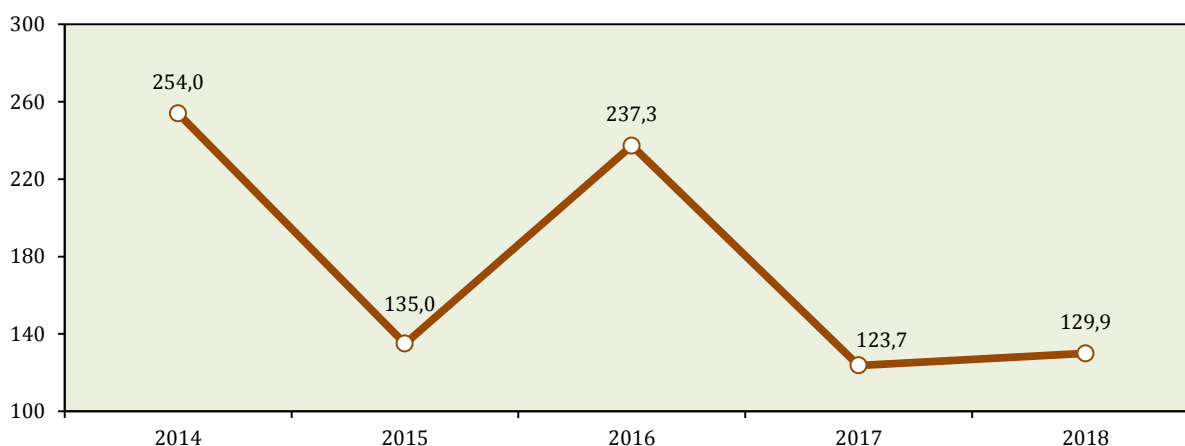
2.23 pav. Vištų (skerdenų) vidutinė gamintojų kaina 2014–2018 m., EUR/kg

Fig. 2.23. Average producer price for hens (carcass w.) in 2014–2018, EUR/kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Lietuvos vidutinė gamintojų vištų skerdenų kaina 2018 m. buvo penkta tarp mažiausią kainą turinčių ES šalių. Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje vištienos didmeninė kaina buvo 19 proc. mažesnė. Lietuvos didmeninėje rinkoje vištų skerdenos kainavo 9 proc. mažiau nei Latvijoje, o Lenkijoje didmeninė vištienos kaina buvo 15 proc. mažesnė nei Lietuvoje.

2018 m. skerdyklose paskersta 7 tūkst. avių (1,7 proc. daugiau nei 2017 m.). 91 proc. avių skerdiama pas augintojus ūkiuose. 2018 m. vidutinė avienos supirkimo kaina buvo 5 proc. didesnė nei 2017 m. (2.24 pav.).

2.24 pav. Avių (skerdenų) vidutinė supirkimo kaina 2014–2018 m., EUR/100 kg

Fig. 2.24. Average purchase price of sheep (carcass w.) in 2014–2018, EUR/100 kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Vidaus rinka. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šalies rinkoje 2018 m. buvo parduota 274,7 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 0,6 mlrd. EUR (2.33 lentelė). Vertine išraiška tai 7,7 proc. daugiau nei prieš metus. Vertine išraiška daugiau parduota visų rūšių gaminių, išskyrus paukštienos (7 proc. mažiau). Per 5 m. gerokai padidėjo (46 proc.) importuotų mėsos gaminių suvartojimas.

2.33 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimas vidaus rinkoje 2014 ir 2018 m.

Table 2.33. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2014 and 2018

Gaminiai / Products	2014		2018	
	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR
Mėsa ir subproduktai Meat and sub-products	104,3	201,9	102,8	228,7
Paukštiena ir subproduktai Poultry meat and sub-products	59,5	91,9	49,7	85,2
Mėsos gaminiai / Meat products	102,2	262,5	100,1	269,9
Importuoti mėsos gaminiai Imported meat products	19,7	40,1	22,1	58,5
Iš viso / Total	285,7	596,4	274,7	642,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2014–2018 m. laikotarpį mėsos suvartojimas vienam šalies gyventojui didėjo. LAEI skaičiavimais, 2018 m. vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 96 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus) (2.34 lentelė). Kiauliena ir paukštiena išlieka labiausiai vartojamos mėsos rūšys (viršija ES vidurkį), nors didesnę pusę kiaulienos importuojame.

2.34 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2014–2018 m., kg

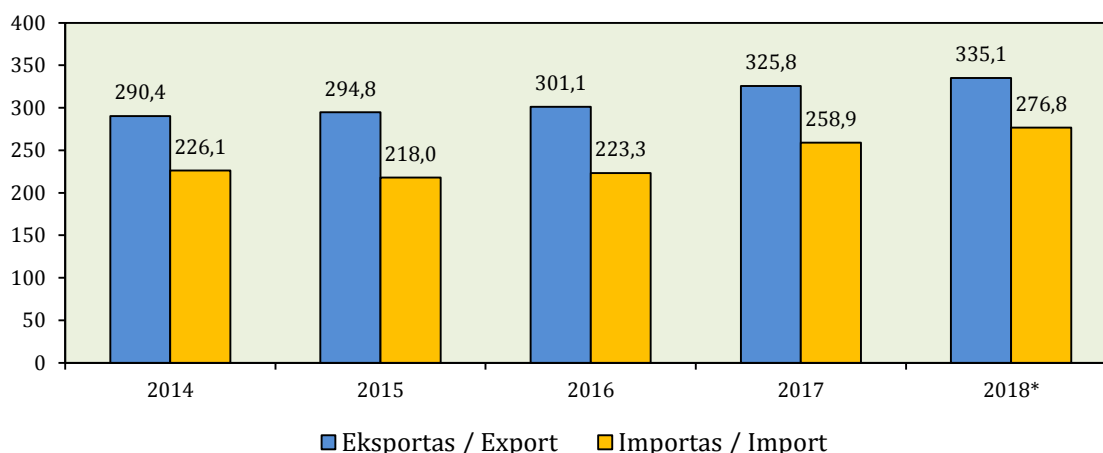
Table 2.34. Consumption of meat products per capita in 2014–2018, kg

Mėsos rūšys / Meat by kind	2014	2015	2016	2017	2018*
Mėsa, iš viso / Meat, total	83	88	86	95	96
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	4	5	5	5	5
kiauliena / pork	49	50	49	49	50
paukštiena / poultry	26	29	28	36	35
I ir II kategorijos subproduktai sub-products, category I and II	4	4	4	5	5

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2018 m. buvo teigiamas (2.25 pav.). Mėsos eksporto vertė 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 2,9 proc., o importo išaugo 6,9 proc. Daugiausia eksportuota paukštienos (už 98,5 mln. EUR) ir jautienos (už 95,1 mln. EUR), o importuota kiaulienos (už 114,4 mln. EUR).

2.25 pav. Mėsos** ir gyvulių užsienio prekyba 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 2.25. Foreign trade in meat** and livestock in 2014–2018, EUR mill.

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

** Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in terms of meat.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugiausia 2018 m. išvežta paukštienos (2.35 lentelė). Beveik visa eksportuojama paukštiena (92 proc.) parduota ES šalyse. Daugiausia jos pirkto Nyderlandai (29 proc.), Latvija (18 proc.), Prancūzija (11 proc.) ir Estija (9 proc.). Paukštienos eksporto geografija – 49 šalys.

Galvijenos pagal vertę daugiausia eksportuota (95 proc.) į ES šalis. Daugiausia – į Italiją (20 proc.), Nyderlandus (15 proc.), Švediją (13 proc.) ir Daniją (9 proc.). Galvijenos eksporto geografija – 28 šalys.

2.35 lentelė. Mėsos* eksportas pagal rūšis 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.35. Meat* exports by kind in 2014–2018, thou. t

Mėsos rūšys / Meat by kind	2014	2015	2016	2017	2018**
Mėsa, iš viso / Meat, total	131,5	136,1	125,1	136,2	138,2
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	29,5	33,5	31,5	29,8	31,4
kiauliena / pork	22,3	27,6	17,0	19,7	24,7
paukštiena / poultry	52,7	56,3	59,3	69,0	64,1

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo (13 proc.) gyvų gyvulių eksportas. Daugiausia eksportuota galvijų (veršelių) ir kiaulių. Ir galvijų, ir kiaulių daugiausia išvežta į Lenkiją ir Latviją.

Per 2018 m. į šalį daugiausia (už 113 mln. EUR) importuota kiaulienos (46 proc. viso mėsos importo vertės) ir paukštienos (17 proc.) (2.36 lentelė). Kiaulienos 35 proc. įvežta iš Lenkijos, Belgijos (18 proc.), Ispanijos ir Danijos (po 9 proc.). Pagal vertę per pusę mažiau nei kiaulienos įvežta paukštienos, daugiausia – iš Lenkijos (74 proc.) ir Latvijos (14 proc.).

2.36 lentelė. Mėsos* importas pagal rūšis 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.36. Meat* imports by kind in 2014–2018, thou. t

Mėsos rūšys / Meat by kind	2014	2015	2016	2017	2018**
Mėsa, iš viso / Meat, total	145,2	150,1	138,7	151,6	182,8
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	2,2	2,3	2,7	3,6	10,8
kiauliena / pork	84,1	91,8	83,8	89,0	113,4
paukštiena / poultry	36,1	38,7	37,9	43,4	43,0

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6.

Numatant ES žemės ūkio prekybos ilgalaikę perspektyvą (iki 2030 m.), tikėtina, kad mėsos gamyba ES šalyse nemažės, nes vartotojų poreikiai išliks. Stipri eksporto konkurencija gali sumažinti jautienos ir kiaulienos gamybą, tačiau vėliau padidėjusios kainos turės teigiamą įtaką gyvulių augintojų elgsenai dėl bandų atkūrimo. Naminių paukščių mėsa yra vienintelė, kurios gamyba turėtų augti dėl didėjančio vartojimo ne tik ES, bet ir pasaulyje. Net 90 proc. ES mėsos produkcijos bus suvartojama šalių viduje.

3.4. Bulvės*3.4. Potatoes*

Bulvių dalis, 2014 m. sudariusi 2,6 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. sumažėjo iki 1,8 proc. Bulvių pasėlių plotai 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 29,6 proc. Pastaraisiais metais gamtinės sąlygos bulvių augintojams buvo itin nepalankios: 2017 m. vasarą ir rudenį vyravo lietingi orai, o 2018 m. vasarą – ypač sausi orai ir karštis. 2017 m. bulvių derlius buvo mažiausias per 2014–2018 m., o 2018 m. – vienu ketvirtadaliu didesnis nei 2017 m., tačiau 36,8 proc. mažesnis nei 2014 m.

Auginimas. Bulvių augintojai pasėlių plotus mažino kiekvienais metais – 2018 m., palyginti su 2017 m., juos sumažino 7,7 proc. Per pastaruosius penkerius metus bulvių pasėlių plotai sumažėjo 8,1 tūkst. ha. Nors 2018 m. vasarą vyravo ypač sausi orai ir karštis, tačiau bulvių derlingumas buvo didesnis nei 2017 m. – prikasta 15,5 t/ha. Bulvių derliaus gauta 296,2 tūkst. t – vienu ketvirtadaliu daugiau nei prieš metus. Per 2014–2018 m. bulvių pasėlių plotas sumažėjo 29,6 proc., derlingumas – 10,2 proc., o derlius – net 36,8 proc. (2.37 lentelė). Ūkininkų ir šeimos ūkiuose užauginta 97,2 proc. bulvių.

2.37 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2014–2018 m.

Table 2.37. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Pasėlių plotas, tūkst. ha Crop area, thou. t	27,4	23,6	22,5	20,9	19,3	-29,6
Derlius, tūkst. t Harvest, thou. t	468,5	399,2	351,5	237,0	296,2	-36,8
Derlingumas, t/ha Yield, t/ha	17,2	16,9	15,9	12,3	15,5	-10,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugelyje ES šalių 2018 m. bulvių pasėlių plotai mažėjo. Bendras ES bulvių pasėlių plotas 2018 m. sudarė 1,7 mln. ha, palyginti su 2017 m., sumažėjo 3,3 proc. 2018 m. daugelį Europos šalių buvo apėmusi sausra, kuri padarė didžiulių nuostolių bulvių kokybei ir derliui. Bulvių derlius – 52,4 mln. t – buvo 15,4 proc. mažesnis nei 2017 m. ir mažiausias per pastaruosius aštuonerius metus. ES šalyse, kuriose daugiausia užauginama bulvių, 2018 m. bulvių derliaus gauta žymiai mažiau nei 2017 m.: Vokietijoje – 23,9 proc., Nyderlanduose – 21,8 proc., Jungtinėje Karalystėje – 20,1 proc., Lenkijoje – 17,4 proc., Prancūzijoje – 8,0 proc.

Rinka. Per 2014–2016 m. bulvių suvartojimas maistui Lietuvoje keitėsi nežymiai, tačiau 2017 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo 8 kg (8,5 proc.) ir sudarė 86 kg vienam gyventojui (2.26 pav.).

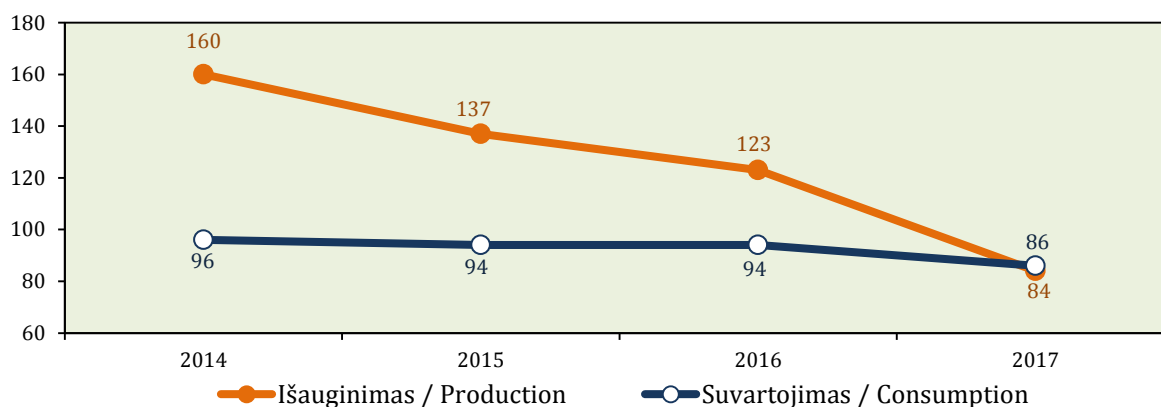
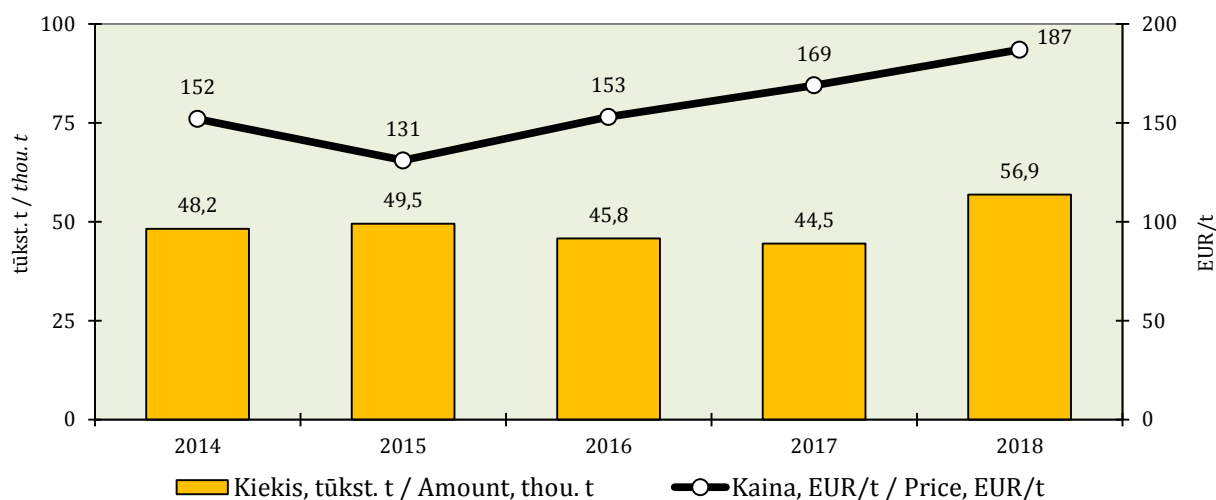
2.26 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2014–2017 m., kg

Fig. 2.26. Production and consumption of potatoes per capita in 2014–2017, kg

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6.

Bulvių 2018 m. supirkta 28,0 proc. daugiau nei 2017 m. (2.27 pav.). Šviežiam vartojimui supirkta 87,1 proc. (49,6 tūkst. t), perdirbimui – 12,9 proc. (7,3 tūkst. t) bulvių. 2018 m. bulvių vidutinė supirkimo kaina (187 EUR/t) buvo didžiausia per pastaruosius penkerius metus.

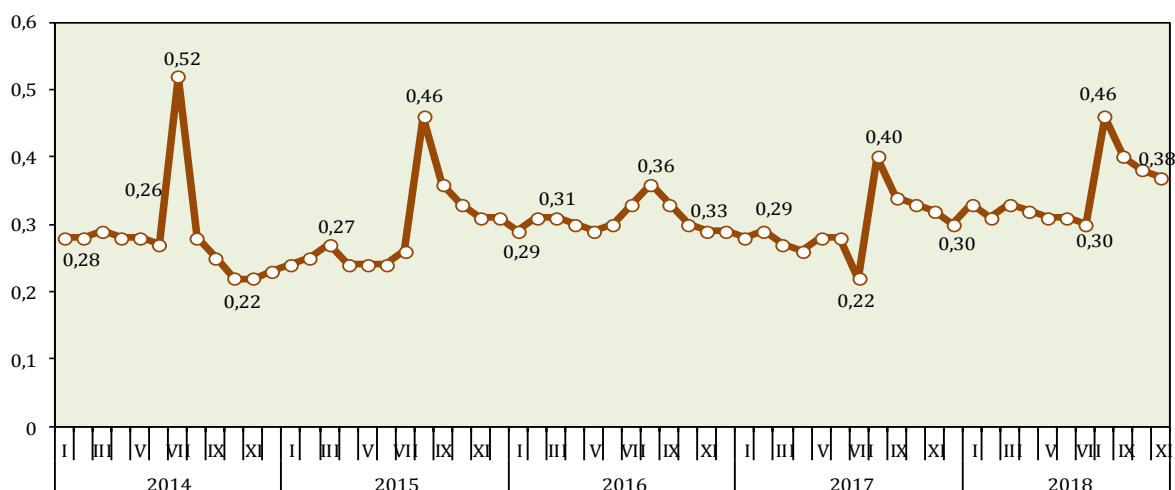
2.27 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2014–2018 m.

Fig. 2.27. Amount and average price of potatoes purchased in Lithuania in 2014–2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bulvių kainoms įtakos turi tais metais vyraujančios gamtinės sąlygos, derlius, sezoniškumas ir situacija kitų šalių rinkose. Nepalankios gamtinės sąlygos Lietuvos bulvių augintojams susiklostė antrus metus iš eilės. 2017 m. vasarą ir rudenį vyravus lietingiems orams, bulvių derlius žymiai nukentėjo – jo gauta mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. 2018 m. vasarą vyravus sausiems orams ir karščiui, bulvių augintojai, norėdami išlaikyti derlių, esant galimybei, laistė laukus, todėl bulvių savikaina padidėjo. 2018 m. dėl sausros sumažėjus bulvių derliui daugelyje ES šalių, bulvių paklausa išaugo, todėl jų kainos žymiai padidėjo.

Per 2014–2016 m. bulvės Lietuvos turguose brango, 2017 m. – nežymiai pigo, o 2018 m. – vėl brango (2.28 pav.). Bulvių vidutinė kaina turguose 2018 m. buvo 17,6 proc. didesnė nei 2017 m.

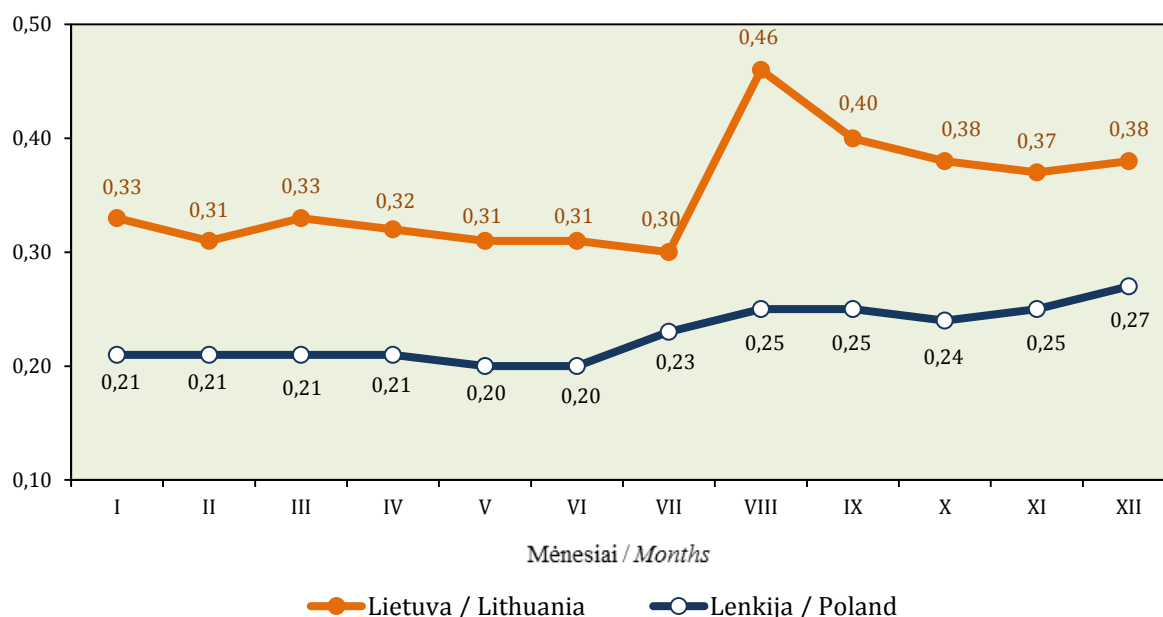

2.28 pav. Bulvių vidutinė kaina turguose 2014–2018 m., EUR/kg

Fig. 2.28. Average price of potatoes in local markets in 2014–2018, EUR/kg

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Bulvės Lietuvos turguose 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, buvo brangesnės nei Lenkijos turguose. 2018 m. I pusmetį bulvių vidutinė kaina Lietuvos turguose buvo 55,4 proc., o II pusmetį – 52,7 proc. didesnė nei Lenkijos turguose (2.29 pav.).

2.29 pav. Bulvių vidutinė kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2018 m., EUR/kg

Fig. 2.29. Average price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2018, EUR/kg

Šaltiniai: Lenkijos statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

Bulvės iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos ir Vokietijos ūkių 2018 m. pabaigoje buvo parduodamos gerokai brangiau nei prieš metus (2.38 lentelė). Bulvių kainos Lietuvos ūkiuose buvo mažesnės nei Latvijos ir Vokietijos ūkiuose – atitinkamai 9,5 ir 29,6 proc., tačiau 18,8 proc. didesnės nei Lenkijos ūkiuose.

2.38 lentelė. Bulvių vidutinė pardavimo iš prekinų ūkių kaina kai kuriose ES šalyse 2017 ir 2018 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.38. Average producer price of potatoes in commercial farms of selected EU countries in December 2017 and 2018, EUR/kg

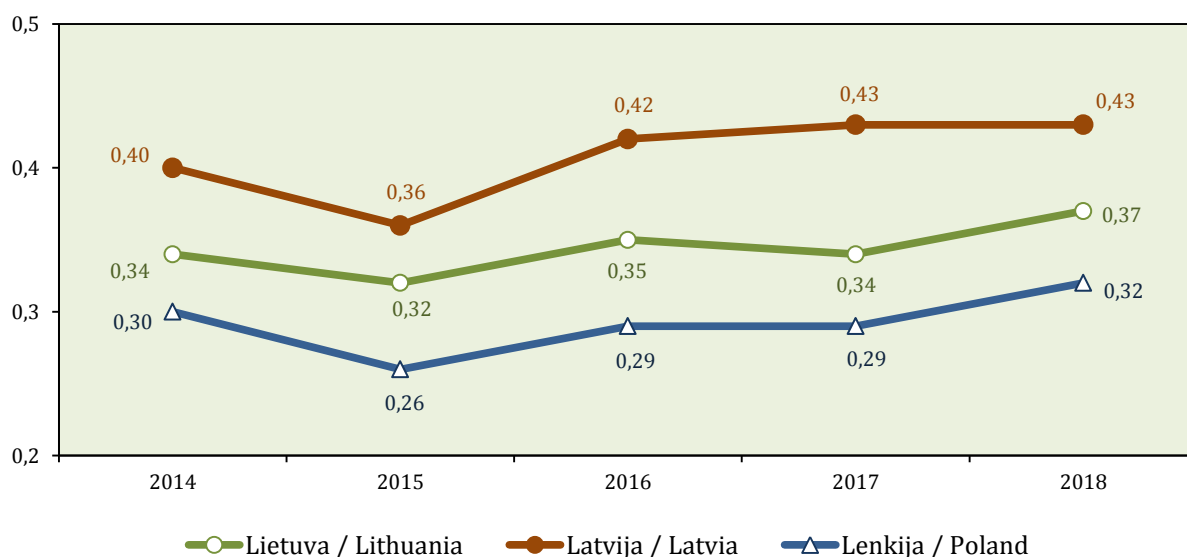
Šalys / Countries	Kaina / Price, EUR/kg		Pokytis / Change 2018, palyginti su 2017, %	Palyginti su Lietuva Compared to Lithuania, %	
	2017	2018		2017	2018
Lenkija / Poland	0,09	0,16	1,8*	-40	-16
Lietuva / Lithuania	0,15	0,19	27	-	-
Latvija / Latvia	0,17	0,21	24	13	11
Vokietija / Germany	0,11	0,27	2,5*	-27	42

* Kartai / Times.

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Bulvės Lietuvos mažmeninės prekybos tinklų parduotuvėse 2018 m. buvo parduodamos vidutiniškai brangiau nei 2017 m.: bulvių vidutinė mažmeninė kaina sausio–gegužės mėnesiais buvo 13,8 proc., birželio mėnesį – 1,3 proc., o liepos–gruodžio mėnesiais – 8,5 proc. didesnė nei tais pačiais laikotarpiais prieš metus.

2018 m. Lenkijos mažmeninės prekybos tinkluose bulvės buvo parduodamos vidutiniškai brangiau nei 2017 m., o Latvijos mažmeninės prekybos tinkluose – tokia pačia kaina, kaip ir 2017 m. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje buvo 14,0 proc. mažesnė nei Latvijoje, tačiau 15,6 proc. didesnė nei Lenkijoje (2.30 pav.).

2.30 pav. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2014–2018 m., EUR/kg

Fig. 2.30. Average retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2014–2018, EUR/kg

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2014–2018. ISSN 2029-5936; Lenkijos statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekyba. Bulvių trūkumas ES šalyse 2018 m. Lietuvos bulvių augintojams suteikė galimybę didinti lietuviškų bulvių eksportą į užsienį. Šviežių neperdirbtų bulvių 2018 m. eksportuota 1,6 karto daugiau, o importuota – 23,9 proc. mažiau nei 2017 m. Užsienio prekybos balansas ir pagal kiekį, ir pagal vertę buvo teigiamas (2.39 lentelė). Metų pradžioje, esant pakankamoms bulvių atsargoms, ir rudens laikotarpiu, nuėmus vėlyvąjį derlių, importuoti nežymūs bulvių kiekiai. Daugiausia bulvių Lietuvos rinkai importuota, baigiantis senojo derliaus atsargoms, t. y. balandžio, gegužės ir birželio mėnesiais. Bulvių importo kiekis 2018 m. balandį–birželį sudarė 68,2 proc. viso metinio bulvių importo kiekio.

Užsienio prekybos bulvėmis kryptys 2018 m. nepakito. Daugiausia bulvių, kaip ir 2017 m., išvežta į Latviją – bulvių eksporto kiekis į šią šalį sudarė 51,9 proc. viso bulvių eksporto kiekio. Italijai teko 19,6 proc., Suomijai – 7,1 proc., Nyderlandams – 4,8 proc., Vengrijai – 3,7 proc. viso bulvių eksporto kiekio. Lietuviškų bulvių eksporto kiekis į Italiją sudarė 95,0 proc., į Latviją – 92,2 proc., į Suomiją – 66,8 proc., o į Vengriją – tik 28,9 proc. viso bulvių eksporto kiekio. Visos į Nyderlandus eksportuotos bulvės buvo nelietuviškos. Iš viso lietuviškų bulvių eksporto kiekis sudarė 83,5 proc. viso bulvių eksporto kiekio (2017 m. – 78,9 proc.).

2.39 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2014–2018 m.

Table 2.39. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2014–2018

Rodiklis Indicator	2014		2015		2016		2017		2018	
	kiekis, tūkst. t amount, thou. t	vertė, mln. EUR value, EUR mill.	kiekis, tūkst. t amount, thou. t	vertė, mln. EUR value, EUR mill.	kiekis, tūkst. t amount, thou. t	vertė, mln. EUR value, EUR mill.	kiekis, tūkst. t amount, thou. t	vertė, mln. EUR value, EUR mill.	kiekis, tūkst. t amount, thou. t	vertė, mln. EUR value, EUR mill.
Eksportas Export	20,9	4,6	8,7	1,6	10,7	1,7	8,1	1,5	13,0	2,1
Importas Import	14,7	2,7	3,9	1,5	3,4	1,8	7,1	2,5	5,4	1,8
Balansas Balance	6,2	1,9	4,8	0,1	7,3	-0,1	1,0	-1,0	7,6	0,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugiausia bulvių 2018 m. įsivežta iš Latvijos – bulvių importo kiekis iš šios šalies sudarė 47,8 proc. viso bulvių importo kiekio. Italijai teko 13,5 proc., Lenkijai – 9,8 proc., Ispanijai – 7,6 proc., Danijai – 7,2 proc. bulvių importo kiekio.

Perdirbimas. Gaminių iš bulvių gamyba 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 1,3 proc. – pagaminta 5,4 tūkst. t. Didžiausią gaminių iš bulvių pardavimų dalį (95,2 proc.) sudarė pardavimai Lietuvoje, kurie per metus padidėjo 3,1 proc. Lietuviškos produkcijos pardavimai užsienio rinkose sumažėjo vienu ketvirtadaliu – parduota 255,9 t.

Pusę gaminių iš bulvių kiekio (50,2 proc.) sudarė paruoštos ir konservuotos bulvės (įskaitant traškučius). Jų gamyba 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 6,3 proc. (pagaminta 2,7 tūkst. t, 181,1 t mažiau nei 2017 m.). Beveik visas šių lietuviškų produktų kiekis (99,5 proc.) parduotas Lietuvoje. Kitą pusę gaminių iš bulvių kiekio (49,8 proc.) sudarė užšaldytos, nevirtos arba virtos garuose ar vandenyje bulvės. Jų gamyba 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 10,1 proc. (pagaminta 2,7 tūkst. t, 246,0 t daugiau nei 2017 m.). Visas šių produktų kiekis parduotas Lietuvoje.

Perdirbtų produktų iš bulvių užsienio prekybos balansas 2018 m., kaip ir 2017 m., buvo neigiamas. Padidėjo neužšaldytų paruoštų arba konservuotų bulvių importas vidaus rinkai – importuota 6,5 tūkst. t, arba 7,0 proc. daugiau nei prieš metus, tačiau šiek tiek sumažėjo sušaldytų paruoštų arba konservuotų bulvių importas vidaus rinkai – importuota 5,9 tūkst. t, arba 1,8 proc. mažiau nei prieš metus. Bulvių miltų, dribsnių ir granulių vidaus rinkai importuota 803,1 t, arba 1,8 karto daugiau nei prieš metus, o bulvių krakmolo – 4,2 tūkst. t, arba 27,3 proc. daugiau nei prieš metus.

Lietuvos bulvių sektorius traukiasi jau daugelį metų. Bulvių pasėlių plotai 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 29,6 proc., o derlius – 36,8 proc. Pastaraisiais metais gamtinės sąlygos šalies bulvių augintojams buvo itin nepalankios. Žymiai mažėjant bulvių vartojimui šalyje ir stiprėjant konkurencijai iš ES šalių, ypač kaimyninės Lenkijos, tikėtina, kad bulvių sektorius ateityje dar labiau trauksis.

3.5. Daržovės

3.5. Vegetables

Daržovių dalis, 2014 m. sudariusi 4,3 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. sumažėjo iki 3,3 proc. Lauko daržovių pasėlių plotai 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo nuo 12,1 iki 12,3 tūkst. ha. Šie plotai nežymiai didėjo jau antrus metus iš eilės. Pastaraisiais metais gamtinės sąlygos daržovių augintojams buvo itin nepalankios: 2017 m. vasarą ir rudenį vyravo lietingi orai, o 2018 m. vasarą – ypač sausi orai ir karštis. 2017 m. lauko daržovių derlius buvo mažiausias per 2014–2018 m., o 2018 m. – 9,0 proc. didesnis nei 2017 m., tačiau 22,6 proc. mažesnis nei 2014 m. 2018 m., palyginti su 2017 m., daržovių eksporto kiekis ir vertė padidėjo, o importo kiekis ir vertė – sumažėjo, užsienio prekybos balansas išliko teigiamas. Daržovių importo kiekis Lietuvos rinkos poreikiams sumažėjo 6,7 proc. Lietuviškų daržovių eksporto kiekis buvo 39,1 proc. didesnis nei prieš metus.

Auginimas. 2018 m. lauko daržovių pasėlių plotai sudarė 12,3 tūkst. ha. Jie, palyginti tiek su 2017 m., tiek su 2014 m., padidėjo tiek pat (1,7 proc.). 2018 m. didžiausią lauko daržovių pasėlių plotų dalį (20,3 proc.) užėmė kopūstai, šiek tiek mažiau – burokėliai (18,7 proc.), morkos (16,3 proc.) ir svogūnai (15,4 proc.). Ūkininkų ir šeimos ūkiuose išauginta 97,8 proc. lauko daržovių. Šiltnamių daržovių plotai nekito – kaip ir ankstesniais metais, sudarė 0,5 tūkst. ha (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Daržovių pasėliai 2014–2018 m., tūkst. ha

Table 2.40. Crop area of vegetables in 2014–2018, thou. ha

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Lauko daržovės, iš viso <i>Field vegetables, total</i>	12,1	10,9	12,0	12,1	12,3	1,7
iš jų: / <i>of which:</i>						
kopūstai / <i>cabbages</i>	2,8	2,4	2,6	2,6	2,5	-3,8
burokėliai / <i>beetroots</i>	1,9	1,8	2,0	2,2	2,3	4,5
morkos / <i>carrots</i>	2,1	1,9	2,2	2,1	2,0	-4,8
svogūnai / <i>onions</i>	1,8	1,5	1,8	1,8	1,9	5,6
Šiltnamių daržovės, iš viso <i>Vegetables grown in greenhouses, total</i>	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lauke ir šiltnamiuose auginamų pomidorų ir agurkų plotai 2018 m., palyginti su 2017 m., išliko nepakitę: pomidorų – 0,6 tūkst. ha, agurkų – 1,2 tūkst. ha. Burokėlių ir svogūnų plotai padidėjo – atitinkamai 4,5 ir 5,6 proc., o kopūstų ir morkų – sumažėjo – atitinkamai 3,8 ir 4,8 proc.

2018 m. buvo nepalankūs kopūstų ir svogūnų augintojams – šių lauko daržovių derlingumas buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus. Morkų ir burokėlių derlingumas buvo didesnis nei prieš metus – atitinkamai 22,0 ir 10,9 proc., tačiau mažesnis nei 2014 m. – atitinkamai 16,6 ir 33,5 proc. (2.41 lentelė).

2.41 lentelė. Lauko daržovių vidutinis metinis derlingumas 2014–2018 m., t/ha

Table 2.41. Average annual yield of vegetables grown in the open field in 2014–2018, t/ha

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Lauko daržovės, iš viso / <i>Vegetables grown in the open field, total</i>	21,0	18,3	18,3	15,7	16,2	-23,2
kopūstai / <i>cabbages</i>	28,0	27,8	28,8	23,6	22,8	-18,7
burokėliai / <i>beetroots</i>	28,3	23,7	22,4	17,0	18,9	-33,5
morkos / <i>carrots</i>	33,2	23,6	23,1	22,7	27,7	-16,6
svogūnai / <i>onions</i>	16,5	17,1	15,1	15,8	12,3	-25,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. nuimtas daržovių derlius – 212,7 tūkst. t – buvo 9,0 proc. didesnis nei 2017 m. Nors gamtinės sąlygos buvo nepalankios daržovių augintojams – vyravo sausi orai ir karštis, tačiau daugelio lauko daržovių derlius buvo didesnis nei 2017 m.: kopūstų – 3,9 proc., burokėlių – 29,5 proc., morkų – 27,2 proc. Tik svogūnų derlius buvo 14,9 proc. mažesnis. Karšta vasara turėjo pasekmių ir šiltnamiuose auginamų daržovių derliui – sausra sutrumpino šių daržovių vegetaciją. Sutrumpėjus sezonui, šiltnamių daržovių derlius 2018 m. buvo 9,8 proc. mažesnis nei 2017 m. (2.42 lentelė). Lauko daržovės sudarė 90,5 proc., šiltnamių daržovės – 9,5 proc. viso daržovių derliaus.

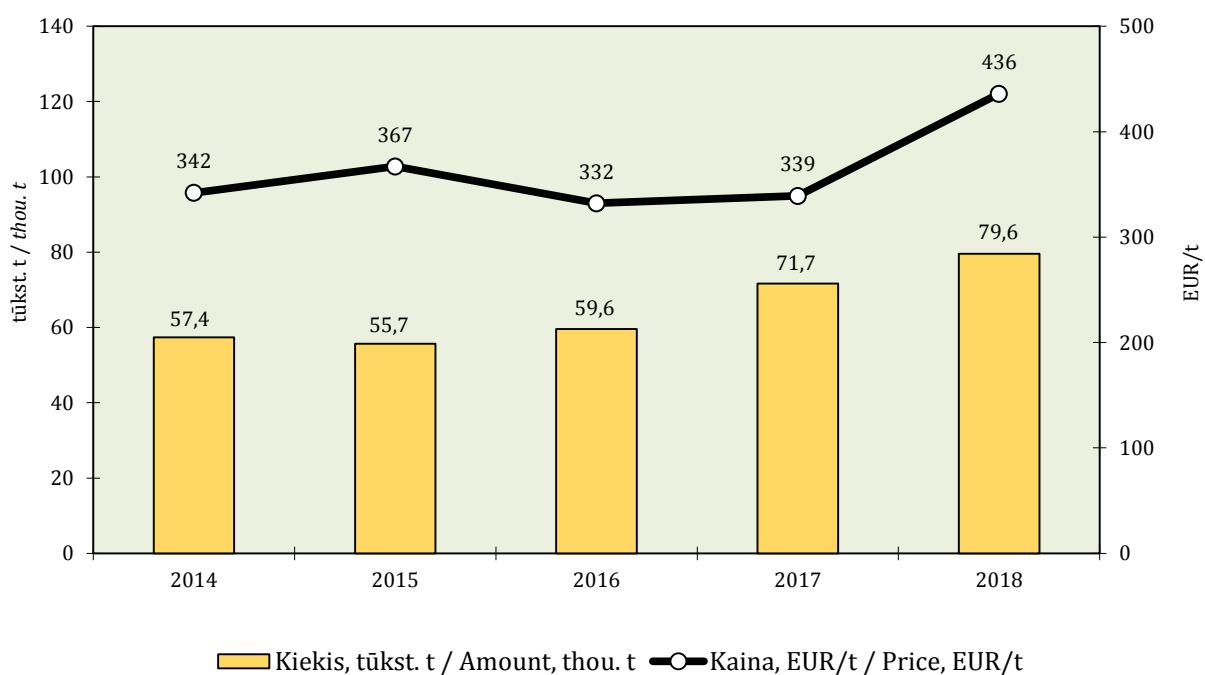
2.42 lentelė. Daržovių derlius 2014–2018 m., tūkst. t

Table 2.42. Harvest of vegetables in 2014–2018, thou. t

Daržovių rūšys <i>Kinds of vegetables</i>	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	274,8	215,9	236,2	195,2	212,7	-22,6
iš jų: / <i>of which:</i>						
šiltnamių daržovės / <i>vegetables grown in greenhouses, total</i>	23,7	18,1	18,5	22,4	20,2	-14,8
lauko daržovės / <i>field vegetables, total</i>	251,1	197,8	217,7	172,8	192,6	-23,3
kopūstai / <i>cabbages</i>	76,4	65,4	73,1	54,3	56,4	-26,2
burokėliai / <i>beetroots</i>	53,2	41,9	44,6	32,5	42,1	-20,9
morkos / <i>carrots</i>	68,1	43,8	49,3	41,9	53,3	-21,7
svogūnai / <i>onions</i>	30,1	26,2	28,2	26,9	22,9	-23,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Rinka. Daržovių 2018 m. supirkta daugiausia per pastaruosius penkerius metus – 11,0 proc. daugiau nei 2017 m. ir 38,7 proc. daugiau nei 2014 m. Daržovių vidutinė supirkimo kaina 2018 m. buvo 436 EUR/t, t. y. 28,6 proc. didesnė nei 2017 m. ir didžiausia per pastaruosius penkerius metus (2.31 pav.). 2018 m. šviežiam vartojimui supirkta 73,0 proc. (58,1 tūkst. t), perdirbimui – 27,0 proc. (21,5 tūkst. t) daržovių. Supirkimo padidėjimą lėmė 9,7 proc. didesnis supirkimas šviežiam vartojimui ir 15,0 proc. didesnis supirkimas perdirbimui. Supirktų daržovių kiekis 2018 m. sudarė 37,4 proc. viso daržovių derliaus.

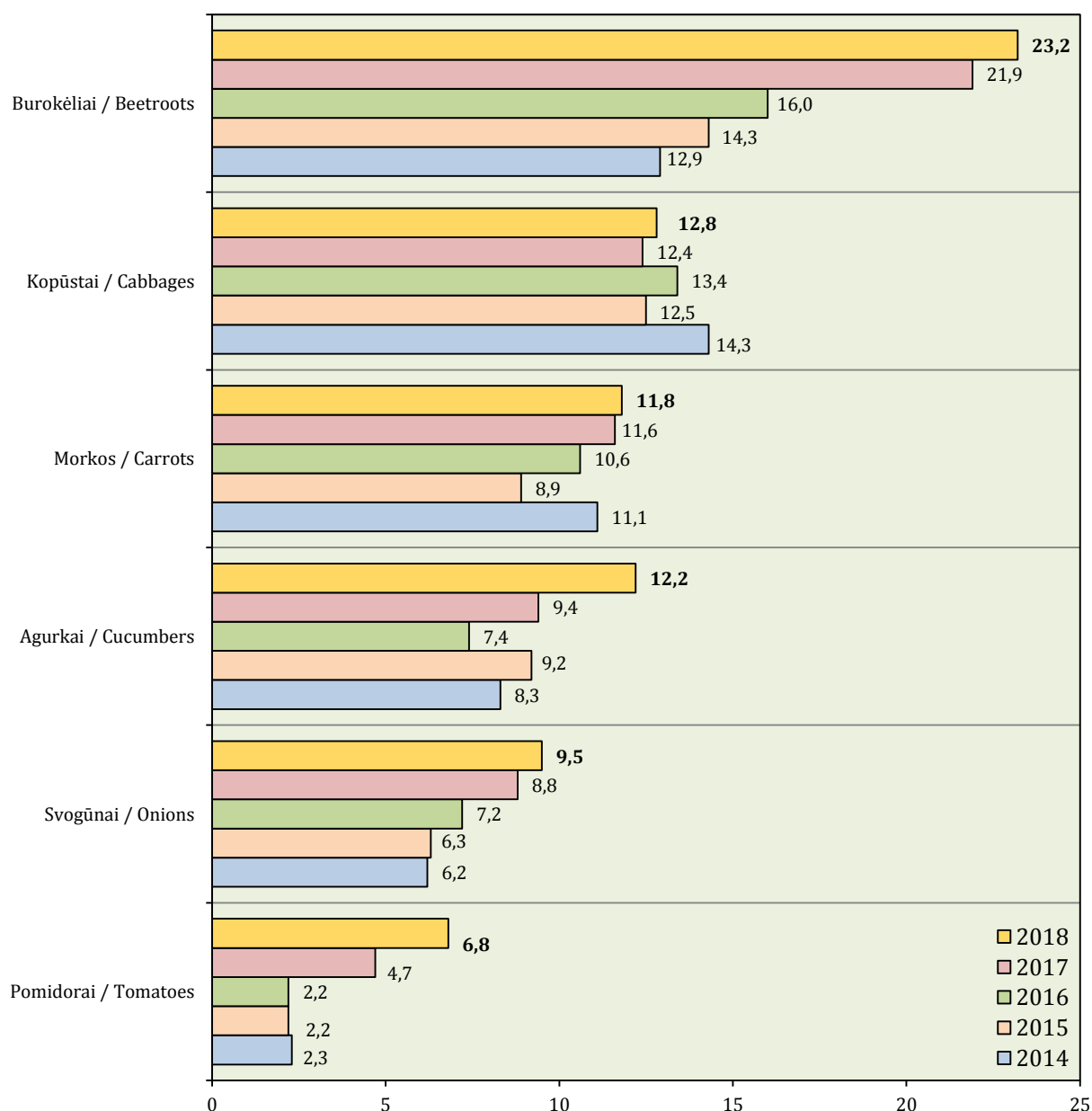

2.31 pav. Daržovių supirkimas ir vidutinė kaina 2014–2018 m.

Fig. 2.31. Purchase and average price of vegetables in 2014–2018

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Beveik visų pagrindinių daržovių 2018 m. daugiausia supirkta šviežiam vartojimui: morkų – 90,9 proc., svogūnų – 92,2 proc., kopūstų – 96,9 proc., agurkų – 99,1 proc., pomidorų – 100,0 proc. Tik burokėlių šviežiam vartojimui supirkta 20,9 proc., o perdirbimui – 79,1 proc. Visų daržovių supirkta daugiau nei 2017 m.: pomidorų – 43,7 proc., agurkų – 30,1 proc., svogūnų – 7,8 proc., burokėlių – 6,0 proc., kopūstų – 3,1 proc., morkų – 1,6 proc. 2018 m. pomidorų, svogūnų, agurkų, morkų ir burokėlių supirkta daugiausia per pastaruosius penkerius metus (2.32 pav.).

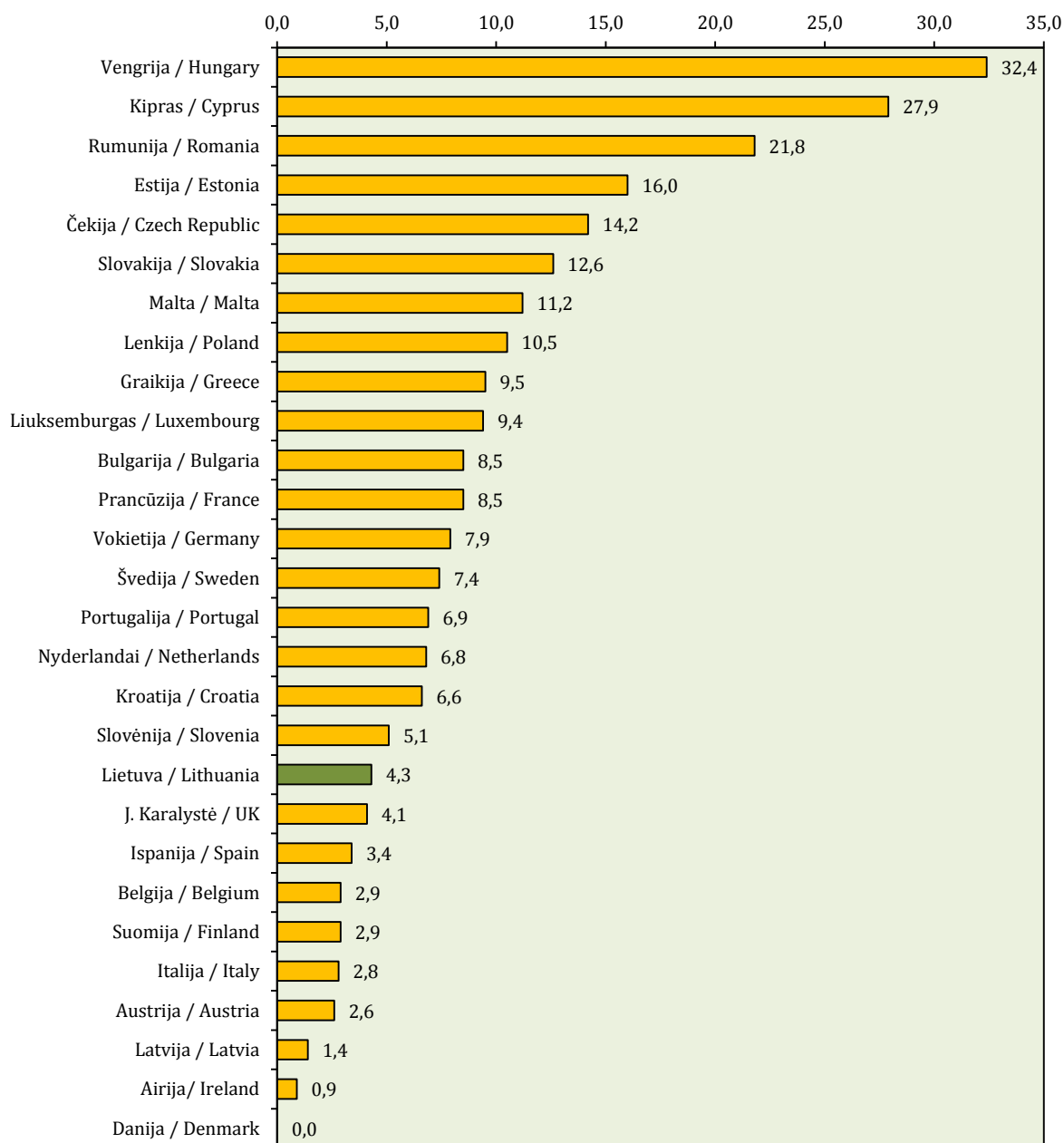
2.32 pav. Daržovių supirkimas 2014–2018 m., tūkst. t

Fig. 2.32. Purchase of vegetables in 2014–2018, thou. t

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daržovių kainoms įtakos turi tais metais vyraujančios gamtinės sąlygos, derlius, sezoniškumas ir situacija kitų šalių rinkose. Nepalankios gamtinės sąlygos Lietuvos daržovių augintojams susiklostė antrus metus iš eilės. 2017 m. vasarą ir rudenį vyravus lietingiems orams, daržovių derliaus buvo gauta mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. 2018 m. vasarą vyravus sausiems orams ir karščiui, daržovių augintojai, norėdami išlaikyti derlių, esant galimybei, laistė laukus, todėl daržovių savikaina padidėjo. Sausi orai ir karštis vyravo ir daugelyje Europos šalių – Vokietijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Latvijoje. Šiose šalyse sausra padarė didžiulių nuostolių daržovių kokybei ir derliui. Išaugus daržovių paklausai, jų kainos žymiai padidėjo.

2018 m., palyginti su 2017 m., Lietuvoje daugelio daržovių kainos išaugo. Labiausiai pabrango morkos: jų vidutinė supirkimo kaina buvo 51,7 proc., o vidutinė mažmeninė kaina – 73,0 proc. didesnė. Kopūstai ir svogūnai pabrango mažiau: šių daržovių vidutinės supirkimo kainos buvo atitinkamai 37,1 ir 36,8 proc., o vidutinės mažmeninės kainos – 24,8 ir 31,8 proc. didesnės. Burokėliai pabrango mažiausiai – jų vidutinė supirkimo kaina buvo 15,5 proc., o vidutinė mažmeninė kaina – 14,3 proc. didesnė. Agurkų ir pomidorų vidutinės supirkimo kainos buvo didesnės – atitinkamai 17,6 ir 0,1 proc., tačiau vidutinės mažmeninės kainos – mažesnės – atitinkamai 1,7 ir 4,7 proc.

2.33 pav. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2018 m.*, proc.

Fig. 2.33. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2018, per cent*

* 2018 m. gruodžio mėn., palyginti su 2017 m. gruodžio mėn. / December 2018 compared to December 2017.

Šaltinis: EK duomenys.

Daržovių kainos 2018 m. gruodį, palyginti su 2017 m. gruodžiu, beveik visose ES šalyse buvo didesnės, tik Danijoje išliko nepakitusios. Labiausiai daržovės brango Vengrijoje – net 32,4 proc. Lietuvoje daržovės pabrango 4,3 proc. – mažiau nei vidutiniškai ES (7,3 proc.) (2.33 pav.).

Daržovės 2018 m. gruodį, palyginti su 2017 m. gruodžiu, iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos ir Vokietijos ūkių buvo parduodamos žymiai brangiau. Daržovių kainos Lietuvos ūkiuose buvo vidutinės, tačiau beveik visų pagrindinių daržovių kainos buvo didesnės nei Lenkijos ūkiuose: morkų – 3,3 proc., burokėlių – 13,3 proc., kopūstų – 16,7 proc. Tik svogūnai iš Lietuvos ūkių buvo parduodami 13,5 proc. pigiau nei iš Lenkijos ūkių. Lietuviški burokėliai ir kopūstai buvo pigesni nei užauginti Latvijos ūkiuose – atitinkamai 22,7 ir 17,6 proc., o morkos ir svogūnai brangesni – atitinkamai 14,8 ir 6,7 proc. Vokietijos ūkiuose visos pagrindinės daržovės buvo brangesnės nei kitų šalių ūkiuose (2.43 lentelė).

2.43 lentelė. Daržovių vidutinės kainos kai kurių ES šalių prekiniuose ūkiuose 2018 m. gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.43. Average prices of vegetables in commercial farms of some EU countries in December 2018, EUR/kg

Šalys Countries	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina, price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,17	-	0,28	-	0,31	-	0,32	-
Lenkija Poland	0,15	-11,8	0,24	-14,3	0,30	-3,2	0,37	15,6
Latvija Latvia	0,22	29,4	0,34	21,4	0,27	-12,9	0,30	-6,3
Vokietija Germany	0,47	2,8*	0,40	42,9	0,59	1,9*	0,41	28,1

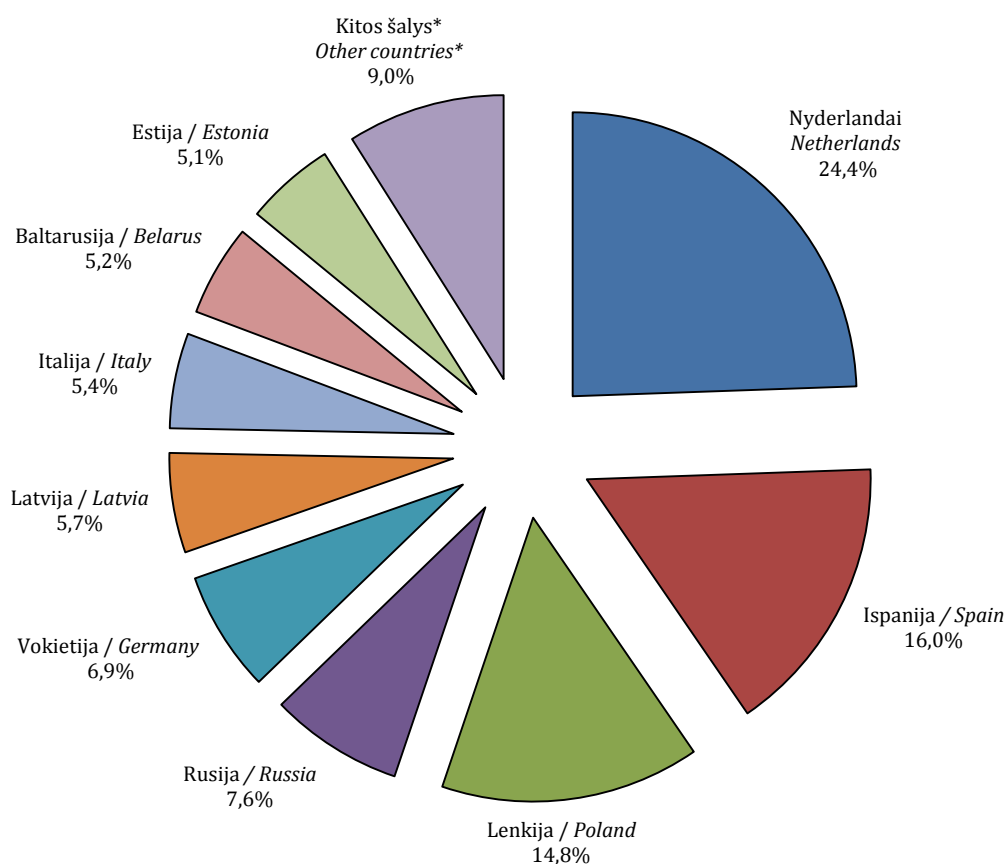
* Kartai / Times.

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Daržovių vartojimas Lietuvoje 2014–2017 m. nežymiai mažėjo. 2017 m. jis sudarė 97 kg vienam gyventojui per metus – 3 kg mažiau nei 2014 m. Lietuva savo užaugintomis daržovėmis apsirūpina tik iš dalies (2017 m. apsirūpinimas daržovėmis sudarė 55 proc.). Tai lemia ir sezoniškumas, ir klimato skirtumai, kai derlius gaunamas vėliau nei šiltesnio klimato šalyse. Siekiant patenkinti vidaus poreikius, daržovių įsivežama.

Užsienio prekyba. Daržovių 2018 m. eksportuota daugiau nei importuota, užsienio prekybos balansas buvo teigiamas – 419,7 tūkst. t (56,7 mln. EUR). Šviežių arba apdorotų, bet neperdirbtų daržovių importo kiekis 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo 22,3 proc. (importuota 199,2 tūkst. t). Daržovių importo kiekis Lietuvos rinkos poreikiams sumažėjo 6,7 proc. (importuota 97,4 tūkst. t). Reeksporto kiekis, kuris sudarė 51,1 proc. viso importo kiekio, sumažėjo 33,0 proc. (iki 101,8 tūkst. t).

Daugiausia daržovių 2018 m. įsivežta iš Nyderlandų – daržovių importo iš šios šalies vertė (39,1 mln. EUR) sudarė 24,4 proc. viso daržovių importo vertės (2.34 pav.). Iš Nyderlandų importuotų daržovių kiekis (65,8 tūkst. t) buvo 44,8 proc. mažesnis nei 2017 m. Kitos šalys, iš kurių daugiausia įsivežta daržovių 2018 m., buvo Ispanija ir Lenkija. Iš Ispanijos importuotų daržovių vertė (25,5 mln. EUR) sudarė 16,0 proc. viso daržovių importo vertės, o kiekis (23,9 tūkst. t) buvo 16,0 proc. mažesnis nei 2017 m. Iš Lenkijos importuotų daržovių vertė (23,6 mln. EUR) sudarė 14,8 proc. viso daržovių importo vertės, o kiekis (34,3 tūkst. t) buvo 7,4 proc. didesnis nei 2017 m.

* Prancūzija, Belgija, Ukraina, Turkija, Danija ir kitos šalys / France, Belgium, Ukraine, Turkey, Denmark and other countries.

2.34 pav. Daržovių importo vertės struktūra pagal šalis 2018 m.

Fig. 2.34. Structure of vegetables import value by country in 2018

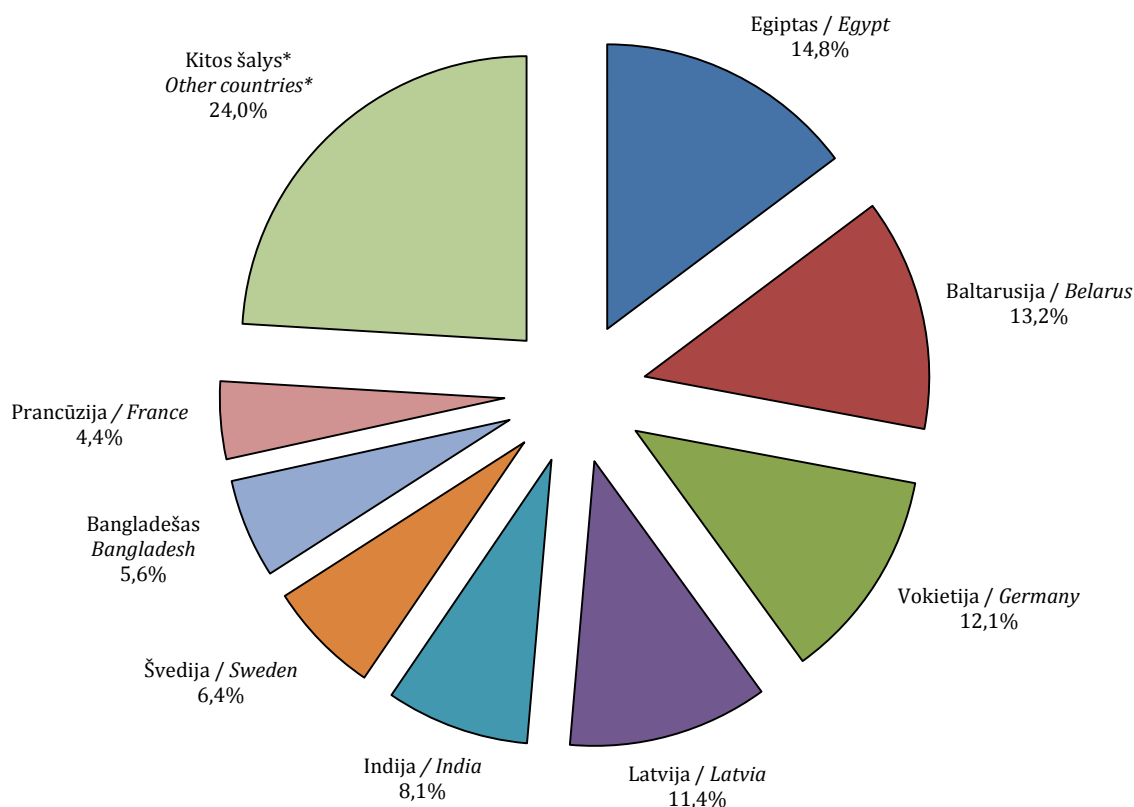
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. didžiausią viso daržovių importo kiekio dalį (24,8 proc.) sudarė kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamų daržovių (smidrų, baklažanų, salierų, išskyrus šakniavaisinius, pievagrybių, voveraičių, baravykų, trumų, saldžiųjų paprikų, špinatų, artišokų, alyvuogių, moliūgų ir aguročių, cukinijų, salotinių augalų, lapinių burokėlių ir dygiųjų artišokų, pankolių, cukrinių kukurūzų bei kitų) importo kiekis. Pomidorų ir kopūstų importo kiekiai sudarė atitinkamai 18,1 ir 10,4 proc. viso daržovių importo kiekio. 2018 m., palyginti su 2017 m., sumažėjo kopūstų (12,0 tūkst. t, arba 36,7 proc.), kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamų daržovių (28,5 tūkst. t, arba 36,5 proc.), pomidorų (19,9 tūkst. t, arba 35,5 proc.), džiovintų ankštinių daržovių (4,7 tūkst. t, arba 24,7 proc.) ir salotų (4,4 tūkst. t, arba 21,1 proc.) importo kiekiai. Visų kitų daržovių importo kiekiai buvo didesni. Labiausiai padidėjo ankštinių daržovių (7,9 tūkst. t, arba 10,8 karto), manijokų (0,3 tūkst. t, arba 1,7 karto) ir konservuotų daržovių (0,2 tūkst. t, arba 1,6 karto) importo kiekiai.

2018 m., palyginti su 2017 m., kai kurių daržovių importo kiekiai vidaus rinkai padidėjo, o kai kurių – sumažėjo. Labiausiai išaugo ankštinių daržovių ir manijokų importo kiekiai vidaus rinkai – atitinkamai 8,7 ir 1,6 karto (importuota atitinkamai 6,6 ir 0,6 tūkst. t). Žymiai padidėjo ir džiovintų daržovių importo kiekis vidaus rinkai – 37,8 proc. (importuota 1,2 tūkst. t). Labiausiai sumažėjo kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamų daržovių importo kiekis vidaus rinkai – 37,8 proc. (importuota 13,8 tūkst. t).

Daržovių eksporto kiekis 2018 m. (618,9 tūkst. t) buvo 18,2 proc. didesnis nei 2017 m. Šį padidėjimą nulėmė džiovintų ankštinių daržovių, kurių eksportuojama daugiausia, eksporto kiekio padidėjimas 40,0 proc. Džiovintų ankštinių daržovių eksporto kiekis (461,1 tūkst. t) sudarė 74,5 proc. viso daržovių eksporto kiekio. 2018 m. didžiausi šių daržovių kiekiai eksportuoti į Egiptą (28,2 proc.) ir Indiją (19,8 proc.). Žymus šių daržovių kiekis eksportuotas į naujai atrastą Bangladešo rinką (11,4 proc.).

2018 m. daugiausia daržovių eksportuota į Egiptą – daržovių eksporto į šią šalį vertė (32,0 mln. EUR) sudarė 14,8 proc. viso daržovių eksporto vertės (2.35 pav.). Į Egiptą eksportuotų daržovių kiekis (130,1 tūkst. t) buvo 41,4 proc. didesnis nei 2017 m. Į šią šalį eksportuota tik džiovintų ankštinių daržovių, kurių beveik visas kiekis buvo užaugintas arba pagamintas Lietuvoje (2018 m. – 99,6 proc.). Kitos šalys, į kurias daugiausia eksportuota daržovių 2018 m., buvo Baltarusija ir Vokietija. Į Baltarusiją eksportuotų daržovių vertė (28,5 mln. EUR) sudarė 13,2 proc. viso daržovių eksporto vertės, o kiekis (72,0 tūkst. t) buvo 36,8 proc. mažesnis nei 2017 m. Į Vokietiją eksportuotų daržovių vertė (26,1 mln. EUR) sudarė 12,1 proc. viso daržovių eksporto vertės, o kiekis (55,3 tūkst. t) buvo 2,6 karto didesnis nei 2017 m. 2018 m. Lietuvos daržovių eksportuotojai pradėjo vežti daržoves į Bangladešą. Į šią šalį eksportuotų daržovių vertė (12,2 mln. EUR) sudarė 5,6 proc. viso daržovių eksporto vertės. Į Bangladešą eksportuota tik džiovintų ankštinių daržovių, kurių visas kiekis buvo užaugintas arba pagamintas Lietuvoje.

* Norvegija, Nyderlandai, Estija, Lenkija, Austrija ir kitos šalys / Norway, Netherlands, Estonia, Poland, Austria and other countries.

2.35 pav. Daržovių eksporto vertės struktūra pagal šalis 2018 m.

Fig. 2.35. Structure of vegetables export value by country in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuviškų daržovių eksporto kiekis 2018 m. (517,1 tūkst. t) buvo 39,1 proc. didesnis nei 2017 m. Didžiausią viso lietuviškų daržovių eksporto kiekio dalį (86,4 proc.) sudarė džiovintų ankštinių daržovių eksportas. Šių lietuviškų daržovių eksporto kiekis 2018 m., palyginti su 2017 m., padidėjo 45,6 proc. Pagrindinių lietuviškų lauko daržovių eksporto kiekiai buvo nedideli, daugiausia eksportuota morkų – 8,3 tūkst. t (eksportas per metus išaugo tik 0,3 proc.) ir svogūnų – 5,6 tūkst. t (eksportas per metus padidėjo 43,1 proc.).

Perdirbimas. Džiovintų svogūnų gamyba 2018 m. beveik nepakito – pagaminta tik 0,2 proc. mažiau nei 2017 m. Šių produktų gamyba buvo 2,5 karto didesnė nei 2014 m. (2.44 lentelė). Vaisių ir daržovių sulčių 2018 m. pagaminta tiek pat, kiek ir 2017 m., tačiau pomidorų sulčių – 10,5 proc. daugiau. Per 2014–2018 m. raugintų kopūstų bei pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba nuolat mažėjo. 2018 m. raugintų kopūstų pagaminta 21,4 proc., pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 14,8 proc. mažiau nei 2017 m.

2.44 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių produktų gamyba 2014–2018 m.

Table 2.44. Production of main preparations of fruit and vegetables in 2014–2018

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Rauginti kopūstai, t <i>Cabbage, preserved, t</i>	819,5	539,4	434,1	258,8	203,4	-75,2
Džiovinti svogūnai, t <i>Dried onions, t</i>	2217,8	3833,5	4686,8	5582,5	5573,8	2,5*
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit and vegetable juice, mill. l</i>	12,5	11,2	11,5	10,8	10,8	-13,6
iš jų pomidorų <i>of which tomato juice</i>	2,9	2,4	1,8	1,9	2,1	-27,6
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / <i>Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t</i>	13,6	12,9	10,2	8,1	6,9	-49,3

* Kartai / Times.

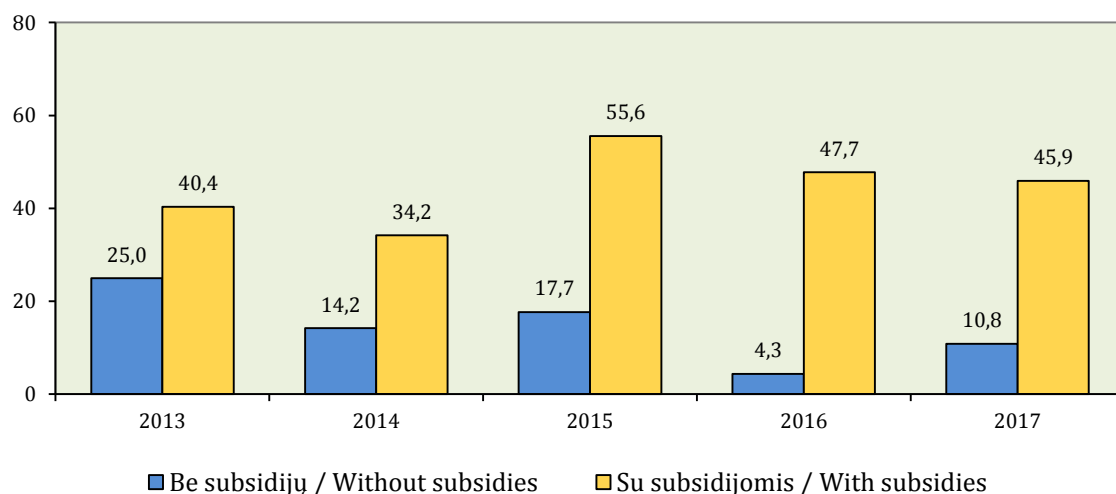
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Produktų iš daržovių gamyba daugiausia orientuota į vidaus rinką: 2018 m. konservuotų daržovių pardavimai Lietuvoje sudarė 100,0 proc., paruoštų valgių ir patiekalų iš daržovių – 89,1 proc., pomidorų sulčių – 84,2 proc., pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 82,4 proc., džiovintų svogūnų – 55,0 proc. Į užsienio rinkas labiau orientuoti tik raugintų kopūstų pardavimai (2018 m. Lietuvoje parduota 40,4 proc. šių produktų). 2018 m., palyginti su 2017 m., daugelio produktų iš daržovių pardavimai vidaus rinkoje padidėjo: raugintų kopūstų – 45,7 proc., pomidorų sulčių – 14,1 proc., džiovintų svogūnų – 5,9 proc., paruoštų valgių ir patiekalų iš daržovių – 2,4 proc. Pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų vidaus rinkoje parduota 19,8 proc., konservuotų daržovių – 44,2 proc. mažiau nei 2017 m.

Valstybės parama ir pagrindiniai ūkių ekonominiai rodikliai. Už daržovių pasėlius 2018 m. mokėtos pagrindinės tiesioginės išmokos (63,14 EUR/ha), kurios skirtos pareiškėjams už ŽŪN plotus, neatsižvelgiant į daržovių rūšį. Daržovių augintojai papildomai galėjo gauti išmoką už pirmuosius 30 ha ŽŪN (57,88 EUR/ha) ir žalinimo išmoką (49,84 EUR/ha). Jei daržovių augintojas – jaunas ūkininkas (iki 40 m. amžiaus), kuris savo valdą buvo įregistravęs ne anksčiau kaip prieš 5 m., tai jam buvo skiriama 47,92 EUR/ha išmoka. Valstybė, siekdama palaikyti daržovių auginimą, nuo 2015 m. ūkininkams, auginantiems daržoves, išskyrus ankštines, pradėjo papildomai skirti susietas su gamyba tiesiogines išmokas (2018 m. – 344,19 EUR/ha). Auginantiems ankštines daržoves mokėta 50,14 EUR/ha. Siekiant išlaikyti šildomus šiltnamius, buvo mokamos ir susietosios tiesioginės išmokos už šiuose šiltnamiuose užaugintas daržoves – 21,0 tūkst. EUR/ha. Nuo 2017 m. pradėtos mokėti susietosios tiesioginės išmokos už plotus, kuriuose auginami cukriniai runkeliai (94,43 EUR/ha), taip pat susietoji parama už bulvių sėklai auginimą (212,0 EUR/ha).

Lietuvos ŪADT daržininkystės ir sodininkystės respondentinių ūkininkų ūkių duomenimis, 2017 m. bendrosios produkcijos buvo gauta 28620 EUR, 23,6 proc. daugiau nei 2016 m. Tai sudarė 92,4 proc. vidutiniškai visuose ūkiuose gautos produkcijos. Daržininkystės ir sodininkystės ūkininkų ūkių pajamas 2017 m. mažino padidėjusios bendrosios sąnaudos, kurios buvo 15,2 proc. didesnės nei prieš metus. Šiuose ūkiuose 2017 m., palyginti su 2016 m., išlaidos trąšoms padidėjo 21,7 proc., augalų apsaugos priemonėms – 27,7 proc., degalams ir kurui – 24,6 proc.

Daržininkystės ir sodininkystės respondentinių ūkininkų ūkių grynosios ūkio pajamos 2017 m. sudarė 13150 EUR, buvo 2,1 proc. mažesnės nei vidutiniškai visuose ūkiuose. Vienam šeimos SD teko 10779 EUR ūkio grynujų pajamų (vidutiniškai šiuose ūkiuose dirbo 1,22 šeimos SD), kurios buvo 4,3 proc. didesnės nei vidutiniškai visuose ūkiuose ir 16,1 proc. didesnės nei 2016 m. Daržininkystės ir sodininkystės veikla 2017 m. buvo pelninga ir pelningumas su parama (gamybai ir investicijoms) sudarė 45,9 proc. (2.36 pav.). Ūkio grynosios pajamos buvo 19,0 proc. didesnės. Paramos gamybai dalis nuo ūkio grynujų pajamų (55,7 proc.) buvo nežymiai (0,5 proc. punkto) mažesnė nei 2016 m. Bendrasis pelnas (iš bendrosios produkcijos atėmus specifines, pridėtines, išorinių veiksnių išlaidas ir nusidėvėjimą) 2017 m., palyginti su 2016 m., buvo 3,1 karto didesnis.

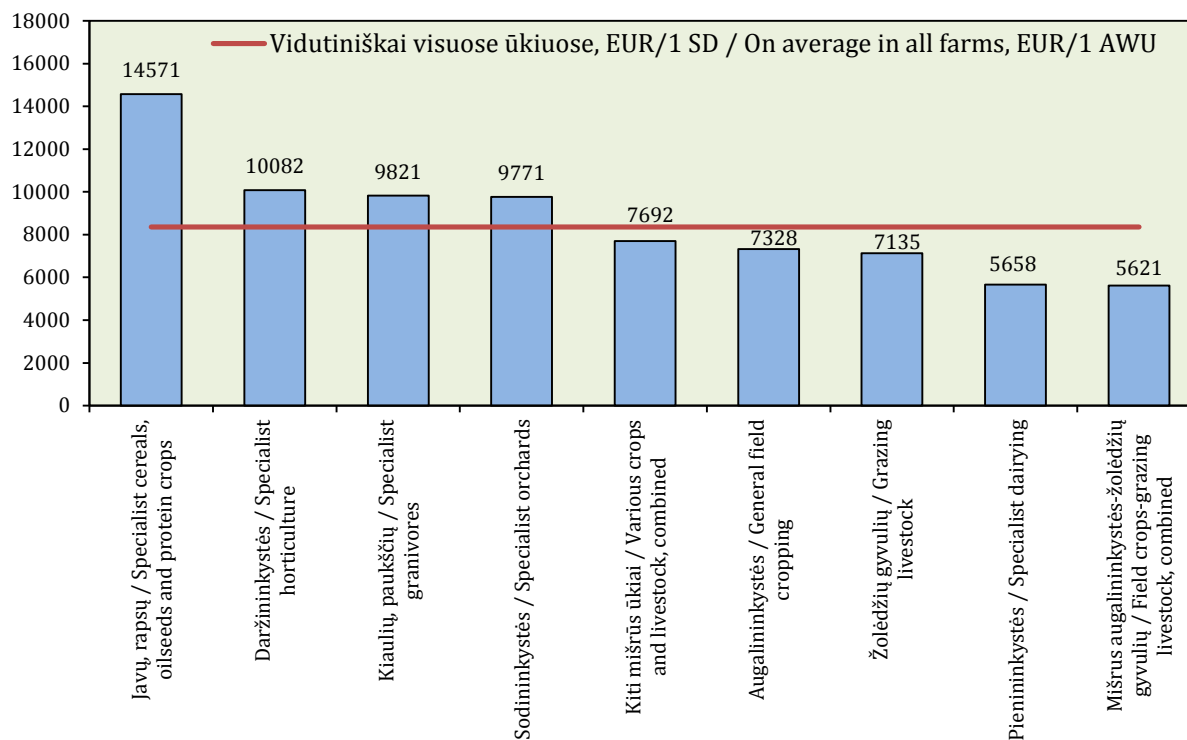
2.36 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pagrindinės veiklos pelningumas 2013–2017 m., proc.

Fig. 2.36. Profitability of horticulture and orchard farms in 2013–2017, per cent

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2013–2017. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014–2018. ISSN 2029-1221.

ES ŪADT duomenimis, Lietuvos daržininkystės ūkiuose sukurta grynoji pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, 2017 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo 27,6 proc. Ši vertė (7003 EUR) sudarė 71,1 proc. vidutiniškai visuose šalies ūkiuose sukurtos grynosios pridėtinės vertės. 2017 m. Lietuvos daržininkystės ūkiuose sukurta grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam SD, buvo viena žemiausių tarp ES šalių ir 3,9 karto mažesnė nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkiuose.

2013–2017 m. grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam SD, Lietuvos daržininkystės ūkiuose buvo vidutiniškai 10082 EUR per metus. Ši vertė, palyginti su kitų ūkininkavimo krypčių ūkiuose sukurta grynąja pridėtinė verte, buvo viena didžiausių ir 20,6 proc. didesnė nei vidutiniškai visuose šalies ūkiuose, tačiau 2,3 karto mažesnė nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkiuose (2.37 pav.).

2.37 pav. Ūkių grynoji pridėtinė vertė, tekusi vienam sąlyginiam darbuotojui, pagal ūkininkavimo tipus vidutiniškai per 2013–2017 m., EUR

Fig. 2.37. Farm net value added per average work unit by type of farming on average over 2013–2017, EUR

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2013–2017. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2014–2018. ISSN 2029-1221.

2013–2017 m. daržininkystės ūkininkų ūkių grynosios pajamos, tekusios vienam šeimos SD, sudarė vidutiniškai 19217 EUR per metus ir buvo 2,3 karto didesnės nei vidutiniškai visuose šalies ūkininkų ūkiuose (8359 EUR per metus), tačiau 29,2 proc. mažesnės nei vidutiniškai ES daržininkystės ūkininkų ūkiuose.

Nors daržovių sektorius yra prioritetas ir jam teikiamos atitinkamos papildomos išmokos ir pirmumas, skiriant paramą, tačiau pokyčiai šiame sektoriuje yra labai nežymūs. 2017–2018 m. lauko daržovių pasėlių plotai padidėjo tik 0,3 tūkst. ha. Prielaidų daržovių sektoriaus plėtrai nesudarė ir gamtinės sąlygos, kurios daržovių augintojams nepalankiai susiklostė jau antrus metus iš eilės. Vis dėlto daržovių sektoriuje stebima ir teigiamų poslinkių – lietuviškoms daržovėms atrandamos ir plečiamos rinkos užsienyje. Šio sektoriaus plėtra yra susijusi tiek su eksporto, tiek su pardavimų Lietuvos rinkoje didinimu, kai, stiprėjant vartotojų nuostatoms dėl sveikos mitybos, auga šviežių ir natūralių daržovių paklausa.

3.6. Vaisiai ir uogos

3.6. Fruit and berries

Sodų ir uogynų produkcijos dalis sudaro šiek tiek daugiau nei 1 proc. bendrosios Lietuvos žemės ūkio produkcijos. Lietuvos klimatas nėra labai palankus vaisių ir uogų auginimui, čia auga ribotas vėsesnį klimatą ištvėriantį vaisių ir uogų rūšių skaičius, kurių derlių dažnai sumažina pavasarinės šalnos ir kiti klimatiniai reiškiniai. Dėl vėsaus klimato Lietuva negali apsirūpinti visų rūšių vaisiais ir uogomis (pvz., bananais ar citrusiniais vaisiais), dėl to apsirūpinimas vaisiais ir uogomis nėra aukštas bei dėl nevienodų gamtinių sąlygų atskirais metais svyruoja. 2014 m. jis siekė 29 proc., 2017 m. – 41 proc. Lietuva beveik apsirūpina daugiausia Lietuvoje auginamais vaisiais – obuoliais: 2014 m. apsirūpinimas jais, neatsižvelgiant į atsargų pasikeitimą, siekė 93 proc., 2017 m. – 88 proc., o 2018 m. – 84 proc. ApSirūpinimas kitais Lietuvoje auginamais vaisiais ir uogomis mažesnis.

Auginimas. 2018 m. Lietuvoje buvo 30,4 tūkst. ha sodų ir uogynų – lygiai toks pats plotas, kaip ir 2014 m. Derančio amžiaus sodinių plotas 2018 m. sudarė 87,2 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Palyginti su 2014 m., jis buvo 0,4 proc. didesnis (2.45 lentelė).

2.45 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2014–2018 m.

Table 2.45. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Sodinių plotas, iš viso, tūkst. ha Total area, thou. ha	30,4	30,5	29,5	30,2	30,4	0,0
iš jų derančių of which fruit bearing	26,4	25,3	24,5	26,0	26,5	0,4
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	70,2	87,1	79,2	99,2	105,6	50,4
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,66	3,44	3,24	2,57	3,99	50,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pagal atskiras apskritis, kaip ir ankstesniais metais, didžiausi sodų ir uogynų plotai 2018 m. buvo Vilniaus (16,0 proc.), Kauno (14,8 proc.) ir Panevėžio (14,3 proc.) apskrityse. Ryškiausi pokyčiai per 2014–2018 m. stebimi Alytaus (sodų ir uogynų plotas padidėjo 13,6 proc.), Klaipėdos (sumažėjo 10,1 proc.) ir Tauragės (padidėjo 9,1 proc.) apskrityse. Visose kitose apskrityse sodų ir uogynų plotas pasikeitė ne daugiau kaip 5 proc.

Dažniausiai Lietuvos soduose ir uogynuose auginamos obelys. Jų plotai 2018 m. sudarė 46,0 proc. visų sodų ir uogynų ploto. Palyginti su 2014 m., 2018 m. obelys buvo auginamos 7,1 proc. mažesniame plote. Kita svarbi sodų ir uogynų rūšis – juodieji serbentai. Jie 2018 m. užėmė 14,9 proc. ploto. Jų plotas nuo 2014 m. sumažėjo 1,9 proc. Kriaušių, slyvų, ir vyšnių su trešnėmis sodiniai 2018 m. užėmė po 3–4 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Visų vaismedžių plotas 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 10,1 proc. Uogynų plotai per tą patį laikotarpį padidėjo 11,0 proc.

Vaisių ir uogų derlius Lietuvoje 2018 m., palyginti su 2014 m., buvo 50,0 proc., o palyginti su 2017 m. – 6,5 proc. didesnis. Didžiąją dalį (87,1 proc.) derliaus sudarė obuoliai. Todėl sodų ir uogynų derliaus pokyčius lėmė būtent šių vaisių auginimo rezultatai. Obuolių 2018 m. priskinta 92,0 tūkst. t, arba 52,9 proc. daugiau nei prieš penkerius metus ir 5,3 proc. daugiau nei 2017 m. Kriaušių derlius 2018 m. sudarė 1,9 tūkst. t ir buvo 61,4 proc. didesnis nei 2014 m., tačiau jų kiekis sudarė labai nedidelę bendro vaisių ir uogų derliaus dalį (1,8 proc.) ir lemiamos įtakos bendram rezultatui neturėjo. Nedidelę įtaką turėjo ir kitų vaismedžių (slyvų, vyšnių ir trešnių) derlius, kuris 2018 m. tesudarė mažiau nei po 1 proc. bendro vaisių ir uogų derliaus.

2018 m. įvairių uogų derlius sudarė 9,6 proc. (10,1 tūkst. t) viso vaisių ir uogų derliaus. Atskiroms uogų rūšims atiteko iki 3,7 proc. nuo bendro sodų ir uogynų derliaus. Didžiausią dalį tarp uogų turinčių juodųjų serbentų derlius 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo 76,4 proc., o antroje vietoje esančių braškių derlius sumažėjo 41,5 proc.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis sodų ir uogynų derlingumas 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo 50,0 proc. Obuolių derlingumas išaugo 66,7 proc. (iki 7,25 t/ha), kriaušių – 74,3 proc. (iki 1,76 t/ha), juodųjų serbentų – 65,3 proc. (iki 1,19 t/ha). 2018 m., palyginti su 2017 m., vidutinis sodų ir uogynų derlingumas išaugo 55,3 proc., iš jų obelų – tik 2,7 proc., juodųjų serbentų – 41,7 proc., o kriaušių sumažėjo 21,4 proc.

Palyginti su kitoms ES šalimis, Lietuvos sodų ir uogynų derlingumas mažas. Tam įtakos turi ir klimatinės sąlygos. Eurostato duomenimis, Lietuvoje daugiausia auginamų obelų derlingumas, apskaičiuotas pagal ES drėgnumo standartus, 2017 m. (7,5 t/ha) buvo mažesnis tik 5 ES šalyse ir siekė 38,8 proc. ES vidurkio. 2018 m. turimais duomenimis (duomenų nepateikė Lenkija), prastesnis nei Lietuvos (8,0 t/ha) buvo tik Latvijos, Estijos ir Liuksemburgo obelų derlingumas.

Supirkimas. 2018 m. Lietuvoje supirkta 57,2 tūkst. t vaisių ir uogų – 26,3 proc. daugiau nei 2017 m. ir 33,5 proc. daugiau nei 2014 m. (2.46 lentelė). 2018 m. supirkta 54,2 proc. viso vaisių ir uogų derliaus – 8,5 proc. punkto daugiau nei 2017 m. ir 18,4 proc. punkto mažiau nei 2014 m. Šviežiam vartojimui 2018 m. buvo supirkta 10,8 proc. vaisių ir uogų, kita dalis – perdirbimui. 48,2 proc. vaisių ir uogų buvo supirkta iš ūkininkų ir šeimos ūkių, 51,8 proc. – iš ŽŪB.

2.46 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2014–2018 m.

Table 2.46. Purchase of fruit and berries in 2014–2018

Vaisiai ir uogos / Fruit & berries		2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / Fruit & berries, total	kiekis / amount, t	42868	51581	57463	45315	57238	33,5
	kaina / price, EUR/t	112	154	127	239	133	18,8
iš jų: / of which:							
obuoliai apples	kiekis / amount, t	42084	50243	56786	44346	55872	32,8
	kaina / price, EUR/t	101	143	119	220	114	12,9
kriaušės pears	kiekis / amount, t	1,1	6,1	10,5	4,3	9,7	8,8*
	kaina / price, EUR/t	353	663	694	551	601	70,3
braškės strawberries	kiekis / amount, t	58,4	79,9	57,0	83,3	104,5	78,9
	kaina / price, EUR/t	2825	2671	3730	3809	4323	53,0
avietės raspberries	kiekis / amount, t	17,5	9,4	27,7	9,8	10,9	-37,7
	kaina / price, EUR/t	1654	1685	1291	1415	2986	80,5
juodieji serbentai black currant	kiekis / amount, t	415	864	335	378	782	88,4
	kaina / price, EUR/t	308	221	257	302	327	6,2
kiti serbentai other currant	kiekis / amount, t	66,0	76,9	114,6	65,4	124,6	88,8
	kaina / price, EUR/t	430	376	510	1092	525	22,1

* Kartai / Times.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaip ir kiekvienais metais, didžiąją dalį supirktų vaisių ir uogų sudarė obuoliai, 2018 m. – 97,6 proc. Jų supirkimo apimtys 2018 m., palyginti su 2014 m., buvo 32,8 proc., o palyginti su 2017 m. – 26,0 proc. didesnės.

Lietuvoje obuolių šviežiam vartojimui supirkimo kaina (462,7 EUR/t) 2018 m. buvo 30,4 proc. mažesnė nei Lietuvos ir 15 ES šalių (kurios pateikė duomenis) vidutinė kaina. Kaip ir ankstesniais metais, brangiausiai desertiniai obuoliai buvo supirkti Suomijoje – 3,2 karto brangiau nei mūsų šalyje. Pigiausiai obuolius supirkusioje Lenkijoje desertiniai obuoliai kainavo 68,9 proc. mažiau nei Lietuvoje.

Kitų vaisių supirktas derlius 2018 m. sudarė tik 0,02 proc. bendro supirkto vaisių ir uogų derliaus. Didžiausią jo dalį sudarė kriaušės. 2018 m., palyginti su 2014 m., jų supirktas 8,8 karto daugiau. 2018 m. kriaušės Lietuvoje buvo supirktos 70,3 proc. brangiau nei 2014 m. ir 9,1 proc. – nei 2017 m.

Lietuvoje kriaušių šviežiam vartojimui supirkimo kaina (603,4 EUR/t) 2018 m., palyginti su Lietuvos ir 14 ES šalių, kurios pateikė duomenis, vidurkiu, buvo 20,5 proc. mažesnė. Didžiausia desertinių kriaušių supirkimo kaina 2018 m. buvo Liuksemburge – apie 2,7 karto didesnė nei Lietuvoje, mažiausia – Čekijoje. Šioje šalyje, palyginti su Lietuva, desertinės kriaušės 2018 m. supirktos 27,9 proc. pigiau.

2018 m. 2,4 proc. iš Lietuvoje supirktų vaisių ir uogų sudarė uogos. 20,8 proc. supirktų uogų sudarė juodieji serbentai. Jų 2018 m. supirkta 88,4 proc. daugiau nei 2014 m., o supirkimo kaina buvo 7,5 proc. didesnė nei prieš penkerius metus. Raudonųjų ir baltųjų serbentų supirkimo apimtys 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo panašiai – 88,8 proc., o kaina padidėjo 24,4 proc.

Eurostato informacija apie juodųjų serbentų supirkimo kainas ES 2018 m. skelbiama tik penktadalyje šalių. Lietuvoje juodieji serbentai šviežiam vartojimui 2018 m. supirkti (1454 EUR/t) 53,4 proc. žemesne nei ES šalių vidutinė kaina. Didžiausia šių uogų supirkimo kaina 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, buvo Jungtinėje Karalystėje – 2,5 karto didesnė nei Lietuvoje. Tuo metu mažiausia juodųjų serbentų supirkimo kaina buvo Čekijoje – 73,3 proc. mažesnė nei mūsų šalyje.

Braškių 2018 m. supirkta 78,9 proc. daugiau nei 2014 m. ir 25,5 proc. daugiau nei 2017 m., visos braškės buvo supirktos šviežiam vartojimui. Supirkimo kaina per penkerius metus išaugo 53,0 proc.

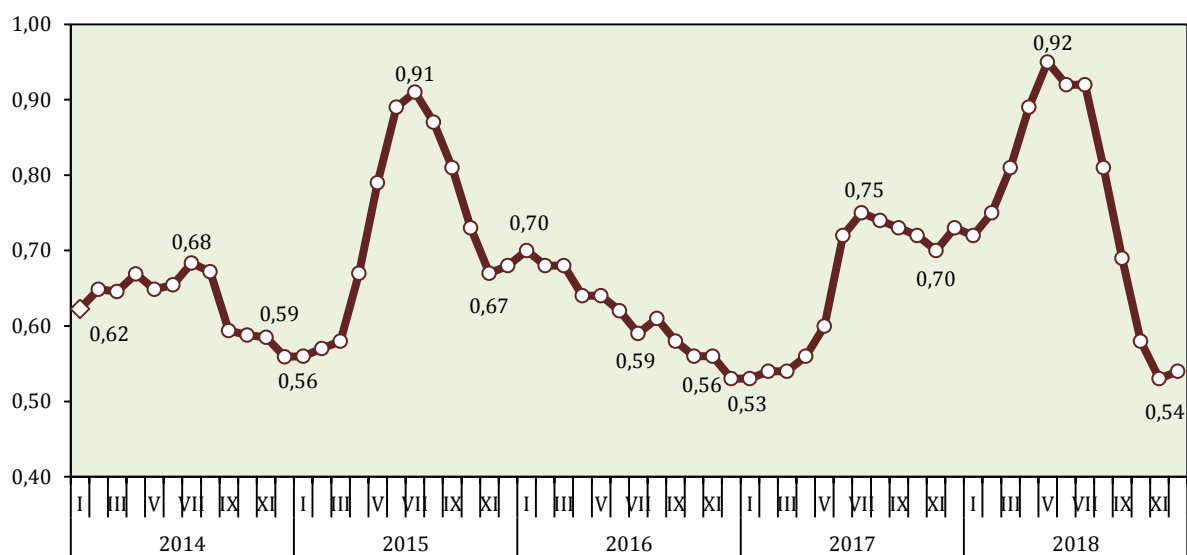
Braškių šviežiam vartojimui supirkimo kaina Lietuvoje 2018 m. buvo viena iš aukščiausių ES. Palyginti su 14 ES šalių, įskaitant Lietuvą, vidurkiu, jų kaina buvo 51,4 proc. aukštesnė. Brangiausiai braškės supirktos Liuksemburge – 9,9 proc. didesne kaina nei Lietuvoje, o pigiausiai – Bulgarijoje – 74,7 proc. mažesne kaina nei mūsų šalyje.

Aviečių superkama tik nedidelė dalis: per paskutinius 5 metus – nuo 0,3 iki 1,2 proc. derliaus. 2018 m. buvo supirkta 0,7 proc. aviečių derliaus. 2018 m. supirkta 37,7 proc. mažiau aviečių nei 2014 m., bet 11,2 proc. daugiau nei 2017 m. Didžioji aviečių dalis buvo supirkta perdirbti. Palyginti su 2014 m., 2018 m. šių uogų supirkimo kaina padidėjo 80,5 proc.

Informaciją apie aviečių šviežiam vartojimui supirkimo kainas Eurostatui, be Lietuvos, pateikė 7 ES šalys narės. Lietuva pagal šių uogų supirkimo kainą (2018 m. – 2986 EUR/t) priklausė mažesnių kainų ES šalių grupei. Lietuviška aviečių kaina už ES vidurkį buvo 38,4 proc. mažesnė. Už brangiausiai Belgijoje supirktas avietes buvo mokėta 2,9 karto daugiau, o už pigiausias Lenkijoje supirktas avietes – 78,0 proc. mažiau nei Lietuvoje.

Mažmeninės kainos. Vaisių mažmeninių kainų kitimo tendencijų ES valstybėse varijavimui didžiausią įtaką daro nuo konkrečių metų klimatinių sąlygų priklausantis derlius šalyse ir jų kaimynėse bei importuotų vaisių kainų pokyčiai. 2018 m. gruodžio mėn., palyginti su 2017 m. tuo pačiu mėnesiu, vaisių kainos ES vidutiniškai sumažėjo 1,7 proc., o palyginti su 2013 m. gruodžiu, padidėjo 11,2 proc. Lietuvoje vaisių kainos didėjo 2014–2017 m. laikotarpiu, o 2018 m. sumažėjo. 2018 m. gruodį, palyginti su 2017 m. gruodžiu, jos sumažėjo 10,9 proc., bet palyginti su 2013 m. gruodžiu, išaugo 16,5 proc.

Daugiausia Lietuvoje užauginamų obuolių mažmeninės kainos nepastovumą lėmė sezoniniai svyravimai, išskyrus 2016 m., kai obuolių kaina nuolat mažėjo ir nuo 2016 m. gruodžio iki 2017 m. sausio pasiekė mažiausią reikšmę per 5 metus (2.38 pav.). 2018 m. mažmeninėje rinkoje obuoliai vidutiniškai kainavo 0,76 EUR/kg. Palyginti su 2017 m., jie buvo 15,2 proc., o palyginti su 2014 m. – 20,6 proc. brangesni.

2.38 pav. obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2014–2018 m., EUR/kg

Fig. 2.38. Average retail price of apples in Lithuania in 2014–2018, EUR/kg

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Produkcijos perdirbimas. Lietuvoje iš vaisių ir uogų gaminami įvairūs gaminiai. Didžiausią jų dalį 2018 m., kaip ir ankstesniais metais, sudarė sultys, kurių buvo išspausta 8,2 mln. l. Iš labiausiai Lietuvoje paplitusios sodų ir uogynų rūšies – obuolių buvo išspausta 54,9 proc. sulčių. Kiti pagrindiniai gaminiai buvo užšaldyti vaisiai ir uogos bei įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos (2.47 lentelė).

2.47 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2014–2018 m.

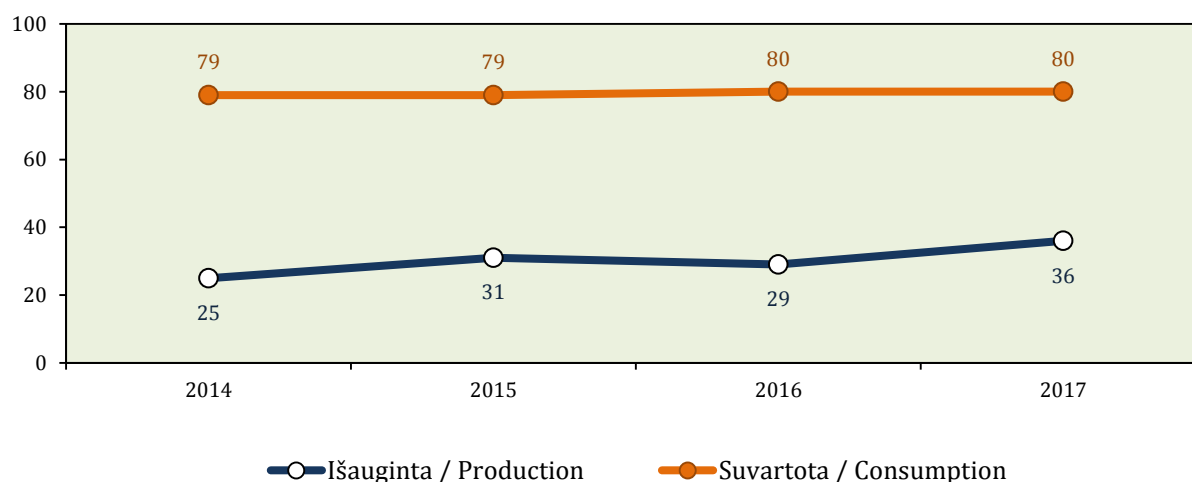
Table 2.47. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2014–2018

Produktai / Products	2014	2015	2016	2017	2018	Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
Obuolių sultys, mln. l <i>Apple juice, mill. l</i>	5,6	5,4	5,8	6,3	4,5	-19,6
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	3,5	4,6	4,9	5,6	4,7	34,3
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	3,6	3,8	3,0	2,6	2,3	-36,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. Lietuvoje buvo išspausta mažiausia obuolių sulčių per paskutinius 5 m.: 19,6 proc. mažiau nei prieš penkerius metus ir 28,6 proc. mažiau nei prieš metus. 2018 m. Lietuvos perdirbėjai pagamino 34,3 proc. daugiau užšaldytų vaisių ir uogų nei 2014 m., bet 16,1 proc. mažiau nei 2017 m. Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų gamybos apimtys linkusios mažėti. 2018 m., palyginti su 2014 m., jos sumažėjo 33,1 proc., o palyginti su 2017 m. – 11,5 proc.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Lietuvoje gyventojai suvartoja daugiau ir įvairesnių vaisių bei uogų, nei užaugina šalies gamintojai. Lietuvoje išauginti vaisiai ir uogos 2014–2017 m. patenkino 32–45 proc. šalies poreikių (2.39 pav.).

2.39 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2014–2017 m., kg

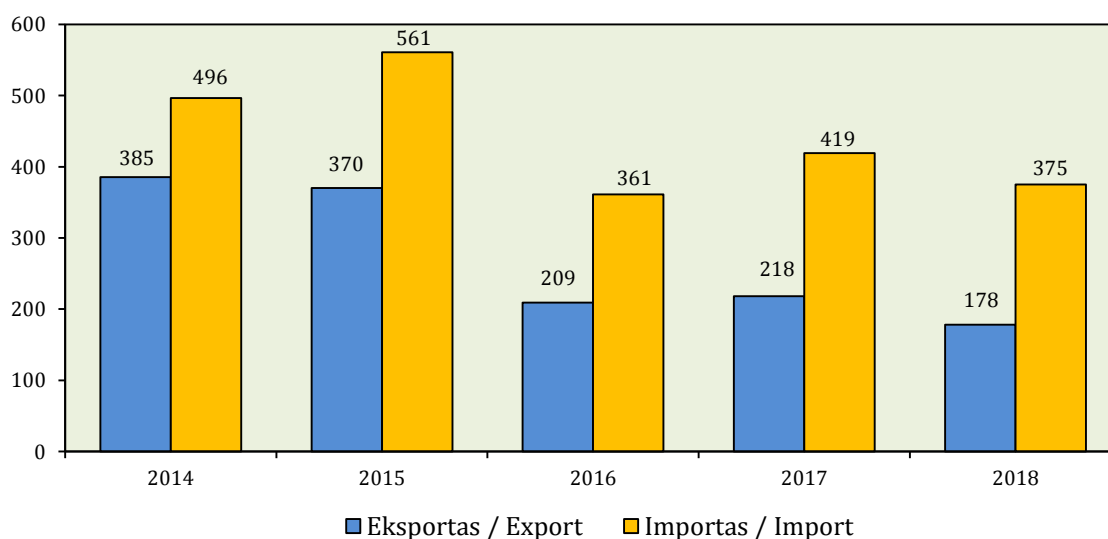
Fig. 2.39. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2014–2017, kg

Šaltinis: Žemės ūkis ir aplinkosauga 2017. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2018. ISBN 978-9955-797-32-6.

Lietuvos gamintojai daugiausia rinkai siūlo obuolių. Jie, atsižvelgiant į Lietuvos statistikos departamento paskelbtą derliaus kiekį, 2017 m. turėjo sudaryti apie trečdalį viso Lietuvos vartotojų vaisių ir uogų raciono. 19 proc. suvartojamų vaisių ir uogų kiekio sudarė bananai, 17 proc. – citrusiniai vaisiai.

Pasaulinė sveikatos organizacija rekomenduoja žmogui per parą suvartoti mažiausiai 400 g vaisių ir daržovių. Jei vaisių ir daržovių būtų vartojama lygiomis dalimis – po 200 g, tai Lietuvoje vaisių vartojimas būtų pakankamas. 2017 m. vienas gyventojas per parą suvartojo po 219 g vaisių ir uogų.

Užsienio prekyba. 2014–2018 m. laikotarpiu Lietuvos vaisių ir uogų eksportas vertine išraiška buvo mažesnis už importą (2.40 pav.). Užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas turėjo tendenciją augti. 2018 m., palyginti su 2014 m., jis išaugo 77,5 proc. 2018 m., palyginti su 2017 m., užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas sumažėjo 2,0 proc.

2.40 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2014–2018 m., mln. EUR

Fig. 2.40. Export and import of fruit and berries* in 2014–2018, EUR mill.

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / Fresh, frozen, dried and preserved.

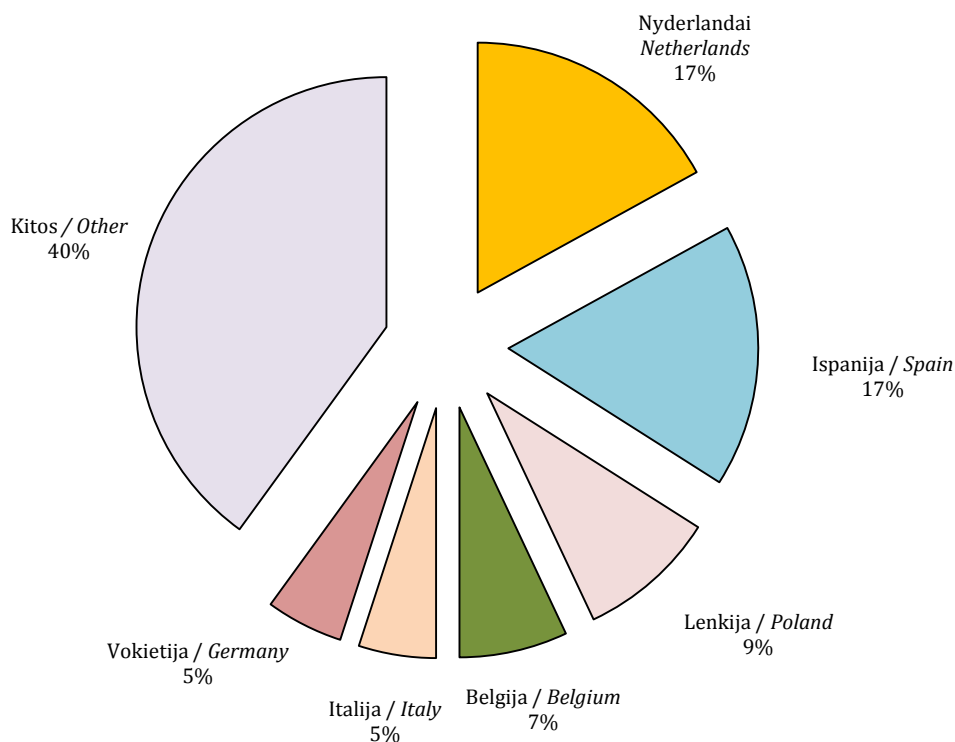
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2017 m., vaisių ir uogų importas vertine išraiška sumažėjo 10,5 proc., o palyginti su 2014 m., – 21,9 proc. Natūrine išraiška 2014–2018 m. padidėjo daugelio vaisių ir uogų importas į Lietuvą. Labiausiai per šį laikotarpį išaugo citrusinių vaisių žievelių ir melionų luobų importas – 4,3 karto, nors jų importo apimtys ir 2018 m. tesudarė 11,3 t. Iš didesniais kiekiais įvežamų vaisių ir uogų grupių labiausiai padidėjo džiovintų vaisių ir jų bei riešutų mišinių importas – 64,6 proc. Per tą patį laikotarpį keletu rūšių vaisių ir uogų importas į Lietuvą sumažėjo. Labiausiai sumažėjo vynuogių įvežimo apimtys – 46,4 proc.

2014 m. vaisių ir uogų importo struktūroje didžiausią dalį sudarė citrusiniai vaisiai. Tačiau 2015 m. situacija pasikeitė. Per šiuos metus į Lietuvą daugiausia buvo įvežta sėklavaisių (obuolių, kriaušių ir svarainių) – vertine išraiška jų dalis nuo bendros importo vertės sudarė 29 proc. Tokie importo struktūros pokyčiai labiausiai buvo nulemti 2014 m. Rusijos draudimo iš ES šalių įvežti tam tikrus maisto produktus, į kurių sąrašą pateko ir vaisiai bei uogos. Lietuva tapo viena iš sėklavaisių reeksporto šalių, per kurias kaulavaisiai iš kitų ES valstybių buvo vežami į Rusiją. 2016–2017 m. obuolių, kriaušių ir svarainių dalis bendroje importo struktūroje išliko aukščiausia, bet sumažėjo iki 16 proc. 2018 m. vaisių ir uogų importo struktūra vėl priartėjo prie 2014 m. struktūros – didžiausią dalį užėmė tos pačios vaisių ir uogų grupės, tik šiek tiek susikeitusios vietomis: 2018 m. citrusinių vaisių dalis vertinėje importo struktūroje sudarė 18,0 proc. (2014 m. – 16,3 proc.), kiti švieži vaisiai – 13,0 proc. (2014 m. – 18,0 proc.) ir sėklavaisiai – 11,5 proc. (2014 m. – 17,2 proc.). Kitų vaisių ir uogų grupių dalies pokytis 2018 m., palyginti su 2014 m., neviršijo 5,0 proc. punktų.

2018 m. Lietuvoje vertine išraiška buvo parduota 57,9 proc. visų importuotų vaisių ir uogų, kita dalis – reeksportuota. Didžiausią dalį Lietuvoje parduotų vaisių ir uogų sudarė citrusiniai vaisiai (26,7 proc.), kiti švieži vaisiai (11,1 proc.) ir riešutai (10,1 proc.).

2018 m. vaisių ir uogų importas iš ES sudarė didžiąją dalį viso importo sumos – 70,3 proc. Kaip ir ankstesnius penkerius metus, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2018 m. į Lietuvą importuota iš Nyderlandų, su jais susilygino ir Ispanija (po 17 proc. viso vaisių ir uogų importo). Lenkijos dalis 2018 m., palyginti su 2014 m., padidėjo 3 proc. punktais ir pasiekė 9 proc. (2.41 pav.).

2.41 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2018 m.

Fig. 2.41. Structure of import of fruit and berries by country in 2018

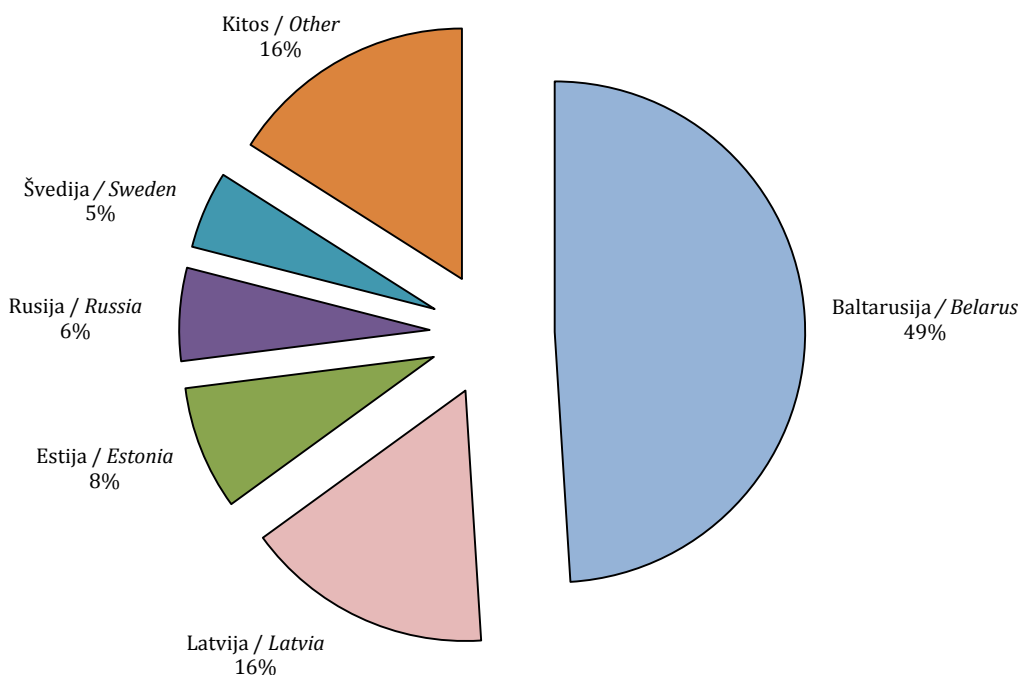
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. iš Lietuvos išvežta vaisių ir uogų už 178,1 mln. EUR, arba 18,3 proc. mažiau nei 2017 m. ir 53,8 proc. mažiau nei 2014 m. Lietuviškos kilmės produkcija 2018 m. tesudarė 8,3 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės ir siekė 14,9 mln. EUR. Palyginti su 2014 m., lietuviškos kilmės vaisių ir uogų buvo eksportuota 16,6 proc. daugiau.

2018 m. daugiausia iš Lietuvos eksportuota sušaldytų, virtų arba nevirtų vaisių ir riešutų. Jie sudarė 22,3 proc. bendros vaisių ir uogų eksporto vertės. 16,4 proc. eksporto sudarė sėklavaisiai, 14,2 proc. – kiti švieži vaisiai. Lietuviškos kilmės vaisių ir uogų didžiąją eksporto dalį (93,0 proc.) sudarė sušaldyti, virti arba nevirti vaisiai ir riešutai.

2014–2018 m. vertine išraiška labiausiai išaugo nedideliais kiekiais išvežtų vaisių ir uogų grupių eksportas: citrusinių vaisių žievelių ir melionų luobų – 133 kartus, konservuotų vaisių ir riešutų – 40,1 proc. Iš didesnių vaisių ir uogų grupių labiausiai išaugo kokosų, brazilinių ir anakardžių riešutų (46,7 proc.), bananų (43,0 proc.) ir virtų arba sušaldytų vaisių bei riešutų (25,8 proc.) eksportas. Kitų vaisių ir uogų grupių eksportas sumažėjo. Labiausiai krito citrusinių vaisių (82,6 proc.) ir šviežių bei džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų eksportas (78,0 proc.).

2018 m. vaisių ir uogų eksportas iš Lietuvos į ES šalis vertine išraiška sudarė 51,0 proc. viso vaisių ir uogų eksporto sumos. Vertinant atskirų šalių lygiu, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2014 m. buvo išvežta į Rusiją – daugiau nei pusė eksportuotų vaisių ir uogų. Tačiau dėl šios šalies taikomų apribojimų 2015–2018 m. eksportas į Rusiją pastebimai sumažėjo. 2018 m. į šią šalį tebuvo eksportuota 6,2 proc. visų vaisių ir uogų vertine išraiška. Didžiausia vaisių ir uogų dalis 2018 m. iš Lietuvos buvo eksportuota į Baltarusiją – 49,1 proc., nors eksporto apimtys vertine išraiška į šią šalį 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 11,6 proc. Į kaimynines Latviją ir Estiją buvo atitinkamai išvežta 15,6 proc. ir 8,1 proc. vaisių ir uogų, į kitas šalis – mažesnės dalys (2.42 pav.).

2.42 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2018 m.

Fig. 2.42. Structure of export of fruit and berries by country in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Parama. Deklaruojamų sodų ir uogynų plotai Lietuvoje 2014–2018 m. didėjo. 2018 m. deklaruota 16,7 tūkst. ha sodų ir uogynų. Palyginti su 2014 m., tai buvo 13,5 proc., o palyginti su 2017 m. – 0,7 proc. daugiau.

Už 2018 m. deklaruotus ir tiesioginių išmokų teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus skirta pagrindinė tiesioginė išmoka – 63,14 EUR/ha ir papildoma išmoka už pirmuosius 30 ha – 57,88 EUR/ha. Taip pat skirta susietoji parama už vaisius ir uogas – 227,51 EUR/ha. Pagal KPP priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ buvo skirta 336 EUR išmoka už sodų ir uogynų hektarą. Pagal KPP priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ už ekologiškų sodų ir uogynų hektarą skiriama 518 EUR parama, o už perėjimą prie ekologinio ūkininkavimo – 534 EUR už sodų ir uogynų hektarą.

Lietuvoje teikiama parama pagal Vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programą. 2014–2015, 2015–2016 ir 2016–2017 mokslo metais pagal šią programą jos pareiškėjams priskaičiuota po 1,6 mln. EUR, o 2017–2018 mokslo metais – 1,38 mln. EUR. Didžioji dalis paramos buvo skiriama iš ES biudžeto, parama iš nacionalinio biudžeto siekė 10 proc. 2014–2015, 2015–2016 ir 2016–2017 mokslo metais bei 11 proc. 2017–2018 mokslo metais. Be to, Lietuvos biudžetas kompensavo pagal šią programą perkamų produktų PVM sumą.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI

III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Ūkių veiklos pokyčiai

1. Changes in farm activity

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2017 m. veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1300 ūkininkų ūkių ir 35 ŽŪB, kurių duomenys renkami ES ŪADT. ŪADT ūkiai atrenkami pagal ES nustatytą ūkių tipologiją: ekonominį dydį ir ūkininkavimo tipą. Ūkio ekonominis dydis nustatomas pagal bendrąją standartinę produkciją, kuri apskaičiuojama einamųjų metų ūkio pasėlių plotus ir vidutinį gyvulių skaičių dauginant iš atitinkamų standartinės produkcijos reikšmių ir gautus dydžius susumuojant. Lietuvoje prekiniais ūkiais laikomi ūkiai, kurių ekonominis dydis per metus viršija 4000 EUR. Ūkininkavimo tipas nustatomas, įvertinant gaminamos produkcijos santykinę dalį bendroje ūkio standartinėje produkcijoje. ES tipologija apima 21 ūkininkavimo tipą, kuris gali būti stambinamas iki 8 pagrindinių ar smulkinamas iki 60 tipų. Pagrindiniai ūkininkavimo tipai Lietuvoje yra šie: javų, rapsų ir ankštinių grūdams; augalininkystės; daržininkystės-sodininkystės; pienininkystės; žolėdžių gyvulių; kiaulių-paukščių; mišrūs augalininkystės-žolėdžių gyvulių ir kiti mišrūs ūkiai.

Respondentai ŪADT tyrimui buvo atrinkti pagal 2016 m. Lietuvos statistikos departamente atlikto ūkių struktūros tyrimo informaciją. Ji buvo naudojama ir svertiniams tyrimo rezultatams apskaičiuoti. ŪADT respondentinių ūkių duomenys atspindi visų Lietuvos prekinį ūkių būklę. ŪADT ūkininkų ūkiai apėmė apie 2,1 proc. prekinį ūkininkų ūkių visumos. 589 respondentiniuose ūkiuose daugiau nei pusė ŽŪN priklausė mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms (MPŪV), ekologinę gamybą vykdė 112 ūkių (tai sudaro 4,5 proc.¹ Lietuvos ekologinių ūkių).

Pasėliai ir gyvuliai. Ūkininko ūkio vidutinis žemės plotas 2017 m., palyginti su 2016 m., beveik nepakito ir buvo apie 44 ha. Nežymiai sumažėjo ariamosios žemės naudojimas, tačiau padidėjo beveik visų augalininkystės kultūrų derlingumas, pvz., kviečių, kurių plotai buvo didžiausi ariamojoje žemėje, – nuo 4,79 iki 5,44 t/ha. Daugumos augalų pardavimo kainos buvo didesnės nei 2016 m. (kviečių pakilo nuo 0,13 iki 0,15 EUR/kg).

Buvo baiminamasi, kad dėl lietingų 2017 m. augalininkystės produkcija mažės. Kai kuriose vietovėse taip ir nutiko, tačiau tai buvo tik išskirtiniai atvejai. Dėl didesnių augalų supirkimo kainų ir derlingumo 2017 m. augalininkystei buvo žymiai palankesni nei 2016 m. Vidutinė ūkio augalininkystės produkcija 2017 m. sudarė 21198 EUR, palyginti su 18077 EUR 2016 m. Tai geriausias rodiklis nuo 2013 m.

¹ VŠĮ „Ekoagros“ duomenimis, 2017 m. Lietuvoje buvo 2491 ekologinis ūkis.

Vidutinis gyvulių skaičius, išreikštas sutartiniais gyvuliais, daug metų mažėjo, bet 2016 m. jis nežymiai padidėjo, o 2017 m. išliko 2016 m. lygio ir sudarė 8,7 sutartinio gyvulio vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui. Didėjo žindenių, ėriavedžių, o mažėjo kiaulių skaičius. Tai yra suprantama, nes kasmet Lietuvoje atsiranda kiaulių ligų židinių. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainos 2017 m. taip pat kilo, pvz., pieno supirkimo kaina padidėjo nuo 0,20 EUR už kilogramą (2016 m.) iki 0,27 EUR (2017 m.). Analizuojamu laikotarpiu padidėjo vidutinis primilžis iš karvės nuo 5237 iki 5283 kg. Vis dėlto, vidutinis primilžis Lietuvoje atsilieka ir nuo kaimyninių valstybių (2017 m. Latvijoje – 6507 kg, Estijoje – 9185 kg), ir nuo daugumos kitų ES valstybių. Vidutinė vieno ūkio gyvulininkystės produkcija 2017 m. padidėjo 17,3 proc., palyginti su 2016 m., ir sudarė 8790 EUR.

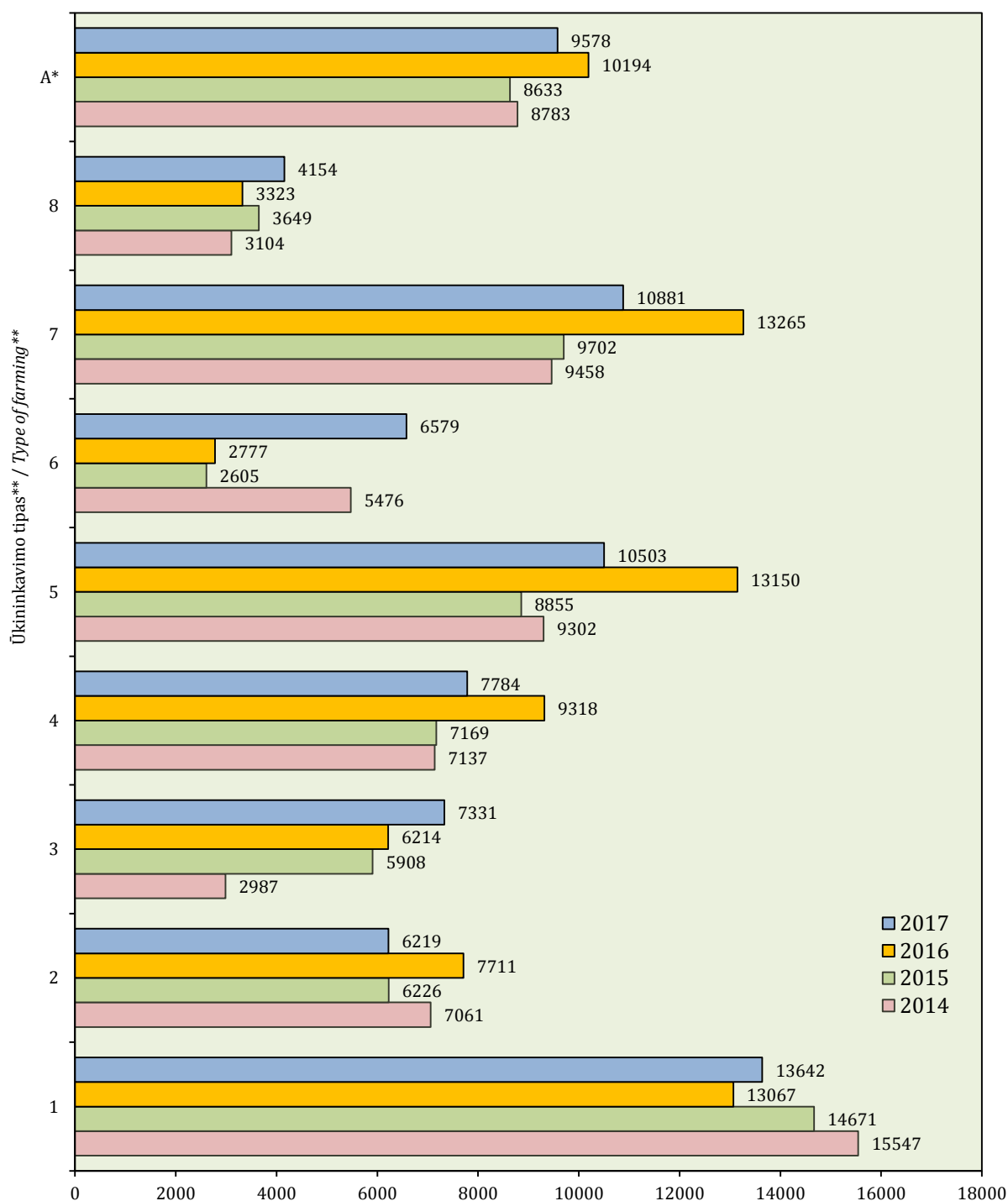
Bendroji produkcija. Dėl minėtų priežasčių 2017 m. ekonomiškai buvo daug palankesni ūkininkų ūkiams negu 2016 m. Bendrosios produkcijos, kurią sudaro augalininkystės, gyvulininkystės produkcija ir kitos pelningos veiklos (miškininkystė, kaimo turizmas, suteiktos paslaugos ir kt.), pajamos padidėjo beveik 17,5 proc. ir vienam ūkininko ūkiui sudarė 30977 EUR. Kaip ir ankstesniais metais, augalininkystės produkcijos dalis bendrojoje produkcijoje buvo didžiausia, 2017 m. ji siekė net 68,4 proc. bendrosios produkcijos. Gyvulininkystės produkcijos dalis 2017 m. padidėjo iki 28,4 proc., likusioji dalis teko kitos pelningos veiklos pajamoms.

Išlaidos. ŪADT sistemoje išlaidos skirstomos į specifines (tiesiogiai susijusias su gamyba), pridėtines (pastatų, technikos remontas, degalai, tepalai, šildymas, elektra, vanduo, draudimas ir kt.), nusidėvėjimą ir kitas išlaidas (sumokėti atlyginimai, nuoma ir palūkanos). 2017 m. išlaidos ūkininkų ūkiuose kito nedaug. Augalininkystės specifinės išlaidos sumažėjo nežymiai, nuo 8172 iki 7846 EUR ūkininko ūkiui. Gyvulininkystės specifinės išlaidos truputį padidėjo dėl didesnių išlaidų pašarams. Visos specifinės išlaidos beveik nepakito – padidėjo tik 10 EUR ūkininko ūkiui. Pridėtinės išlaidos priklauso labiau nuo turimo ūkyje turto negu gamybos. Jos truputį padidėjo dėl didesnių technikos priežiūros sąnaudų, išlaidų degalams. Kaip ir visais ankstesniais metais, sumokėti gamybiniai mokesčiai nesudarė nė procento (2017 m. – 0,3 proc.) visų išlaidų. 2017 m. sumokėti gamybiniai mokesčiai tesudarė vidutiniškai 105 EUR vienam ūkininko ūkiui per metus.

Pelnas, parama. Nuo pat įstojimo į ES subsidijos darė didelę įtaką ūkininkų veiklos rezultatams. Keitėsi paramos schemos, išmokų dydžiai, tačiau neabejotinai tai buvo sviri gamybinė ir investicinė parama ūkininkams. 2016 m. beveik visų tipų ūkiuose bendrasis pelnas (bendroji produkcija minus visos išlaidos, neįtraukiant subsidijų) buvo neigiamas. 2017 m. buvo pelningi tose ūkių grupėse, kuriose augalininkystė sudarė reikšmingą dalį: javų, rapsų; augalininkystės; daržininkystės, sodininkystės; mišrių augalininkystės–žolėdžių gyvulių ūkiuose. Bendrasis pelnas su subsidijomis 2017 m. padidėjo iki 13431 EUR vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui, palyginti su 10912 EUR 2016 m.

2017 m. ir toliau buvo skiriamos tiesioginės, žalinimo, išmokos už pirmuosius hektarus (persikirstymo išmokos), išmokos už baltyminius augalus, piena, už ūkininkavimą MPŪV, ekologišką ūkininkavimą ir kitos išmokos. Bendra išmokų (be paramos investicijoms) suma sumažėjo 6 proc. ir sudarė vidutiniškai 9578 EUR vienam ūkininko ūkiui (2016 m. – 10194 EUR). 3.1 paveiksle pateiktos 2014–2017 m. vidutiniškai vieno ūkio gautos išmokos (be paramos investicijoms) pagal ūkininkavimo tipus. Šiuo

periodu labiausiai buvo remiami javų, rapsų ūkininkų ūkiai, o mažiausiai – kiaulių, paukščių ir kiti mišrūs ūkiai.

* Prekinių ūkių vidurkis / Average in family farms.

** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and orchards, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

3.1 pav. Parama (išskyrus investicijoms) pagal ūkininkavimo tipus 2014–2017 m., EUR

Fig 3.1. Support (excl. on investment) by type of farming in 2014–2017, EUR

Šaltinis: 2014–2017 m. ŪADT tyrimo duomenys.

Investicinė parama 2017 m. sumažėjo apie 9,0 proc., palyginti su 2016 m., ir siekė 3872 EUR vienam ūkininko ūkiui (2016 m. buvo 4210 EUR). Natūralu, kad investicinė parama skatina ūkininkus investuoti, tačiau tokios investicijos reikalauja didesnių kasmetinių išlaidų technikos ar įrangos priežiūrai ir remontui; auga ir nusidėvėjimas. 2017 m. nusidėvėjimas padidėjo nuo 7912 iki 8225 EUR, palyginti su 2016 m., ir sudarė net 26,7 proc. visų išlaidų.

Investicijos, turtas ir skolos. Gaudami paramą investicijoms iš ES, ūkininkai ir toliau investavo į žemę, traktorius, kombainus, žemės ūkio mašinas, nors 2017 m. investicijos sumažėjo nuo 14927 iki 11090 EUR vidutiniškai vienam ūkiui. Žemės ūkio turtas metų pabaigoje sudarė 99081 EUR (2016 m. pabaigoje – 87656 EUR vidutiniškai vienam ūkiui). Nagrinėjant finansinius rodiklius vienam ūkininko ūkiui, finansinis turtas padidėjo tik 210 EUR, skolos – 1079 EUR ir sudarė 22089 EUR (2016 m. – 21010 EUR). Vis dėlto skolos nebuvo didelės, palyginti su visu ūkio turtu, kuris sudarė 122033 EUR vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui.

Ūkių likvidumas (sugebėjimas padengti trumpalaikes skolas) yra išreiškiamas trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykiu. Šis rodiklis ūkininko ūkyje 2017 m. buvo 3,8, t. y. tiek kartų ūkio trumpalaikis turtas viršijo trumpalaikes skolas. Tai rodo, kad Lietuvos ūkininkai lengvai galėtų padengti einamąsias skolas. Šis rodiklis nuo įstojimo į ES kinta labai nežymiai.

Ūkių mokumas (visų skolų ir turto santykis) yra rodiklis, apibūdinantis ūkio finansinį pajėgumą ilgesnėje perspektyvoje. Lietuvos ūkininkų mokumas yra aukštas. 2017 m. jis sudarė 18,1 proc., t. y. skolos sudarė 18,1 proc. viso ūkio turto vertės. Per metus šis rodiklis sumažėjo 0,9 proc. punkto. Tarptautinėje praktikoje laikoma, kad ūkis pasiekia finansinės rizikos ribą, kai šis santykis viršija 60 proc.

Lietuvos ir kai kurių kitų ES valstybių ūkių, esančių palankiose ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, palyginimas. ES papildomai remia ūkius, esančius nepalankiose ūkininkauti vietovėse, kadangi juose gamyba yra apsunkinta dėl įvairių kliūčių: sudėtingų klimatinių sąlygų, stačių šlaitų, kalnuotų vietovių, prasto dirvožemio. Dėl paminėtų priežasčių kyla didelė rizika prarasti šias teritorijas, tuo pačiu galimybę į ūkininkavimo įvairovę, kraštovaizdžio išsaugojimą. Norint sumažinti rizikas, MPŪV išmokų schema yra svarbi priemonė, kurią įgyvendina ES narės.

Pagal ES Tarybos reglamentą (EB) 1305/2013 vietovė yra klasifikuojama kaip mažiau palanki, jei yra patenkintas nors vienas iš trijų kriterijų:

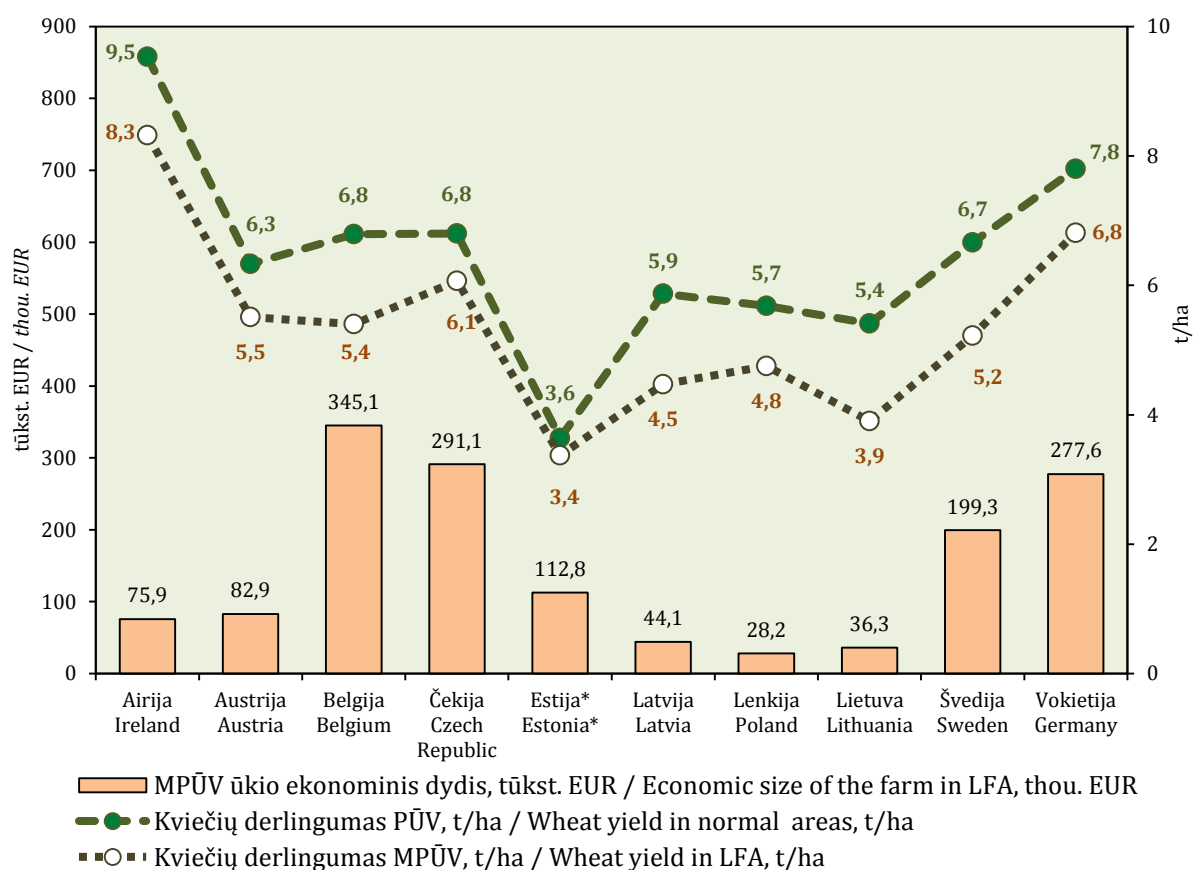
- kalnuotos teritorijos, kuriose dėl didelio aukščio virš jūros lygio pasėlių auginimo periodas yra trumpas arba yra labai statūs šlaitai;
- nepalankios vietovės, kuriose daugiau nei 60 proc. naudojamos žemės esama gamtinių kliūčių, tokių kaip žema temperatūra, kritulių trūkumas ar perteklius, nederlingas dirvožemis ir pan.;
- vietovės, kuriose yra specifinių kliūčių, bet būtina tęsti žemės ūkio veiklą, kad būtų išsaugota arba pagerinta aplinkos būklė, išlaikytas kaimo kraštovaizdis ir vietovės turizmo potencialas arba apsaugota pakrantė.

ES net 57 proc. ŽŪN klasifikuota kaip MPŪV. ES valstybėse narėse ūkių skaičius šiose teritorijose ir išmokų schema skiriasi dėl valstybių geografinio išsidėstymo, taip pat valstybėse narėse priimtų MPŪV išmokų schemų.

Lietuvos teritorijoje nėra aukštų kalnų ir nė vienas ūkis nepatenka į kalnuotos teritorijos grupę, tad lyginant ūkių duomenis buvo atmestos visų ES valstybių ūkių grupės, gaunančios išmokas dėl kalnuotos teritorijos. Buvo nagrinėtos MPŪV grupės pagal antrąjį ir trečiąjį kriterijų bei palygintos su palankiomis ūkininkauti vietovėmis (PŪV).

Buvo atmestos valstybės, kurių gamtinės sąlygos kitokios nei Lietuvoje (Graikija, Ispanija, Slovėnija), ar turinčios nedaug ŪADT tyrimo ūkių (Kipras, Liuksemburgas, Malta). Kai kuriose valstybėse visos ŽŪN yra MPŪV, pvz., Suomijoje. Estijoje taip pat nuo 2014 m. beveik visi ūkiai jau priklauso MPŪV, todėl palyginimui imti 2013 m. duomenys. Kai kuriose valstybėse yra labai nedidelis procentas ūkių, esančių MPŪV – Bulgarija, Danija, Rumunija, Vengrija, tad jos irgi buvo atmestos. Nyderlandų ir Slovakijos ūkiai labai dideli. Pirmosios iš šių dviejų valstybių ūkiai yra labai intensyvūs ūkininkų ūkiai, o antrosios, priešingai, dominuoja mažai efektyvios ŽŪB. Šios abi valstybės irgi buvo atmestos dėl didelių nukrypimų nuo kitų ES valstybių.

MPŪV ir PŪV ūkininkavimo sąlygų augalininkystėje palyginimui naudotas kviečių iš vieno hektaro derlingumas 2016 m. Rezultatai pateikti 3.2 pav., nurodant MPŪV ūkio vidutinį ekonominį dydį, kadangi tai turi įtakos ūkių efektyvumui.

* 2013 m.

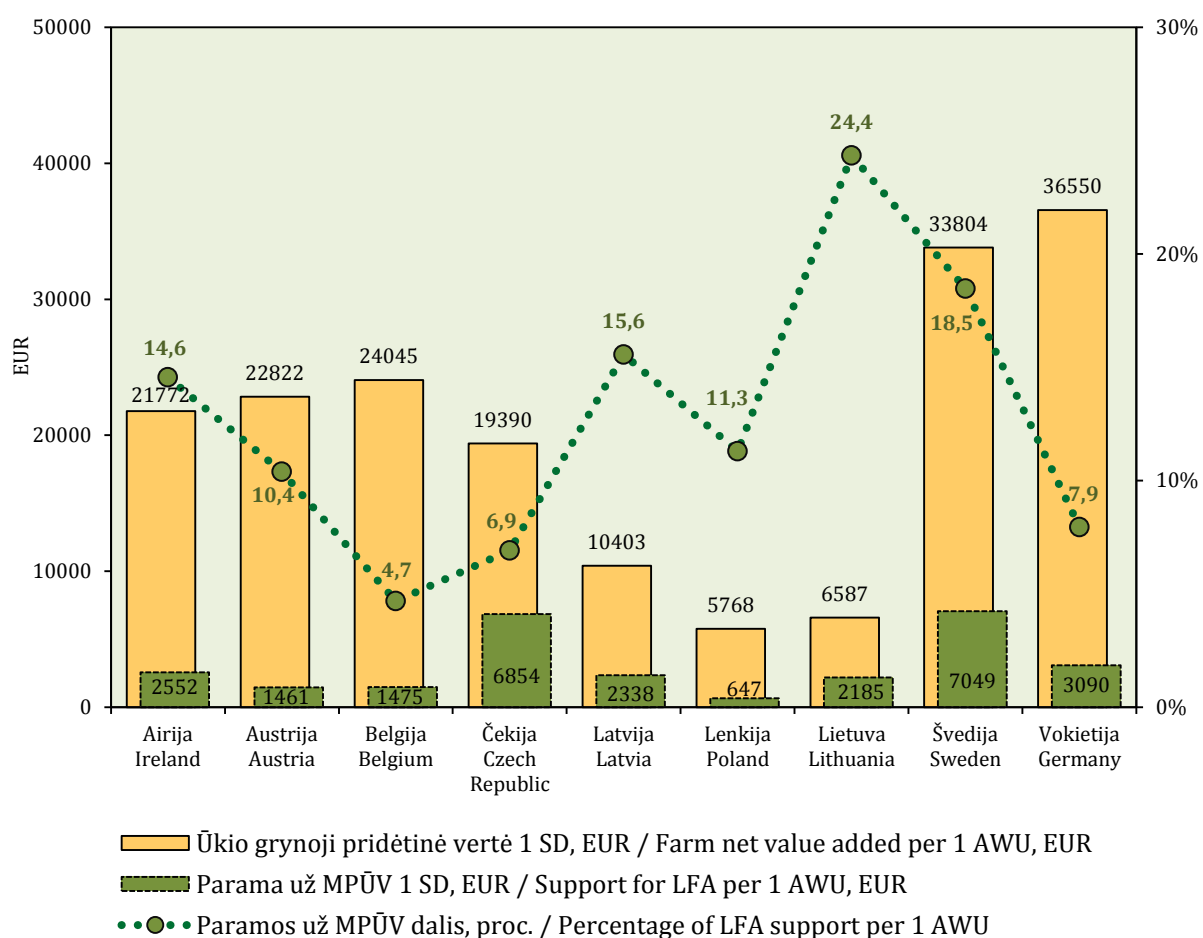
3.2 pav. Ūkio vidutinis ekonominis dydis mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse bei kviečių derlingumas palankiose ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse 2016 m.

Fig. 3.2. Average economic size of the farm in less-favoured areas and wheat yield in normal and less-favoured areas (LFA) in 2016

Šaltinis: EK RICA standartinių rezultatų duomenys, 2013, 2016 m.

Smulkiausi ūkiai yra Lenkijoje, Lietuvoje ir Latvijoje (ekonominis dydis atitinkamai 28,2, 36,3, 44,1 tūkst. EUR), o stambiausi – Belgijoje (345,1 tūkst. EUR). Estijoje MPŪV ir PŪV kviečių derlingumas beveik nesiskiria (atitinkamai 3,4 ir 3,6 t/ha), tad, kaip jau minėta, nuo 2014 m. beveik visi ūkiai traktuojami kaip esantys MPŪV. 2016 m. Belgijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Švedijoje kviečių derlingumas MPŪV (atitinkamai 5,4, 4,5, 3,9, 5,2 t/ha) nesiekė net 80 proc. PŪV derlingumo (atitinkamai 6,8, 5,9, 5,4, 6,7 t/ha).

ES valstybėse narėse egzistuoja įvairios paramos už ūkininkavimą MPŪV schemos. Nagrinėjant šios paramos dalį visoje paramoje (išskyrus investicijoms), (senosios ES valstybės paramos investicijoms negauna) MPŪV ūkiuose, matyti, kad Lietuva smarkiai išsiskiria – 24,4 proc. (3.3 pav.). Nemaža parama skiriama Švedijoje, Latvijoje, Airijoje.

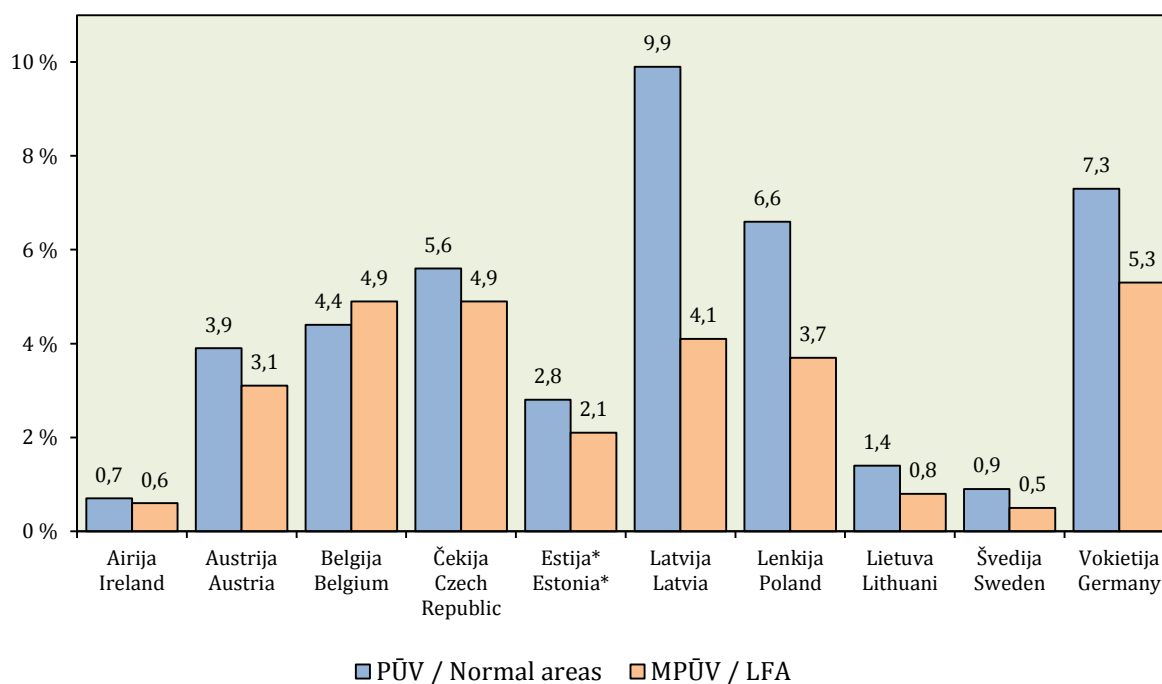
3.3 pav. Vidutinė mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse esančio ūkio grynoji pridėtinė vertė ir parama už MPŪV joje vienam sutartiniam dirbančiajam bei paramos už MPŪV dalis paramoje (išskyrus investicijoms) 2016 m.

Fig. 3.3. Average net value added of LFA farm and LFA support per 1 AWU and percentage of LFA support in total support (excl. on investment) in 2016

Šaltinis: EK RICA standartinių rezultatų duomenys, 2016 m.

Kadangi ES vidutiniai ūkiai, esantys MPŪV, yra labai skirtingų ekonominių dydžių, buvo nagrinėta ūkio pridėtinė vertė ir parama už MPŪV dalis joje vienam SD 2016 m. Ūkio pridėtinė vertė gaunama prie bendrosios produkcijos pridėjus paramą (išskyrus investicijoms) ir atėmus išlaidas, neįskaitant sumokėtų atlyginimų nuolatiniams ūkio darbuotojams, nuomos ir palūkanų už paskolas. Pagal šį rodiklį Lenkijos ir Lietuvos ūkiai 2016 m. buvo mažiausiai pelningi (atitinkamai 5768 ir 6587 EUR vienam SD). Tačiau Lenkijoje ūkininkams parama už ūkininkavimą MPŪV yra daug mažesnė nei Lietuvoje (atitinkamai 647 ir 2185 EUR vienam SD), tad Lietuvos MPŪV ūkiai yra mažiau efektyvūs.

Mokesčiai. Lietuvoje daug diskutuojama apie ūkininkų sumokamus mokesčius. 3.4 pav. pateikta informacija apie ūkininkų, esančių MPŪV ir PŪV, sumokėtų gamybinių mokesčių santykį su bendroju pelnu su parama 2016 m. Bendrasis pelnas su parama gaunamas prie bendrosios produkcijos pridėjus visą paramą ir atėmus visas išlaidas, įskaitant nusidėvėjimą.

3.4 pav. Palankiose ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse esančių ūkių gamybinių mokesčių ir bendrojo pelno su parama santykis 2016 m.

Fig. 3.4. Ratio of taxes paid and net income (with support) on farms in normal areas and LFA in 2016, per cent

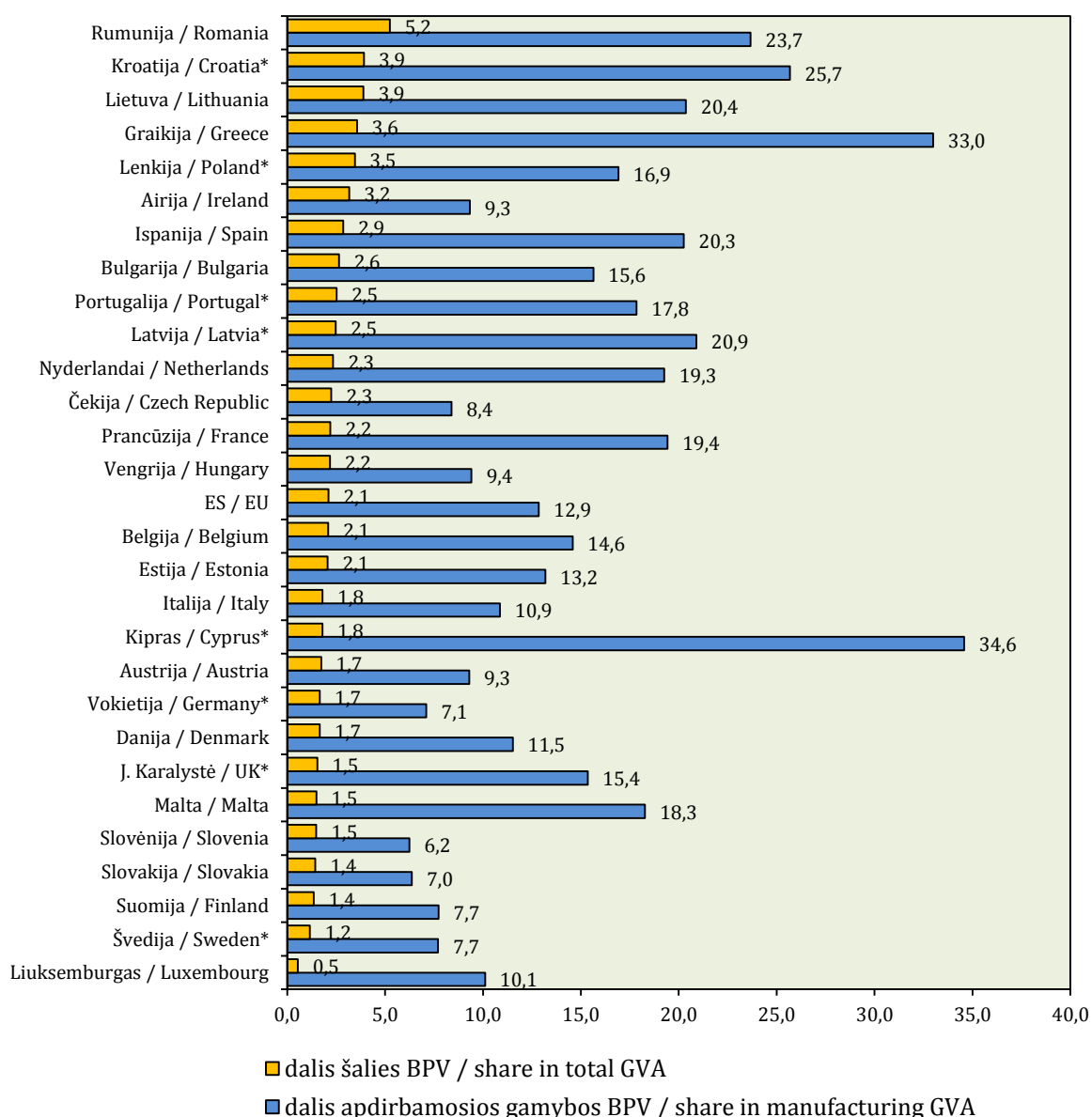
Šaltinis: EK RICA standartinių rezultatų duomenys, 2013, 2016 m.

Pagal sumokėtų gamybinių mokesčių santykį su bendroju pelnu su parama matyti, kad patys mažiausi gamybiniai mokesčiai 2016 m. buvo sumokėti Airijoje ir Švedijoje (gamybinių mokesčių ir bendrojo pelno su parama santykis buvo atitinkamai 0,7 ir 0,9 PŪV bei 0,6 ir 0,5 MPŪV ūkiuose). Lietuvos ūkininkų, esančių tiek MPŪV, tiek PŪV, šis santykis (atitinkamai 0,8 ir 1,4) buvo gerokai mažesnis nei mūsų artimiausių kaimynų, ypač Latvijos (atitinkamai 4,1 ir 9,9).

2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla

2. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų gamyba Lietuvoje yra viena stambiausių apdirbamosios gamybos šakų, o lyginant su ES šalimis, Lietuva patenka į pirmą trejetuką šalių, kurių specializacija – maisto produktų ir gėrimų gamyba. Tai rodo ir šiai gamybai tenkanti bendrosios pridėtinės vertės (BPV) dalis. 2017 m. Lietuvos maisto, gėrimų ir tabako gamybos sukurta BPV dalis sudarė 3,9 proc. visos šalyje sukurtos BPV. Pagal maisto, gėrimų ir tabako gamybos BPV dalį apdirbamojoje gamyboje Lietuva pateko į pirmąjį dešimtuką tarp ES šalių (sudarė 20,4 proc.) (3.5 pav.).

* 2016 m.

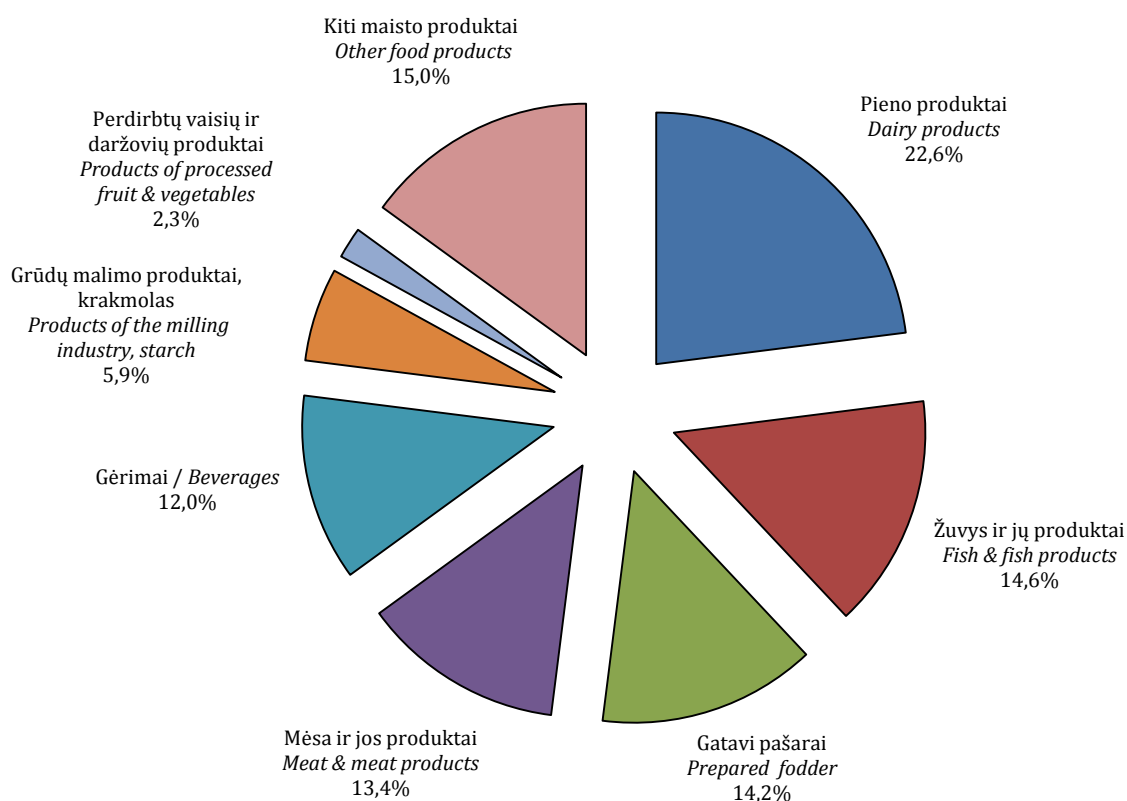
3.5 pav. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos dalis nuo visos šalies ir apdirbamosios gamybos bendrosios pridėtinės vertės ES šalyse 2017 m., proc.

Fig. 3.5. Share of manufacture of food, beverages and tobacco in country's gross value added (GVA) and in manufacturing in EU countries in 2017, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, didžiausią dalį maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimų Lietuvos ir užsienio rinkose struktūroje 2018 m., kaip ir ankstesniaisiais, sudarė pienas, žuvis ir jų produktai, gatavi pašarai (3.6 pav.). Kategorija „kiti maisto produktai“ apima tokias tris veiklas: kitų maisto produktų gamyba (cukraus, šokolado, pagardų, arbatos ir kavos, paruoštų patiekalų), kepyklos ir miltinių produktų gamyba bei gyvūninių ir augalinių riebalų bei aliejaus gamyba.

Parduotos produkcijos struktūroje 2018 m., palyginti su 2017 m., daugiausia išaugo gatavų pašarų (1,3 proc. punkto) ir grūdų malimo produktų, krakmolo (0,8 proc. punkto) dalis. Tačiau sumažėjo pieno produktų parduotos produkcijos dalis – 1,7 proc. punkto.

3.6 pav. Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimų vietinėje ir užsienio rinkose struktūra 2018 m.

Fig. 3.6. Structure of sales of Lithuanian food and beverages companies in local and foreign markets in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lyginant Lietuvos ir ES šalių maisto, gėrimų ir tabako pramonės pagamintos produkcijos apimtį indeksus (2015 m. = 100 proc.), matyti, kad Lietuvoje produkcijos apimtys keletą metų iš eilės augo, tačiau ne taip sparčiai, kaip kitose ES šalyse – Lenkijoje, Rumunijoje bei Danijoje (3.1 lentelė).

**3.1 lentelė. Kai kurių ES šalių maisto, gėrimų ir tabako produkcijos* indeksai
2014–2018 m. (2015 m. = 100 %), proc.**

Table 3.1. Indices of manufacture of food, beverages and tobacco products in selected EU countries in 2014–2018 (2015=100%), per cent

Šalys / Countries	2014	2015	2016	2017	2018
Lenkija / Poland	97	100	105	112	117
Rumunija / Romania	94	100	108	111	113
Danija / Denmark	99	100	105	108	110
Belgija / Belgium	97	100	104	106	108
Vengrija / Hungary	96	100	101	102	107
Italija / Italy	100	100	102	105	107
Nyderlandai / Netherlands	105	100	103	104	105
Čekija / Czech Republic	94	100	100	102	105
Austrija / Austria	99	100	101	102	104
Latvija / Latvia	105	100	102	107	104
Suomija / Finland	103	100	102	103	103
J. Karalystė / UK	100	100	100	101	103
Vokietija / Germany	101	100	101	102	102
Estija / Estonia	102	100	101	102	102
Lietuva / Lithuania	98	100	103	102	102
Ispanija / Spain	100	100	101	101	101
Bulgarija / Bulgaria	101	100	101	100	100
Graikija / Greece	100	100	102	100	100
Švedija / Sweden	107	100	99	99	99
Prancūzija / France	99	100	99	99	98

* Be PVM ir akcizo / VAT and excise duty excl.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. Lietuvos maisto, gėrimų ir tabako gamybos įmonių produkcija sudarė 3,8 mlrd. EUR (to meto kainomis, be PVM ir akcizo), t. y. 0,9 proc. mažiau nei 2017 m. Šios šakos įmonių produkcijos dalis minėtais metais siekė 18,4 proc. apdirbamosios gamybos produkcijos vertės.

Sparčiausiai 2018 m., palyginti su 2017 m., augo pieno konservų (27,4 proc.), nesaldyto ir nearomatinto mineralinio ir gazuoto vandens (18,9 proc.), lydytų ir nelydytų sūrių (15,3 proc.) gamyba. Ryškiausiai sumažėjo visų šviežių (nebrandintų ir nekonservuotų) sūrių (7,6 proc.), konditerijos gaminių (3,6 proc.) bei sviesto (3,5 proc.) gamyba. 2018 m., palyginti su 2014 m., daugiausia išaugo pieno konservų (89,5 proc.), miltų (43,1 proc.) ir nesaldyto ir nearomatinto mineralinio ir gazuoto vandens gamyba (16,9 proc.). Per analizuojamąjį laikotarpį labiausiai sumažėjo majonezo (21,9 proc.), lydytų ir nelydytų sūrių (12,0 proc.) bei varškės (11,8 proc.) gamyba (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba Lietuvoje 2014–2018 m., tūkst. t
Table 3.2. Production of main food products in Lithuania 2014–2018, thou. t

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2018, palyginti su compared to 2014, %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	215,3	223,0	218,7	212,7	210,0	-2,5
Dešros ir rūkyti gaminiai <i>Sausages and smoked meat products</i>	70,8	69,1	65,1	64,3	67,3	-4,9
Visi švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Total fresh (unripened and uncured) cheese</i>	41,9	49,0	51,8	51,3	47,4	13,1
Lydyti ir nelydyti sūriai <i>Processed and non-processed cheese</i>	41,0	36,0	28,8	31,3	36,1	-12,0
Varškė / <i>Curd</i>	25,4	21,2	22,2	22,4	22,4	-11,8
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	16,2	13,8	13,6	24,1	30,7	89,5
Sviestas / <i>Butter</i>	16,2	13,8	16,9	14,1	13,6	-16,0
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	13,7	12,9	10,9	10,5	10,7	-21,9
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	32,4	33,5	30,0	32,7	37,3	15,1
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	12,5	11,2	11,5	11,4	11,1	-11,2
Miltai / <i>Flour</i>	394,8	482,5	510,1	542,9	565,0	43,1
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	151,3	148,1	149,9	139,3	147,5	-2,5
Cukrus / <i>Sugar</i>	159,0	104,4	145,8	139,5	146,5	-7,9
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	57,5	55,4	62,0	66,7	64,3	11,8
Nesaldyti ir nearomatinti mineraliniai ir gazuoti vandenys, mln. dal <i>Natural mineral and aerated waters without sugar and non-flavoured, mill. dal</i>	17,8	15,2	15,1	17,5	20,8	16,9

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nagrinėjant ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos vertės struktūrą 2017 m., matyti, kad vidutiniškai didžiausią dalį sudarė mėsa ir jos produktai – 20 proc., kiti maisto produktai – 16 proc. ir gėrimai – 15 proc. Mažiausia dalis teko žuvų ir jų produktų pardavimui – 3 proc. Įmonių produkcijos vertės struktūroje mėsa ir jos produktai didžiausią dalį sudarė Slovėnijoje (30 proc.), Lenkijoje (28 proc.) ir Danijoje (26 proc.), pieno produktai – Kipre (27 proc.), Lietuvoje (25 proc.) ir Suomijoje, Estijoje (po 22 proc.). Gėrimų pardavimai reikšmingiausi buvo Austrijoje (28 proc.). Žuvys ir jų produktai didžiausią pardavimų dalį sudarė Lietuvoje (14 proc.) ir Danijoje (10 proc.), perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai – Graikijoje (13 proc.). Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje kitų maisto produktų (pagardų, paruoštų valgių, cukraus, šokolado, arbatos, kavos ir pan.) vertė sudarė atitinkamai 46 ir 24 proc. (3.3 lentelė).

**3.3 lentelė. ES šalių maisto produktų ir gėrimų produkcijos vertės struktūra
2017 m., proc.**

Table 3.3. Structure of production value of food products and beverages in EU countries in 2017, per cent

Šalys / Countries	Mėsa ir jos produktai Meat & meat products	Žuvis ir jų produktai Fish & fish products	Perdirbtų vaisių ir daržovių produktai / Products of processed fruit & vegetables	Gyvūniniai ir augaliniai riebalai Animal and vegetable oils and fats	Pieno produktai Dairy products	Grūdų malimo produktai, krakmolas / Products of the milling industry, starch	Miltiniai gaminiai Bakery and farinaceous products	Kiti maisto produktai Other food products	Gatavi pašarai Prepared fodder	Gėrimai Beverages
ES / EU	20	3	6	5	14	4	11	16	6	15
Belgija / Belgium	15	1	9	9	10	8	10	19	8	11
Bulgarija / Bulgaria	22	1	8	8	9	10	11	9	4	18
Čekija / Czech Republic	19	1	3	4	14	3	11	16	9	20
Danija / Denmark	26	10	2	n.d.	n.d.	3	6	8	10	4
Vokietija / Germany	25	1	5	3	15	3	13	18	5	12
Estija / Estonia	18	7	5	n.d.	22	n.d.	10	15	n.d.	14
Airija* / Ireland*	25	3	1	0	16	0	4	46	5	-
Graikija / Greece	12	1	13	7	17	4	16	11	4	15
Ispanija / Spain	22	5	8	10	8	3	7	11	11	15
Prancūzija / France	17	2	4	4	19	4	12	14	4	20
Kroatija / Croatia	23	1	3	3	14	2	14	20	2	18
Italija / Italy	16	2	8	6	14	5	14	15	4	16
Kipras / Cyprus	20	n.d.	8	n.d.	27	3	21	4	7	8
Latvija / Latvia	21	10	3	n.d.	21	n.d.	10	10	2	15
Lietuva / Lithuania	15	14	2	1	25	6	8	8	11	10
Liuksemburgas Luxembourg	16	0	n.d.	0	n.d.	n.d.	25	n.d.	0	19
Vengrija / Hungary	24	0	8	6	9	6	9	9	12	17
Malta / Malta	14	0	1	0	n.d.	n.d.	22	n.d.	n.d.	23
Nyderlandai / Netherlands	16	1	7	6	19	3	7	22	12	7
Austrija / Austria	19	0	6	2	12	5	12	11	5	28
Lenkija / Poland	28	5	8	2	14	3	8	13	7	12
Portugalija / Portugal	17	7	6	6	11	3	11	8	9	22
Rumunija / Romania	24	1	4	8	9	5	14	9	3	23
Slovėnija / Slovenia	30	n.d.	5	2	16	n.d.	17	12	4	12
Slovakija / Slovakia	20	1	3	4	16	6	15	15	3	17
Suomija / Finland	23	3	4	1	22	4	10	18	5	10
Švedija / Sweden	22	3	7	n.d.	15	n.d.	12	18	3	11
Jungtinė Karalystė* / UK*	23	4	9	1	10	7	15	24	7	-

*Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą iš viso investuota 812,8 mln. EUR. 2018 m., palyginti su 2017 m., investicijos išaugo 8,3 proc., o palyginti su 2014 m. – 17,2 proc. (3.4 lentelė). Vidutinės metinės materialiosios investicijos į vieną maisto produktų ir gėrimų įmonę 2018 m., palyginti su 2017 m., išaugo nuo 175,0 iki 191,0 tūkst. EUR, t. y. 9,1 proc.

3.4 lentelė. Materialinės investicijos į Lietuvos apdirbamosios ir maisto produktų bei gėrimų gamybos įmones 2014–2018 m.

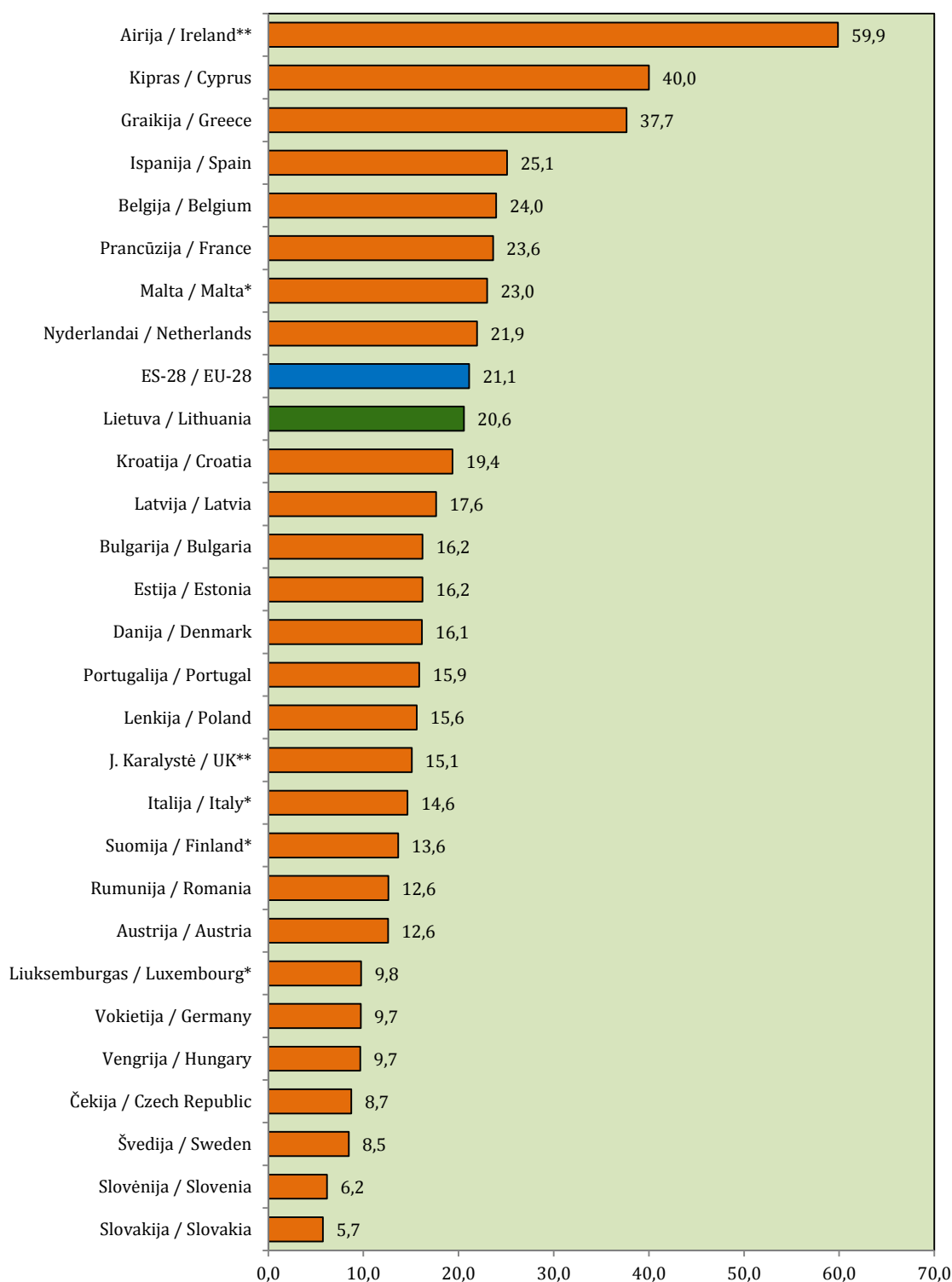
Table 3.4. Capital investment in Lithuanian manufacturing and manufacture of food products and beverages in 2014–2018

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018
Apdirbamoji gamyba, mln. EUR <i>Manufacturing, EUR mill.</i>	614,8	715,5	784,2	845,5	852,2
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	0,0	16,4	9,6	7,8	0,8
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. EUR <i>Manufacture of food products and beverages, EUR mill.</i>	157,9	117,2	181,7	170,9	185,1
dalys apdirbamojoje gamyboje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	25,7	16,4	23,2	20,2	21,7
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	6,2	-25,8	55,1	-5,9	8,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Lietuvoje 2018 m. maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių materialinės investicijos sudarė 21,7 proc. visų apdirbamosios gamybos materialinių investicijų. Jų dalis apdirbamojoje gamyboje buvo 4,0 proc. punktais mažesnė nei 2014 m., tačiau 1,5 proc. punkto didesnė nei 2017 m. Materialinių investicijų į maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių turtą kitimo tendencijos, skirtingai nuo apdirbamosios gamybos, buvo nevienareikšmės. Pastarajame sektoriuje jos nuolat didėjo, o maisto produktų ir gėrimų gamyboje kito netolygiai.

Didžiausia maisto ir gėrimų gamybos įmonių materialinių investicijų dalis nuo visų apdirbamosios gamybos materialinių investicijų 2017 m. buvo Airijoje (59,9 proc.), Kipre (40,0 proc.) ir Graikijoje (37,7 proc.). Mažiausią dalį šios investicijos sudarė Slovakijoje (5,7 proc.), Slovėnijoje (6,2 proc.) ir Švedijoje (8,5 proc.) (3.7 pav.). Vidutiniškai ES šalyse ši dalis svyravo apie 21,1 proc.

* 2016 m.

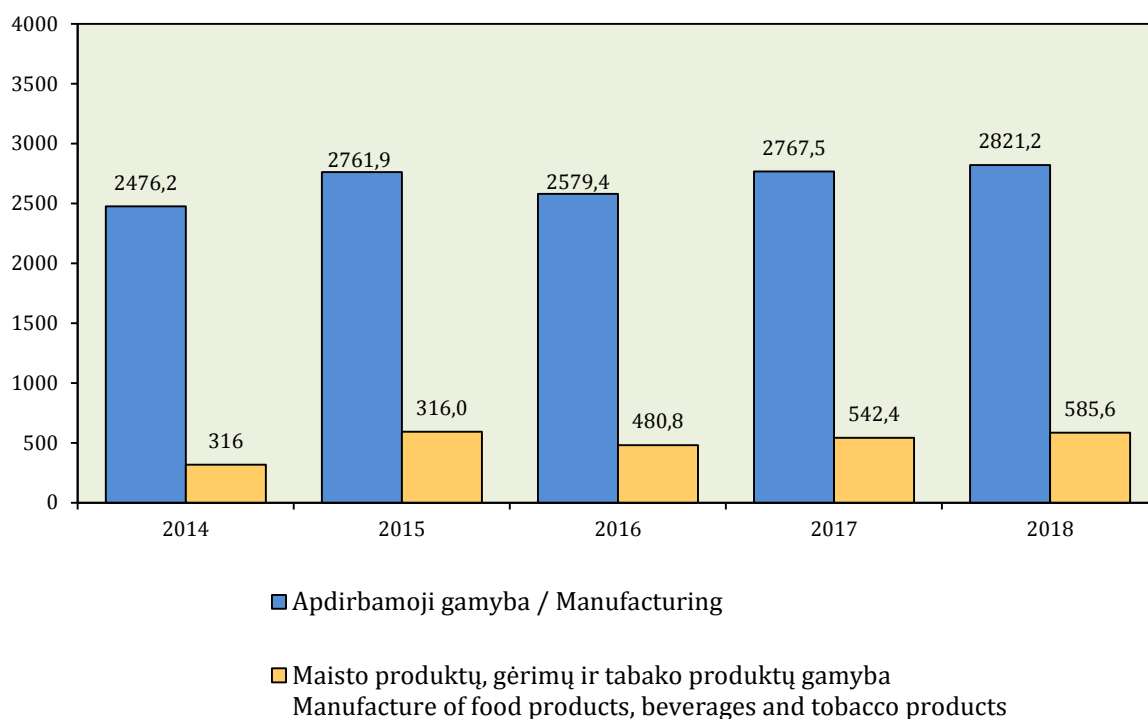
**Tik maisto produktų gamybos įmonių / Only manufacture of food products.

3.7 pav. ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos materialinių investicijų dalis apdirbamosios pramonės investicijose 2017 m., proc.

Fig. 3.7. Share of capital investment of food products and beverages industry in manufacturing in EU countries in 2017, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonei, išankstiniais 2018 m. duomenimis, buvo 30,0 proc. didesnės nei 2014 m., o palyginti su 2017 m., – didesnės 9,8 proc. Tai paaiškinama tuo, kad per nagrinėjamą laikotarpį 42,5 proc. išaugo tiesioginio investavimo įmonių skaičius. Maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukauptų tiesioginių užsienio investicijų dalis 2018 m. sudarė 20,8 proc. apdirbamosios gamybos užsienio investicijų (2014 m. – 12,8 proc.) (3.8 pav.).

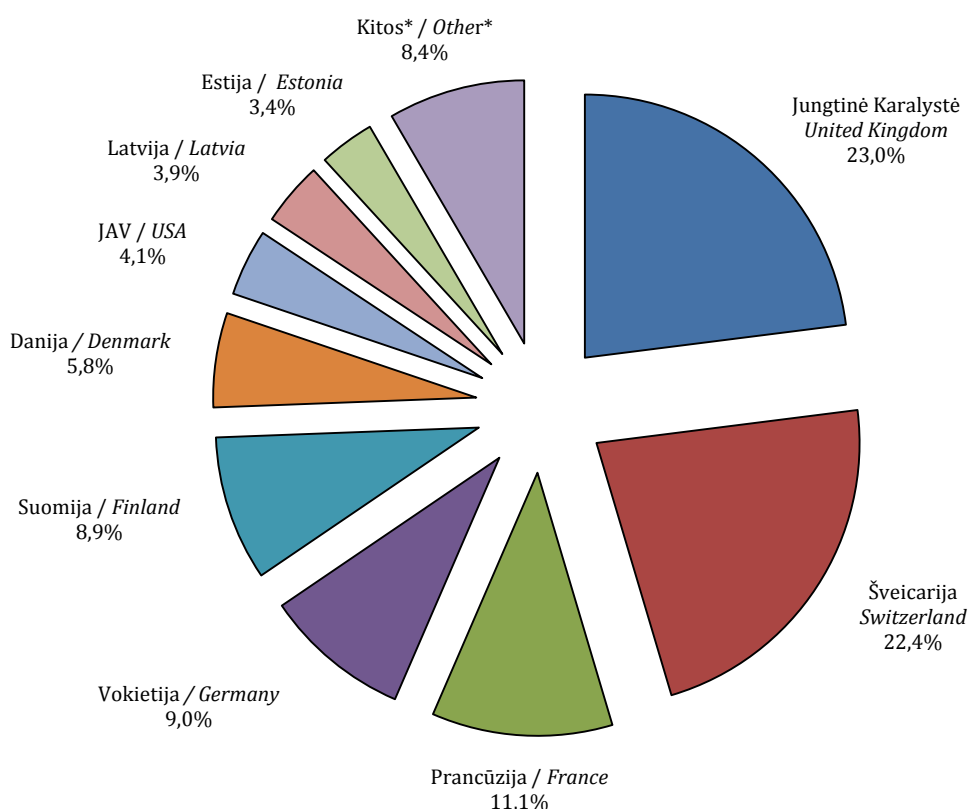

3.8 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmones 2014–2018 m. pabaigoje, mln. EUR

Fig. 3.8. Foreign direct investment aggregated in Lithuanian manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products in 2014–2018 (at the end of the year), EUR mill.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Išankstiniais 2018 m. duomenimis, daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones investavo Jungtinė Karalystė (23,0 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones), Šveicarija (22,4 proc.) ir Prancūzija (11,1 proc.) (3.9 pav.).

* Kipras, Austrija, Ukraina, Norvegija, Belgija, Lenkija/ Cyprus, Austria, Ukraine, Norway, Belgium, Poland.

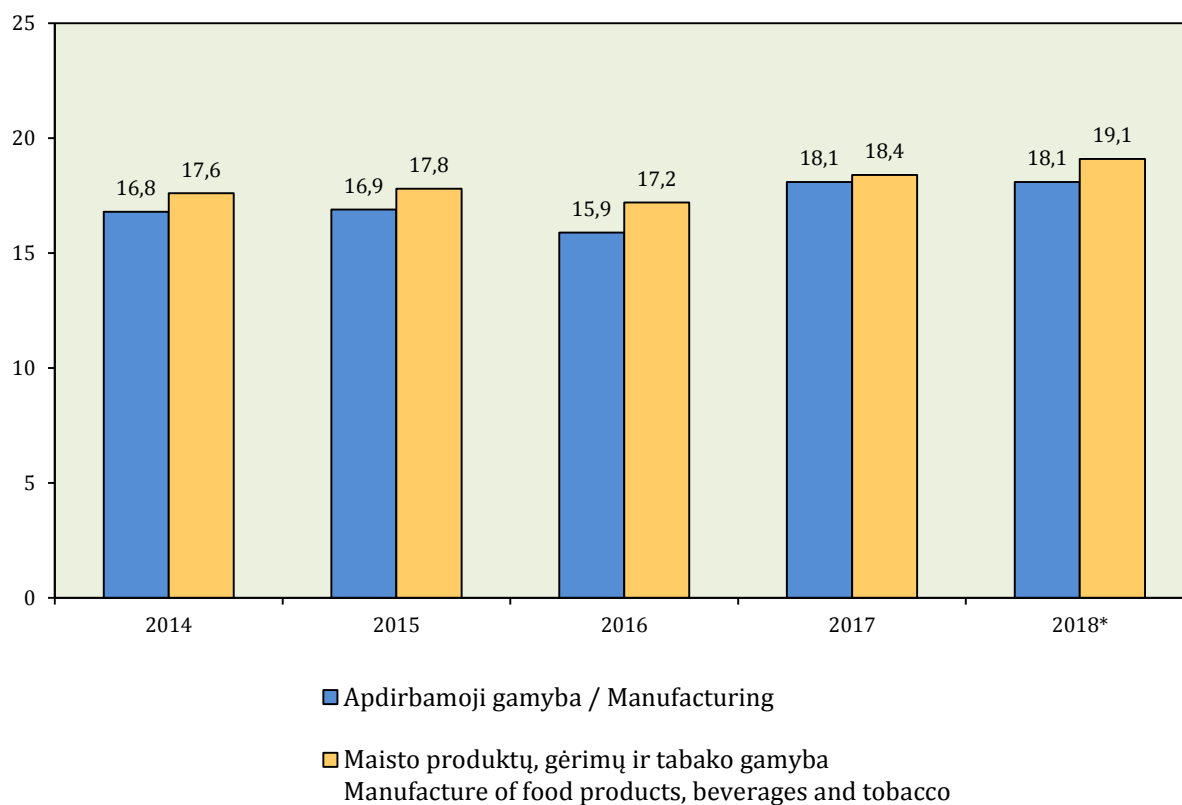
3.9 pav. Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones struktūra pagal investavusias valstybes 2018 m. pabaigoje, proc.

Fig. 3.9. Structure of foreign direct investment aggregated in Lithuanian manufacture of food, beverages and tobacco products by investing country in 2018 (at the end of the year), per cent

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turi EŽŪGF parama. Pagal priemonę „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ 2014–2020 m. skirta 83,8 mln. EUR paramos. Per 2014–2018 m. gauta 91 paraiška, prašoma paramos suma siekė 78,6 mln. EUR. Per visą nagrinėjamąjį laikotarpį patvirtinta 40 paraiškų, pagal kurias skirta 51,0 mln. EUR parama (2014–2018 m. išmokėta 33,1 mln. EUR).

Išankstiniais 2018 m. duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta BPV einamųjų metų kainomis buvo 19,1 EUR. Palyginti su 2017 m., ji išaugo 3,8 proc., palyginti su 2014 m. – 8,5 proc. (3.10 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2018 m. buvo 5,5 proc. didesnis nei apdirbamojoje gamyboje ir 20,1 proc. – negu vidutiniškai šalies ūkyje.

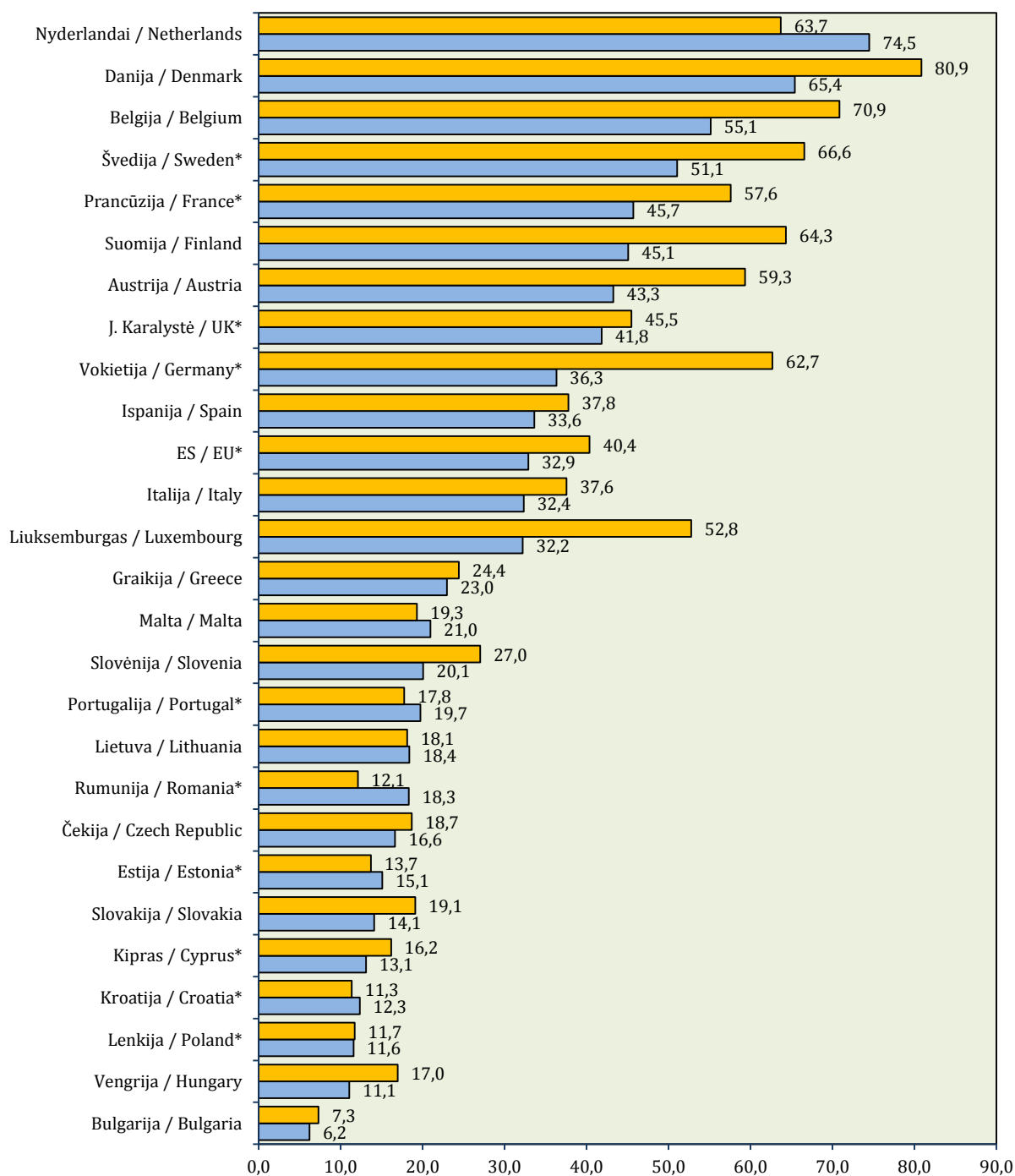
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.10 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė Lietuvoje to meto kainomis 2014–2018 m., EUR

Fig. 3.10. Value added created per 1 hour in manufacturing and in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania in 2014–2018, EUR (at current prices of the corresponding year)

Šaltiniai: LAEI tyrimų, Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES šalyse. Palyginti su kai kuriomis šalimis, skirtumas ypač didelis. Antai, vieno maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė Nyderlanduose 4,0 kartus didesnė nei Lietuvoje. Tačiau Lietuvoje vieno maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė buvo 3,0 kartus didesnė negu Bulgarijoje, 1,7 karto – negu Vengrijoje. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo skirtumai šiose šalyse panašūs, kaip ir apdirbamosios gamybos (3.11 pav.).

■ Apdirbamoji gamyba / Manufacturing

■ Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba / Manufacture of food products, beverages and tobacco

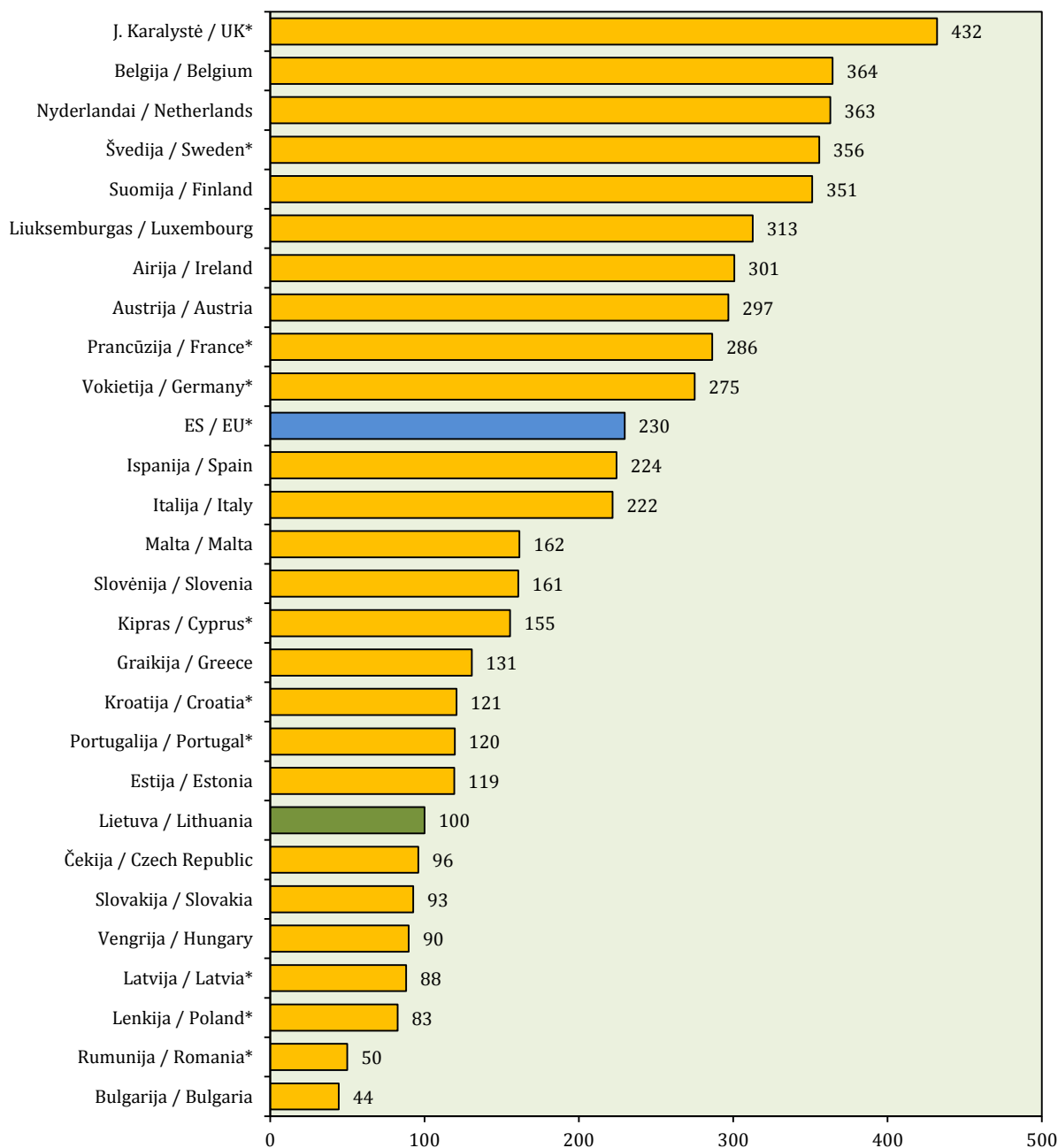
*2016 m. maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos / Manufacture of food products, beverages and tobacco.

3.11 pav. Kai kurių ES šalių apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė to meto kainomis 2017 m., EUR

Fig. 3.11. Value added created per 1 hour in manufacturing and in manufacture of food products, beverages and tobacco in selected EU countries in 2017, EUR (at current prices)

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo. Darbuotojo darbo užmokestis Lietuvoje mažai skyrėsi nuo užmokesčio Čekijoje ir Slovakijoje, tačiau buvo 4–5 kartus mažesnis nei kai kuriose ES šalyse – Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje ir Nyderlanduose (3.12 pav.).

* 2016 m.

3.12 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su ES šalimis 2017 m., proc.

Fig. 3.12. Comparison of average yearly wage per employee in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2017, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Didžiausias grynasis pelningumas 2017 m. buvo žuvų ir jų produktų gamybos, grūdų malimo produktų, krakmolo gamybos bei gatavų pašarų gamybos sektoriuose. 2017 m., palyginti su 2013 m., sektorių pelningumas kito nevienareikšmiai (3.5 lentelė). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, išaugo žuvų ir jų produktų gamybos, miltinių gaminių sektorių gamybos pelningumas, o sumažėjo – mėsos ir jos produktų, perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktų, kitų maisto produktų ir gėrimų gamybos pelningumas.

3.5 lentelė. Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių finansiniai rodikliai 2013 ir 2017 m.

Table 3.5. Financial indicators of the companies of the food industry and beverages in Lithuania in 2013 and 2017

Gamybos sektoriai <i>Production sectors</i>	Koeficientai / <i>Coefficients</i>							
	grynojo pelningumo <i>net profit margin</i>		bendrojo mokumo <i>total liabilities ratio</i>		įsiskolinimo <i>debt ratio</i>		kritinio likvidumo <i>acid-test ratio</i>	
	2013	2017	2013	2017	2013	2017	2013	2017
Mėsa ir jos produktai <i>Meat & meat products</i>	0,40	0,20	0,53	0,69	0,65	0,59	0,75	0,85
Žuvis ir jų produktai <i>Fish & fish products</i>	1,70	5,80	0,40	0,51	0,72	0,66	0,73	1,12
Perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai <i>Products of processed fruit, berries & vegetables</i>	4,30	2,60	0,72	0,73	0,58	0,58	0,82	0,85
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai / <i>Animal and vegetable oils and fats</i>	n. d.	1,00	1,44	0,58	0,41	0,63	1,32	0,84
Pieno produktai <i>Dairy products</i>	n. d.	2,90	n. d.	1,49	n. d.	0,40	n. d.	1,11
Grūdų malimo produktai, krakmolai <i>Products of the milling industry, starch</i>	n. d.	5,40	0,42	0,73	0,70	0,58	0,26	0,62
Miltiniai gaminiai <i>Bakery and farinaceous products</i>	1,80	2,60	1,02	0,89	0,50	0,53	0,99	1,01
Kiti maisto produktai <i>Other food products</i>	5,80	3,50	1,03	1,25	0,49	0,44	0,72	1,02
Gatavi pašarai <i>Prepared fodder</i>	n. d.	3,60	n. d.	0,78	n. d.	0,56	n. d.	0,87
Gėrimai / <i>Beverages</i>	4,70	3,40	0,98	1,96	0,51	0,33	1,07	1,32

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys

Finansiniai rodikliai 2017 m. vieni iš geriausių buvo gėrimų ir pieno produktų gamybos įmonėse. Bendrasis mokumo koeficientas per analizuojamąjį laikotarpį gėrimų sektoriuje išaugo nuo 0,98 iki 1,96, o pieno produktų gamyboje 2017 m. buvo 1,49. Tai rodo, kad skolintos lėšos neviršijo nuosavų lėšų. Gėrimų gamybos įmonėse įsiskolinimo koeficientas nuo 0,51 sumažėjo iki 0,33, pieno produktų gamyboje 2017 m. buvo 0,40. Kritinio likvidumo koeficientas, rodantis sektoriaus gebėjimą greitai realizuojamu trumpalaikiu turtu padengti trumpalaikius įsipareigojimus, gėrimų gamyboje išaugo nuo 1,07 iki 1,32, o pieno produktų gamybos įmonėse 2017 m. siekė 1,11. Santykinai geri finansiniai rodikliai būdingi ir žuvų ir jų produktų gamybos sektoriui. 2017 m., palyginti su 2013 m., augo pelningumas, o bendrasis mokumas padidėjo nuo 0,40 iki 0,51, įsiskolinimo koeficientas sumažėjo iki 0,66. Pastarojo sektoriaus kritinio likvidumo koeficientas aukštas – 1,12 (normalus – daugiau nei 1,0). Pažymėtina, kad gyvulinių ir augalinių riebalų gamybos įmonių finansiniai rezultatai per nagrinėjamą laikotarpį pablogėjo – sumažėjo mokumo ir kritinio likvidumo, išaugo įsiskolinimo koeficientai. Tai gali turėti neigiamą poveikį sektoriaus įmonių veiklos stabilumui.

Maisto produktų ir gėrimų gamyba Lietuvoje yra stambi ir gerai išvystyta pramonės šaka. Ji svarbi aprūpinant vidaus rinką būtiniaisiais produktais, sprendžiant gyventojų užimtumo problemas. Pramonė naudoja daug vietinės žaliavos, todėl teigiamai veikia ir žemės ūkio sektorių. Dėl nuolat plečiamų prekybinių ryšių augantis maisto produktų ir gėrimų eksportas sudaro prielaidas tolimesniam sektoriaus vystymui.

3. Smulkaus ir vidutinio verslo bei ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo vietovėse

3. Development of small and medium-sized businesses and non-agricultural businesses in rural areas

Lisabonos strategijoje (patvirtintoje Europos Tarybos 2000 m. kovo 23–24 d.) smulkusis ir vidutinis verslas (SVV) vadinamas atramos tašku, siekiant, kad ES taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje darni ekonominė plėtra būtų suderinta su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“.

EK komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų bei regionų komitetams „Maisto ir ūkininkavimo ateitis“ (2017 m. lapkričio 29 d.) pažymima, kad daugelyje ES kaimo vietovių yra struktūrinių problemų. Viena iš svarbiausių – patrauklių užimtumo galimybių stoka. Todėl BŽŪP, ypač kaimo plėtros politika, turi atlikti svarbų vaidmenį, remiant darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą kaimo vietovėse. Komunikate konstatuojama, kad bendros ES ir nacionalinės investicijos į infrastruktūrą, gamtos išteklių ir žmogiškojo kapitalo plėtrą yra itin svarbios, remiant tvarų, kokybišką užimtumą kaimo vietovėse.

SVV įtaka Lietuvos ekonomikos plėtrai buvo įvertinta, pasirašius EK inicijuotą Europos mažųjų įmonių chartiją (Valstybių narių patvirtinta *Feira* Europos Vadovų Tarybos susitikime 2000 m. birželio 19–20 d.). Šia chartija ir kitais tarptautiniais įsipareigojimais grindžiamuose strateginiuose dokumentuose teigiama, kad „...smulkus

ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui“. SVV plėtros Lietuvos kaimo regionuose svarbą ir būtinybę lemia tiek mažėjantis užimtų žemės ūkio versle gyventojų skaičius, tiek ir siekis, kad kaimo ekonomika taptų labiau konkurencinga, grįsta žiniomis ir naujovėmis, užtikrinanti prekių ir paslaugų įvairovę, jų kokybę.

Taigi, SVV vaidmuo ekonomikos raidai reikšmingas tiek socialiniais, tiek ekonominiais bei evoliuciniais aspektais (3.6. lentelė).

3.6. lentelė. Smulkią ir vidutinį verslą įtaka ekonomikos raidai

Table 3.6. Influence of small and medium-sized businesses on economic development

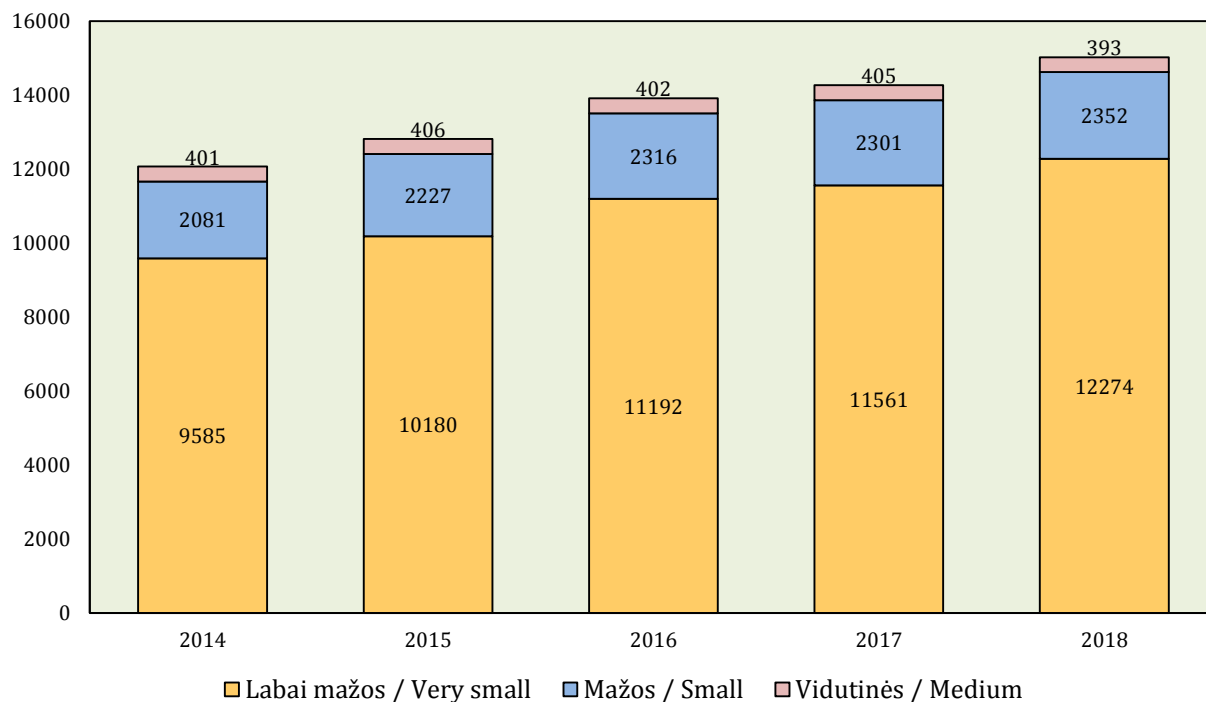
Įtakos forma <i>Form of impact</i>	Įtakos formos raiškos būdai / <i>Expression types of impact form</i>
Socialinė <i>Social</i>	Reiškiasi demokratine galimybe kiekvienam įgyvendinti savo idėjas, siekius, panaudojant savo sugebėjimus ir žinias paties iniciatyva. SVV sudaro sąlygas potencialiems verslininkams savarankiškai įsilieti į ekonominį savo šalies gyvenimą ir tapti reikšmingesniais sau ir visuomenei, sprendžiant vienas svarbiausių šiandienos socialinių problemų – nedarbo mažinimą ir kokybiškų darbo vietų kūrimą. Naujų darbo vietų kūrimas – labai svarbi ir reikšminga SVV apibūdinanti sritis. SVV yra potencialiai didžiausias ir efektyviausias darbdavys, turintis didžiulį svorį darbo jėgos rinkoje.
Ekonominė <i>Economic</i>	Reiškiasi indėliu į šalių gerovės kūrimą, ekonomikos augimą ir įtaka makroekonominiams rodikliams. Tyrėjų analizuoti įvairių šalių SVV ekonominiai rezultatai leidžia teigti, kad šis ūkio segmentas, duodantis didžiulę ekonominę naudą visose kiekvienos šalies ūkio šakose ir ekonominės veiklos srityse, yra neatsiejama ir reikšminga šalių ekonomikos dalis.
Evoliucinė <i>Evolutionary</i>	Reiškiasi nenutrūkstama, dinamiška, į pokytį orientuota veikla rinkoje, kuri pasižymi rizika, drąsiais eksperimentais, lankstumu ir išradingumu, pabrėžiant maksimalų esamų ir būsimų poreikių tenkinimą, įgyvendinant siekį šalia finansinių tikslų labiau rūpintis ir saugia visuomene, ekologiškai švaria aplinka.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės. Lietuvos kaimo vietovėse 2014–2018 m. laikotarpiu labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių (LMMVĮ) skaičius nuolat augo. 2018 m., palyginti su 2014 m., veikiančių LMMVĮ skaičius kaimo vietovėse išaugo ketvirtadaliu, o 2018 m., palyginti su 2017 m., – 5,3 proc. Ir nors kaimo regionuose per 2014–2018 m. laikotarpį veikiančių įmonių skaičius nuolat didėjo, tačiau šio rodiklio vidutinis metinis augimo tempas kaimo regionuose buvo lėtesnis nei miesto ir 2018 m. LMMVĮ skaičius, tenkantis 1000-iui kaimo gyventojų, beveik 2,5 karto mažesnis nei skaičius, tenkantis 1000-iui miesto gyventojų.

2014–2018 m. laikotarpiu Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių, kaimo vietovėse LMMVĮ sudarė daugiau kaip 99,8 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių įmonių. 2018 m. kaime

veiklą vykdė jau per 15,0 tūkst. LMMVĮ (3.13 pav.), iš jų, kaip ir mieste, apie 81,7 proc. – mikroįmonės (įmonės, kuriose dirba iki 10 darbuotojų). Buvusi stabili kaimo LMMVĮ dalis nuo visų Lietuvoje veikiančių LMMVĮ nuo 2016 m. pradėjo didėti, ir 2018 m. kaimo vietovėse veikiančios LMMVĮ sudarė 18,1 proc. visų Lietuvos LMMVĮ (atitinkamai 2017 m. – 17,2 proc.).

3.13 pav. Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių* skaičius Lietuvos kaimo vietovėse 2014–2018 m., vnt.

Fig. 3.13. Number of very small, small and medium enterprises in Lithuania's rural areas in 2014–2018, units

* Labai maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 2 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 1,5 mln. EUR. Maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 7 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 5 mln. EUR. Vidutinė įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 40 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 27 mln. EUR.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

LMMVĮ skaičius pagal regionus rodo, kad per visą analizuojamą laikotarpį daugiausia LMMVĮ veikė Kauno, Vilniaus, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse. Šiuo laikotarpiu kaimo LMMVĮ skaičius sparčiausiai augo Alytaus, Klaipėdos, Kauno, Vilniaus apskričių, kuriose įsikūrę didieji Lietuvos miestai, kaimo vietovėse (išimtis – Alytaus apskritis) (3.7 lentelė). Pažymėtina, kad SVV plėtros regioninės disproporcijos nemažėja. Tai rodo, kad SVV plėtrą ribojantys veiksniai, ypač tokie, kaip nepakankama vidaus rinka ir vartotojų perkamoji galia, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, pasireiškia ir dažniau, ir intensyviau būtent atokiuose regionuose.

3.7 lentelė. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių skaičius Lietuvos regionuose 2014–2018 m.

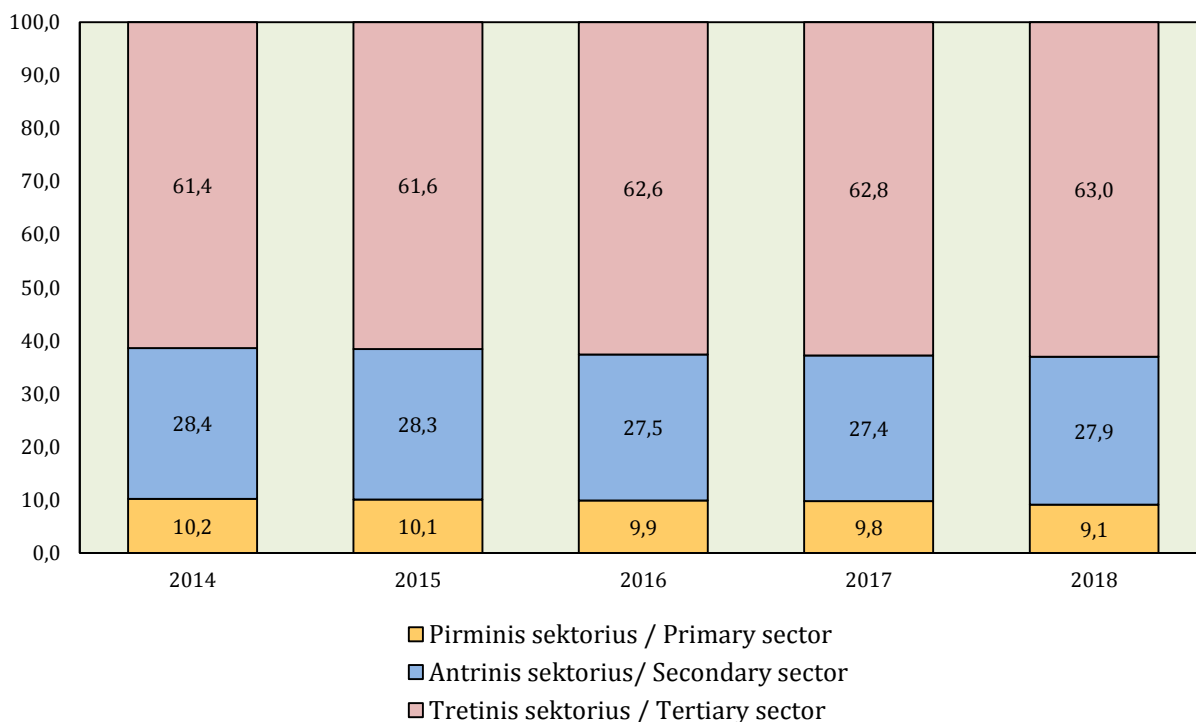
Table 3.7. Number of very small, small and medium enterprises (VSSMEs) by region in Lithuania in 2014–2018

Regionas* / Region	LMMVĮ skaičius, vnt. Number of VSSMEs, units					Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2014–2018, %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Kaimo / Rural	1087	1130	1204	1202	1270	4,00
Marijampolės apskr.	452	465	504	495	538	4,54
Tauragės apskr.	635	665	700	707	732	3,63
Tarpinis / Intermediate	8352	8807	9646	9901	10433	5,75
Alytaus apskr.	512	552	606	628	675	7,18
Kauno apskr.	2659	2823	3104	3268	3455	6,78
Klaipėdos apskr.	1453	1565	1722	1788	1890	6,82
Panevėžio apskr.	1150	1195	1282	1297	1354	4,19
Šiaulių apskr.	1193	1229	1366	1399	1467	5,36
Telšių apskr.	743	756	838	803	842	3,32
Utenos apskr.	642	687	728	718	750	4,02
Miesto / Urban	2628	2876	3060	3164	3316	6,01
Vilniaus apskr.	2628	2876	3060	3164	3316	6,01
Iš viso / Total	12067	12813	13910	14267	15019	5,65

* Regionų tipai (pagal Eurostato taikomą klasifikaciją): kaimo regionas – 50 proc. ir daugiau gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; tarpinis regionas – nuo 20 iki 50 proc. gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; miesto regionas – 80 proc. ir daugiau gyventojų gyvena miesto bendruomenėse.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2014 m., kasmet kaimo LMMVĮ struktūroje pagal ekonomikos sektorius mažėja įmonių veikiančių pirminiame ir antriniame sektoriuose, o auga įmonių veikiančių tretiniame sektoriuje skaičius. Tarp Lietuvos kaimo LMMVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis dominuoja paslaugų įmonės (3.14 pav.), kurios 2018 m. jau sudarė 63,0 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių LMMVĮ.

3.14 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių struktūra pagal ekonomikos sektorius* 2014–2018 m., proc.

Fig. 3.14. Structure of rural very small, small and medium enterprises by type of economic sector in 2014–2018, per cent*

* Pirminis sektorius – žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, antrinis – pramonė ir statyba, tretinis – paslaugos
 Primary sector – Agriculture, forestry and fisheries, Secondary – Industry and Construction, Tertiary – Services.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Daugiausia paslaugų įmonių užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, vykdo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą (3.8 lentelė).

2014–2018 m. laikotarpiu kaimo vietovėse labiausiai augo įmonių, užsiimančių menine, pramogine ir poilsio organizavimo, profesine, moksline ir technine, administracine ir aptarnavimo veiklomis, informacija ir ryšiais, švietimu, žmonių sveikatos priežiūra ir socialiniu darbu, statyba. Mažiausiai augo apdirbamąja gamyba, didmenine ir mažmenine prekyba, žemės ūkiu, miškininkyste ir žuvininkyste užsiimančių LMMVĮ skaičius.

3.8 lentelė. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2014–2018 m.

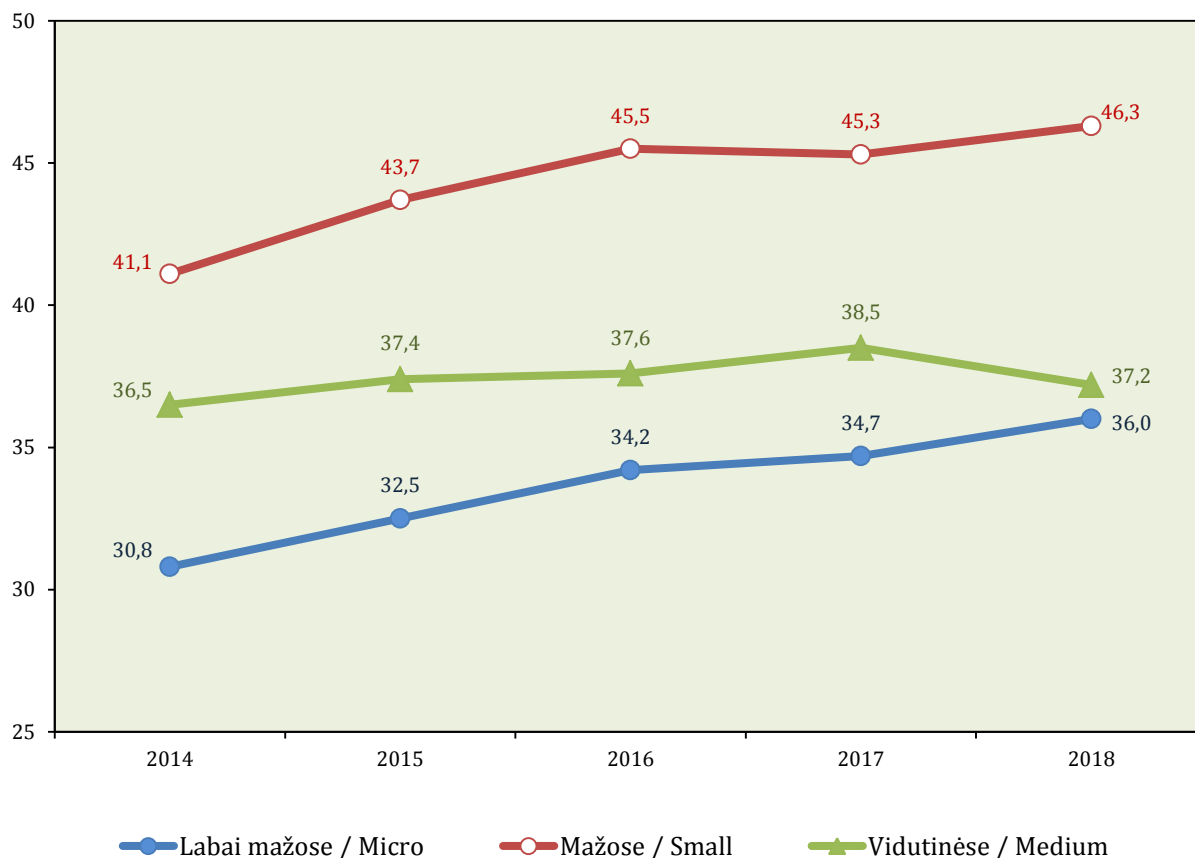
Table 3.8. Number of rural very small, small and medium enterprises by economic activity (NACE branch) in 2014–2018

Ekonominės veiklos rūšis <i>Type of economic activity (NACE branch)</i>	Skaičius, vnt. / <i>Number, units</i>					Vidutinis metinis augimo tempas <i>Average yearly growth rate in 2014–2018, %</i>
	2014	2015	2016	2017	2018	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	1233	1298	1383	1396	1371	2,74
Kasyba ir karjerų eksploatavimas <i>Mining and quarrying</i>	60	66	64	73	68	3,55
Apdirbamoji gamyba / <i>Manufacturing</i>	1919	2007	2031	2041	2106	2,36
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas / <i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>	265	250	257	245	247	-1,68
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas <i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>	79	86	90	90	95	4,77
Statyba / <i>Construction</i>	1104	1212	1371	1468	1668	10,90
Didmeninė ir mažmeninė prekyba <i>Wholesale and retail trade</i>	3815	3982	4134	4135	4215	2,54
Transportas ir saugojimas <i>Transportation and storage</i>	1309	1362	1471	1546	1666	6,23
Apgyvadinimo ir maitinimo paslaugų teikimas / <i>Accommodation and food service activities</i>	475	510	551	531	577	5,11
Informacija ir ryšiai <i>Information and communication</i>	140	166	190	210	230	13,27
Finansinė ir draudimo veikla <i>Financial and insurance activities</i>	41	43	54	55	56	8,53
Nekilnojamojo turto operacijos <i>Real estate activities</i>	320	356	416	415	461	9,74
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla <i>Professional, scientific and technical activities</i>	682	765	1080	1169	1240	16,92
Administracinė ir aptarnavimo veikla <i>Administrative and support service activities</i>	299	345	388	433	511	14,37
Švietimas / <i>Education</i>	45	51	57	60	70	11,76
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas / <i>Human health and social work activities</i>	96	95	124	121	145	11,73
Meninė pramoginė ir poilsio organizavimo veikla <i>Arts, entertainment and recreation</i>	78	103	124	140	146	17,41
Kita aptarnavimo veikla <i>Other service activities</i>	107	116	125	139	147	8,28
Iš viso / <i>Total</i>	12067	12813	13910	14267	15019	5,65

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. 71,7 proc. kaimo vietovėse veikiančių LMMVĮ sudarė UAB, ir jų dalis per metus padidėjo. Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis nuolat mažėja, 2018 m. sudarė 17,2 proc. Nuo 2012 m., priėmus LR mažųjų bendrijų įstatymą (2012 m. birželio 19 d. Nr. XI-2159), kaimo vietovėse, kaip ir miestuose, pradėjo steigtis mažosios bendrijos. Jų santykinė dalis LMMVĮ struktūroje 2018 m. jau sudarė 7,4 proc.

Vis daugiau kaimo gyventojų dirba LMMVĮ. Per pastaruosius penkerius metus vidutiniškai kasmet LMMVĮ dirbančių gyventojų padaugėja apie 2,5 proc. (3.15 pav.). 2018 m. LMMVĮ dirbo 119,5 tūkst. darbuotojų – 30 proc. visų kaimo užimtųjų.

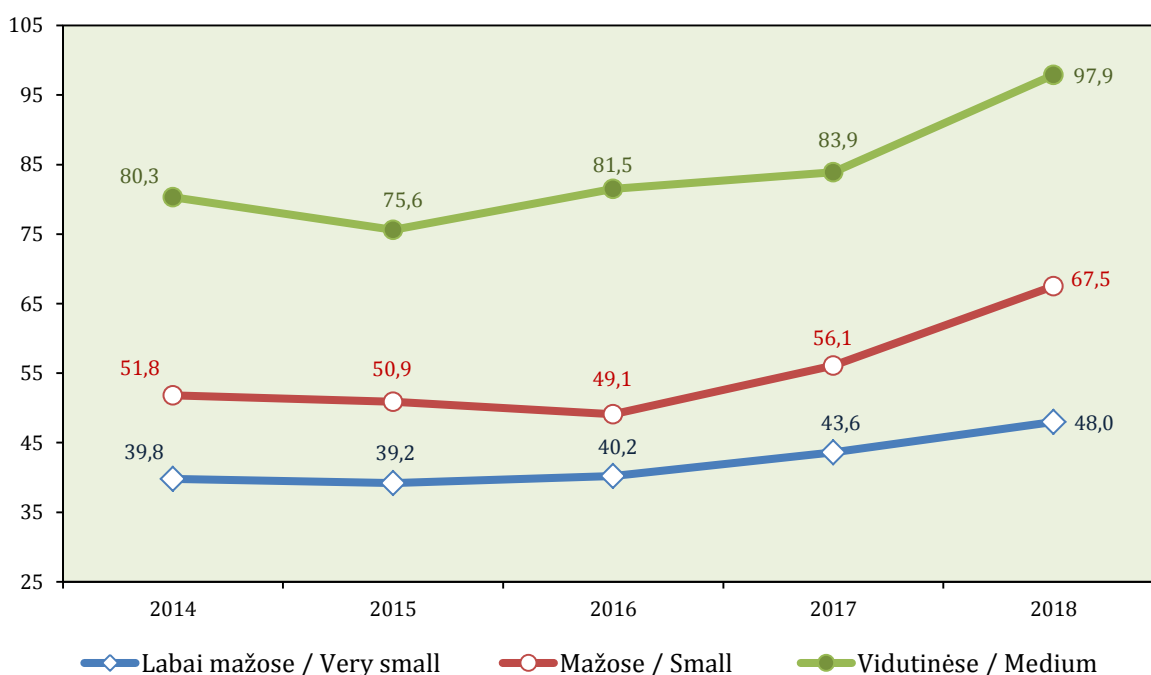
3.15 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių darbuotojų skaičius 2014–2018 m., tūkst.

Fig. 3.15. Number of employees in rural very small, small and medium-sized enterprises in 2014–2018, thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. kaimo vietovėse 30,1 proc. visų LMMVĮ darbuotojų dirbo labai mažose įmonėse, 38,8 proc. – mažose ir 31,1 proc. – vidutinėse. Vidutiniškai 1-ai labai mažai įmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 95 darbuotojai.

LMMVĮ kasmetinių pajamų, skaičiuojant vienam darbuotojui, nuo 2014 m. augimas buvo stebimas tiek labai mažose, tiek mažose, tiek vidutinėse įmonėse. Labiausiai pajamos, skaičiuojant vienam darbuotojui, augo mažų įmonių kategorijoje, t. y. po 7,3 proc. kasmet per 2014–2018 m. laikotarpį (3.16 pav.).

3.16 pav. Kaimo labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių metinės pajamos, tekusios vienam darbuotojui, 2014–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 3.16. Yearly income per employee in rural very small, small and medium-sized enterprises in 2014–2018, EUR thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

LMMVĮ vystymas ir ateityje turėtų išlikti kaimo ekonomikos stabilumo pagrindas. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšomis, 2014–2020 m. pripažįstama, kad, siekiant didinti užimtumą kaimo vietovėse, turėtų būti skatinama ne žemės ūkio verslo plėtra, remiamos įvairių vietos verslo sektorių sąsajos. Tai lėmė, kad parama veiklos įvairinimui, mažųjų įmonių kūrimui ir plėtojimui, taip pat darbo vietų kūrimo lengvinimui, kartu kuriant ir diegiant inovacijas, tausojant aplinką, teikiama pagal KPP priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ dvi veiklos sritis.

Paramai pradedantiems ekonominę veiklą numatyta skirti 23 mln. EUR. Didžiausia paramos projektui suma – 40 tūkst. EUR.

Paramai investuojantiems į ekonominės veiklos kūrimą ir plėtrą numatyta skirti 119 mln. EUR. Didžiausia paramos projektui suma – 200 tūkst. EUR.

2014–2020 m. laikotarpiu Lietuvoje prie verslumo skatinimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse prisidės ir vietos veiklos grupės, nuo 2017 m. pradėjusios kvietimus pagal vietos plėtros strategijas. Vietos veiklos grupės yra išsipareigojusios ne mažiau kaip 65 proc. vietos projektams remti numatytos paramos sumos skirti projektams, kuriuos įgyvendinus bus sukurtos ir išlaikytos darbo vietos. Paramos suma tokiems projektams įgyvendinti siekia apie 57 mln. EUR, kuriuos investavus, numatoma sukurti ir išlaikyti 1,4 tūkst. darbo vietų. Ketinantys verslauti ir sukurti darbo vietas gali kreiptis paramos į VVG, pateikdami konkrečios VVG atstovaujamos teritorijos vietos plėtros strategiją atitinkančio vietos projekto paraišką ir verslo planą. Įvertinusi pareiškėjo siekius, VVG priima sprendimą dėl projekto finansavimo.

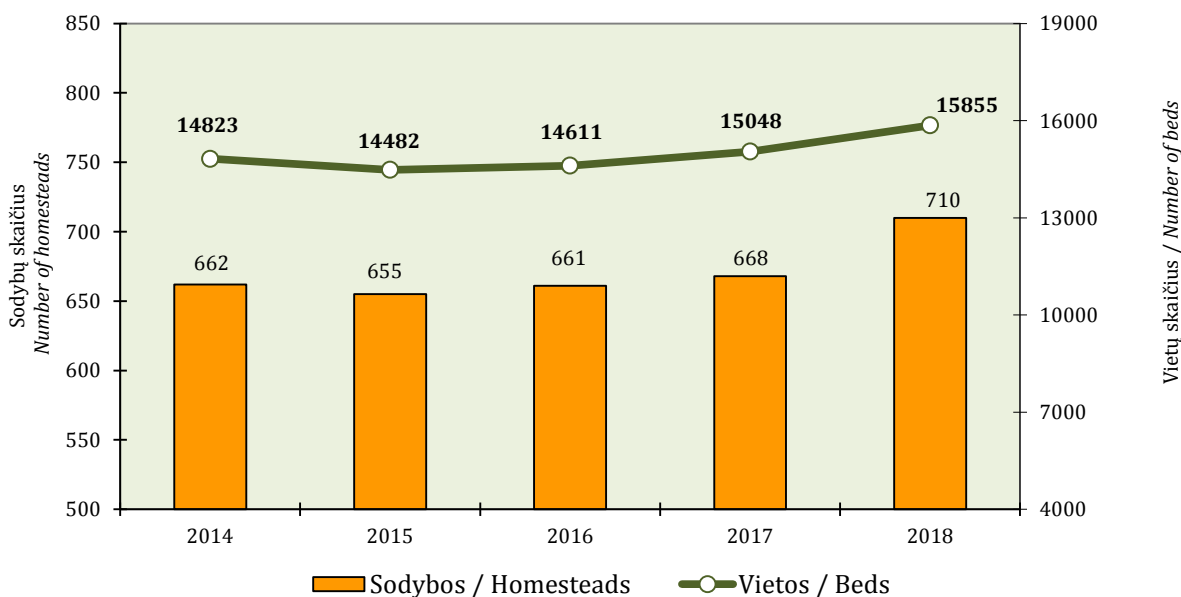
Ieškant daugiau galimybių ir inovatyvių būdų spręsti ne tik kaime esančias skurdo ir kitas socialines bei integracijos į darbo rinką problemas, bet ir kartu siekiant sustiprinti nevyriausybinių sektoriaus pajėgumus, Lietuvoje jau įgyvendinamos ir socialinio verslo iniciatyvos, kurių sėkmė, plėtros potencialas ir valdžios ketinimai skatinti socialinio verslo plėtrą rodo, kad perspektyvos socialiniam verslui yra didelės. Randasi vis daugiau iniciatyvų, kuriomis pripažįstama socialinių įmonių svarba, išreiškiamas pasitikėjimas socialiniu verslu, kaip priemone spręsti aktualiausias socialines problemas, teikiant viešąsias paslaugas. 2004 m. priėmus LR socialinių įmonių įstatymą (2004 m. birželio 1 d. Nr. IX-2251), Lietuva pateko tarp nedaugelio ES šalių, reguliuojančių socialinio verslo sritį. Vėliau įvykę politikos pokyčiai, įskaitant galiojančių įstatymų pakeitimus ir 2015 m. priimtą Socialinio verslo koncepciją, 2017 m. priimtas Socialinio verslo vykdymo gaires pareiškėjams, teikiantiems paraiškas pagal KPP priemones, rodo nuolatinį išsipareigojimą toliau plėtoti socialinio verslo sritį. Vis dėlto, socialinis verslas dažnai susiduria ir su įvairiomis kliūtimis, trukdančiomis joms pasiekti mastą ir plėstis, tokiais kaip visuotinai priimtinos socialinio verslo sąvokos nebuvimas, ribotas institucinis pripažinimas, politikos koordinavimo ir teisės aktų suderinimo stoka, viešųjų pirkimų sistemos apribojimai, prieigos prie rinkų ir finansų trūkumas ir silpni socialinio poveikio vertinimo pajėgumai, informacijos ir supratimo apie socialinį verslą trūkumas, dažnai neigiamas požiūris ir nepasitikėjimas, perėjimo nuo ne pelno prie socialinio verslo modelio iššūkiai.

Kaimo turizmas Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, – vienas iš turizmo sektorių, teikiantis kompleksinio pobūdžio turizmo paslaugas kaime. Kaimo turizmas gali būti apibūdinamas kaip ekonominė veikla, priklausanti nuo neurbanizuotų vietovių išteklių, turinti išskirtines sąsajas su gamta. Atvykę į kaimą turistai gali ne tik poilsiauti sodyboje, atsipalaiduoti pirtyje ir (ar) šalia esančiame ežere, bet ir įsigyti ekologiškų, išskirtinės kokybės, vietinių produktų, išmėginti žemės ūkio darbus, susipažinti su senovėje valstiečių naudotais įnagiais ir įrankiais, apsilankyti specializuotuose ūkiuose (pvz., vaistažolių, ožkininkystės ir kt.). Tai paaiškina, kodėl agroturizmas, ekoturizmas ar nuotykių turizmas vis labiau populiarėja.

Reikia pažymėti, kad kaimo vietovėms kaimo turizmas gali būti kaip socialinės struktūros palaikymo bei vietinės ekonomikos diversifikavimo įrankis, padedantis kurti naujas rinkas vietiniams produktams. Kita vertus, kaimo turizmas – daug pastangų reikalaujanti, nuo ekonominės situacijos šalyje bei žmogiškojo faktoriaus priklausanti sritis.

Didinant Europos turizmo sektoriaus konkurencingumą, EK rekomenduoja siūlyti įvairesnių turizmo paslaugų, diegti naujoves ir informacines technologijas, tobulinti profesinius įgūdžius, ilginti turizmo sezoną, skatinti tarpvalstybines iniciatyvas (maršrutai, dviračių trasos ir kita) ir tvaraus turizmo vystymąsi.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m., palyginti su 2014 m., Lietuvoje kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius išaugo atitinkamai 7,3 proc. ir 7,0 proc., o palyginti su 2017 m. – 6,3 proc. ir 5,4 proc. 2018 m. apgyvendinimo paslaugas teikė 710 kaimo turizmo sodybų – 48 kaimo turizmo sodybomis daugiau nei 2014 m. (3.17 pav.). Vidutiniškai vienoje sodyboje buvo 22 vietos (maksimaliai kaimo turizmo sodyboje leistinos 55 miegamosios vietos).

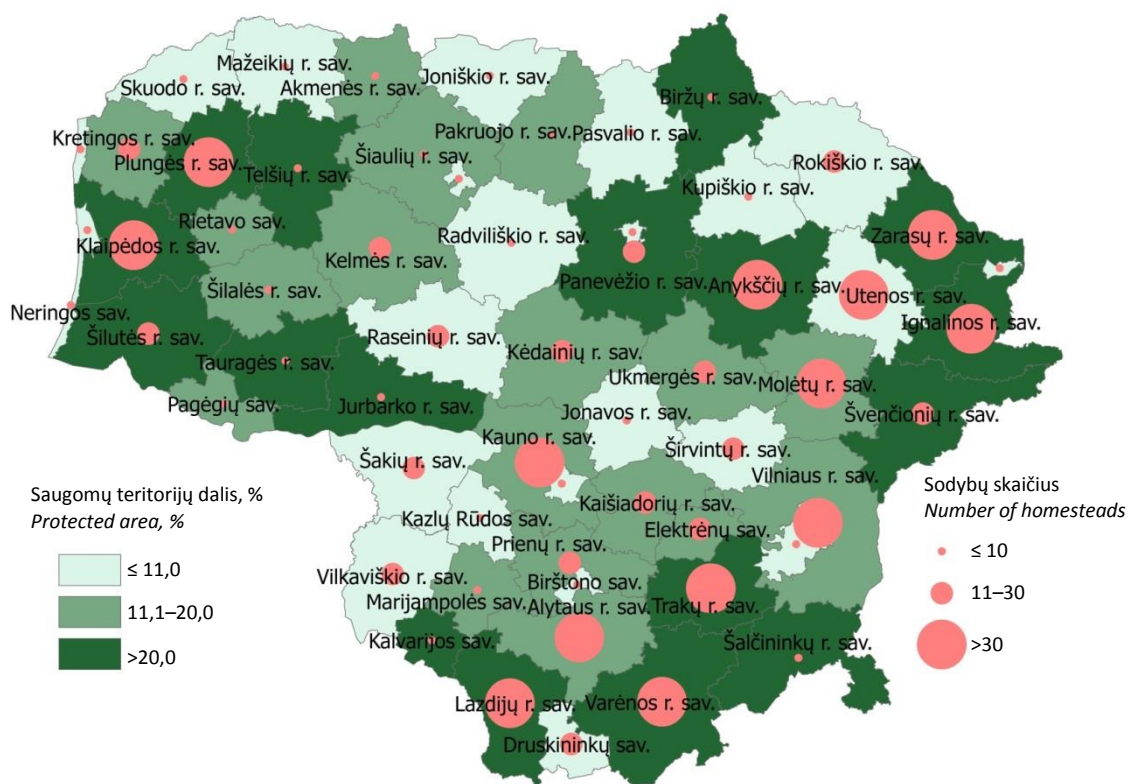

3.17 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2014–2018 m., vnt.

Fig. 3.17. Numbers of rural tourism homesteads and beds in them in 2014–2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaimo turizmas Lietuvoje labiausiai plėtojamas gamtiniu požiūriu patraukliose teritorijose (3.18 pav.).

3.18 pav. Kaimo turizmo sodybų išsidėstymas 2018 m.

Fig. 3.18. Location of rural tourism homesteads in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos duomenys.

Daugiausia kaimo turizmo sodybų – Utenos ir Vilniaus apskrityse (3.9 lentelė). Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičiaus teigiamas pokytis per 2014–2018 m. laikotarpį stebimas Šiaulių apskrityje. Įvertinus kaimo regionuose kaimo turizmo sodybų skaičiaus pokyčius analizuojamu laikotarpiu matyti, kad situacija Marijampolės apskrityje problematiška, joje 2018 m., palyginti su 2014 m., sodybų skaičius sumažėjo 5 vnt. 2018 m. buvo 1 sodyba mažiau nei 2017 m. Pagrindinė tokių tendencijų priežastis – apskrities agrariškumas.

3.9 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius regionuose 2014–2018 m.

Table 3.9. Number of rural tourism homesteads by region in 2014–2018

Regionas* / Region	Sodybų skaičius, vnt. / Number of homesteads					Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2014–2018, %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Kaimo / Rural	44	42	44	41	40	-2,26
Marijampolės apskr.	30	28	31	26	25	-3,98
Tauragės apskr.	14	14	13	15	15	2,06
Tarpinis / Intermediate	489	488	491	491	518	1,48
Alytaus apskr.	97	95	98	90	92	-1,21
Kauno apskr.	69	75	75	71	76	2,60
Klaipėdos apskr.	62	64	64	71	76	5,30
Panevėžio apskr.	23	24	24	29	30	7,16
Šiaulių apskr.	20	17	19	22	28	9,96
Telšių apskr.	42	42	42	40	71	-0,57
Utenos apskr.	176	171	169	168	175	-0,11
Miesto / Urban	129	125	126	136	152	4,35
Vilniaus apskr.	129	125	126	136	152	4,35
Iš viso / Total	662	655	661	668	710	1,80

* Regionų tipai (pagal Eurostato taikomą klasifikaciją): kaimo regionas – 50 proc. ir daugiau gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; tarpinis regionas – nuo 20 iki 50 proc. gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; miesto regionas – 80 proc. ir daugiau gyventojų gyvena miesto bendruomenėse.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Per 2014–2018 m. laikotarpį didžiausias kaimo turizmo sodybų lankytojų ir jiems suteiktų nakvynių skaičius stebimas 2018 m. (3.10 lentelė). Užsieniečiams suteiktų nakvynių skaičius per nagrinėjamą laikotarpį augo sparčiau nei Lietuvos gyventojams.

Vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius nežymiai auga ir 2018 m. sudarė 1,97 nakvynės. Užsieniečiai kaimo turizmo sodybose praleidžia daugiau laiko nei Lietuvos gyventojai.

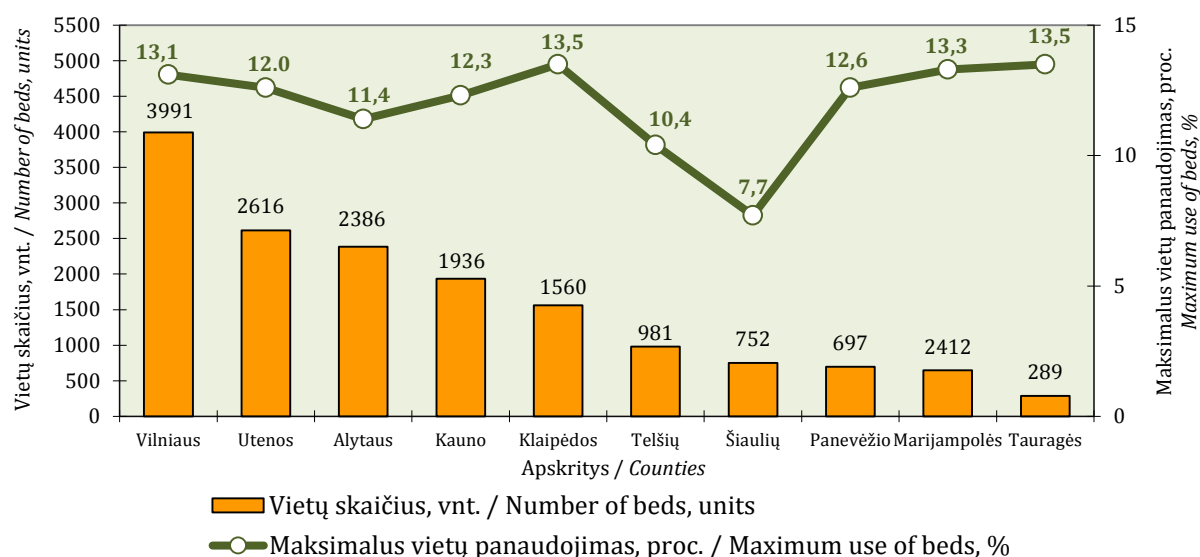
**3.10 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius
2014–2018 m., tūkst.**

Table 3.10. Numbers of holidaymakers and overnight accommodations in rural tourism homesteads in 2014–2018, thou.

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2014–2018, %
Apgyvendinta poilsiautojų Number of holidaymakers	310,4	303,3	318,0	324,7	360,1	3,89
Suteikta nakvynių, iš viso Total number of overnight accommodations	590,8	279,9	605,9	622,3	710,2	4,87
Lietuvos gyventojams residents of Lithuania	523,3	512,3	529,9	545,6	619,9	4,48
užsieniečiams / foreigners	67,5	67,6	75,9	76,7	90,3	7,80
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. Share of overnights for foreigners in total number of overnight accommodations, %	11,4	13,2	12,5	14,1	12,7	3,34

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Pripažįstama, kad Lietuvoje kaimo turizmo sodybų užtenka. Be to, stebimi ryškūs kaimo turizmo sodybų užimtumo sezoniniai svyravimai. Maksimalus vietų kaimo turizmo sodybose panaudojimas, skaičiuojant pagal suteiktų nakvynių skaičių, per pastaruosius metus padidėjo 1,0 proc. punktu ir vidutiniškai siekia tik 12,3 proc. Blogiausiai esamų kaimo turizmo sodybų potencialas 2018 m. buvo panaudojamas Šiaulių ir Telšių apskrityse (3.19 pav.).

3.19 pav. Vietų skaičius vidutiniškai kaimo turizmo sodyboje ir maksimalus jų panaudojimas Lietuvos apskrityse 2018 m.

Fig. 3.19. Average number of beds per homestead and their maximum use by county in Lithuania in 2018

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Kaimo vietovėse plėtojamos ir kitos, pigesnės, turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. šalyje veikė 27 kempingai. Kempinguose teikiamomis paslaugomis vis dažniau naudojasi tiek Lietuvos gyventojai, tiek užsieniečiai. Besinaudojančių kempingų paslaugomis turistų skaičius kasmet vidutiniškai augo po 9,3 proc. Per 2014–2018 m. laikotarpį labiausiai augo Lietuvos gyventojams kempinguose suteiktų nakvynių skaičius. Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus vidutiniškai sudarė apie 45,9 proc. visų kempinguose suteiktų nakvynių skaičiaus (3.11 lentelė). Iš visų kempinguose esančių vietų vasaros sezonui skirtos sudaro apie 80 proc.

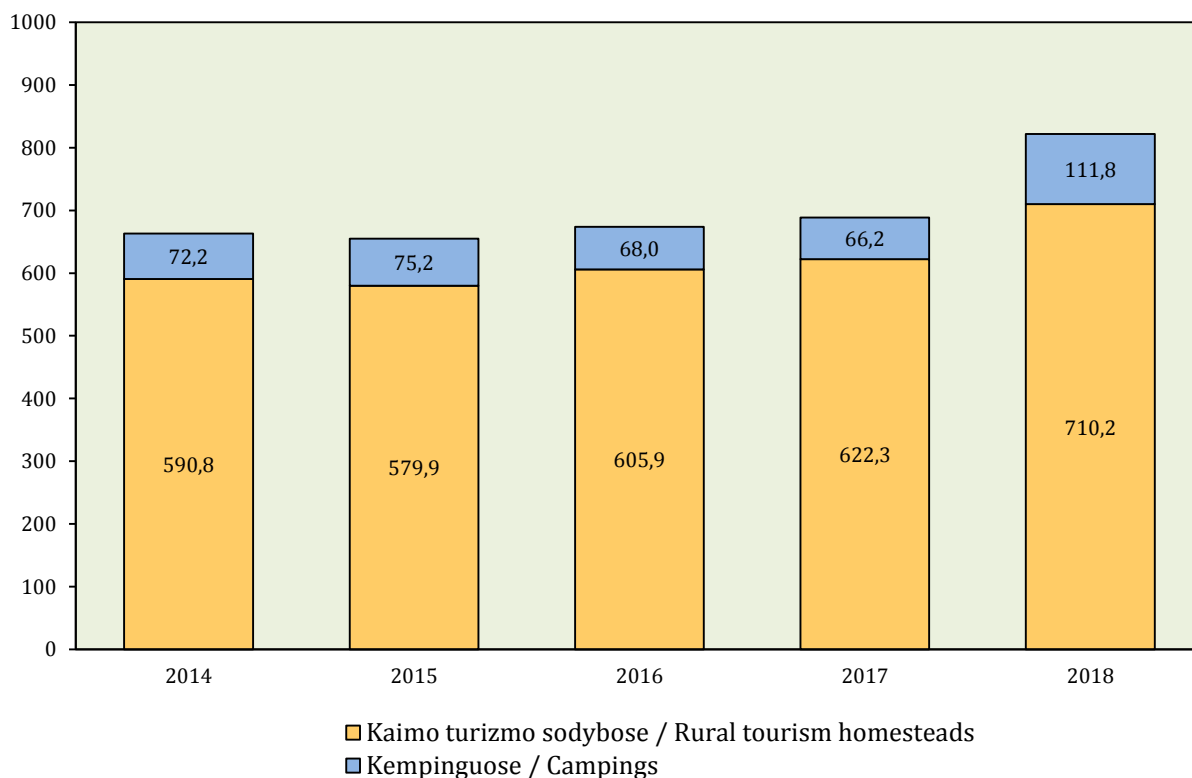
3.11 lentelė. Kempingų veiklos rodikliai 2014–2018 m.

Table 3.11. Numbers of tourists and overnight accommodations in campings in 2014–2018

Rodiklis / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2014–2018, %
Kempingų skaičius, vnt. Number of campings	22	23	26	29	27	5,6
Apgyvendinta turistų, tūkst. Number of holidaymakers, thou.	39,2	40,3	39,1	39,5	53,8	9,3
Suteikta nakvynių, iš viso, tūkst. Total number of overnight accommodations, thou.	72,2	75,2	68,0	66,2	111,8	15,2
Lietuvos gyventojams residents of Lithuania	41,4	40,8	32,4	32,4	69,5	23,1
užsieniečiams / foreigners	30,8	34,4	35,6	33,8	42,3	8,8
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. / Share of overnights for foreigners in total number of overnight accommodations, %	42,7	45,7	52,4	51,1	37,8	-1,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m. kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 822,0 tūkst. nakvynių (iš jų 86,4 proc. – kaimo turizmo sodybose, 13,6 proc. – kempinguose) (3.20 pav.), atitinkamai užsieniečiams – 132,6 tūkst. nakvynių (iš jų 68,1 proc. – kaimo turizmo sodybose, 31,9 proc. – kempinguose). Tai rodo, kad leisdami laisvalaikį kaimo vietovėse, užsieniečiai gerokai daugiau nei Lietuvos gyventojai renkasi pigesnes nakvynes kempinguose. Tokį pasirinkimą lemia pasaulyje egzistuojančios turizmo tendencijos (populiarėja lėtasis, religinis turizmas). Vis dažniau naujas turizmo tendencijas išbando ir Lietuvos gyventojai.

3.20 pav. Suteiktos nakvynės pagal kaimo vietovėse apgyvendinimo paslaugas teikiančių įstaigų tipą 2014–2018 m., tūkst.

Fig. 3.20. Overnight accommodations by type of accommodation service provided in rural areas in 2014–2018, thou.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

2018 m., palyginti su 2014 m., kaimo turizmo sodybose suteiktų nakvynių skaičius išaugo 20,2 proc., o palyginti su 2017 m. – 14,1 proc. Kempinguose suteiktų nakvynių skaičius atitinkamai išaugo 54,8 proc. ir 68,9 proc.

Pagal KPP kaimo turizmas remiamas kaip vienas iš ne žemės ūkio verslų. Parama teikiama kaimo turizmui, kuris orientuojasi į kokybiškų, specializuotų paslaugų teikimą, kuris visų pirma skirtas šeimoms, rekreaciniam, sveikatą stiprinančiam poilsiui.

Lietuvos turizmo rinkodaros 2016–2020 m. strategijoje (patvirtintoje LR ūkio ministro 2015 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 4-824) pažymima, kad pasaulinės turizmo raidos tendencijos rodo, jog besikeičiantis visuomenės gyvenimo būdas ir toliau darys įtaką turistų poreikiams ir elgsenai. Turistai mažiau rinksis vietoves, kurios gali turėti neigiamos įtakos jų sveikatai. Didės vartotojų, kurie atsakingai žiūri į aplinką keliaudami, skaičius. Prognozuojama, kad dėl to, jog laisvalaikio praleidimas taps labiau individualizuotas, didės mažesnių apgyvendinimo įstaigų paklausa, populiariės šeimos viešbučiai, privatus apgyvendinimas (įskaitant ir kaimo turizmo objektus). Didesnės naudos sulauks tie turizmo paslaugų teikėjai, kurie sugebės sukurti naują koncepciją ar išskirtinį turistinį produktą, turintį didesnę pridėtinę vertę. Strategijoje pažymima, kad pakartotinių turistų apsilankymą vietovėje lemia: gamtinė aplinka – kraštovaizdis, oro sąlygos ir pan. (47 proc.), apgyvendinimo paslaugų kokybė (33 proc.), kultūriniai ir

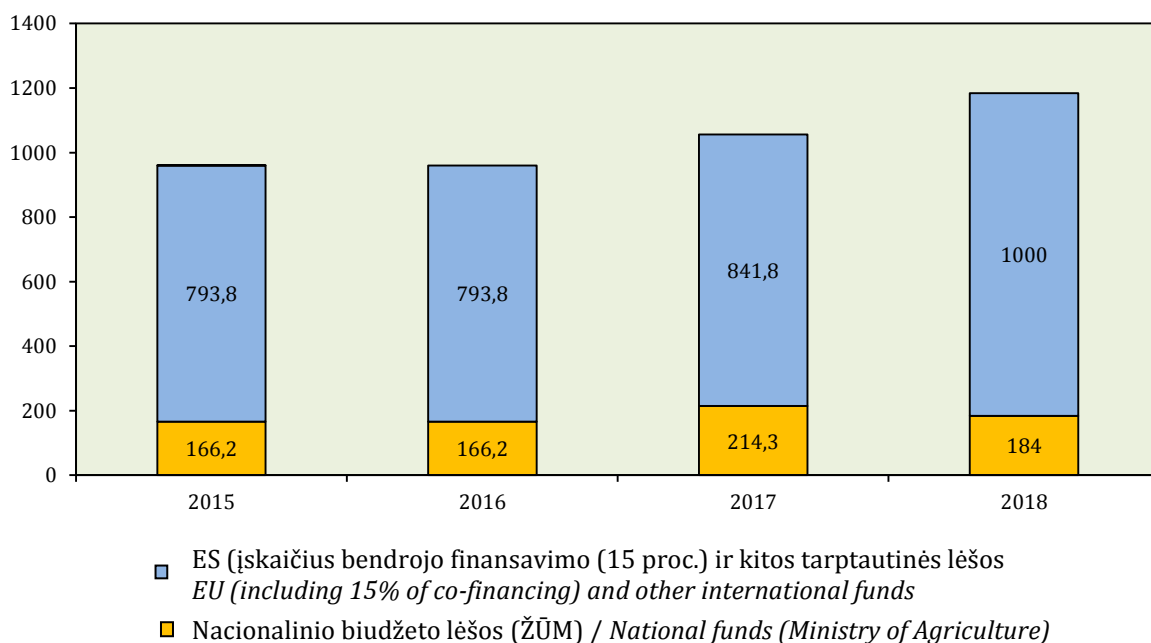
istoriniai išteklių (30 proc.), kainų lygis (27 proc.), paslaugų prieinamumas, veikli, tokių kaip transportas, maitinimas ir pan., kokybė (24 proc.), svetingumas, t. y. paslaugos vaikams, aptarnavimas ir pan. (22 proc.), žmonėms su specialiaisiais poreikiais būtina infrastruktūra (6 proc.).

Kaimo tradicijos ir tautinis paveldas. Šiandienos pasaulyje tautinis paveldas suteikia šaliai originalumo ir išskirtinumo. Europa ieško ne panašumo tarp tautų, o savitumo. Tradiciniai amatai – ideali tautos savitumo išraiškos forma. Šiandieniniame kontekste jie virsta patrauklia alternatyva vis labiau įsigalinčiam, bet vis dėlto pasitikėjimą prarandančiam vartotojiškam kultūrai. Tad visuomenė natūraliai ima vis labiau vertinti tradicinius amatus. Jie gražiai dera su šiaudien ypač madingomis ekologijos, natūralumo ir kitomis idėjomis. Tai savo ruožtu skatina gamintojus gaminti ir rinkai teikti būtent tokiomis savybėmis pasižyminčius produktus. Žemės ūkio produkcijos gamintojai ieško būdų, kaip gerinti gaminamų produktų kokybę, kurti inovatyvų dizainą, panaudoti vietos išteklius. Ši nuostata nesiekia padidinti produkcijos apimčių, bet parodyti tokias gaminamų produktų savybes, kurios vis labiau vertinamos vartotojų. Tai padeda jiems konkuruoti su masinės gamybos produktais.

Siekdama užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, išsaugoti sukauptą tradicinių amatų patirtį ir tautinio paveldo produktus, kaip neatsiejamą Lietuvos etninės kultūros dalį, bei pritaikyti juos aktualiems poreikiams, ŽŪM yra sudariusi sąlygas tradiciniams amatininkams kurti, pristatyti ir populiarinti tautinio paveldo produktus. Vykdoma tautinio paveldo produktų plėtros stebėseną, tęsiamas tautinio paveldo produktų, tradicinių mugių, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių amatų meistrų atestavimas ir sertifikavimas, teikiama ES ir nacionalinė parama.

Tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą vykdoma vadovaujantis LR tautinio paveldo produktų įstatymo Nr. X-1207 nauja redakcija Nr. XII-2106 (2015 m. gruodžio 1 d.), o apsauga užtikrinama, įgyvendinant Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programą (patvirtinta LR Vyriausybės 2011 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. 1475). Tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą užtikrina LR Vyriausybė, ŽŪM ir jos įgaliota institucija, savivaldybių institucijos. Tokiu būdu, suvokiant kaimo vietovių svarbą išsaugant daugialypį Europos gamtos ir kultūros paveldą bei kraštovaizdį, investuojama į kaimo regionų tapatumo išlaikymą, sudaromos prielaidos kaimo vietovių patrauklumui didinti.

Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros programai įgyvendinti ŽŪM iš nacionalinio biudžeto 2015–2018 m. laikotarpiu kasmet skyrė apie 200 tūkst. EUR. Prie programos įgyvendinimo minėtu laikotarpiu prisidėjo ES parama (3.21 pav.).

3.21 pav. Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programos 2015–2017 m. ir 2018–2020 m. priemonių planuose numatytos lėšos 2015–2018 m., tūkst. EUR

Fig. 3.21. Funds for 2015–2018 foreseen in the 2015–2017 and 2018–2020 plans of measures of the 2012–2020 Programme for Protection of National Heritage Products and their Market and Development of National Crafts, EUR thou.

Šaltiniai: Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programos 2015–2017 m. ir 2018–2020 m. priemonių planai.

Reikia pažymėti, kad ir Lietuvos savivaldybės prisidėjo prie Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros programos įgyvendinimo, ne tik tiesiogiai skirdamos paramą veikloms, skirtoms minėtos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui, bet ir teikė tradiciniams amatininkams lengvatų, įsigyjant verslo liudijimą, taip pat mažino rinkliavų už leidimą prekiauti ir/ar teikti paslaugas dydžius. Be to, savivaldybių teritorijose yra vietų, skirtų prekiauti tautinio paveldo produktais. Dažniausiai tai prekybos vietos parodose, mugėse, šventėse, tradicinių amatų bei turizmo informacijos centruose.

Sertifikuotus tradicinius gaminius Lietuvoje kuria per 800 kūrėjų. Įgyvendinant tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistemą, atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius per 2014–2018 m. laikotarpį kasmet vidutiniškai augo po 8,5 proc., sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius – 5,5 proc. (3.12 lentelė). Nuo 2014 m. pradėtos sertifikuoti ir tradicinės paslaugos. Be to, tradicinių amatų meistrai, siekdami perduoti tradicinių amatų įgūdžius jaunimui, rengia ir tradicinių amatų edukacinius užsiėmimus vaikams ir jaunimui. Per 2018 m. tokius užsiėmimus rengė 43 tradicinių amatų meistrai, o užsiėmimuose dalyvavo daugiau nei 6 tūkst. vaikų ir jaunimo.

**3.12 lentelė. Tautinio paveldo sertifikavimo rezultatai Lietuvoje
2014–2018 m., vnt.**

Table 3.12. National heritage certification results in Lithuania in 2014–2018, units

Rodikliai / Indicators	2014	2015	2016	2017	2018	Vidutinis metinis augimo tempas Average yearly growth rate in 2014–2018, %
Sertifikuotų tautinio paveldo produktų skaičius <i>Number of certified products of national heritage</i>	2463	2782	2895	2987	3041	5,5
iš jų: / of which						
tradiciniai gaminiai <i>traditional products</i>	2153	2327	2439	2529
tradicinių veislių augalai, gyvūnai ir jų produktai <i>traditional species of plants, animals and their products</i>	310	443	443	443
tradicinės paslaugos <i>traditional services</i>	10	12	13	15
Tautinio paveldo produktų kūrėjų skaičius / <i>Number of producers of national heritage products</i>	613	687	714	779	819	7,6
Atestuotų tradicinių amatų meistrų skaičius / <i>Number of certified craftsmen</i>	125	135	151	161	173	8,5
Sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius <i>Number of training programmes for certified traditional crafts</i>	33	35	37	42

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Tradicinių amatininkų apklausos duomenys rodo, kad 2018 m. valstybės pagalba (ŽŪM, ES, savivaldybių ir kitų institucijų parama) pasinaudojo 28,4 proc. tradicinių amatininkų. 2018 m. finansuoti 233 projektai pagal Tautinio paveldo veiklos finansavimo taisyklės. Parama skirta pagal keturias tautinio paveldo veiklos sritis, kurioms teikiama valstybės pagalba. Dažniausios projektų veiklos – dalyvavimas Dainų šventėje, Kaziuko mugėje, festivalyje „Skamba skamba kankliai“, Jūros šventėje, renginyje „Sostinės dienos“ ir kt. renginiuose Lietuvoje ir užsienyje (dažniausiai Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje). Augo tautinio paveldo produktų paklausa, gerėjo įvaizdis. Šią tendenciją patvirtino 53,0 proc. 2018 m. apklaustų tradicinių amatininkų.

Kad amatininkystė įgautų verslui būdingų bruožų, skatinamas tradicinių amatų centrų (TAC) kūrimas ir jų veikla. Siekiant atnaujinti amatų technologinę įrangą, materialinę bazę bei įsigyti priemonių ir medžiagų, 20 TAC, įkurtiems pagal KPP priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, reikalinga parama 2014–2020 m. laikotarpiu teikiama pagal KPP priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritį „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą“. TAC plėtrai per visą programavimo laikotarpį numatoma skirti 3,8 mln. EUR. TAC dažniausiai puoselėjama po kelis ir daugiau tradicinių amatų – audimas, drožyba, margučių

marginimas, karpymas, puodininkystė, vilnos, milo vėlimas, vykdomi edukaciniai užsiėmimai. Dauguma TAC sudaro sąlygas pristatyti ir realizuoti tautinio paveldo produktus, kaupia ir skelbia informaciją apie regiono sertifikuotus tautinio paveldo produktų kūrėjus bei tautinio paveldo produktus, organizuoja paskaitas ir konferencijas, rengia ekspedicijas ir parodas. Pusė jų kelia tradicinių amatininkų kvalifikaciją, juos moko ir konsultuoja bei organizuoja istoriografinius bei etninės kultūros tyrimus, ekspedicijas.

Per KPP įgyvendinimo laikotarpį parama investicijoms į kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį kaimo vietovėse skiriama, taikant ir savivaldybių administracijų projektų finansavimą. Tam tikslui numatyta 5,8 mln. EUR. Tokiu būdu, suvokiant kaimo vietovių svarbą, išsaugant daugialypį Europos gamtos ir kultūros paveldą bei kraštovaizdį, investuojama į kaimo bendruomenių tapatumo išlaikymą, sudaromos prielaidos kaimo vietovių patrauklumui didinti. Svarbiausi veiksmai, siekiant pagerinti Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą: valstybės paramos sklaidos užtikrinimas; žmoniškųjų išteklių ir jų verslumo įgūdžių ugdymas, vadybos tobulinimas, pasitelkiant valstybės remiamų ilgalaikių praktinių konsultacijų teikimą; socialinių inovacijų modelių diegimo skatinimas, ypač sprendžiant rinkodaros problemas; gerosios patirties identifikavimas, jos sklaidos ir tautinio paveldo populiarinimo priemonių įvairovės ir dalyvavimo jose užtikrinimas; TAC funkcijų efektyvesnio vykdymo užtikrinimas, išskirtinumo paieškos, veiklos viešinimo gerinimas.

REZIUOMĖ

Žemės ūkis atlieka svarbią ekonominę, socialinę, etnokultūrinę ir gamtosauginę funkciją. Kaimas vertinamas kaip šalies infrastruktūra, nuo kurios priklauso ir kaimo, ir miesto žmonių gyvenimo kokybė.

2018 m. žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui teko 3,0 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos BPV, 17,3 proc. visos šalies eksporto.

2018 m. iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 4,9 mlrd. EUR (1,6 proc. daugiau nei 2017 m.), importuota už 3,9 mlrd. EUR (2,6 proc. daugiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 m. teigiamas, 2018 m., palyginti su 2017 m., išliko beveik toks pat – 1041,8 mln. EUR.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2018 m. lėšos, skirtos žemės ūkiui finansuoti, sudarė 1047,9 mln. EUR.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2014–2018 m. kito netolygiai. 2018 m., palyginti su 2014 m., registruotų ūkininkų ūkių skaičius sumažėjo 4,1 proc., palyginti su 2017 m., – 5,5 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN, vidutinis ūkio dydis buvo 22,7 ha, t. y. 2,3 proc. didesnis nei 2017 m. ir 14,1 proc. – nei 2014 m.

2018 m. bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 2,3 mlrd. EUR (9,4 proc. mažiau nei 2017 m.). 2014–2018 m. augalininkystės produkcija sudarė apie 60 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Didžiausią dalį 2014 ir 2018 m. sudarė grūdiniai augalai, atitinkamai 33,8 ir 28,5 proc. 2018 m., palyginti su 2014 m., daugiausia išaugo pašarinių ir kitų augalų bei paukščių dalis, atitinkamai 3,2 ir 1,9 proc. punkto, o labiausiai sumažėjo grūdinių augalų ir bulvių dalis, atitinkamai 5,3 ir 1,4 proc. punkto.

Augalininkystės produkcijos 2018 m., palyginti su 2017 m., gauta beveik ketvirtadaliu mažiau dėl sausros, bet ir toks derlius leido ne tik užtikrinti vidaus rinkos poreikius (išskyrus kiaulienos, daržovių ir vaisių), bet ir eksportuoti didelę dalį grūdų, galvijienos, paukštienos bei perdirbtų produktų. 2018 m. užauginta 2,4 karto daugiau grūdų ir beveik 3 kartus daugiau galvijų, nei reikia vidaus rinkai. Mažėjant karvių skaičiui, pieno gamyba 2018 m., palyginti su 2014 m., sumažėjo 15,6 proc. Mėsos gamyba išaugo 9,4 proc., surinkta 11,4 proc. daugiau kiaušinių. Pieno ir jū produktų apsirūpinimas buvo 1,5 karto didesnis už šalies poreikius. Apsirūpinimas daržovėmis bei vaisiais, kaip ir kiauliena, buvo nepakankamas.

2018 m. sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 244,3 tūkst. ha, arba 45,6 proc. didesnis nei 2014 m. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 95,9 ha 2017 m. iki 99,8 ha 2018 m.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. 2019 m. sausio 1 d. duomenimis, didžiausią jo dalį sudarė žemės ūkio naudmenos (52,2 proc.) ir miškai (33,1 proc.).

Žemdirbių ir kaimo gyventojų konsultavimo veiklą vykdė ir neformalųjį suaugusiųjų mokymą organizavo LŽŪKT, Lietuvos žemės ūkio rūmai, Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra, kitos viešos ir privačios konsultavimo įstaigos. Žemės ūkio ir kaimo plėtros srities mokslinius tyrimus Lietuvoje vykdė LAEI, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademija ir Gyvulininkystės institutas, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras (Žemdirbystės, Sodininkystės ir daržininkystės, Miškų institutai), Kauno technologijos universiteto Maisto institutas.

Ūkininkai ir kiti žemės ūkio veiklą vykdančios gyventojai 2017 m. sumokėjo 65,1 mln. EUR, o juridiniai asmenys – 42,5 mln. EUR mokesčių ir įmokų (iš viso – 107,6 mln. EUR).

2014 m. 28,8 proc. kaimo dirbančių gyventojų dirbo žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje, tačiau pastaruoju metu, pagerėjus ekonominei situacijai, dirbančių žemės ūkyje gyventojų dalis sumažėjo, didėjant paslaugų sektoriaus ir pramonės bei statybos darbuotojų dalims. 2018 m. žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuje dirbo 20,6 proc. užimtų kaimo gyventojų.

LMMVĮ skaičius kaime 2018 m., palyginti su 2014 m., išaugo apie 25 proc. 2018 m. jų buvo 15,0 tūkst. (iš jų 81,7 proc. – labai mažos įmonės).

Lietuvoje išlieka bendra kaimo ir miesto gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. 2018 m. pradžios duomenimis, kaime gyveno 924,2 tūkst. gyventojų, t. y. 12,7 tūkst. mažiau nei 2017 m. ir 44,7 tūkst. mažiau nei 2014 m. Kaimo gyventojų dalis sudarė apie trečdalį šalies gyventojų.

Pagal bendro gamybos veiksnių produktyvumo augimą Lietuva buvo viena iš lyderių (2015 m. užėmė antrąją vietą tarp visų ES šalių). Lietuvos ūkiai didino produktyvumą, gerindami gamybos valdymą ir organizavimą, kurdami masto ekonomiją, investuodami į naujas technologijas, logistiką ir infrastruktūrą. 2017 m. žemės ūkio bendras gamybos veiksnių produktyvumas siekė 132,7 proc. (2005 m. = 100 %), bet, palyginti su 2016 m., sumažėjo 0,9 proc. punkto. Tai rodo, kad reikia ieškoti naujų Lietuvos žemės ūkio konkurencingumą didinančių veiksnių.

SUMMARY

Agriculture plays an important economic, social, ethno-cultural and environmental function. The village is seen as the country's infrastructure, on which depends both rural and urban people's quality of life.

In 2018, the sector of agriculture, forestry and fisheries accounted for 3.0% of the gross value-added created in the Lithuania's economy, and agricultural products made up more than 17.3% of the total country's export.

In 2018, the export of agricultural and food products totalled EUR 4.9 billion (by 1.6% more than in 2017), while the import amounted to EUR 3.9 billion (by 2.6% more). Since 2004 the balance of foreign trade in agricultural and food products was positive; in 2018, compared to 2017, it remained almost the same and totalled EUR 1041.8 million.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social exclusion between rural and urban population, to save the environment, the economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2018 the funds for agriculture made up EUR 1047.9 million.

In 2014–2018, the number of agricultural entities by category was changing unevenly. In 2018, compared to 2014, the number of registered family farms went down by 4.1% and, compared to 2017, decreased by 5.5%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2017 was 22.7 ha, or by 2.3% larger than in 2017 and by 14.1% more than in 2014.

In 2018, gross agricultural output (at current prices) was produced for EUR 2.3 billion (by 9.4% less than in 2017). In 2014–2018, crop production made up about 60% in total agricultural production. The proportion of grain crops was the largest in 2014 and 2018, accounting for 33.8 and 28.5%, respectively. In 2018, compared to 2014, the shares of fodder and other plants, and birds increased the most, by 3.2 and 1.9 percentage points, respectively, while the shares of cereals and potatoes decreased the most, by 5.3 and 1.4 percentage points, respectively.

Crop production in 2018, compared to 2017, was almost a quarter less due to drought, but this yield not only ensured the needs of the domestic market (except for pork, vegetables and fruit), but also enabled the export of a large part of grain, beef, poultry and processed products. In 2018, the grain yield was 2.4 times higher than domestic market demand, and the number of cattle exceeded it almost 3 times. As the number of cows decreased, milk production in 2018, compared to 2014, decreased by 15.6%. Meat production increased by 9.4% and that of eggs by 11.4%. The supply of milk and dairy products was 1.5 times higher than the country's needs while that of vegetables and fruit, as well as pork, were insufficient.

In 2018 the certified organic area in Lithuania occupied 244.3 thou. ha, or was by 45.6% larger than in 2014. The average size of a certified farm (including fishery farms) increased from 95.9 ha (in 2017) to 99,8 ha (in 2018).

The composition of the total land area by its intended purpose was almost stable. The largest share occupied agricultural land (52.2%) and forests (33.1%).

Advisory services for farmers and rural inhabitants provided as well as non-formal adult education organized Lithuanian Agricultural Advisory Service, Chamber of Agriculture of the Republic of Lithuania, Public Institution Rural Business and Markets Development Agency, other public and private consulting institutions. Research on agriculture and rural development in Lithuania was carried out by Lithuanian Institute of Agrarian Economics, Agriculture Academy of Vytautas Magnus University, Veterinary Academy and Institute of Animal Science of Lithuanian University of Health Sciences, Lithuanian Research Centre for Agriculture and Forestry (Institutes of Agriculture, Horticulture, Forestry), Food Institute of the Kaunas University of Technology

In 2017, farmers and other agricultural workers as well as legal entities paid EUR 65.1 million and EUR 42.5 million taxes and contributions (in total EUR 107.6 million).

In 2014, 28.8% of rural working population were employed in agriculture, forestry and fisheries. Lately, however, when the economic situation has improved, the share of the population employed in agriculture has went down while percentages of the population involved in services, manufacture and construction have augmented. In 2018, 20.6% of the employed rural population were involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries.

In 2018, compared to 2014, the number of very small, small and medium enterprises in rural areas increased nearly 25.0% and reached 15.0 thousand (81.7% of which made up very small enterprises).

The overall trend in rural and urban population decline in Lithuania remains. At the beginning of 2018, the rural population made up 924.2 thousand, i. e. it was by 12.7 thousand less than in 2017 and by 44.7 thousand less than in 2014. The rural population accounted for one third of the country's population.

Lithuania was one of the leaders in terms of growth of total-factor productivity (in 2015 it ranked second among EU countries). Country's farms have increased productivity by improving production management and organization, creating economies of scale, investing in new technologies, logistics and infrastructure. In 2017, total-factor productivity in agriculture reached 132.7% (2005 = 100%), but, compared to 2016, it decreased by 0.9 percentage point. This shows the need to look for new factors that increase the competitiveness of Lithuanian agriculture.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
a. r. – aukščiausia rūšis
BPV – bendroji pridėtinė vertė
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EIP – Europos inovacijų partnerystė
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
EŽŪGF – Europos žemės ūkio garantijų fondas (angl. EAGF – *European Agricultural Guarantee Fund*)
GPM – gyventojų pajamų mokestis
GPMĮ – LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos (angl. USA – *United States of America*)
KN – Kombinuotoji nomenklatūra (angl. CN – *Combined Nomenclature*)
KPP – Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (angl. LIAE – *Lithuanian Institute of Agrarian Economics*)
LMMVĮ – labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės (angl. VSSMEs – *very small, small and medium enterprises*)
LR – Lietuvos Respublika
LŽŪKT – Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba
Mercosur – tarptautinė muitų sąjunga tarp Pietų Amerikos šalių (Argentinos, Brazilijos, Paragvajaus, Urugvajaus, Venesuelos)
MPŪV – mažiau palankios ūkininkauti vietovės
n. d. – nėra duomenų (angl. *not available*)
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
PLNP – pereinamojo laikotarpio nacionalinė parama
PSD – privalomasis sveikatos draudimas
PŪV – palankios ūkininkauti vietovės
PVM – pridėtinės vertės mokestis (angl. VAT – *Value-added tax*)
RICA – EK ŪADT informacinė sistema (pranc. *Réseau d'Information Comptable Agricole*)
SD – sąlyginis darbuotojas
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
TAC – tradicinių amatų centras
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VŠĮ – viešoji įstaiga
VVG – vietos veiklos grupė
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos (angl. UAA – *utilised agricultural area*)